

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KAYSERİ'DEKİ SURİYELİLERDE KÜLTÜREL
UYUM VE DİN**

**Hazırlayan
Abdullah TANRIVERDİ**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa ULU**

Yüksek Lisans Tezi

**Aralık-2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KAYSERİ'DEKİ SURİYELİLERDE KÜLTÜREL
UYUM VE DİN**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Abdullah TANRIVERDİ**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa ULU**

**Bu Tez Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi
tarafından SYL-2018-8461 kodlu proje ile desteklenmiştir.**

**Aralık-2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Abdullah TANRIVERDİ

İmza

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: “**Kayseri’deki Suriyelilerde Kültürel Uyum ve Din**”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ... sayfalık kısmına ilişkin .../.../2019 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % ... dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. .../.../2019

Adı Soyadı : Abdullah TANRIVERDİ
Öğrenci No : 4030231718
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Psikolojisi
Program Adı : Yüksek Lisans

Danışman
Doç. Dr. Mustafa ULU

Öğrenci Adı
Abdullah TANRIVERDİ

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Kayseri’deki Suriyelilerde Kültürel Uyum ve Din” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Abdullah TANRIVERDİ

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ULU

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Kenan HAS

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Mustafa ULU danışmanlığında **Abdullah TANRIVERDİ** tarafından hazırlanan “**Kayseri’deki Suriyelilerde Kültürel Uyum ve Din**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

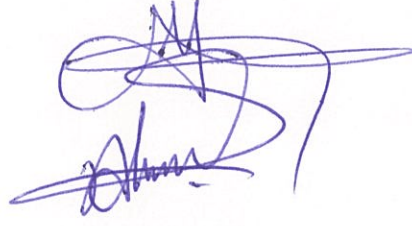
27/12/2019

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Mustafa ULU

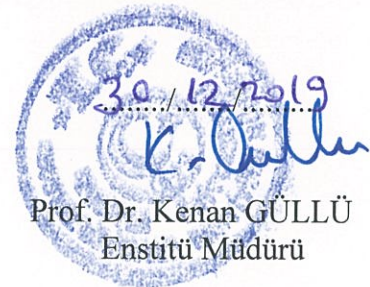
Üye : Doç. Dr. Ali KUŞAT

Üye : Doç. Dr. Behlül TOKUR

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 30/12/2019 tarih ve 53 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

30/12/2019
K. Güllü
Prof. Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kayseri ilindeki Suriyeli sığınmacılara dair hazırlanan bu tez çalışması nitel araştırma yöntemi ile Suriyelilerle yapılan görüşmelerden hareketle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın teorik kısmında göç psikolojisi ile çalışmanın ilgisi kurulmaya çalışılmış ve göç psikolojisinin çalışma alanlarında kültürel uyum konusunun çalışmanın odağı olacağı ortaya konulmuştur. Ayrıca kültürel uyum konusu ile din arasındaki yakın ilişki de belirtilmiştir. Araştırma sonucunda erişilen bulgular kültürel uyum konusunda dünyaca tanınan ve kültürleşme stratejilerini geliştiren J. Berry'nin ilgili stratejileri açılarından yorumlanarak bu tez çalışması ortaya çıkmıştır.

Bu tezin ortaya çıkışı için teşekkür etmem gereken çok fazla kişi olduğunun farkındayım. İlk önce tez süreci boyunca ilgisini esirgemeyen ve akademik anlamda kendisinden sürekli istifade ettiğim kıymetli danışmanım Doç. Dr. Mustafa ULU'ya, yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Ali KUŞAT'a, değerli fikirleri ile destek olan hocalarım Doç. Dr. Habib HAMURCU ve Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca GENÇOĞLU'na, jürimde bulunan Doç. Dr. Behlül TOKUR ve nitel araştırma konusunda aydınlatıcı fikirler veren Doç. Dr. Cemil OSMANOĞLU ve Arş. Gör. Dr. M. Derviş DERELİ'ye teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca benim yetişmemde haklarını asla ödeyemeyeceğim kıymetli annem ve babama, çalışmalarım dolayısıyla ortaya çıkan ihmalkarlıklarına tahammül gösteren çok değerli hayat arkadaşşıma da müteşekkirim. Son olarak da beni ve tüm kâinatı var edene sonsuz şükürler olsun...

Aralık 2019, KAYSERİ

KAYSERİ'DEKİ SURIYELİLERDE KÜLTÜREL UYUM ve DİN

Abdullah TANRIVERDİ

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2019

Danışman: Doç. Dr. Mustafa ULU

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu zorunlu göç sonucunda Kayseri'ye gelmiş olan Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum süreçleri ve din ilişkisi oluşturmaktadır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Fenomenolojik araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada daha zengin veri içeriğine ulaşabilmek gayesiyle amaçlı örneklem tekniğinin alt stratejilerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme ile kartopu örnekleme stratejilerinden istifade edilmiştir. Söz konusu örneklem stratejileri doğrultusunda Kayseri'de yaşayan 23 Suriyeli katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşme formu vasıtasıyla görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma neticesinde Türkçe bilen ve Türklerle iletişim halinde olan katılımcıların kültürel uyumlarında daha çok entegrasyon stratejisine yöneldikleri, katılımcıların Kayseri halkıyla genel itibarıyla olumlu ilişkiler kurdukları ve bu durumun kültürel uyuma katkı sağladığı görülmektedir. Kayseri halkı ile olumlu iletişim kurma ve Kayseri'ye kültürel uyum sağlamada şehrin muhafazakâr yapısının pozitif etkisi olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların gerek savaş gerekse göç süreçlerinde oldukça ağır travmatik tecrübelerle maruz kaldıkları ve bu durumun kültürel uyum sürecini zorlaştırma potansiyeli taşıdığı gözlenmiştir. Ayrıca geleceğe dönük olarak katılımcıların önemli bir kısmının Türkiye'de kalmak istedikleri, geri kalanların ise birçoğunun Suriye düzelse dahi iki ülke arasında gidiş-geliş yapmak istedikleri anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de kalma ve Türkiye'ye uyum sağlama konusunda katılımcıların ciddi bir motivasyon taşıdıkları gözlenmiştir. Ayrıca, katılımcılar tarafından en çok tercih edilen stratejinin entegrasyon stratejisi olduğu görülmüştür. Entegrasyon stratejisinden sonra en çok tercih edilen strateji ayrılma/ayrılış stratejisidir. Katılımcılardan yalnızca birisinin asimilasyon stratejisine yöneldiği görülmüştür. Marjinalizasyon stratejisine ise rastlanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Kültürel Uyum, Asimilasyon, Entegrasyon, Ayrılış, Marjinalleşme, Din Psikolojisi.

ACCULTURATION AND RELIGION AMONG SYRIAN REFUGEES IN KAYSERI

Abdullah TANRIVERDI

Erciyes University, Institute for Social Sciences
Master's Dissertation, December 2019
Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa ULU

ABSTRACT

The subject of this study is the relationship between the acculturation process and religion in Syrian refugees who came to Kayseri as a result of forced migration. For this purpose, in-depth interviews were conducted with qualitative research method.

In the study, which uses phenomenological research method, maximum diversity sampling, which is one of the sub-strategies of purposive sampling technique, and snowball sampling strategies were used to reach richer data content. In line with the sample strategies in question, semi-structured interviews were conducted with 23 Syrian participants living in Kayseri.

As result of the research, it is seen that the participants who know Turkish and who are in contact with the Turks are more oriented towards integration strategy in acculturation, the participants establish positive relations with the people of Kayseri in general and this situation contributes to the cultural adaptation. It was understood that the conservative structure of the city had a positive effect on establishing positive communication with the people of Kayseri and providing cultural adaptation to Kayseri. It was observed that the participants were exposed to very traumatic experiences in both the war and the migration processes and this has the potential to complicate the cultural adaptation process. In addition, a significant portion of the participants for the future they wanted to stay in Turkey, while most of the rest of Syria has even got better understood that they wanted to make the round trip between the two countries. In this regard, it was observed that the participants were carried a serious motivation to adapt and to stay in Turkey. Additionally, the most preferred strategy by the participants was the integration strategy. The most preferred strategy after the integration strategy is the separation strategy. Only one of the participants was directed to assimilation strategy and no marginalization strategy was observed.

Key-words: Syrian Refugees, Acculturation, Assimilation, Integration, Separation, Marginalization, Psychology of Religion.

İÇİNDEKİLER

KAYSERİ'DEKİ SURİYELİLERDE KÜLTÜREL UYUM VE DİN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL SAYFASI	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
I. Tezin Konusu.....	3
II. Tezin Amacı ve Önemi.....	4
III. Literatür Değerlendirilmesi.....	6
1. Konuyla İlgili Araştırma Raporları	6
2. Konuyla İlgili Kitap Çalışmaları.....	8
3. Konuyla İlgili Makaleler	10
4. Konuyla İlgili Tezler.....	12
5. Kültürleşme ve Din Odaklı Çalışmalar	14
IV. Araştırmanın Sınırlılıkları	17

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Göç ve İlgili Kavramlar	18
1. Göç	18

2. Mülteci.....	19
3. Sığınmacı	20
4. Vatansız Kişi	20
5. Geçici Koruma	21
B. Göçmenlik ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiksel Veriler	21
1. Dünyadaki Göçmenler ve Suriyeli Mültecilere Dair Veriler.....	21
2. Türkiye'deki Göçmenler ve Suriyeli Mültecilere Dair Veriler	26
C. Göç Psikolojisi, Kültürleşme ve Din	31
1. Göç Psikolojisi ve Araştırma Alanları.....	31
1.1. Ait Olma İhtiyacı, Yurt, Aile, Etnik Grup	32
1.2. Kimlik ve Sosyal Kimlik.....	35
1.3. Önyargı ve Kalıp yargılar	37
1.4. Ayrımcılık ve Dışlama	38
1.5. Bireysel ve Kolektif Çözüm Stratejileri.....	40
1.6. Öznel İyilik Hali.....	41
1.7. Sosyal Etki	42
2. Göç Psikolojisi ve Kültürleşme/Kültürel Uyum	43
2.1. Kültür, Kültürel Psikoloji, Kültürlenme, Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Adaptasyon Kavramları.....	43
2.1.1.Kültür ve Kültürel Psikoloji	43
2.1.2. Kültürlenme	44
2.1.3. Adaptasyon ve Kültürleşme/Kültürel Uyum	45
2.1.3.1. Kültürleşme/Kültürel Uyum Kavramının Ortaya Çıkışı.....	46
2.1.3.1.1. Kültürleşme/Kültürel Uyum Konusunda Geliştirilen Yaklaşımlar.....	46
2.1.3.1.2. Kültürleşme/Kültürel Uyum Konusunda Yapılan Ampirik Çalışmalar ve Değerlendirmeler	47
2.1.3.2. Çağdaş Göç Psikolojisi Yazınında Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Psikolojik Kültürleşme.....	49

2.1.3.2.1. Çağdaş Göç Psikolojisi Yazınında Kültürleşme/Kültürel Uyum	49
2.1.3.2.2. Psikolojik Kültürleşme	52
2.1.3.3. Kültürleşme/Kültürel Uyum Stratejileri	54
2.1.3.3.1.Kültürleşme/Kültürel Uyum Stratejilerinin Kavramsal Çerçevesi	54
2.1.3.3.2.Entegrasyon/Bütünleşme/İki Kültürlülük	55
2.1.3.3.3. Asimilasyon/Özümseme.....	56
2.1.3.3.4. Ayrılma/ayrılış.....	57
2.1.3.3.5. Marjinalleşme.....	58
2.1.3.3.6. John Berry ve Kültürleşme Stratejilerinin Genel Çerçevesi	58
3. Göç Psikolojisi, Kültürel Uyum ve Din	60

II. BÖLÜM

SAHA ARAŞTIRMASI

A. YÖNTEM.....	63
1. Araştırmanın Tasarımı ve Örneklem Seçimi.....	63
2. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi.....	64
3. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenilirliği	67
B. BULGULAR VE YORUM	68
1. Suriyelilerde Aile ve Akrabalık İlişkileri	68
2. Suriyelilerin Batı ve Arap Ülkelerine Dair Düşünceleri.....	71
3. Suriyelilerin Kültürel Uyumunda Cinsiyetin Etkisi.....	76
4. Dilin Kültürel Uyuma Etkisi	78
5. Dini Yaşantılar ve Algıların Kültürel Uyumla İlişkisi.....	81
6.Suriyelilerin Birbirleriyle ve Türklerle Dostluk-Arkadaşlık İlişkileri.....	89
7. Duygusal veya Travmatik Yaşantılar ve Kültürel Uyum.....	91
8. Suriyelilerin Gelecek ve Geri Dönüş Hakkındaki Düşünceleri.....	99
9. Suriyelilerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri ve Kültürel Uyum.....	102
10. Suriyelilerin Kayseri'ye Geliş Nedenleri ve Kültürel Uyum.....	103

11. Suriyelilerin İş Hayatındaki İlişkileri ve Kültürel Uyum	105
12.Suriyelilerin Türklerle ve Suriyelilerle Komşuluk İlişkileri	108
13. Maddi Durum ve Temel İhtiyaçların Karşılama Düzeyinin Kültürel Uyuma Etkisi.....	111
14. Suriyelilerin Savaş Öncesi Duruma İlişkin Duygu ve Düşünceleri	113
15. Suriyelilerin Savaşın Çıkış Nedeni Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri.....	116
16. Suriyelilerin Türkiye ve Suriye Kültürleri Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri.....	118
17. Suriyelilerin Türkiye'deki Suriyelilere Dair Düşünceleri	121
18. Suriyeliler Açısından Türkiye-Suriye Mukayesesi.....	124
19. Suriyelilerin Türkler ve Kayserililerle İlişkileri Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri.....	126
20. Suriyelilerin Türkiye Devleti Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri.....	128
21. Suriyelilerin Televizyon, Medya ve Sosyal Medya Hakkındaki Düşünceleri.....	130
22. Suriyelilerin Vatan Algıları ve Vatandaşlık Arzuları	134
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA	150
EKLER.....	158
Ek:1 Yarı Yapılandırılmış-Görüşme Formu	158
Ek:2 Katılımcıların Kültürleşme Stratejisi Seçimleri.....	160
ÖZGEÇMİŞ.....	162

KISALTMALAR

- b. : Baskı
Bkz. : Bakınız
Çev. : Çeviren
Ed. : Editör
M.Ö. : Milattan Önce
s. : Sayfa
vd. : Ve diğerleri
Yy. : Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	29
Tablo 2: Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Şehirlere Göre Dağılımı ve Şehir Nüfusu İçindeki Yoğunlukları.....	30
Tablo 3. Çok Kültürün Bulunduğu Toplumlar da Grup Çeşitleri	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Dünyadaki Kadın ve Erkek Göçmen Oranları	22
Şekil 2.	2000-2017 Arasında En Çok Göçmenin Yer Aldığı Kıtalardaki Göçmen Nüfus Hareketliliği	22
Şekil 3.	2000-2017 Arasında Göçmen Yoğunluğu En Fazla Olan On Ülkedeki Göçmen Hareketliliği	23
Şekil 4.	En Fazla Mülteci Veren Ülkeler	25
Şekil 5.	Son 4 Yılda (2014-2017) En Fazla Mülteci Alan Ülkeler	25
Şekil 6.	Suriyeli Mültecilerin En Yoğun Olduğu Ülkeler	26
Şekil 7.	Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler	28
Şekil 8.	Kültürleşmenin Grup ve Birey Seviyesindeki Durumu	54
Şekil 9.	Azınlık Durumundaki Toplumların ve Ev Sahibi Toplumların Kültürel Uyum Stratejileri	55

GİRİŞ

Göç, tarihi insanlığın ilk dönemlerine kadar uzanan bir olgudur. İnsanlar, inanç, savaş, ekonomik koşullar, coğrafi koşullar, iklim gibi gerekçelerle sürekli olarak göç etmişler ve etmeye de devam etmektedirler. Göç olgusu beraberinde göçebe kültürü de getirmiştir. Önceleri göçebe olarak yaşayan insan toplulukları, yerleşik hayata geçebilecekleri verimli ve güvenli ortamları aramışlardır. Bu arayışta özellikle ekonomi ve güvenlik gibi faktörler ön plana çıkmıştır. Dünya tarihinin en meşhur hadiselerinden olan Kavimler Göçü (MÖ. 3.-MS. 4. yy) ile Orta Asya'dan Türklerin Anadolu'ya göçü, göç hareketliliğinin en temel özelliklerini barındırmaları açısından özellikle önemlidir. Çünkü bu hareketliliklerde iklim şartlarının değişmesi ile ortaya çıkan kuraklık, komşu devletlerin baskıları, nüfus yoğunluğunun artması gibi faktörler önemli rol oynamışlardır. Bunun sonucu olarak Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış ve bugünkü Avrupa milletleri meydana gelmiştir.

Tarihsel süreçte buna benzer birçok yoğun göç olayı yaşanmış bunlardan bir kısmı göç edenlerin kendi isteklerinden, bir kısmı zorunluluklar sonucu ortaya çıkmışlardır. Bu noktada Anadolu Türk Devletleri'nin özellikle zorunlu olarak göç etme durumunda olan insanlar için sığınacak emniyetli bir liman olarak görüldüğü söylenebilir. Cumhuriyet öncesi dönemde Endülüs'ün Hristiyanlar tarafından ele geçirilmesi sonrasında bölgedeki Müslüman ve Yahudilerin Osmanlı'ya; Cumhuriyet döneminde de Balkanlar, Kafkaslar, Afganistan, Doğu Türkistan gibi bölgelerde savaş, zulüm ve baskıdan kaçan birçok halkın Türkiye'ye sığınmaları gibi hadiseler, Anadolu Türk devletlerinin savaş ve baskı gibi nedenlerden ötürü gerçekleşen zorunlu göç hareketlerinin yüzyıllardır muhatabı olduğu ve kendisine sığınanlara hamilik ettiği gerçeğinin örnekleridir.

Söz konusu göç hareketleri özellikle 21. Yüzyılda birtakım devletlerin demografik yapısını önemli oranda değiştirecek ölçüde genişlemiştir. Bu yüzyılın başında, doğdukları ülkelerden farklı ülkelerde yaşayan yaklaşık 175 milyon insan olduğu

tahmin edilmekteyken çeyrek yüzyıl sonra bu rakamın iki katına çıkacağı düşünülmektedir ki tarihsel tecrübeye böylesi yüksek bir nüfus hareketliliği söz konusu değildir. Neredeyse göç alma veya verme bakımından bu durumdan etkilenmeyen ülke yok gibidir (Sam & Berry, 2006, s. 2). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin rakamlarına göre 2017 yılı sonu itibariyle 68,5 milyon insan, savaş, baskı ve şiddetten ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır (*UNHCR Global Trends*, 2018, s. 2).

21. Yüzyıldaki göç hareketliliğine Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da meydana gelen Arap Baharının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle Tunus, Libya ve Cezayir'de ortaya çıkan halk hareketliliği ve bunun sonucunda oluşan iç savaşlar, domino etkisi göstererek diğer Arap ülkelerine de yayılmıştır. Durumun en dramatik sonucu ise Suriye'de kendisini göstermiştir. Suriye'de zaten kaynamakta olan ortamda kaosun fitilini Der'a'da yaşananlar ateşlemiştir. Mısır'da Mübarek'in devrilmesi sonrası Der'a'da okul çocuklarının "sıra sana geldi ey doktor (Esed göz doktorudur)" yazmaları sonucu çocukların polislerce alıkonulması, onlara işkence edilip ailelerine verilmemeleri ve sonrasında çocukların annelerine yönelik gayr-ı ahlaki ifadelerde bulunmaları sonucunda protestolar dalga dalga şehirlere yayılmış ve ülkede bir iç savaş patlak vermiştir. Çıkan olaylar sonucunda milyonlarca Suriyeli ülkelerinden ayrılmıştır. Türkiye toprakları, bu süreçte de tarihinden bugüne dek gelen sığınak olma görevini devam ettirmiş ve en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke durumuna gelmiştir.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'nin aktardığına göre 13 milyon Suriyeli evlerini terk etmiş durumdadırlar. Bunların yaklaşık 6 milyonu ülke içinde farklı bölgelere göç ederken geri kalan ise ülkelerinden ayrılmıştır. Bu çerçevede, İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün rakamlarına göre ise Türkiye'de 21.02.2019 tarihi itibariyle geçici koruma statüsünde yer alan 3.635.841 Suriyeli bulunmaktadır. Diğer ülkelerde ise yaklaşık olarak Lübnan'da 1 milyon, Ürdün'de 660 bin, Irak'ta 250 bin Suriyeli mültecinin olduğu kabul edilmektedir. Yine 1 milyon Suriyelinin de Avrupa'da olduğu ifade edilmektedir. Geri kalan kısım ise farklı ülkelere dağılmış durumdadırlar ("Uluslararası Mülteci Hakları Derneği", 2019). Türkiye'de bu mültecilerin yaklaşık 140 bini kamplarda kalırken geri kalan kısmı İstanbul, Şanlı Urfa, Gazi Antep, Hatay ve

Kilis illeri başta olmak üzere farklı illere dağılmış durumdadırlar (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019).

Göç konusunun modern dönemde bu denli etkili ve güçlü bir biçimde fertleri, toplumları ve devletleri etkilemesi söz konusu meselenin bilim adamlarının merakını celbetmesini sağlamış ve konuyla ilgili psikoloji, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi gibi farklı alanlardan bilim adamlarının araştırmaya koyulmalarına neden olmuştur. Konuya dair yapılan psikolojik araştırmalarda özellikle dini ve kültürel kimlik ve aidiyetler, kültürleşme, önyargı, dışlanma, ayrımcılık gibi birçok konunun ele alındığı görülmektedir (Gezici Yalçın, 2017).

Göç edenlerin ve göç ettikleri toplumun kültürel ve dini bir takım değerlerinin iki topluluk arasındaki ilişkilerin gelişimi üzerinde etkileri konusu, bu noktada öne çıkan araştırma alanlarından birisi olmuş, hal böyle olunca kültürel psikologlar ve din psikologları da meseleyi kendi bilim anlayışları çerçevesinde ele almaya başlamışlardır (Guerraoui, 2008; Sağır, 2018; Sam & Berry, 2006; Saroglou & Mathijsen, 2007). Söz konusu araştırmalarda özellikle iki farklı kültürden toplumun karşılaşması ve bunun sonucunda meydana gelen değişikliklere odaklanan *kültürleşme* olgusu öne çıkmaktadır. Kültürleşme veya kültürel uyum kavramı, “grupların veya bireylerin toplumsal ve kültürel değerlerini, fikirlerini, inançlarını ve menşee kültürlerinin davranış modellerini farklı kültürlerinkilere göre ayarlamaları” anlamına gelmektedir. Psikolojik kültürleşme ise bireyin başka bir kültüre karşı tutum ve davranışsal uyumunu ifade eden kavram olarak kullanılmaktadır; söz konusu hadise durum ve şartlara göre değişiklik arz edebilmektedir (VandenBos, 2015, s. 8). Özellikle J. Berry tarafından ortaya konan kültürleşme stratejileri bilhassa göçmen toplulukların adaptasyonunu açıklama konusunda oldukça elverişli ve tercih edilen bir kuramdır (Berry, 1992, s. 73; Berry 1997, s. 9; VandenBos, 2015, s. 8).

I. Tezin Konusu

Bu araştırmanın konusunu zorunlu göç sonucunda Kayseri’ye yerleşmiş olan Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum psikolojisi ve din ilişkisi oluşturmaktadır. Araştırma, farklı bir toplumsal yapıya uyum süreçleri ile bunlar üzerinde etkisi olduğu düşünülen dini ve psikolojik faktörler olmak üzere üç temel üzerinde konumlanmaktadır.

Psikolojik faktörlerde yaşadıkları süreçlerin ve sosyal çevrelerinin psikolojilerini ne şekilde etkilediği, sosyal çevre ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılandığı ve ilişkilerinin nasıl bir psikolojik yansıması olduğu, Türkçe bilmeyen Suriyeli mülteciler için bunun nasıl bir etki yarattığı, yaşadıkları şartlardan dolayı psikolojik desteğe ihtiyaç hissedip hissetmedikleri, ülkelerindeki savaş durumunun onlara nasıl hissettirdiği gibi faktörler değerlendirilmiştir.

Dini faktörlerde, dinlerinin yaşadıkları süreçlere yaklaşımlarını nasıl etkilediği, dine bakışlarının bunlardan nasıl etkilendiği, dinin adaptasyon üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu, dinin psikolojik anlamda kendilerini nasıl etkilediği gibi konular araştırılmıştır.

Temel araştırma sorusu “Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum psikolojisi ve din arasında nasıl bir ilişki vardır?” olan araştırmanın örneklemini, Kayseri’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır. Söz konusu mekânın Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumlarında rol oynayan dini ve psikolojik faktörleri ortaya koyma potansiyeli taşıdığı düşünülmektedir. Çalışma boyunca, Kayseri’deki Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum süreçleri üzerinde etkili olan dini ve psikolojik faktörler, belirlenen araştırma soruları çerçevesinde nitel araştırma yöntemi ile ele alınmıştır. Elde edilen veriler Nvivo nitel veri analiz programı üzerinden analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırma kapsamına giren mekân üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. Tezin Amacı ve Önemi

Arap baharı ile başlayan süreçten etkilenen ülkelerden birisi, muhtemelen de en fazla etkileneni olan Suriye’deki iç savaş neticesinde takriben 13 milyon Suriyeli iç ve dış göçe mecbur kalmıştır. Dolayısıyla tarihin gördüğü en büyük göç dalgalarından biri oluşmuş ve 6 milyon civarında Suriyeli farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Dalganın büyüklüğünden ötürü birçok ülke sınır kapılarını Suriyeli sığınmacılara kapatmıştır, başta Türkiye olmak üzere bazı ülkeler ise sığınma veya geçici koruma hakkı tanımıştır. Türkiye’ye sığınan yaklaşık 3,6 milyon Suriyelinin 2,5 milyonunu kadınlar, yaşlılar ve çocuklar, yani savaşamayacak durumda olan kesim oluşturmaktadır. Kayseri ili de birçok Suriyeliye barınma sağlamış ve İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün resmî rakamlarına göre 78 binden fazla Suriyeli Kayseri iline göç etmiştir. Sanayisi ile tanınan şehrin toplam nüfusu içinde %5,64’lük

bir oranla Kayseri, Türkiye’de en fazla Suriyeli barındıran 14. il konumundadır. Hal böyleyken ülke içinde önemli bir dinamik haline gelen Suriyeli mültecilere dair bilimsel araştırma ve bilimsel bilgilere duyulan ihtiyaç da artmıştır. Zira 3,5 milyonu aşan nüfuslarıyla Suriyeli mülteciler, Türk toplumsal hayatının dinamikleri arasında önemli bir yer işgal eder hale gelmişlerdir.

Toplumsal bir gerçeklik halini alan Suriyelilerin Türk toplumundaki psikolojik sorunları, eğitim durumları, Türk halkıyla ve kendi içlerindeki sosyal etkileşimleri, Suriye’deki durumları, inançlarının karşılaştıkları uyum problemlerine etkileri gibi birçok farklı durumun onların Türkiye’deki hayatlarına yansımaları, adaptasyon ve entegrasyonlarının nasıl gerçekleşeceği gibi psiko-sosyal anlamda oldukça önem arz eden problemler cevap beklemektedir. Buna rağmen halen bu topluluğun yukarıda zikredilen hususlarda yeterli derecede tanındığı ya da bunun için gerekli araştırmaların en azından yeterli düzeyde yapılmış olduğunu söylemek güçtür. Bir kısmı psikolojik mahiyette olmakla birlikte siyaset bilimi ve sosyoloji bilim dallarının ağırlıklı olduğu az sayıda araştırmada da İstanbul, Mersin, İzmir, Hatay, Konya, Şanlıurfa, Maraş, Mardin, Kayseri, Kilis ve Mersin gibi iller ele alınmıştır.

Kayseri ili özelinde bakıldığında sanayi, iş, sağlık, eğitim gibi imkânları sebebiyle çevre illerden göç alan geçmişte de İran, Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenlere ev sahipliği yapmış olan Kayseri, diğerlerinden hem göç nedeni hem göç dalgasının yoğunluğu açısından farklılık arz eden bir göç durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Zira Suriye’den gelen göç dalgasının temel sebebi iç savaş ve insanî dramlar sonucu oluşan mecburiyettir. Ayrıca milliyetçi ve muhafazakâr yönüyle tanınan Kayseri, ilk defa farklı bir millettten 80 bine yakın insanın şehre göç etmesi durumuyla karşılaşmıştır. Ayrıca yapılan bazı ön görüşmelerde Suriyelilerin Kayseri’yi tercihlerinde dini faktörlerin rolünün olması din psikolojisi açısından konuyu daha ilgi çekici bir hale getirmektedir. Bu durum söz konusu olgunun Kayseri’de hem yerli halk hem de Suriyelilerin gözünden araştırılması ve bu konuda bilimsel çalışmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışma da Kayseri ili özelinde söz konusu literatüre katkı sunma amacındadır. Suriyelilerin kültürel uyumuna dair psikoloji alanındaki literatür oldukça kısıtlıyken konunun bir de Kayseri’deki Suriyeliler ekseninde Din Psikolojisi bilim dalının yöntem ve bakış açılarıyla ele alınmasının literatüre özgün bir katkı sağlayacağı bu durumun da araştırmanın önemini artıracığı düşünülmektedir.

III. Literatür Değerlendirilmesi

Dünya gündemini en fazla meşgul eden konular arasında olan Suriyelilerin zorunlu göçü konusu hakkında, meselenin farklı boyutlarını aydınlatmak için bilimsel bilgi ve araştırmalara ihtiyaç duyulmuş gerek yurt dışından gerekse yurt içinden araştırmacılar Suriyelilere dair bilimsel araştırmalar gerçekleştirmişlerdir. Yapılan araştırmalar meselenin sosyo-ekonomik, politik, sosyolojik, psiko-sosyal, psikiyatrik ve psikolojik anlamda çeşitli veçhelerini ele almışlardır. Yine bu veçheler arasında Suriyelilerin gittikleri ülkelere adaptasyon, entegrasyon ve uyumlarına dönük çalışmalar da yer almaktadır.

Yapılan literatür incelemesinde bu araştırmada konu edilen “Kayseri’deki Suriyelilerin kültürel uyumu ve din” konusunu doğrudan ele alan bir araştırmaya rastlanamamıştır. Ancak Suriyelilerin adaptasyonlarındaki sosyo-ekonomik faktörler ve Suriyeli sığınmacıların psiko-sosyal ihtiyaçları gibi konularda yapılmış yerli ve yabancı çalışmalar bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Türkiye’de yerli veya yabancı araştırmacılar tarafından Türkçe veya İngilizce olarak yapılmışken, bir kısmı da mültecilerin Türkiye kadar olmasa da nispeten yoğun oldukları farklı ülkelerde yapılmıştır.

Adaptasyon ve entegrasyon kavramları ilgili literatürde zaman zaman birbirlerinin yerine de kullanılabilen kavramlardır. Bundan dolayı aşağıda yer alan çalışmaların bazılarında entegrasyon kavramının adaptasyon kavramını ifade edecek şekilde kullanılabildiği ifade edilmelidir. Bu doğrultuda yapılan incelemelerde konuyla ilgili olduğu düşünülen bazı rapor, kitap, makale, tez gibi farklı türdeki araştırmalara ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmalar ifade edilirken yukarıda zikredilen sıralamaya uygun olarak öncelikle daha genel çalışmalara yer verilecek daha sonrasında ise kültürleşme ve din konusunda odaklanan araştırmalara yer verilecektir.

1. Konuyla İlgili Araştırma Raporları

The Center on the United States and Europe (CUSE)’un hazırladığı *Turkey Project Policy Paper*’da 2015 yılı Eylül ayında Kemal Kirişçi ve Elizabeth Ferris tarafından yayınlanan *Not Likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey and the International Community* isimli araştırma raporu konuya dair önemli bir çalışmadır.

Literatür taraması temelli yapılan çalışmada 2013 Ekim ayından 2015 yılı ortalarına kadar geçen süreçte mültecilerin durumlarındaki değişim karşılıklı olarak ele alınmış, mülteci akınının nasıl yönetilmesi gerektiği tartışılmış, mülteci sorununun uzun soluklu bir problem olduğu ve bu noktada uluslararası toplumun Türkiye'ye bu konuda somut anlamda bir destek sağlaması gerektiği tartışılmıştır. Mültecilerin entegrasyonuna dair kapsamlı politikaların eksik olduğu vurgulanan çalışmada eğitimin, dili akıcı kullanabilmenin, istihdamın (iş hayatının) entegrasyonu sağlamada ve sosyal dışlanmayı önlemedeki rolüne de dikkat çekilmiştir (Kemal Kirişçi & Elizabeth Ferris, 2015).

Brüksel'deki International Crisis Group tarafından 30 Kasım 2016 tarihinde yayınlanan *Turkey's Refugee Crisis: The Politics of Permanence* isimli çalışma ise konuyu Avrupa ve Türkiye siyasetleri arasındaki ilişkiler ve bunların mültecilerin mevcut durumları ile entegrasyonlarına yansımaları açısından ele almış, sonuç kısmında da yapılabilecekler değerlendirilmiştir. Teorik anlamda konuyu ele alan çalışmada; eğitim ve "kayıp nesil" riski; işgücü piyasasına erişimde karşılaşılan zorluklar ve siyasi çalkantıların yansımaları başlıkları altında entegrasyonla alakalı fırsat ve zorluklar dışardan bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Sonuçta ise Türkiye'nin Suriyelilere dönük politikalarının takdire şayan olduğu ancak mültecilerin adaptasyonu ve durumlarının iyileştirilmesi adına AB ile iş birliği içinde gerekli adımların atılması gerektiği vurgulanmıştır (International Crisis Group (ICG), 2016).

İGAM'ın 2016 Aralık ayında yayınladığı *Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey* (Türkiye'deki Mülteci Entegrasyonunun Zorlukları ve Fırsatları) isimli rapor ise Dr. Doğu Şimşek ve Metin Çorabatır tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada literatür taraması ile alan araştırması metotları kullanılmıştır. Teorik kısımda mültecilerin entegrasyonuna dair uluslararası standartlar, ideal bir mülteci entegrasyonunun alt bileşenleri, Almanya, İngiltere, Fransa, ABD ve Kanada gibi ülkelerin entegrasyon politikaları, Türkiye'nin geçici iltica sistemindeki entegrasyona dair eksikler, Türkiye'deki uluslararası koruma sistemi gibi konular ele alınmıştır. Saha araştırmasında Suriyeli mültecilerle odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinde kadın ve erkek Suriyelilerden müteşekkil 6'şar kişilik iki odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak gruplarında Suriyeli mültecilerin durumlarını ve haklara erişimlerini anlamak ile aynı sosyal gruba mensup bireyler arasında ortak sosyal anlamların ne kadar farklılaştığını araştırmak amaçlanmıştır. Görüşmeler sonucunda

mültecilerin haklarını çok fazla bilmedikleri, aile birleşimi noktasında hakları olsa da kimlik kartı veya pasaportları olmayanların epeyce zorluk yaşadıkları, katılımcıların çoğunun Türkiye’de kendilerini güvende hissettikleri, konaklama yeri bulmada güçlük çektikleri ve Türk emek gücü piyasasında Türkçe bilmeme, düşük ücret, güvensiz çalışma şartları, diplomalarının akreditesini alma gibi sebeplerle sıkıntı yaşadıkları bulgulanmıştır (Doğuş Şimşek & Metin Çorabatır, 2016).

2. Konuyla İlgili Kitap Çalışmaları

A. Çağlar Deniz, Yusuf Ekinci ve A. Banu Hülür tarafından kaleme alınan, 2016 yılı Kasım ayında İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınlarından çıkan *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi* isimli kitap çalışması araştırma açısından önem arz eden bir eserdir. 67 Suriyeli ve 48 Türk vatandaşı olmak üzere toplam 115 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılan çalışmada katılımcılar amaçlı örneklem ve kartopu örneklem teknikleri ile belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre Suriyelilerin çoğunluğunun Türkiye’ye kendilerini borçlu hissettikleri, Türkiye’nin kendilerine gerek devlet gerek halk olarak Arap ülkelerinden daha iyi davrandığını düşündükleri, sağlıkta kendilerine önemli hizmetler sunulduğu lakin onlara öncelik verildiği tarzındaki iddialardan dolayı zaman zaman halkın yoğun eleştirilerde bulunduğu, yerli halkla anlaşmadaki en büyük sıkıntılarının dil engeli olduğu, kentlerde yaşayan Suriyeli sığınmacıların düşük ücretle güvencesiz olarak çalıştırıldıkları, fahiş kira ve düşük ücretlerle başa çıkabilmek için aileden mümkün olduğunca fazla ferdin çalışma hayatına katıldığı, sermayesi olan Suriyelilerin genelde Suriyelilerin ihtiyaçlarına dönük işletmeler açtıkları, boş zamanlarında kısıtlılıklardan ötürü genellikle evde oturma, akraba ziyareti veya ailece semt parkında oturma gibi faaliyetlerde buldukları, sosyal dışlanma yaşamalarındaki en belirgin hususun yoksulluk olduğu ve bundan dolayı da çocuklarının eğitim imkânlarına erişimlerinde güçlük yaşadıkları, her ne kadar Türkiye’ye entegrasyon sağlamak isteseler de Türkiye’de kendi Suriyelerini yaratmaya çalıştıkları (televizyon izlerken, yemek yerken, beden kullanımlarında, giyiniş biçimlerinde Suriyeli olduklarını ortaya koymaya özen göstermektedirler) hususları öne çıkmaktadır (Deniz, Hülür, & Ekinci, 2016).

M. Murat Erdoğan’ın 2018 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları’ndan çıkan *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* adlı araştırma,

Suriyeliler ve Türk toplumunun ortak yaşama durumları, öngörülerini, beklentileri, sorunları, endişeleri, iş birlikleri ve sosyal uyum süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çoklu araştırma tekniklerinin kullanıldığı çalışmada, literatür taraması yapılmış, araştırma ekibinin daha önce gerçekleştirdiği nicel ve nitel araştırmalar gözden geçirilmiş ve bu araştırma için kapsamlı bir anket çalışması yapılarak neticede ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir. Araştırma anketi basit rastgele örnekleme yoluyla İstanbul, Ankara, Adana, İzmir ve Bursa başta olmak üzere Kayseri de dahil (66 kişi) toplam 26 ilde 2089 Türk vatandaşına uygulanmıştır. Suriyelilere yönelik olarak ise İstanbul, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Mersin, İzmir, Kilis, Bursa ve Mardin illerinde 348'i kamp içinde 887'si kamp dışında olmak üzere 1235 Suriyeli hane ile görüşülmüş ve toplamda 7591 Suriyelinin verisine ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre Suriyelilerin yarısından fazlasının Türkiye'de bulunmaktan mutlu olduğu, en çok şikayet ettikleri alanın ise kötü çalışma şartları ve emeklerinin karşılığını alamama olduğu, yarısından fazlasının geleceklerini Türkiye'de gördüğü neticesine ulaşılmıştır. Ayrıca Türk devletinin kendilerine sağladığı destekleri 100 puan üzerinden değerlendirilmeleri istendiğinde mültecilerin, 72,8 puanla en fazla sağlık hizmetlerinden, 60,2 puanla ikinci olarak da eğitim hizmetlerinden memnun oldukları görülmüştür (Erdoğan, 2018a).

M. Murat Erdoğan'ın konuya dair bir diğer çalışması *Türkiye'deki Suriyeliler-Toplumsal Kabul ve Uyum* isimli kitaptır. Çalışmanın 2018 yılındaki ikinci baskısı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarından çıkmıştır. Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) tarafından yapılan alan araştırması temel alınarak ortaya konulmuştur. İlgili araştırma Kilis, Gaziantep, Hatay, Mersin, İzmir ve İstanbul olmak üzere 6 ilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada hem söz konusu şehirlerde yaşayan Suriyeliler hem de şehir halkıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen araştırmada 18 yaş üzeri 72 Türk ve 72 Suriyeli ile görüşülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre Suriyelilerin Türkiye'de bulunmaktan memnun oldukları, çocuklarının geleceği ve eğitimi hakkında yüksek düzeyde kaygı hissettikleri, onurlu bir hayat için çalışma hakkı istedikleri (kaçak çalışma, düşük ücret, ücret alamama sorunlarına atıfta bulunarak), misafirlik kavramının ilk planda yardımcı olsa da süreç uzadıkça kısıtlayıcı ve rahatsız edici bir hal aldığı, kiralık veya kalacak ev bulmakta zorlandıkları (uygunsuz yerlerde kalma veya yüksek

kira), ülkelerine dönmek istedikleri ancak savaşın bitmesine dair pek iyimser olmadıkları, Suriyelilerden kalifiye olanların önemli bir bölümü Avrupa veya ABD'ye gitmek istedikleri, sağlık hizmetlerinden memnun olsalar da zaman zaman hastane personeli veya halkın kendilerine kötü davrandığı, çoğunluğunun çifte vatandaşlık istedikleri, Türkiye'deki hayata uyum ve ayak uydurmak için özellikle çocuklarının Türkçe öğrenmelerine oldukça önem verdikleri, Suriye'deki baskıcı rejimden sonra Türkiye'de kendilerini özgür ve huzurlu hissettikleri, dilenci görüntüsünden oldukça rahatsız oldukları ve bunların büyük çoğunluğunun Suriye'de de dilencilik yapan "Suriyeli Romanlar" oldukları, dinin özellikle de Müslümanlığın uyum noktasında kuvvetli bir birleştirici unsur olduğu, kadınlardan ziyade erkeklerin geri dönmeye daha sıcak baktıkları hususları öne çıkmaktadır (Erdoğan, 2018b).

Bir diğer kitap çalışması ise 2019'da yayınlanan Faruk Karaarslan ve Aylin Yonca Gençoğlu'na ait "*Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak: Kayseri'de Sivil Politik Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz*" isimli eserdir. Söz konusu çalışmada, Kayseri'deki parti il başkanları, milli eğitim temsilcileri, konuyla ilgili yardım kuruluşlarındaki idareci ve gönüllüler, iş adamları ve mahalle muhtarlarından oluşan 24 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda, yoksulluk ve düşük eğitim düzeyi neticesinde Suriyelilerde görülen yüksek doğum oranlarını şehir halkının yadırgaması neticesinde bir takım önyargı ve ötekileştirmelerin görüldüğü; Suriyelilerin belirli mahallelerde yoğunlaşmasından ötürü kira fiyatlarının yükselmesi ile hayat standartları tehdit edilen dar gelirli insanların öfkelerinin artmasının iki grup arasında sağlıklı bir ilişki oluşmasına engel olduğu; farklı dil ve kültür yapıları nedeniyle etkileşim mekanizmalarının işleyemediği ve bu durumun gettolaşmalara neden olma riski taşıdığı; yardım konusundaki bir takım suistimallerin de önyargıları daha da arttırdığı; geri dönüş imkanının belirsizliğinin iki taraf için de bir arada yaşama konusunda bir problem oluşturduğu bulgularına ulaşılmıştır (Karaarslan & Gençoğlu, 2019).

3. Konuyla İlgili Makaleler

Erol Erkan tarafından kaleme alınan *Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği* makalesinde ise Suriyeli göçmenlerin din algısı, Suriye'deki dini hayat ile Türkiye'de din ve dindarlık yorumu, dini yaşantı

arasında bir karşılaştırmaya girişilmiştir. Türkiye'deki dini hayat ile onların dini hayatı arasındaki farklılıklar, benzerlikler, göç sonrası ortaya çıkan etkileşim ve göçmenlerin uyum süreci üzerinde sorgulamalar yapılmıştır. Çalışmada nitel yöntem tercih edilmiş ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Göç sonrası bir arada yaşamak durumunda kalan Suriyeli göçmenlerle Türk halkı arasında uyumlu bir birlikteliğin geliştiği; bununla birlikte göçmenlerin, Türkiye'de iletişim açısından Türkçe dilini bilme, eğitim alma ve çalışma koşulları noktasında sorunlarının olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonucunda Suriyeli sığınmacıların din algısında şekilselliğin ve görselliğin önemli görüldüğü; kılık-kıyafet ve tesettürün geleneksel bir hüviyet kazanıp toplum baskısına dönüştüğü; ancak dinin ahlaki boyutunun bu şekilselliğe verilen önemin gerisinde kaldığı; buna mukabil Türkiye'de ise daha çok niyet, kalp temizliği ve ahlakın öne çıktığı hususları ifade edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu çalışmada dinin gerek şekilsel gerekse anlam düzeyinde toplumlara göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Erkan, 2016).

Konuya dair bir diğer önemli çalışma da İbrahim Arslan, Yusuf Bozgeyik ve Erdal Alancıoğlu'nun *Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği* makalesidir. Gaziantep ilinde yaşayan Suriyelilerin sosyal ve ekonomik durumlarını tespit ederek mevcut yaşadıkları ortamlardaki problemleri ve beklentilerinin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmanın evrenini Gaziantep ilinde yaşayan Suriyeliler oluşturmakta olup örneklem olarak seçilmiş 385 kişiye yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmada, Suriye iç savaşının sonucu olarak buldukları yerleri terk etmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin genelde Türkiye, özelde ise Gaziantep ilindeki toplumsal ve ekonomik yansımaları analiz edilmiştir. Gaziantep ilinde uygulanan saha araştırması sonuçlarına göre, ekonomik olarak başta işsizlik ve yüksek kiralar gibi problemlere rağmen Suriyelilerin yine de Türkiye'de bulunmaktan memnun olduklarını belirttikleri, ancak hem toplumsal hem de ekonomik anlamda zorluklar çektikleri belirtilmiştir (Arslan, Bozgeyik, & Alancıoğlu, 2016).

TEPAV tarafından Esra Özpınar, Yasemin Satır Çilingir, Ayşegül Taşöz Düşündere'ye hazırlatılan *Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum* isimli çalışma da Suriyelilerin uyum süreçlerine değinen önemli bir araştırmadır. Söz konusu çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye istihdamına olan etkileri, bu etkilerle şekillenen toplumsal algılar ve bu algıların sosyal uyum açısından önemi tartışılmıştır. Çalışma sonucunda Türkiye'de işsizliğin yüksek olduğu yerlerde ikamet eden Suriyeli

sığınmacıların ucuz emek piyasasında yerel işçilerle ve iş arayan insanlarla rekabet ettikleri, bu rekabetin neticesinde Türk halkı içinde Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmakta olduğuna dair olumsuz algıların oluştuğuna dikkat çekilmiştir. Çalışmanın atıfta bulunduğu bir ankete göre katılımcıların yarısından fazlası Suriyelilerin işlerini ellerinden aldığına inanmakta, yine %60'ından fazlası Suriyelilere dair zikredilen olumsuz algıları paylaşmaktadır. Ancak Gaziantep Valiliği'nin yaptığı açıklamaya göre 2015 yılındaki adli vakaların sadece yüzde 1,3'ü Suriyeli sığınmacıların karıştıkları olaylardır. Nihai olarak çalışmada Suriyelilerin sosyal ve ekonomik entegrasyonunun başarılı olabilmesi için rekabetin yaratacağı ekonomik çatışmaların göz önünde bulundurulması gereğine dikkat çekilmektedir (Özpinar, Satır Çilingir, & Taşöz Düşündere, 2016).

4. Konuyla İlgili Tezler

Hıdır Apak'ın *Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği* isimli yüksek lisans tezine bakıldığında nicel araştırma yöntemi kullanılarak Mardin ilinde yapılan uygulamalı bir alan araştırması olduğu görülmektedir. 132 kişilik bir Suriyeli örneklem grubuna anket uygulanarak gerçekleştirilen alan araştırması, Ağustos 2013-Ocak 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri ile 2011 yılından itibaren gerçekleşen Suriyeli göçü arasında bağlantı kurulmaya çalışılan tezde, bu ilişkiden hareketle Suriyeli göçmenlerin uyum durumları, gelecek beklentileri, sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri anlaşılmalı ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularının sonuçlarına göre, araştırmaya katılan Suriyeli göçmenlerin Mardin'e uyum sağlamada zorluk yaşamadıkları ve uyumun kolaylaştırılmasını sağlayan birçok faktörün öne çıktığı görülmektedir. Bu faktörlerin başında dil, din, etnik köken, ortak tarihi bağlar, akrabalık bağları ve ortak kültürel özelliklerin geldiği ifade edilmektedir. Araştırmada Suriyelilerin beklentilerinin kısmen karşılandığı ancak hala beklenti içinde oldukları alanların olduğu ortaya konulmuştur. İlginç olan bir diğer araştırma sonucu ise Suriyelilerin üçte ikisinden fazlasının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istediği, ancak eğitim seviyesi yükseldikçe Türkiye vatandaşı olma arzusunda azalma olduğu, eğitim seviyesi yüksek bireylerin ya kendi ülkelerini ya da Batı ülkeleri gibi ekonomik anlamda daha gelişmiş ülkeleri seçtikleri görülmüştür (Apak, 2014).

Zeynep Sağır tarafından yüksek lisans tezi olarak yapılmış olan *Suriyeli Mültecilerde Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı* başlıklı çalışma, Türkiye'deki Suriyelilere dair Din Psikolojisi alanında yapılmış bir çalışmadır. Suriye'de iç savaşa maruz kalan sivil halkın travmatik deneyimlerinin sonuçlarını tespit etmeyi ve dinin söz konusu insanların psikolojilerini nasıl desteklediğini anlamayı amaçlayan çalışma, iç savaş nedeniyle Suriye'den Kilis'e gelen 12 yaş üstü mültecileri incelemektedir. Nicel araştırma teknikleri kullanılan araştırma 553 kişiyi kapsamaktadır. Ruh sağlığı (Somatizasyon bozukluğu, depresyon) ve dini başa çıkma konuları CES-D, PHQ ve Dini Başa Çıkma Ölçeği kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, bireylerin eğitim düzeyi arttıkça olumlu dini başa çıkma faaliyetlerinin de arttığı, dindarlıkları arttıkça dini başa çıkma etkinliklerine başvurmanın da arttığı, katılımcıların öznel dindarlık algıları açısından oldukça dindar oldukları, bireylerin savaş ve çeşitli travmalarla başa çıkarken olumlu dini başa çıkma etkinliklerini daha sık kullandıkları, katılımcıların büyük çoğunluğunun klinik açıdan önemli derecede depresif oldukları ve ilerleyen yaş ile dindarlık arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Sağır, 2014).

Nilay Gizem Özdemir'in *Suriye'den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye'ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri* isimli doktora tezi incelendiğinde literatür taramasına dayalı olarak üretilen tezin temel amacının Arap Baharı'nın Suriyeliler üzerinden Türkiye'ye sosyolojik etkisinin göç boyutu ile incelenmesi olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, göçün Türkiye ekonomisine külfetinin yanında, sığınmacılara bir de sosyal statüyü değiştirici eğitim ve sosyo-ekonomik yönden hakların tanınmasının Türkiye'de büyük yankı uyandırdığı; Suriyelilerden maddi durumu yerinde olanların gayr-ı menkul alıp Türkiye'ye yerleştiği ve bu durumun Türkiye'de ev kiralarını ve satış fiyatlarını etkilediği, gecekondulaşmayı arttırdığı; göçmen halkın fakir kısmının ise açlık gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hırsızlık, şiddet, gasp gibi olaylara yöneldiği; göçmenlerin çalışma hayatına girmesiyle birlikte mevcut işsizlik sorununun daha da yükseldiği; düşük ücretlerle niteliksiz işlerde çalışan Suriyeli göçmenlerin, Türk halkının tepkisi ile sosyal dışlanma yaşadıkları ve bu dışlanmanın konut sorunu ile birleşmesinin sığınmacıları gettolaştırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin gettolaştıkları yerlerde suç oranlarının arttığı ve toplumsal sağlığı olumsuz etkiledikleri algıları ile oluşan sosyal dışlanmanın, göçmenleri başka ülkelere gitmeye

eğilimli hale getirdiği, bunun ise insan ticareti yapan kişilerle karşılaşmalarına neden olduğu ifade edilmiştir (Özdemir, 2015).

Diğer çalışma ise Harun Çelik tarafından Din Psikolojisi alanında gerçekleştirilen “Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri” isimli yüksek lisans tezidir. Nicel metodun kullanıldığı tezde, Kayseri ilindeki geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların dindarlık düzeyleri, sıkıntılarla başa çıkma yöntemleri ve bunlar arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. İlgili ölçekler tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 269 gönüllü sığınmacıya anket tekniğiyle uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırma neticesinde, sığınmacıların dindarlıkları arttıkça daha işlevsel ve sorun odaklı başa çıkma yöntemleri kullandıkları görülmüştür. Dindarlık açısından; erkeklerin, çalışanların, yükseköğretim eğitimi görenlerin, savaş nedeniyle en az bir yakını kaybedenlerin anlamlı olarak daha dindar; Türkiye’de beş yıldan daha uzun süredir kalanların ise anlamlı olarak daha az dindar oldukları görülmüştür. Başa çıkma yöntemleri açısından; erkeklerin, Türkiye’de kaldıkları süre iki yıldan kısa olanların, çalışanların, yükseköğretim eğitimi alanların, savaş nedeniyle kaybettiği yakını bulunan sığınmacıların işlevsel başa çıkma yöntemlerini anlamlı olarak daha fazla kullandıkları; 15-25 yaş aralığındakilerin ise işlevsel başa çıkma yöntemlerini kullanamadıkları neticesine ulaşılmıştır (Çelik, 2019).

5. Kültürleşme ve Din Odaklı Çalışmalar

Konunun bu çalışmada ele alınacağı boyut olan kültürleşme mevzuunda ise gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkelerde farklı açılardan yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur. Din psikolojisi alanında ise nispeten yeni bir konu olmakla birlikte sınırlı da olsa bir literatür göze çarpmaktadır. Bunlar arasında Saroglou ve Cetzal’in araştırmaları, Sağır’ın doktora tezi ve Özcan’ın makalesi bu araştırma açısından önem arz etmektedirler.

Vasilis Saroglou ve François Mathijsen tarafından yapılan, “*Religion, Multiple Identities, and Acculturation: A Study of Muslim Immigrants in Belgium*” başlıklı çalışmada Belçika’daki Müslüman göçmenlerin dindarlıkları ile; köken toplumda ve yeni toplumda kazanılan kolektif kimlikler, köken ve yeni kültür bağlanmaları ve kültürleşme durumları arasında ilişkiler incelenmiştir. Çalışmada Müslüman (Akdeniz) ülkelerinde doğup göç eden Müslüman gençler ile diğer ülkelerde doğup göç eden ve

Müslüman olmayan gençler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Her iki grupta da yüksek dindarlık, köken kimliği ve kültürüne bağlılık ile; düşük dindarlık ve dinsel şüphe ise ev sahibi ülkede asimile olma ile sonuçlanmıştır. Ayrıca, Müslüman göçmenlerin dindarlıklarının aynı zamanda dünya vatandaşı olarak yüksek özdeşleşme (asimilasyon) ile ilişkili iken, diğer göçmenlerin dindarlığının zayıf Avrupalı kimliğiyle ilişkili olduğu görülmüştür (Saroglou & Mathijssen, 2007).

Önver Andreas Cetrez ve Valerie De Marini tarafından gerçekleştirilen “*Gilgamesh: Mental Health, Meaning-Seeking, and Adaptation in The Acculturation Process Among Iraqi Immigrants in Sweden*” isimli çalışma ise, İsveç’teki Iraklı mültecilerin kültürleşme süreçlerinde dini-kültürel kaynakların gündelik hayattaki kullanım durumunu belirlemek; dini-kültürel etkilere bağlı zihinsel hastalıkların algı ve açıklamalarını araştırmak; İsveç’e iltica sürecinden sonraki sorunları ortaya koymak gibi amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel ve nicel araçların dahil olduğu karma bir yöntem, çok aşamalı bir araştırma tasarımı kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre, etnik kökenle kültürel özdeşleşme (identification) çok güçlü olmasına rağmen, çoğunlukla dil engelleri ve İsveç halkıyla sınırlı iletişim nedeniyle, İsveç kültürüyle yapılan kültürel özdeşleşmenin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, göçten önce çoğunlukla anlam verme hususunda etkili olan dinin, göç sonrasında da çalışma, aile durumu ve gelecekteki kaygılar için bir anlam sistemi olarak daha da önemli hale geldiği ifade edilmiştir (Cetrez & DeMarinis, 2013).

Önver Andreas Cetrez tarafından gerçekleştirilen “*The Next Generation of Assyrians in Sweden: Religiosity as a Functioning System of Meaning Within The Process of Acculturation*” isimli çalışmada ise İsveç’teki Süryani gençlerin kültürleşme süreçleri ve bu süreçlerde dindarlığın etkisi araştırılmıştır. Karma bir araştırma modelinin kullanıldığı çalışmada bir İsveç kentindeki Süryani nüfusunun üç nesildeki, dini değerleri ve uygulamaları kültürleşme süreçleriyle ilgili olarak incelenmiştir. Dindarlığın, İsveç’teki Süryani gençleri arasında bir anlam sistemi olarak işlev görüp görmediği hususuna odaklanılan araştırmada, dindarlığın kültürleşme sürecindeki rolünü vurgulamak amaçlanmıştır. Nicel veriler, dini değerlerin ve uygulamaların birinci nesilden üçüncü nesile gerilemediğini göstermiştir. Üçüncü kuşak üyeleriyle yapılan nitel görüşmelere göre, dinin çocukluk döneminin olumlu bir parçası olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, yetişkinlikte, dini kurumlar ve temsilcileri eleştirildikçe,

diğer anlam sistemlerinin de dinin yanında merkezi bir hale geldikleri görülmüştür. Bu değişimin, dünyanın en seküler ülkelerinden biri olan İsveç'in kültürel bağlamının arka planında anlaşılması gerektiği araştırmacı tarafından ifade edilmiştir (Cetrez, 2010).

Zeynep Sağır tarafından hazırlanan *Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din* isimli doktora tezi iki temel çalışmadan oluşmaktadır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı Çalışma I'de İstanbul, Kilis, Gaziantep ve Konya illerinde yaşamakta olan 2018 Suriyeli mülteçiden veri toplanmıştır. Bulgulara göre, Suriyeli kadınlar, erkeklere oranla daha yüksek depresif eğilim, daha düşük yaşam memnuniyeti ve bütünlük duygusu puanı ortaya koymuşlardır. Ayrıca kadınların erkeklere göre daha yüksek dindarlık ve olumlu dini başa çıkma puanına sahip oldukları; uyum sağlama puanları daha düşük olan kadınların Türkçe bilme, Türklerle iletişim ve Türk kültürüne olan ilgileri ile ruh sağlıkları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışma II'de ise nitel araştırma yöntemi ile Suriyeli kadınlarda kültürleşme hususu araştırılmış ve 100 katılımcı (her bir şehirden 25 katılımcı) ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda, dili daha iyi öğrenenler ile Türklerle daha iyi iletişim kuranların kültürleşme stratejilerinden entegrasyona yöneldikleri ortaya konulmuştur. Kültürleşme stratejilerinden özümleme (asimilasyon) ve marjinalleşmenin tercih edilmediği daha çok bütünleşmenin (entegrasyon) ve sonrasında ayrılıkçılığın (separation) tercih edildiği görülmüştür. Yani Suriyeli kadınlar Suriye kültürü ve Türk kültürünü bir arada tutmaya eğilimli oldukları; dul, boşanmış, yaşlı ve engelli kadınların daha riskli gruplar oldukları ifade edilmiştir (Sağır, 2018).

Zeynep Özcan tarafından gerçekleştirilen *Mülteci Öğrencilerin Kültürel Uyumları ile Dinî Başa Çıkmaları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* isimli makalenin amacı göç etmek zorunda kalan Türkiye'deki mülteci öğrencilerin dinî başa çıkma etkinlikleri ve kültürel uyumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Katılımcılar Suriye, Irak ve Afganistan kökenli mülteci öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiştir. "Kültürel Uyum" ve "Dinî Başa Çıkma Tarzları" ölçekleri uygulanmıştır. Sonuç olarak, kültürel uyum ve olumlu dinî başa çıkma düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu, olumsuz dinî başa çıkma düzeylerinin ise ortalamanın altında olduğu görülmüştür. Kültürel uyum ile olumlu dinî başa çıkma arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Özcan, 2019).

Bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak bu çalışma Türkiye'nin en fazla Suriyeli mülteci barındıran 14. ili konumundaki Kayseri'deki Suriyeli mültecileri konu edinmektedir. Literatüre bakıldığında sayıları resmi rakamlara göre 78.199 olan Kayseri'deki Suriyelilere dair bu çalışmanın konusundan farklı olan ve yukarıda ele alınan 2 farklı çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu araştırmanın temel aldığı kültürleşme stratejileri açısından konuyu ele alan tek Din Psikolojisi çalışması erişilebildiği kadarıyla Zeynep Sağır'ın doktora çalışmasıdır. Söz konusu tez ise bu çalışmadan çeşitli yönlerden ayrılmaktadır. Öncelikle söz konusu çalışma sadece kadın mültecilere odaklanmaktadır, bu çalışmada ise hem kadın hem erkek mültecilerin bütüncül bir resmine ulaşmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte bahsi geçen doktora tezinin örneklemini arasında Kayseri şehri de yer almamaktadır, ayrıca görüşme soruları da belli ortak noktalara sahip olmakla birlikte belirli açılardan farklılaşmaktadır.

IV. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın konusu Kayseri'deki Suriyelilerde kültürel uyum psikolojisi ve din ilişkisidir. Bu konunun sağlıklı bir şekilde ele alınabilmesi için araştırmanın sınırlılıklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları şöyle sıralanabilir:

1. Araştırma, görüşme yapılan 23 kişi ile sınırlıdır. Dolayısıyla araştırma sonuçları değerlendirilirken bu örneklem grubu göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Araştırma, boylamsal değil kesitseldir. Araştırmaya katılan kişilerin zaman içerisinde inanç, görüş ve davranışlarında değişiklikler olabileceği için araştırma mülakatların yapıldığı zaman aralığı olan 2017-2019 yılları ile sınırlıdır.
3. Araştırma, amaçlı örneklem metoduyla erişilen 14-52 yaş arası bireyler ile sınırlıdır.
4. Araştırmada dindarlık, kültürleşme ve bunlarla ilgili bulgular araştırma sorularından hareketle ortaya koyulan görüşme sorularının ölçme kapasiteleri ile sınırlıdır.
5. Araştırma bulguları görüşme yapılan kişilerin gerçek düşüncelerini ortaya koydukları düşüncesi ile sınırlıdır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Göç ve İlgili Kavramlar

1. Göç

Dünya genelinde hemen her ülkeyi bir yönüyle ilgilendirecek kadar geniş bir olgu haline gelmiş olan göç kavramı, “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devletin kendi sınırları içerisinde yapılan yer değiştirme eylemi” şeklinde tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 28). Göçün genel bir çerçeve içerisinde izah edildiği bu tanımın göçe sebep olan -ekonomik, sosyal, siyasi, dini, cebri vs.- faktörlere veya söz konusu hareketin belli bir mekân ya da zamanla kısıtlı olup olmadığı gibi hususlara bakılmaksızın insanların buldukları yerden ayrılıp farklı bir yere gittikleri durumları ifade ettiği söylenebilir.

Göçün ortaya çıkışını tetikleyen faktörlere bağlı olarak göç olgusu, *ekonomik/gönüllü göç ve zorla/zorunlu göç* olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır:

- a. Gönüllü veya ekonomik göç toplumsal, ekonomik ya da eğitime bağlı sebeplerle kendi toplumunu bırakıp, başka bir yere daha iyi bir hayat sürme gayesiyle gitme durumunu ifade etmektedir (Apak, 2014, s. 30). Söz konusu durumda insanlar buldukları bölge veya ülkedeki birtakım kısıtlı şartlardan daha iyi olduğunu düşündükleri ülke veya bölgelere göç etmekte ve hayat standartlarını yükseltme gayesi taşımaktadırlar.
- b. Zorla veya zorunlu olarak göçte ise isminden de anlaşılacağı üzere bir zorunluluk durumu söz konusu olmaktadır. İlgili literatürde *zorla göç* kavramı “doğal veya insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde hayata ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini ifade eden genel terim” şeklinde ifade edilmektedir (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 69).

Buradan hareketle zorunlu göç kavramının savaşlar, hayatın devamını imkânsız hale getiren birtakım nükleer ve kimyasal hadiseler, başka ülkeye iltica etmek durumunda kalmak veya zorla yerinden edilmek gibi kişinin yaşadığı yerden ayrılmasını zorunlu hale getiren durumlardan kaynaklanan bir nüfus hareketi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kişinin içerisinde yaşadığı bölgede veya ülkede kalışını kimi zaman oldukça zorlaştırıcı kimi zaman da imkânsız hale getirici mücbir nedenler zorla göçün ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadırlar.

Bu noktada Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin durumunun da zorla veya zorunlu göç kavramı ile ifade edilmesi makul gözükmemektedir. Zira, söz konusu göçün altında yatan temel saikler, bu çalışmada mülakat yapılan Suriyelilerin de ortaya koymuş oldukları gibi iç savaş, can güvenliğinin kalmaması, çeşitli örgütler tarafından erkeklerin savaşa zorlanması; kadınların ise cinsel taciz ve istismara maruz kalması gibi birtakım ağır korku ve baskı unsurlarıdır. Bu unsurlar ise yaşamı neredeyse imkânsız hale getirmekte ve insanları göçe zorlamaktadır. Netice itibariyle hem ülke içerisinde hem de ülke dışına milyonlarca insanı bulan bir göç hareketi meydana gelmiştir.

Göç olgusunun meydana getirdiği diğer bazı kavramların da tanımlanması, konunun daha iyi anlaşılmasına ve konuyla ilgili doğru kavramların kullanılmasına yardımcı olacaktır. Bunlar ise *mülteci*, *sığınmacı*, *vatansız kişi* ve *geçici koruma* kavramlarıdır.

2. Mülteci

Mülteci kavramının ev sahibi ülkenin veya BMMYK'nın (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği) kişiyi mülteci olarak tanımasına bağlı olarak iki ayrı tanımı yapılmaktadır. BMMYK tarafından tanınan *mülteci (refugee - mandate)*, "BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukukî belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi" olarak tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 42). İltica edilen ülkeler tarafından mülteci (refugee - recognized) statüsü sağlanmış kişi ise yine "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir

zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak ifade edilmektedir (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 43).

3. Sığınmacı

Sığınmacı kavramı ise İngilizce’deki *asylum seeker* kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Sığınmacı, “ilgili ulusal veya uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 49). Söz konusu kişiler müracaatlarına olumsuz cevap almaları durumunda sığınmacı oldukları ülkeden ayrılmak durumundadır. Eğer ilgili devlet herhangi bir gerekçeye binaen kendilerinin ülkede bulunmalarına müsaade etmemişse sınır dışı olma riskiyle karşı karşıyadırlar.

4. Vatansız Kişi

Konuyla ilgili bir diğer önemli kavram da *vatansız kişi (stateless person)* kavramıdır. Vatansız kişi, 1954 *Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi*’ne göre “herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişidir.” Bu kişiler, “vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından mahrum edilen kişilerdir” (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 62).

Vatansız kişi ile mülteci kavramı her ne kadar zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılsalar da esasında birbirlerinden farklılık arz ederler. Temel anlamda her iki grubun da köken itibarıyla ait olduğu devlet ile bağları kesilmiş durumdadır ve dolayısıyla uluslararası yasalara binaen korunmaya ihtiyaç duyan kimseler olarak konumlanmaktadır. İki kavram arasındaki en temel fark, mülteci statüsündeki kişinin bir şekilde baskı veya şiddete maruz kalmış ya da söz konusu durumla yüzleşmiş bir kişi olması; buna karşılık vatansız kişilerin mutlak anlamda şiddete ve zulme maruz kalmamış olmalarıdır. Üstelik, mülteci olmak için kişinin ülkesinin sınırları dışında bulunması gerekli iken vatansız kalan kişi için bu durum her zaman gerekli değildir (“Mültecileri Korumak”, 2017, s. 29).

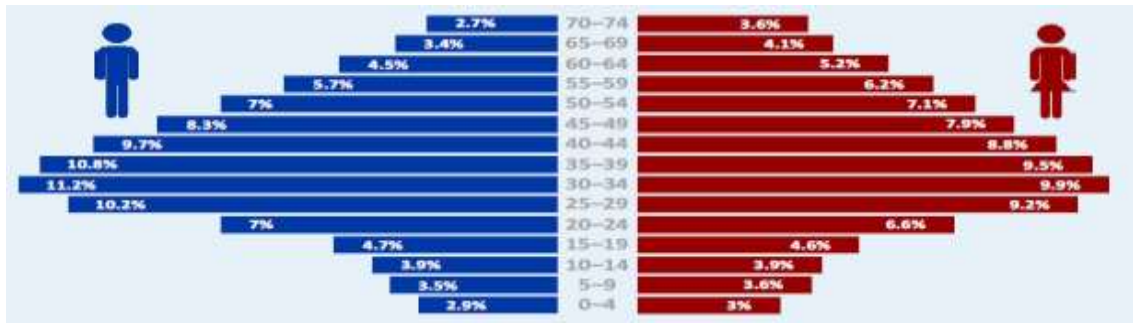
5. Geçici Koruma

Son olarak ülkemizdeki Suriyelilerin kahir ekseriyetinin muhatabı olduğu geçici koruma statüsünden de bahsedilmelidir. *Geçici koruma*, “menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin etkin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür” şeklinde tanımlanmaktadır (*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2009, s. 19). Görüldüğü üzere toplu bir biçimde insanların bir ülkeye akın etmesi halinde ivedilikle meseleyi çözmek için ortaya konulmuş olan bir insani koruma biçimi olarak geçici koruma durumu öne çıkmaktadır. Geçici koruma statüsü, “güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanması” olmak üzere üç temel ögeden oluşmaktadır. Bu prosedürün en önemli işlevi, “devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu” olmasıdır (*Türkiye ve Göç*, 2015, s. 42).

B. Göçmenlik ve Suriyeli Mültecilere Dair İstatistiksel Veriler

1. Dünyadaki Göçmenler ve Suriyeli Mültecilere Dair Veriler

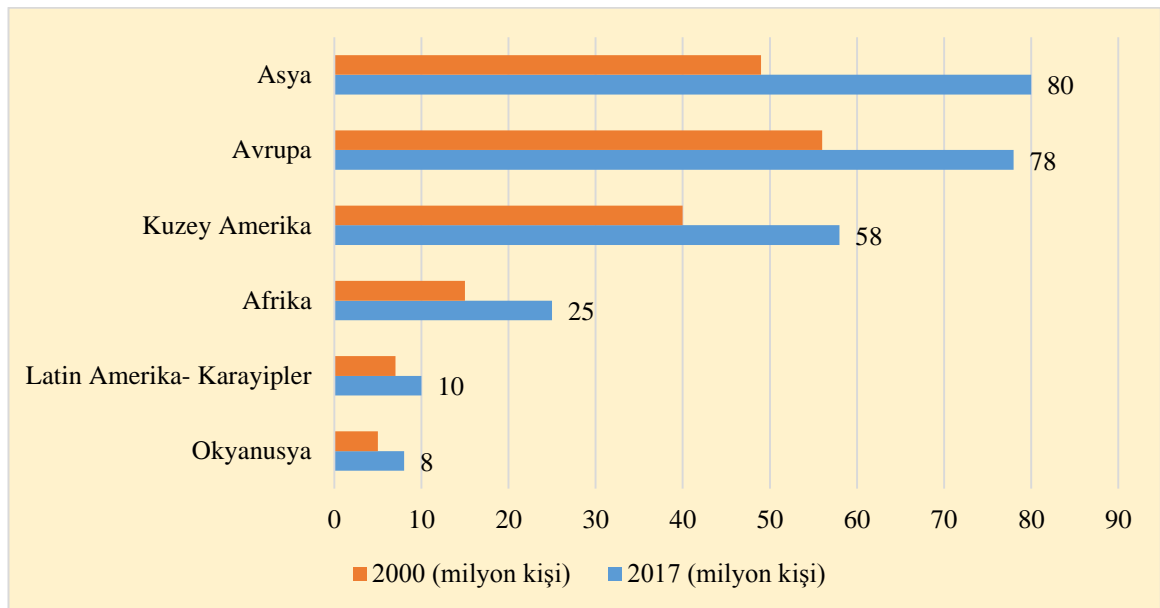
Dünya son dönemde öylesine muazzam bir göç hareketi ile muhataptır ki bazı araştırmacılar içinde bulunan dönemi *göç çağı* olarak isimlendirmeye başlamışlardır (Castles, Haas, & Miller, 2014). Birleşmiş Milletler’in verilerine göre 2010 yılında 220 milyon civarında olan uluslararası göçmen sayısı 2017 yılında yaklaşık olarak 258 milyona ulaşmıştır. Tüm uluslararası göçmenlerin yaklaşık üçte ikisi Asya’da (79,5 milyon) veya Avrupa’da (77,8 milyon) yaşamaktadır. Kuzey Amerika (57,6 milyon) ise en fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapmada üçüncü sırada yer almaktadır, onu sırasıyla Afrika (24,6 milyon), Latin Amerika ile Karayipler (9,5 milyon) ve Okyanusya (8,4 milyon) izlemektedir (*International Migration*, 2017).

Şekil 1. Dünyadaki Kadın ve Erkek Göçmen Oranları

Kaynak: (World Migration Report, 2018).

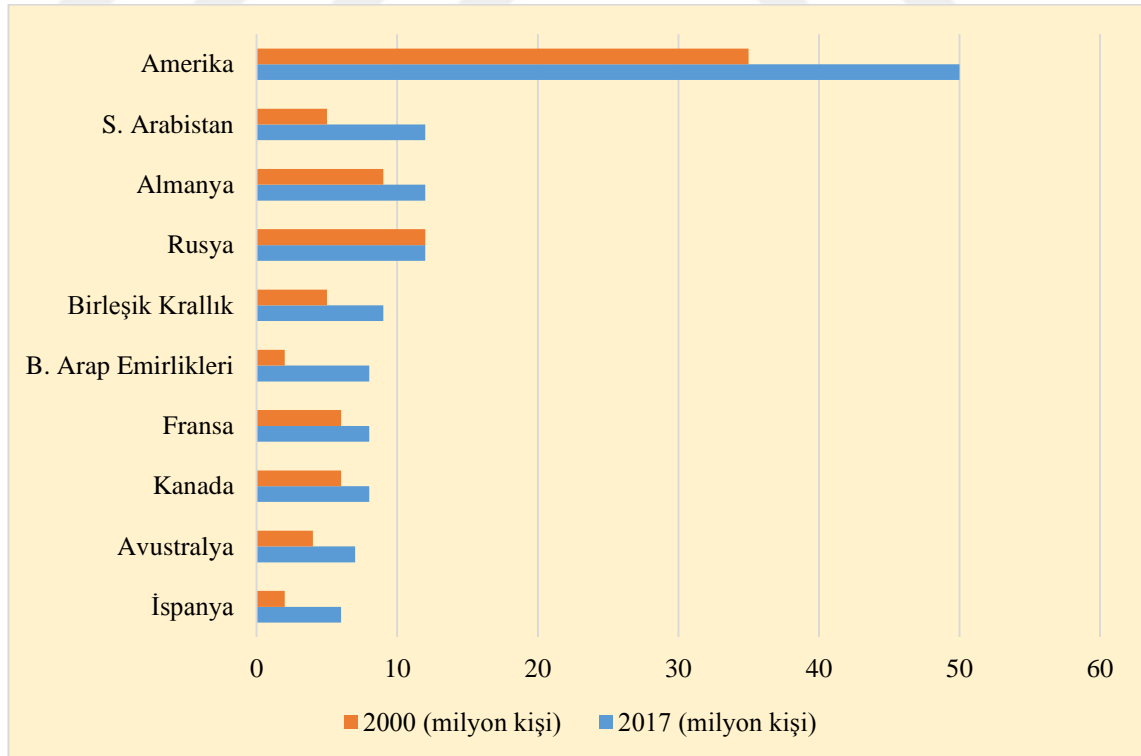
Şekil 1'deki verilere göre dünyadaki göçmen nüfusun %52'si erkek, %48'i de kadındır ve %72'si de çalışma yaşı olan 20-64 yaş aralığındadır (World Migration Report, 2018). 2000 yılında dünya nüfusunun %2,8'ini oluşturan uluslararası göçmen oranı 2017 yılında %3,4'e yükselmiştir. Göçmen nüfusun toplam nüfusa oranı ise kıtalar arasında farklılık göstermektedir. Buna göre, Büyük Okyanus'taki adaları kapsayan ülkeler ve Avustralya'yı içine alan Okyanusya kıtasının %20,7'si, Kuzey Amerika kıtasının %16'sı ve Avrupa kıtasının %10,5'i göçmen nüfustan oluşmaktadır. Bu kıtalar, toplam nüfusta en yüksek oranda uluslararası göçmene ev sahipliği yapan bölgelerdir. Buna karşılık, uluslararası göçmenler Afrika'daki toplam nüfusun %2'sini, Asya'daki toplam nüfusun %1,8'ini ve Latin Amerika ve Karayipler'deki toplam nüfusun ise %1,5'ini temsil etmektedirler (International Migration, 2017).

Şekil 2. 2000-2017 Arasında En Çok Göçmenin Yer Aldığı Kıtalarındaki Göçmen Nüfus Hareketliliği

Kaynak: (International Migration, 2017).

2000 ile 2017 arasında Asya kıtasına diğer bölgelere göre daha fazla uluslararası göçmen eklenmiştir. Asya'ya bu dönemde yaklaşık 30 milyon kişi göç etmiştir. İkinci en büyük uluslararası göç dalgasına maruz kalan Avrupa'ya 22 milyon, onun ardından üçüncü sırada gelen Kuzey Amerika'ya 17 milyon ve son olarak Afrika'ya ise 10 milyon göçmen eklenmiştir. Latin Amerika, Karayipler ve Okyanusya gibi bölgelere ise her birine yaklaşık 3 milyon kişi göç etmiş ve bu bölgeler diğerlerine nazaran daha düşük sayıda göçmen hareketine muhatap olmuştur. Uluslararası göçler şartlara göre bazı durumlarda farklı bölge ülkeleri arasında, bazı durumlarda ise aynı bölge ülkeleri arasında yapılmaktadır. Bu durum dikkate alındığında, farklı bölgeler arasında gerçekleşen göçte Kuzey Amerika %98'lik bir oranla ilk sırada yer alırken, Okyanusya ise %87'lik bir oranla ikinci sırada yer almaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, dünyadaki göç hareketleri çoğunlukla aynı bölgedeki ülkeler arasında görülmektedir. Bu doğrultuda, Asya kıtası %80'lik bir oranla yine birinci sırada yer almaktadır, onun ardından Afrika kıtası %79, Latin Amerika ve Karayipler %64 ve Avrupa ise %53 oranında aynı bölge veya kıtadan gelen uluslararası göçün muhatabı olmuşlardır (*International Migration*, 2017).

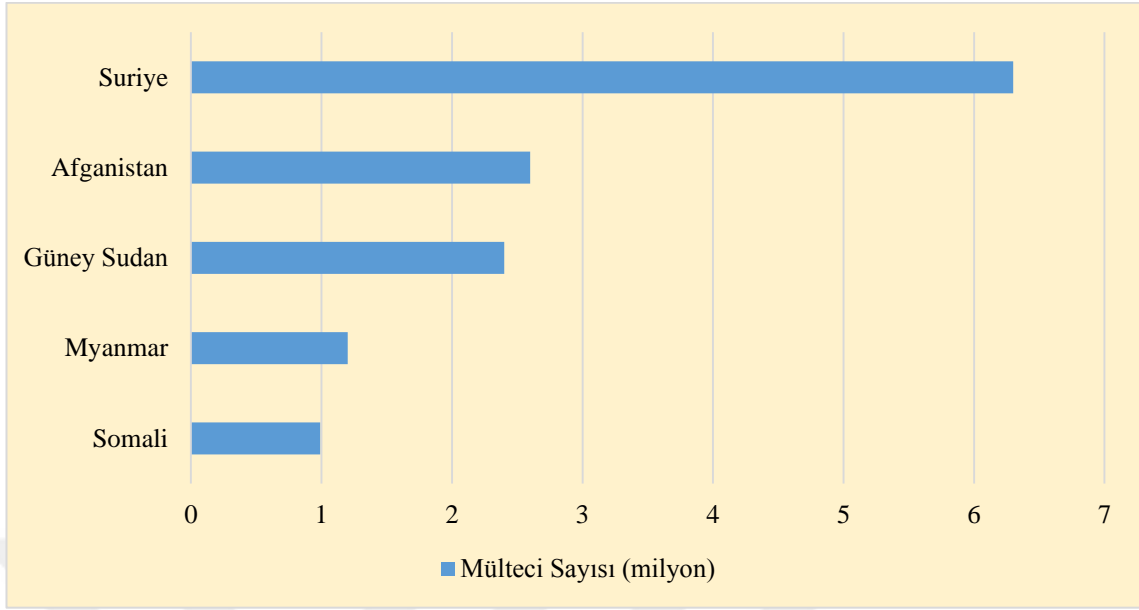

Şekil 3. 2000-2017 Arasında Göçmen Yoğunluğu En Fazla Olan On Ülkedeki Göçmen Hareketliliği

Kaynak: (*International Migration*, 2017).

Şekil 3'e göre 2017 yılında, tüm uluslararası göçmenlerin yüzde 67'si sadece 20 ülkede yaşamaktaydı. En büyük uluslararası göçmen nüfusu, dünyadaki toplam göçmen nüfusunun beşte birine karşılık gelen 50 milyon kişi ile Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından Suudi Arabistan, Almanya ve Rusya Federasyonu, her biri yaklaşık 12 milyon uluslararası göçmen nüfusuna ev sahipliği yapmaktadırlar. Bu ülkelerin ardından Birleşik Krallık'ta yaklaşık 9 milyon, Birleşik Arap Emirlikleri'nde ise yaklaşık olarak 8 milyon göçmen bulunmaktadır. Dünya çapındaki 20 uluslararası göçmen hedef ülkesinden 9'u Asya'da, 7'si Avrupa'da, 2'si Kuzey Amerika'da, birisi Afrika'da ve diğeri ise Okyanusya'dadır. Türkiye'ye geldiği vakit ise yine Birleşmiş Milletlerin verilerine göre, Türkiye'de 4,88 milyon uluslararası göçmen nüfusu bulunmaktadır. Bu rakamlara göre Türkiye dünyanın en fazla uluslararası göçmen nüfusa sahip 13. ülkesi konumundadır ki ilerde değinileceği üzere bu nüfusun büyük çoğunluğu 4 milyona yaklaşan nüfuslarıyla Suriyeli mültecilerden/sığınmacılardan müteşekkildir (*International Migration*, 2017).

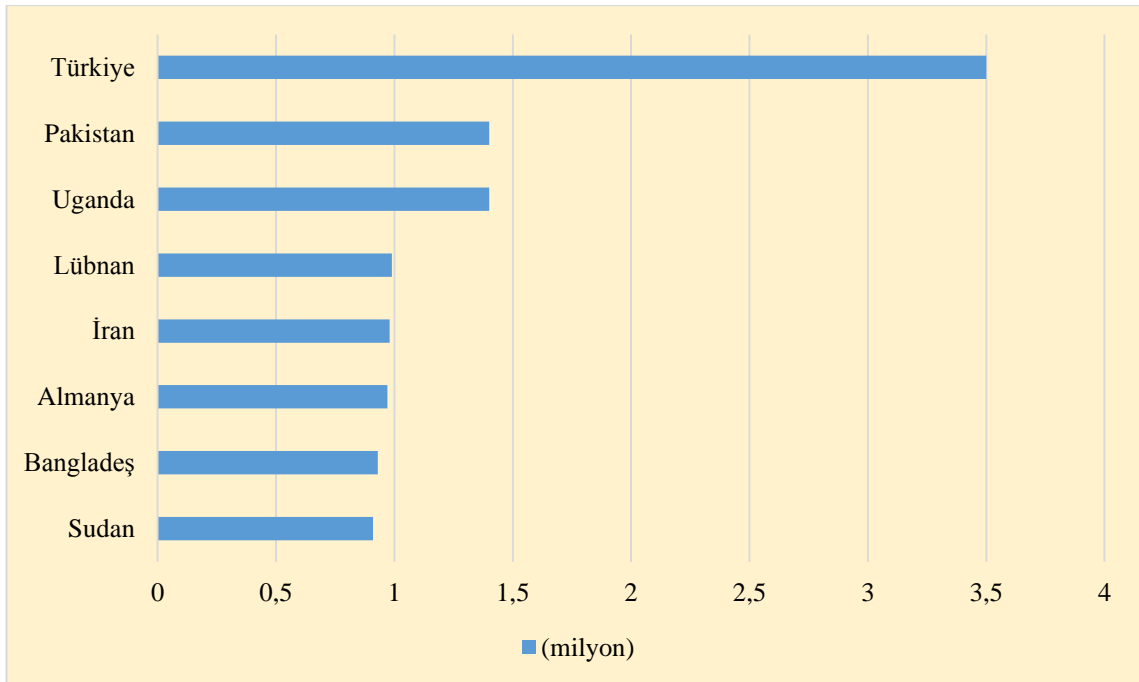
Yukarıda değinildiği gibi modern dönemle birlikte hızlanan göç hareketleri 2000'li yılların başından günümüze değin katlanarak daha da karmaşık bir hal almış ve yüz milyonlarca kişiyi bulmuştur. Büyük bir hızla yükselmeye devam eden bu göç artışında iç savaş, baskı ve zulüm gibi çeşitli zorlayıcı sebeplerle gerçekleşen zorunlu göçün ve bunun doğurduğu birtakım iltica durumlarının da hissesi yüksektir. Birleşmiş Milletlerin 2018 yılında yayınladığı *Global Trends: Forced Displacement 2017* isimli raporda bu konuda dikkat çekici bilgilere yer verilmektedir. Söz konusu rapora göre dünya genelinde 68.5 milyon insan zulüm, çatışma, savaş ve yaygın genel şiddet gibi sebeplerle zorla yerinden edilmiş durumdadırlar; bu rakamın 16.2 milyonunu ise yalnızca 2017 yılı içerisinde ülkesinden ayrılmak zorunda kalanlar oluşturmaktadır. Bu rakamlara göre 2017 yılı içinde her gün 44.400 kişi yerinden edilmiştir. Söz konusu insanlardan yaklaşık %52'si çocuktur ve 175.000'i ailesinden ayrı düşmüş ve ilgilenen kimsesi olmayan çocuklardır (UNHCR, 2018, s.2-3).

Şekil 4. En Fazla Mülteci Veren Ülkeler

Kaynak: (UNHCR, 2018, s.2-3).

Şekil 4’teki verilere göre dünya üzerindeki mültecilerin %68’i sadece beş ülkenin vatandaşlarından oluşmaktadır. Bu ülkeler Sırasıyla Suriye Cumhuriyeti (6,3 milyon), Afganistan (2,6 milyon), Güney Sudan (2,4 milyon), Myanmar (1,2 milyon) ve Somali’dir (986.400).

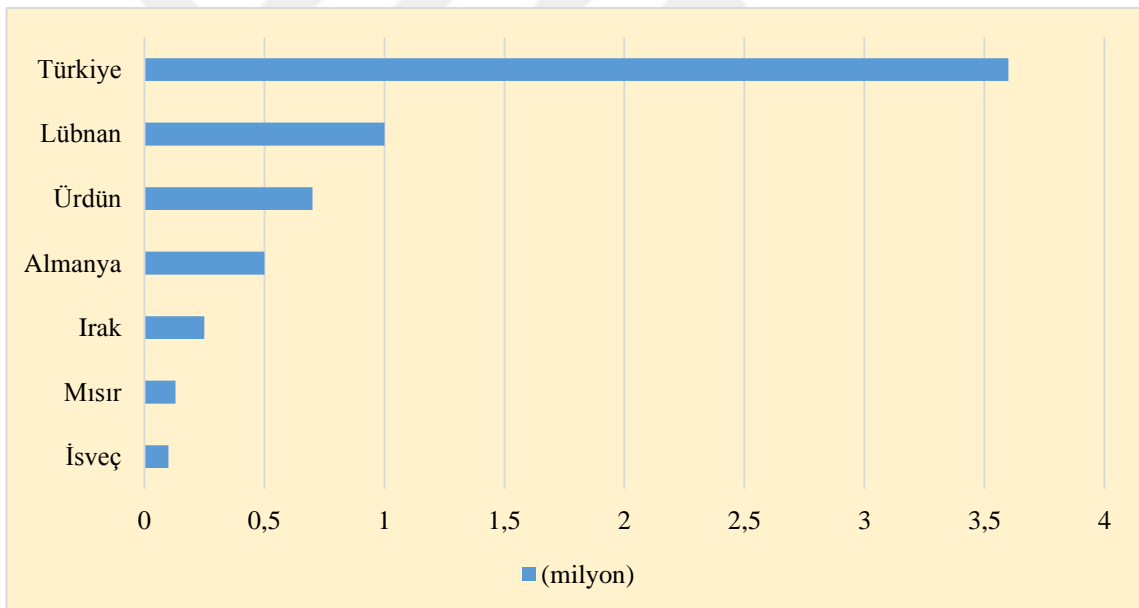

Şekil 5. Son 4 Yılda (2014-2017) En Fazla Mülteci Alan Ülkeler

Kaynak: (UNHCR, 2018, s.2-3).

Ulusal nüfusuna göre mülteci sayısında ise nüfusuna oranla en fazla mülteci barındıran ülke Lübnan'dır. Onun ardından sırasıyla Ürdün ve Türkiye gelmektedir. BMMYK'nın sorumluluğunda yer alan mültecilerin Lübnan'daki genel nüfusa oranı 6'da birdir. Bu parametreye göre Ürdün 14'te 1 oranıyla ikinci ve Türkiye 23'te 1 oranıyla üçüncü sırada yer almaktadır. UNRWA'nın (Birleşmiş Milletler Yakınoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı) görev alanına giren Filistinli mülteciler dahil edildiğinde, rakamlar Lübnan'da 4'te 1, Ürdün'de ise 3'te 1'e kadar yükselmektedir (UNHCR, 2018, s.2-3).

Tüm dünya genelinde mültecilik hareketleri arasında Türkiye'yi ve bulunduğu coğrafyayı en fazla etkileyen ise Suriyeli mülteciler ve onların oluşturduğu hareketlenmedir. Suriyeli mültecilerin en yoğun olduğu ülkeler ise Türkiye başta olmak üzere Lübnan, Ürdün, Almanya ve Irak'tır (UNHCR, 2018, s.14).

Şekil 6. Suriyeli Mültecilerin En Yoğun Olduğu Ülkeler

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", 2019; *UNHCR Global Trends*, 2018, s. 14).

2. Türkiye'deki Göçmenler ve Suriyeli Mültecilere Dair Veriler

Anadolu coğrafyası gerek Osmanlı Devleti zamanında gerekse onun ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde içerisinde bulunan şartlar ve durumlara bağlı olarak yoğunluk durumu değişebilmekle birlikte sürekli olarak göç olgusunun muhatabı olmuş ve genel anlamda kendisine sığınanlara hamilik eden bir bölge olmuştur. Söz konusu hareketlerde bu özelliğın yanı sıra Anadolu topraklarının coğrafi, jeopolitik konumu ile

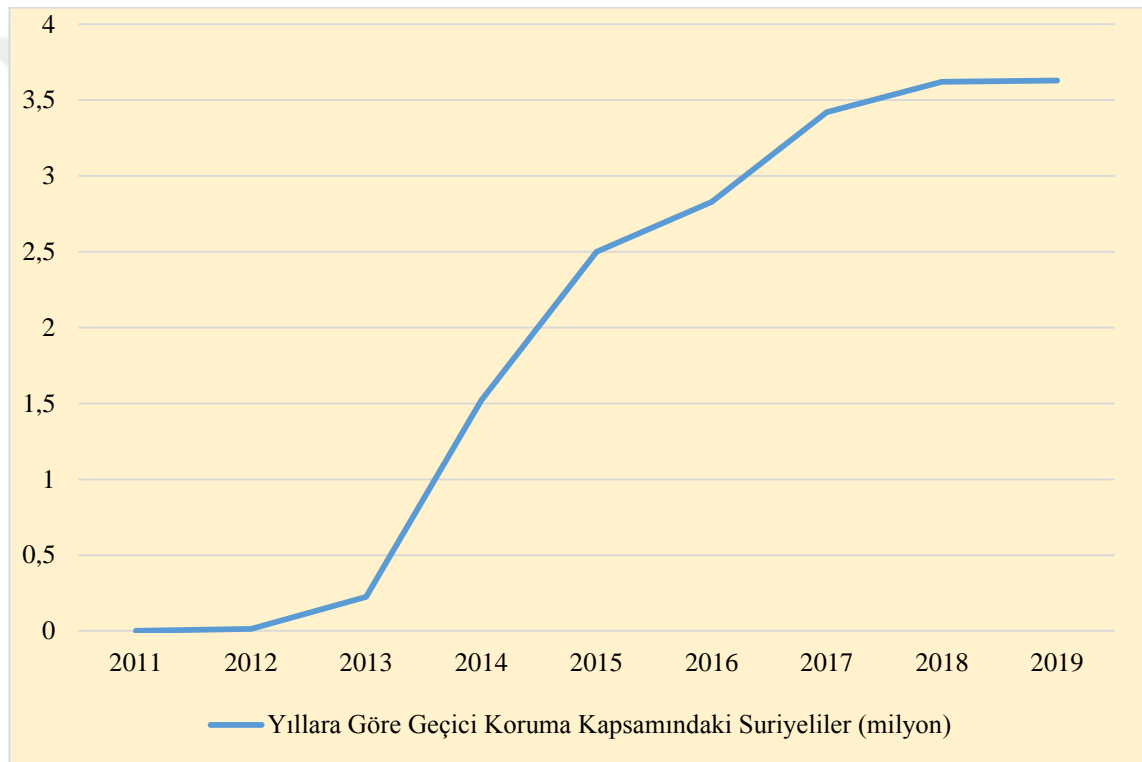
üç ayrı kıtanın birbirine oldukça yaklaştığı bir köprü ülke oluşu da önemli bir husustur. Zira kendisine göç edilen/sığınılan bir ülke olmasının yanı sıra Türkiye aynı zamanda farklı ülkelere geçebilmek için bir ara durak ve uğrak yeri gibi bir role de sahiptir.

Tarihinden tevarüs ettiği mirası Cumhuriyet döneminde de devam ettiren Türkiye toprakları kuruluşundan bugüne değin birçok göç ve sığınma hareketine ev sahipliği yapmıştır. 1922'den 2011 yılına kadar Yunanistan'dan, Balkanlardan, Almanya'dan, Irak'tan, Bulgaristan'dan, Srebrenitsa olayları döneminde Bosna'dan, Kosova'dan ve Makedonya'dan gelen insanları himaye etmiştir. Nisan 2011'den bu yana da Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3,5 milyon kişi Türkiye'ye sığınmıştır ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", 2019; *Türkiye ve Göç*, 2015, ss. 10-11). Bu rakamlara göre Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bugüne yaklaşık 5 milyon insanı topraklarına kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti dünya ülkeleri sıralamasında en çok göç alan 13. Ülke konumunda yer almaktadır (*International Migration*, 2017). Elbette ki Türkiye'nin halihazırdaki bu konuma gelişinde en çok rol oynayan faktör Suriyeli göçüdür. Zira Türkiye'deki bulunan yabancıların kahir ekseriyetini 3,5 milyonun üzerindeki sayılarıyla Suriyeliler oluşturmaktadırlar. Daha önce Osmanlı döneminde zikredilen olaylar da dahil Türkiye tarihinde en yoğun göç (zorunlu göç) hareketi olan Suriyelilerin durumu ülke gündemini de önemli ölçüde meşgul eden bir hadisedir. Bundan dolayı üzerinde önemle durulması gereken bu olay daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Tunus'ta bir üniversite öğrencisinin kendisini yakması ile fitili ateşlenen olaylar çeşitli Arap ülkelerinden sonra Suriye'ye de sıçramış ve bahusus bu ülkede çok ciddi bir infiale ve travmatik sonuçlara yol açmıştır. Suriye'de yaşanan insani krizin büyümesi sonucunda 300-400 kadar Suriye vatandaşının, 29.04.2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi, Suriye'den Türkiye'ye yönelik toplu bir nüfus hareketinin ilk adımını oluşturmuştur. Türkiye, 2011 yılının Nisan ayından itibaren, Suriye'den ayrılmaya zorlanmış kişilerin ani gelişen kitlesel akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Suriye'deki durumun ciddiyetini koruması ve sığınmacıların ülkelere güvenli dönüşlerine imkân verecek koşulların henüz sağlanamamış olması nedeniyle söz konusu sığınmacılara hiçbir ön koşul aranmadan geçici koruma sağlanmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gereği geçici korumaya ilişkin iş ve işlemlerin Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak olan

yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile oluşturulan Göç Politikaları Kurulunun görevleri “kitlemel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek” gibi hususları ihtiva etmektedir (*Türkiye ve Göç*, 2015, ss. 26-27).

2011’den 2019 yılına değin geçen zaman içerisinde Türkiye’deki Suriyeli nüfusu katlanarak artmış ve T. C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresinin resmi sitesinde paylaşılan son rakamlara göre takriben 3,6 milyon seviyelerine ulaşmıştır (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019).

Şekil 7. Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Kaynak: (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019).

Suriyeli nüfusun 2 milyona yakın bir kısmı erkek geri kalan 1,6 milyonluk kısmı ise kadın Suriyelilerden müteşekkildir. Yaklaşık 2 milyonluk erkek nüfusunun takriben 800 bini de 15 yaş altı çocuk ve 55 yaş üstü yaşlı erkekler oluşturmaktadır. Yine kadın nüfusunun aynı kesimi içinde erkekler kadar olmasa da benzer rakamlar geçerlidir (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019).

Tablo 1. Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.968.401	1.662.366	3.630.767
0-4	258.806	241.782	500.588
5-9	258.248	243.111	501.359
10-14	201.405	186.654	388.059
15-18	148.970	123.195	272.165
19-24	319.676	229.599	549.275
25-29	207.686	147.234	354.920
30-34	171.811	125.573	297.384
35-39	121.697	95.586	217.283
40-44	80.433	70.737	151.170
45-49	59.582	56.623	116.205
50-54	48.301	46.022	94.323
55-59	33.647	33.840	67.487
60-64	23.588	24.201	47.789
65-69	15.619	16.141	31.760
70-74	8.860	9.458	18.318
75-79	4.975	6.150	11.125
80-84	2.750	3.436	6.186
85-89	1.529	1.988	3.517
90+	818	1.036	1.854

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", 2019).

Yukarıdaki tabloda nüfusa göre cinsiyet dağılımı belirtilen Suriyelilerin yaklaşık 140 bini kamplarda yaşarken geri kalan 3,5 milyona yakın kesim ise kamp dışında yaşamaktadırlar. Şanlıurfa ve Hatay'da 3'er adet, Kilis'te 2 adet ve Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Malatya ve Gaziantep'te de 1'er adet olmak üzere toplamda 8 ilde 13 tane geçici barınma merkezi mevcuttur ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", 2019). Kamp dışında kalan Suriyelilerin Türkiye'deki şehirlere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 2: Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Şehirlere Göre Dağılımı ve Şehir Nüfusu İçindeki Yoğunlukları

Suriyelilerin Türkiye'deki Şehirlere Göre Dağılımları									
İl Sıra	İller	Kaydedilen	Nüfus	Toplam Nüfusa Oranları	İl Sıra	İller	Kaydedilen	Nüfus	Toplam Nüfusa Oranları
	Toplam					İller			
1	Adana	236.901	2.220.125	%10,67	42	K.Maraş	88.060	1.144.581	%7,69
2	Adıyaman	24.636	624.513	%3,94	43	Karabük	783	248.014	%0,32
3	Afyon	6.274	725.568	%0,86	44	Karaman	775	251.913	%0,31
4	Ağrı	1.038	539.657	%0,19	45	Kars	169	288.878	%0,06
5	Aksaray	2.807	412.172	%0,68	46	Kastamonu	1.331	383.373	%0,35
6	Amasya	677	337.508	%0,20	47	Kayseri	78.199	1.389.680	%5,63
7	Ankara	90.773	5.503.985	%1,65	48	Kırıkkale	1.495	286.602	%0,52
8	Antalya	1.647	2.246.356	%0,07	49	Kırklareli	2.735	360.860	%0,76
9	Ardahan	137	98.907	%0,14	50	Kırşehir	1.333	241.686	%0,55
10	Artvin	39	174.010	%0,02	51	Kilis	116.387	142.541	%81,65
11	Aydın	7.607	1.097.746	%0,69	52	Kocaeli	55.874	1.906.391	%2,93
12	Balıkesir	4.385	1.226.575	%0,36	53	Konya	106.345	2.205.609	%4,82
13	Bartın	129	198.999	%0,06	54	Kütahya	784	577.941	%0,14
14	Batman	22.400	599.103	%3,74	55	Malatya	29.668	797.036	%3,72
15	Bayburt	25	82.274	%0,03	56	Manisa	13.675	1.429.643	%0,96
16	Bilecik	593	223.448	%0,27	57	Mardin	88.618	829.195	%10,69
17	Bingöl	942	281.205	%0,33	58	Mersin	204.253	1.814.468	%11,26
18	Bitlis	951	349.396	%0,27	59	Muğla	14.499	967.487	%1,50
19	Bolu	2.322	311.810	%0,74	60	Muş	1.369	407.992	%0,34
20	Burdur	8.632	269.926	%3,20	61	Nevşehir	9.652	298.339	%3,24
21	Bursa	169.487	2.994.521	%5,66	62	Niğde	4.471	364.707	%1,23
22	Çanakkale	5.237	540.662	%0,97	63	Ordu	679	771.932	%0,09
23	Çankırı	548	216.362	%0,25	64	Osmaniye	48.820	534.415	%9,14
24	Çorum	2.578	536.483	%0,48	65	Rize	901	348.608	%0,26
25	Denizli	12.522	1.027.782	%1,22	66	Sakarya	15.899	1.010.700	%1,57
26	Diyarbakır	33.708	1.732.396	%1,95	67	Samsun	5.655	1.335.716	%0,42
27	Düzce	1.692	387.844	%0,44	68	Siirt	3.967	331.670	%1,20
28	Edirne	967	411.528	%0,23	69	Sinop	131	219.733	%0,06
29	Elazığ	13.358	595.638	%2,24	70	Sivas	4.001	646.608	%0,62
30	Erzincan	99	236.034	%0,04	71	Şanlıurfa	449.019	2.035.809	%22,06
31	Erzurum	1.096	767.848	%0,14	72	Şırnak	15.250	524.190	%2,91
32	Eskişehir	4.532	871.187	%0,52	73	Tekirdağ	13.677	1.029.927	%1,33
33	Gaziantep	428.779	2.028.563	%21,14	74	Tokat	988	612.646	%0,16
34	Giresun	161	453.912	%0,04	75	Trabzon	3.101	807.903	%0,38
35	Gümüşhane	95	162.748	%0,06	76	Tunceli	59	88.198	%0,07
36	Hakkari	5.380	286.470	%1,88	77	Uşak	2.333	367.514	%0,63
37	Hatay	435.955	1.609.856	%27,08	78	Van	2.134	1.123.784	%0,19
38	Iğdır	90	197.456	%0,05	79	Yalova	3.628	262.234	%1,38
39	Isparta	7.068	441.412	%1,60	80	Yozgat	4.270	424.981	%1,00
40	İstanbul	555.951	15.067.724	%3,69	81	Zonguldak	554	599.698	%0,09
41	İzmir	143.008	4.320.519	%3,31					

Kaynak: ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü", 2019).

Türkiye'de şehirlerdeki Suriyeli yoğunluğu açısından ilk sırada İstanbul yer almaktadır, İstanbul'un ardından ikinci sırada Şanlıurfa, üçüncü sırada da Hatay gelmektedir. Bunların ardından sırasıyla yoğunluklarına göre Gaziantep, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis, Konya, Ankara, Mardin ve Kahramanmaraş illeri gelmektedir. Kayseri ise bu şehirlerin ardından en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan 14. şehirdir.

Kayseri’de İç İşleri Bakanlığı Göç İşleri Müdürlüğü’nün rakamlarına göre 78.199 tane Suriyeli yaşamaktadır ki bu sayı Kayseri’nin nüfusunun yaklaşık olarak %5,63’lük bir kısmına denk gelmektedir (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019).

C. Göç Psikolojisi, Kültürleşme ve Din

1. Göç Psikolojisi ve Araştırma Alanları

Her ne kadar tarihsel arka planı çok eskilere dayansa da göç olgusu, özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanlığın gündemini meşgul eden önemli meseleler arasında yer almıştır. Özellikle 1965-2005 yılları arasında uluslararası göç 3 kat artmıştır (Solimano, 2010, s. 4). Ekonomik nedenler ve iç savaşlar, baskı ve şiddet gibi etkenler bu konunun öne çıkmasında etkili olmuştur. Hal böyle olunca, insanı ve onun dünyasını anlama gayreti içerisinde olan psikoloji bilimi de farklı bazı beşerî bilimlerle birlikte konuya ilgi duymaya başlamıştır. Nitekim, gerçekleşme sebebine bağlı olarak zorunlu veya gönüllü/ekonomik olsun göç, insanların hayatlarının normal akışında ve psikolojik yaşantılarında birtakım farklılaşmalara sebep olmaktadır.

Ekonomik sebeplerle yapılan göçlerde zorunlu göçe nazaran nispeten daha kolay bir adaptasyon süreci yaşansa da bu durum, bireyin ferdi birtakım özellikleriyle etkileşime geçerek dışlanma, öteki olma, önyargıya muhatap olma, dil engelleri, anavatanından ayrı kalma, kimlik bunalımı gibi süreçlerin yaşanmasına neden olabilmektedir.

Zorunlu göç ise bireyin kendi ferdi seçiminden bağımsız bir şekilde mücbir birtakım nedenlere bağlı olarak kişilerin yaşadıkları yerleri terk etmelerine ve çoğunlukla da farklı bir ülkeye göç etmelerine neden olan, birey üzerinde güçlü ve yıkıcı sonuçları olabilecek bir durumdur. Kişinin sahip olduğu fikirleri, inandığı değer yargıları, siyasi yönelimleri, ırkı, dini gibi nedenlerden ötürü zulme uğraması ve yıllarca yaşadığı ve kendisine bir kimlik inşa ettiği, maddi ve manevi kazanımlarından ayrılmak zorunda kalması üstesinden gelinmesi oldukça güç yaşantılardır. Bütün bunların yanında, iç savaş gibi durumlarda görülen yakınların kaybı, ölümle burun buruna gelme, işkence görme, tecavüze uğrama, sevdiklerinin zarar görmesi gibi hususlar zorunlu göç durumunda çokça yaşanagelen dramatik hadiselerdir. Bu gibi travmatik yaşantılar dolayısıyla ülkesini terk etmek durumunda kalan kişilerin yeni bir ülkeye göç ederken yaşadıkları zorluklar, geldikleri ülkeye uyum sağlama ve orada hayatta kalma çabaları,

yeni gelenen ülke insanların olumlu veya çoğunlukla olumsuz tavırlarına maruz kalmak gibi meselelerle yüzleşmek durumunda oldukları söylenebilir (Çelik, 2019, s. 26).

Tüm bu sayılan veya burada sayılamayan etkenlerden ötürü psikoloji bilimi göç olgusu ile ilgilenmeye ve bu konuda bilimsel araştırmalar yürütmeye yönelmiştir. Temel olarak psikanaliz ve sosyal psikoloji alanlarının yoğunlaştığı göç meselesi ayrıca ruh sağlığı açısından araştırma konusu edilen hususlar arasında yer almaktadır. Ruh sağlığı alanında göç ve göçle ilgili durumların ruh sağlığına etkileri ve tedavi durumları ele alınırken, psikanaliz içerisinde göçün ağırlıklı olarak, nesne ilişkileri, travmatik yaşantılar, aktarım, öteki ile karşılaşma, önyargı ve yabancı korkusu gibi konular ekseninde ele alındığı ifade edilebilir (Bilen, 2018; Volkan, 2017).

Konunun ağırlıklı olarak ele alındığı sosyal psikoloji alanında ise göç psikolojisi araştırmaları 1980’lerde başlamıştır. Ancak 2000 yılının başlarından itibaren konuyla daha doğrudan ilgilenilmiş ve konuya yönelik araştırmalar ivme kazanmıştır. Özellikle kültürlerarası psikoloji çalışmalarında yer verilen göç konusuna dair, 2010 yılında Uluslararası “Journal of Social Issues” dergisinin 66/4 sayısı ve 2014 yılında ise “Türk Psikoloji Yazıları” dergisinin 17/34 sayısı göç özel sayısı olarak çıkmıştır. Sosyal psikoloji alanında temel olarak göçün ele alındığı çalışma alanları ise “yurt-aile-etnik grup açılarından ait olma ihtiyacı, kimlik ve sosyal kimlik, önyargı ve kalıp yargı, ayrımcılık ve dışlama, algılanan yoksunluk, öznel iyilik hali, bireysel ve kolektif çözüm stratejileri ve kültürleşme/kültürel uyum” gibi araştırma konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1.1. Ait Olma İhtiyacı, Yurt, Aile, Etnik Grup

İnsanın zihninde oluşturduğu birtakım şemalar ve kategoriler çerçevesinde dünyaya bakarak kendisine dünyada bir yer tayin etme gayreti içerisinde olduğu ifade edilebilir. Bu noktada kişinin ailesi, arkadaşları, dini, mezhebi, doğduğu ülke, yaşadığı şehir gibi unsurlar insana bir rota çizmekte, kendisine dünyada ve insanlığın geneli içerisinde bir bağ kurabileceği ve özdeşleşebileceği birtakım değerler sunmaktadır. İnsan bu bağlar çerçevesinde bir şekilde belli aidiyet duyguları hissetmekte ve bunlar sayesinde hayatta kendisinin konumunun ne olduğuna dair bir zihinsel şema inşa etmektedir. İnşa edilen bu bağlar, anılar ve yaşantılar yoluyla birçok durumda olumlu veya olumsuz duygularla

etkileşime girmekte ve insanın birtakım genel alışkanlık ve tavırlar sergileyerek hayat yolunda devam etmesine kolaylık sağlamaktadırlar.

Ancak, bir şekilde bu ait olunan ortam ve kişilerden ayrılmaya sebebiyet veren göç hadisesi insanın bu aidiyet ve anlam şemalarında alışılmadık ölçüde büyük değişimler yaşanmasına neden olabilmektedir. Gerek zorunlu gerekse gönüllü olsun göç etme süreçlerinde, birey ihtiyaçlar hiyerarşisinde Maslow'un da belirttiği üzere daha öncelikli olan fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde hareket edebilmektedir. Bununla birlikte bu temel ihtiyaçların karşılandığında, örneğin zorunlu göçte açlık ve hayatta kalma ihtiyaçları tatmin edildiğinde sevgi ve ait olma ihtiyaçları güçlü bir şekilde kendilerini hissettirebilmektedirler (Forsyth, 2017a, ss. 296-297).

Ait olma ihtiyacı bağlamında, kişinin aidiyet hissettiği yurdu, ailesi, arkadaş çevresi, yaşadığı memleketi gibi unsurlardaki büyük çaplı değişimler kişiyi ciddi birtakım zorluklarla başa çıkmak zorunda bırakabilmektedir. Nitekim arkada bırakılmış olanlara karşı duyulan hasret, göç ile neredeyse özdeşleşmiş olan bir olgudur. Bu his öyle güçlüdür ki birçok bireyde hayat şartları ne kadar iyileşirse iyileşsin etkisi ömür boyu devam edebilmektedir. Vatan hasreti (homesickness) olarak ifade edilen söz konusu duygu, göç olgusu neticesinde bireylerin sevdikleri kişi ve yerlerden uzaklaşmalarına karşı verdikleri tepkiye verilen isimdir. Değer verdiği mekânları ve insanları geride bırakmanın, onları kaybetmenin etkisi oldukça derindir ve bu bir çeşit hüznün olarak kendisini göstermektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 58-59).

Bu konuyla ilgili olarak Erich Fromm'un kardeşliğe karşı ensest ikilemi olarak gördüğü "kökleşme ihtiyacının" konunun anlaşılmasında yardımcı olabileceği ifade edilebilir. Dünya üzerinde yaşarken bir yandan da "evde" olma duygusunu ifade eden aidiyet ihtiyacı Fromm tarafından "kökleşme" veya bir köke sahip olma deneyimi şeklinde tezahür ettiği vurgulanan insan varoluşuna ait önemli bir gereksinime işaret etmektedir. Fromm bu ihtiyacın ana rahminden ayrılma ile başlayan bir serüven olduğunu dile getirmektedir. Ona göre "kardeşlik" öteki ile üretken ve verimli bir ilişkiyi simgelerken, "ensest" "anneden, kan bağından, toprağından koparılmaya karşı gerilemeci bir direnci" simgelemektedir ve insanoğlu özünde böyle bir direnç gösterme eğilimi mevcuttur (Forsyth, 2017b, ss. 214-215). İnsanın içerisinde yer aldığı ve kendisini ait hissettiği kültürün ve toprağın bir tür anne rahmi gibi yabancı unsurları dışarıda bırakan bir

mahiyete sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Kendi kültürünün “koruyucu” ve “kuşatıcı” çeperlerinde yaşayan bir bireyin hele hele de “zorunlu” olarak bu konforlu alanı terk etmesinin onda yukarıda bahsi geçen direnç mekanizmalarını harekete geçirmesi ve aidiyetlerini koruma arayışına sevk etmesi oldukça mümkündür. Toprağından ayrılmak zorunda kalan insan hiç olmazsa kültürel aidiyetleri korumak isteyebilmektedir ve bu durum özünde insan tabiatına uygun görülmeyle birlikte yeni kültürün içerisinde soyutlanma gibi problemler yaşanmasına neden olabileceği düşünülebilir.

Ait olma ihtiyacı bağlamında denilebilir ki insanlar zayıf da olsa kurdukları sosyal bağların çözülmesini engelleme gayretindedirler. Zira kaybedilen sosyal ilişkiler kişide üzüntü ve köklerini kaybetme duygularını yaratabilmektedir. Bunun önüne geçebilmek için de bireyler ya eski ilişkileri muhafaza etmeye ya da yenilerini inşa etmeye çalışmaktadırlar. Eğer yeni sosyal ilişkiler tesis edebilirlerse bireylerdeki hasret ve eski ilişkilerin kaybolmasının verdiği hüznün azaldığı gözlemlenmektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 59). Bundan dolayı insanda belirli temel ihtiyaçları giderildikten sonra sosyal anlamda ilişki ve aidiyetler kurmaya yönelik güçlü bir arzunun varlığından bahsedilebilir (Forsyth, 2017a, ss. 296-297). Sosyal psikolojinin kabul ettiği bir husus olan bireyin bir toplumsal gruba ait olma ihtiyacı, bireylerin belli bir sosyal gruba ait olma eğiliminde olduklarına ve bunun bir gereksinim şeklinde tezahür ettiğine işaret etmektedir. Bireylerin ait olma ihtiyaçları, onların gruptan dışlanmamak için aidiyet tesis ettikleri toplumsal yapıya göre kendilerini belli açılardan düzenlemeye tabi tutarak görünüşlerini, eylemlerini, duygu ve düşüncelerini ilgili grupla uyumlu hale getirmelerine sebebiyet verebilmektedir (Ulu, 2019, s. 73). Bu düzenleme durumunun ise bireyin grup tarafından kabule değer bulunmak adına ödediği bir tür bedel olduğu düşünülebilir.

İster zorunlu isterse gönüllü olsun göç eden kişilerin ait olma ihtiyaçlarının giderilmesinde aile en etkili toplumsal yapılandıdır. Göç, temelde insan tekini etkiliyor gibi görünse de aile, akraba ve sosyal grup gibi yapıların da göç fikrinin oluşumunda, göç edilecek bölgenin belirlenmesinde ve ilgili yere uyum sağlamada etkili olabildiği görülebilmektedir. Bu durumla ilgili olarak Gezici Yalçın’ın, Kosic ve arkadaşlarından aktardığına göre göç sonucunda bireyin içinde yaşadığı kültürden farklı bir kültürle karşılaşması onda bir şok etkisi yaratmaktadır. Bu durum ise anlam ve bütünlük

konularındaki hislerin tekrardan inşa edilmesi ihtiyacına ve birtakım bireysel krizlerin yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bireyin göç ettiği bölgede kendi etnik kökeninden, ailesinden, akrabalarından insanların bulunmasının ve yerel halktan bazılarıyla olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesinin bu kriz durumlarına karşı bir tür koruyucu ve destekleyici etkisi söz konusudur. Zira sosyal acılar beyinde fiziksel acılar gibi bir hareketlenmeye yol açmakta ve birey bundan kaçmaya çalışmaktadır. Bu noktada özellikle ailenin sığınma, muhafaza edilme, olumlu kimlik oluşturma anlamında çok güçlü bir etkisi söz konusudur. Zaten göç olgusunun aile içi dayanışmayı artırdığı bilinen bir durumdur (Gezici Yalçın, 2017, ss. 60-61).

Ancak aile ve etnik grubun göç üzerindeki etkisinin yanında göçün de aile ve ona bağlı değerler üzerinde çok ciddi etkileri görülebilmektedir. Çocukların yaş avantajları itibariyle, gelinen ülkeye gerek dil gerekse sosyal açıdan daha hızlı adapte olmaları, göç edilen topluma dair daha fazla bilgi sahibi olma imkânlarının olması gibi durumlar geleneksel aile yapısını yıpratmakta ve babanın otoritesi sarsılmaktadır. Çocukların ebeveynlerin tercümanı vazifesini üstlenmesi, onlara yeni bir rol ve statü kazandırmaktadır (Gezici Yalçın, 2017, s. 62). Ayrıca, göç edilen ülkenin değerlerini daha kolay benimseyen genç kuşak, aile değerlerine büyükleri kadar önem atfetmeyebilmekte bu durum ise ergenlerin bireyleşme talepleri ile birlikte çatışmalara yol açabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 123). Bunun yanında, göçmenlerin geldiği kültür ve getirdiği kültürün ikisinden de farklı yeni bir aile formu vücuda getirmeleri aile yapısına göçün etkileri arasında zikredilebilir (Foner, 1997, s. 968). Bu durum göçmenlerin yeni kimlik ve yeni aidiyetler oluşturmalarına da kapı aralayabilmektedir. Türk asıllı göçmenlerin Almanya'da bir mahalleye yerleşimlerini konu edinen bir araştırmada, aidiyet ve kimlik konularının değişebilir olduğu, söz konusu mahallede yaşayan göçmenlerin eski ve yeni hayat alanlarının mukayese edilip yeniden değerlendirilmesi yoluyla söz konusu insanların yeni bir kimlik inşa ettikleri belirtilmektedir (Ehrkamp, 2005, s. 348).

1.2. Kimlik ve Sosyal Kimlik

Psikoloji literatüründe, kimlik kavramı “bireyin kendi benliği konusunda öznel bir bütünlük, tutarlılık ve süreklilik duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2017, s. 435). Benlik ise farklı birtakım tanımlamalarla ifade edilse de genel itibariyle, kişinin

kendisini diğer tüm varlıklardan ayrı, biricik ve kendine özgü bir bütünlük içerisinde hissetmesi ve bu yolla farkında olunan tümel durum olarak tanımlanabilir (Budak, 2017, s. 119). Bireyin yalnızca öznel kimliğinden hareketle tanınmasının çok mümkün olmadığını savunan, sosyal kimlik kuramcıları, fertlerin kendi öznel kimliğinin yanında bir de sosyal veya toplumsal kimliği olduğunu ileri sürmektedirler. Sosyal kimlik teorisine göre, kişinin özsaygısını yükseltmek gayesiyle kendisine benzer olan insan toplulukları ile bir arada olma temayülü taşıdığı ifade edilmektedir (Budak, 2017, s. 663). Bu doğrultuda sosyal kimliğin “bireyin aynı grup içinde yer aldığı diğer üyelerle, yani ortak aidiyetleri olan ve benzer pozisyonları işgal eden kişilerle paylaştığı kolektif kimlik” şeklinde tanımlanması mümkündür (Yapıcı, 2004, s. 55).

T. Van Mejl gibi bazı araştırmacılar tarafından kişinin benlik ve kimlik algılarının sosyo-kültürel çevresinden ciddi oranda etkilendiği ifade edilmektedir (2010, s. 63). Bu durumla ilgili olarak Gezici Yalçın’ın aktardığına göre, bireyin kimliğinin oluşumunda etkili olan sosyo-kültürel çevrede birtakım önemli değişiklikler yaşanmasına neden olan göç hadisesi de bu noktada bireyin benlik ve sosyal kimliğine dair algıları etkileyebilmektedir. Kişinin kendi benliğini içerisinde inşa ettiği sosyo-kültürel çevrenin değişmesi, bireyin kendi kimliğinin dayanak noktalarına dair idraklerini sorgulatabilmekte ve birey bundan dolayı psikolojik anlamda bir bocalama veya zorlanma hali yaşayabilmektedir (2017, s. 16). Bu duruma dış grup olarak görülen ev sahibi topluluk tarafından yapılan ayrımcılık gibi birtakım dışlayıcı faktörler eşlik ettiğinde birey iç grubuna kapanabilmekte ve dış grup olarak gördüğü ev sahibi topluluğa karşı olumsuz birtakım tutumlar besleyebilmektedir (Ulu, 2019, ss. 64-65).

Yapılan bir takım araştırmalar da fertlerin, kendilerine ve iç gruplarına ait sıfatları daha olumlu görme eğilimindeyken, dış grupları daha olumsuz olarak algıladıklarını ortaya koymaktadırlar (Ulu, 2019, s. 22). Kendisine dair olumlu bir sosyal kimlik inşası için söz konusu sınıflandırmayı yapma ihtiyacı hisseden birey, bu yolla ırk, din, göç gibi özellikleri ön plana çıkararak kendisine bir toplumsal kategori içerisinde yer edinmeye çalıştığı söylenebilir. Bu sayede öne çıkardığı iç grubuna olumlu özellikler atfetme durumunda olan fertler, olumlu bir sosyal kimlik imajı ve duygusu geliştirmektedirler. Söz konusu durum da göçmenin veya sığınmacının kendisinde bir tür müspet farklılık ve değerlilik bulma veya üretme stratejisi şeklinde iş görebilmektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 102). Ayrıca kendi grubu dışındaki dış grubu ise “onlar” şeklinde “homojen”

olarak değerlendiren birey, günlük hayat içerisinde karşılaştığı her durumda bir anlamlandırma yapmaktansa “homojen” gördüğü dış graplara dair karşılaştığı sürekli uyaranlara karşı “bilişsel” bir rahatlama da sağlamaktadır (Yapıcı, 2004, s. 68).

Bazı durumlarda ise birey hem kendi ülkesi hem de yaşadığı ülkede bir kimlik karmaşasına girmektedir. Bu durum, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları tarafından ifade edildiği şekliyle “bize burada yabancı, Türkiye’de gurbetçi diyorlar” şeklinde örneklendirilebilir (Kaya & Kentel, 2005, s. 8).

1.3. nyargı ve Kalıp yargılar

nyargı, bir hadise, kişi veya meseleye dair yeterince bilgiye ulaşma ihtiyacı hissetmeksizin, oluşturulan tavır olarak ifade edilmektedir. Sosyal psikolojide gruplar düzeyindeki önyargı bir gruba ait olma gereksinimine bağlı olarak gerçekleşen grup özdeşleşmesi neticesinde ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreçte mensup olunan grubu daha kabullenici; dış gruptakileri ise daha farklı değerlendirmeye sebebiyet verebilmektedir. Bu durum sınıflandırma ya da kategorizasyon şeklinde ifade edilmektedir. Sınıflandırma süreçlerindeki kişinin benzerlik ve farklılaşma hususlarındaki algıları çoğunlukla öteki olana dair bilişsel bazı yargılara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yargılardaki, duygusallık oranının yükselmesi öteki olanı farklı görme veya ayrımcılığa sebebiyet verebilmekte ve önyargının oluşumuna zemin teşkil etmektedir (Ulu, 2019, s. 25).

Bahsi geçen hususlar göz önüne alındığında sosyal psikoloji açısından önyargının, daha çok bir “ırk, etnik köken, din, cinsiyet vs.” grubuna dair genel itibariyle olumsuz manadaki bakış açıları ve tavır alışları ifade ettiği söylenebilir. Büyük ölçüde kalıp yargılardan (stereotip) beslenen önyargıların değiştirilmesi oldukça güçtür (G. W. Allport, 2016, s. 121; Budak, 2017, s. 552). nyargının bilişsel temellerini oluşturduğu ifade edilebilecek olan kalıpyargılar ise bireyin birtakım graplara dair inşa ettiği inanç ve kanaatlerden beslenmektedir. Bu doğrultuda edinilen bilgiler zihinde tasnif edilerek belirli açılardan kmelendirilmekte ve yeni edinilen bilgi parçaları da ilgili şemalara eklenmektedir (Ulu, 2019, s. 34). Bilişsel açıdan oluşumu kısaca böyle olan kalıp yargılar bir grubun bütün üyelerinin paylaştıklarına inanılan ve genellikle olumsuz önyargılardan oluşan kalıplaşmış kanaatler olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2017, s.

677). Kalıp yargılar, insanlara bir grup hakkında çok fazla araştırmaya gerek duymadan hazır kalıp fikirler sunarlar (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2016, s. 147).

Bireyleri, karmaşık bilgi süreçleriyle meşgul olmaktan kurtarma anlamında ekonomik bir fayda sağlayan kalıp yargıların, yukarıda da ifade edildiği gibi çoğunlukla olumsuz değerlendirmeler içermekte olduğu söylenebilir. Hal böyle olunca gerek gelinen ülkedeki insanlar açısından gerekse ülkeye gelen insanlar açısından karşılıklı bir yabancı olma durumu söz konusu olduğundan, göç süreçleri hem yerel halk hem de göçmen veya sığınmacılar açısından olumsuz kalıp yargı ve önyargıların oluşmasına sebebiyet verebilmektedirler. İnsanların, suni gruplaşmalarda dahi iç gruba yönelik olumlu, dış gruba dair olumsuz yargılar geliştirebildikleri (Tajfel, Billig, Bundy, & Flament, 1971, ss. 149-150), göz önünde bulundurulduğunda göç gibi bir tecrübeye böyle bir durumun yaşanması oldukça mümkün gözükmektedir.

Nitekim, G. Allport, genellikle yerliler tarafından göçmenler gibi dış gruplara yönelik olumsuz kalıp yargılar kullanılmasının yaygın bir durum olduğunu ifade etmektedir (2016, ss. 231-246). Özellikle göç edilen ülkede algılanan yoksunluk düzeyinde artışların olduğu, ekonomik bir takım olumsuzlukların yaşandığı durumlarda, yerliler malî durumlarının göçmenlere nispetle daha zayıf olduğu algısına sahip olabilmekte, bu durumun da göçmenlere karşı olumsuz önyargıları arttırdığı görülebilmektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 158). Bazı göçmen veya sığınmacılar arasında ise bu çalışmanın yazarının gözlemlerine göre, daha çok çalıştıkları halde düşük ücret aldıkları, yerel halkın kendilerini dışladıkları, kendilerinin haklarının yendiği, ülkenin kendilerinden siyasi ve ekonomik faydalar devşirdiği gibi kimi zaman birtakım tecrübelerin de kendilerine eşlik ettiği bir takım olumsuz kalıp yargılar görülebilmektedir. Netice itibarıyla hem göç eden grup hem de göç alan ülkenin halkı birbirlerine dair bir takım bilişsel örüntülere sahip olduğu ifade etmek mümkün gözükmektedir. Her iki taraf açısından da sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin gerçekleştirilmesi adına olumsuz genellemelere dikkat edilmesinin, bireylerde görülen bazı olumsuzlukların tüm topluma hamledilmemesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Ayrımcılık ve Dışlama

Göç psikolojisi içerisinde ele alınan birçok konunun birbirleriyle yakından ilişkili oldukları görülmektedir. Bunlar arasında özellikle ayrımcılık ve dışlama konuları ile

önyargılar ve kalıp yargıların birbirini karşılıklı olarak etkiledikleri bilinen bir husustur. Genel itibariyle de yerel halkın göç eden veya etmek zorunda kalan kimselere karşı sahip olduğu önyargı ve kalıp yargılar ayrımcılık ve dışlamalara sebep olabilmektedirler. Ayrımcılık bu bağlamda mensup olduğu bir gruptan dolayı belli bireylere karşı geliştirilen önyargı tutumlar şeklinde tanımlanabilir (Budak, 2017, s. 98; Ulu, 2019, s. 37).

Ayrımcılık ve dışlama birçok farklı alanda kendisini gösterebilmektedir. Bununla ilgili olarak Avrupa’da göçmenlere dair yapılan bazı çalışmalarda onların hem iş bulmada hem de eğitimde ikincil sırada değerlendirildikleri ve aynı kapasitedeki yerli öğrencilere nazaran daha ziyade teknik mesleki eğitime yönlendirildikleri ifade edilmektedir (bkz. Gezici Yalçın, 2017, s. 78). Türkiye’deki Suriyeliler hakkında ise devlete epeyce yük oldukları, ev kiralalarının yükselmesine neden oldukları, düşük ücretlerle ve sigortasız çalıştıkları için Türklerin işlerini ellerinden aldıkları, ahlaksız ve keyif düşkün oldukları, vatan haini oldukları, tek yaptıkları şeyin dilencilik olduğu tarzında olumsuz ve dışlayıcı birtakım görüşlerin halkın bir kesimi tarafından dillendirildiği ifade edilebilir.

Ayrımcılık genel olarak davranışsal bir durum olarak görülmekte ve bilişsel ve duygusal anlamdaki önyargıların etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Ancak bu ilişkinin zorunlu bir ilişki olmadığı ifade edilmelidir, zira birey toplumsal dayatmalar veya ait olmak istediği grup tarafından kabule değer görülme isteği gibi durumların etkisiyle de kendi duygu ve düşüncelerinin tersine olarak bu tarz davranışlar geliştirebilmektedir (Ulu, 2019, s. 37). Ayrıca Gezici Yalçın’ın Crocker ve arkadaşlarından aktardığına göre, kalıp yargılama ve etiketleme sonucunda bireyin yaşadığı olumsuzların kendisinden dolayı mı yoksa ait olduğu gruptan mı olduğunu bilemez ve muğlak bir zihinsel yüklenme oluşur. Bu yüklemde, dezavantajlı gruba ait olan bireylerin yaşadığı olumsuzlukların temel nedenini grubuna dönük olan önyargı ve ayrımcılığa bağlayarak bu şekilde olumsuzlukların üstesinden geldikleri ve bu sayede özgüvenlerini koruyarak ve depresyona girme ihtimallerini düşürdükleri ifade edilmektedir (2017, s. 78). Göçmenlerin uyum sağlamak istemedikleri savunularak yerel halkın üstün durumlarının devamının sağlanmasında olduğu gibi yaşanan olumsuzlukların dezavantajlı gruba bağlanmasının avantajlı grubun söz konusu ayrıcalıklarını korumasına hizmet ettiği de düşünülebilmektedir (bkz. Barreto & Ellemers, 2003).

1.5. Bireysel ve Kolektif Çözüm Stratejileri

Gerek göçmen gerekse sığınmacı veya mülteci olsun bireyler bir şekilde yeni geldikleri ülkede çözülmesi gereken uyum, kimlik bunalımı, aidiyet problemi, önyargı ve dışlanma gibi birçok mesele ile karşı karşıya gelmektedirler. Söz konusu sorunlar karşısında birtakım çözüm yolları arayışı içerisine giren zorunlu veya gönüllü göçmen statüsündeki insanlar çeşitli çözüm stratejileri ortaya koyabilmektedirler. Bu stratejiler, bireylerin mensup oldukları iç grup tarafından geliştirilen kolektif çözüm stratejileri olabildiği gibi, tek tek fertler tarafından geliştirilen bireysel çözüm stratejileri de olabilmektedir. Yerel halk ile aralarındaki birtakım sınırların aşılabilir olduğunu düşünen ve iç gruba atfettikleri önem nispeten daha düşük düzeyde olan bireylerin, şahsi hareket ve gayretleri ile söz konusu durumu aşmaya çalışarak bireysel stratejiler geliştirdikleri; kendi grubunun dışlamasından korkan veya yerel halk ile arasında aşılmaz duvarlar ve statü farklılığı olduğunu düşünen bireylerin ise daha çok kolektif stratejilere yöneldiği ifade edilmektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 179).

Bireysel çözüm stratejilerini tercih eden bireylerin ortaya koydukları davranışlar oldukça çeşitli olabilmektedirler. Bunlar arasında iki grup arasında bir tür orta yol oluşturma çabası içindeki insanlar olabileceği gibi; iç-gruba bağlılığın azalması, kökenini inkâr etme ya da gizleme, işyerinin veya okulun değiştirilmesi gibi durumlar da görülebilmektedir (akt. Gezici Yalçın, 2017, s. 179). Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, bireyin kendi etnik kimliğini kabul etmediği veya gizlediği durumlar özgüvene ve bireysel üretkenliğe ciddi tahribat veren sonuçlarla neticelenebilmektedir (Barreto, Ellemers, & Banal, 2006, ss. 344-351).

Bireysel çözüm stratejilerinden ziyade kolektif çözüm stratejilerine ağırlık verilen durumlarda ise, genellikle göçmen, mülteci veya sığınmacıların bir araya gelerek ortaya koydukları birtakım ortak hareket mekanizmaları ve bunların sağladığı dayanışma ve yardımlaşma benzeri faaliyetler öne çıkmaktadır. Göçmen veya sığınmacıların kurdukları vakıf, dernek gibi teşkilatlar bu minvalde değerlendirilebilir. Bu kurumların, yeni gelinen ülkeye uyum ve entegrasyonda önemli katkılarının olduğu, özellikle göçün hemen sonrasında güvenlik ve sosyal intibak gibi konularda destek sağladıkları, kişilere gündelik hayatta lazım olan bilgileri edinmelerinde müspet rol oynadıkları ve göçmenlerin haklarının müdafaa edilmesi hususunda faydalı oldukları savunulmaktadır.

Dolayısıyla bu tarz yapılar sayesinde göç sonrası süreçlerdeki problemlerin göçmen, sığınmacı veya mülteci açısından daha sağlıklı bir şekilde çözüme ulaştırılma gayretleri söz konusudur. Ancak bunların yanında söz konusu oluşumların etnik etkileşimleri artırarak yerel halkla etkileşimi azalttığı ve bu manada entegrasyonu olumsuz etkilediği de ifade edilebilmektedir (akt. Gezici Yalçın, 2017, s. 185). Bu noktada Türkiye'deki Suriyelilerin de özellikle dil bilmeyen kesimlerince kendi Suriye'sini oluşturma çabaları olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu çalışmanın yazarının gözlemlerine göre, Türkçe bilmeyen Suriyeliler daha çok Suriyelilerin yoğun olduğu mahalleleri tercih ederlerken, Türkçe bilenlerin bu konuyu önemsemedikleri ve iç grup bağlılıklarının diğerlerine nazaran daha düşük oldukları söylenebilir.

1.6. Öznel İyilik Hali

Öznel iyilik hali güncel psikoloji literatüründe oldukça yaygın kullanım alanı bulan ve üzerinde birçok araştırmaların yürütüldüğü bir konudur. Temel itibariyle bireyin hayattan duyduğu memnuniyet düzeyi, mutluluğu, hayat standartları gibi hususlara odaklanılan öznel iyilik hali konusundaki araştırmalar zamanla zorunlu veya gönüllü olarak göç eden bireyleri de içine alacak şekilde genişlemiştir.

Öznel iyilik haline dair araştırmalar göçmenlerin yerli halktan daha az mutlu oldukları, buna karşın kendi ülkelerinde kalan insanlardan ise daha mutlu olduklarını ifade etmektedirler. Göçten yıllar sonra bile bu durum değişmemektedir (Gezici Yalçın, 2017; Sam & Berry, 2006, ss. 457-461).

Sığınmacı ve mülteciler içinse durum farklı ve daha zorlu bir hal almaktadır. Genel itibariyle silahlı çatışma gibi travmatik ortamlardan kaçan bu kişilerde, temel sorun ölmüş aile üyeleri gibi duygusal ve ilişkisel kayıpların neden olduğu keder ve yıkımdır. Söz gelimi Suriyeliler açısından aile üyelerinin güvenliği ile ilgili süregelen endişelere sahip olmaları büyük bir bunaltı ve stres kaynağı olmaktadır. Üstelik geride kalanların kaderlerinin belirsizliği de bu insanlar açısından, güçlü bir üzüntü ve kaygı sebebidir. Yabancılaşma hissi, vatan özlemi ve kimlik kaybı, yerlerinden edilmiş Suriyelilerin, yabancı bir topluluk içinde veya kamplarda mülteci/sığınmacı olarak hayata uyum sağlama mücadelelerini oldukça olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı ülkelerde, mülteci ve sığınmacılara dönük dışlama ve ayrımcılık durumları ayrıca değerlendirilmesi gereken bir baskı ve stres unsurudur. Birçok mülteci kadın ve kız çocuğunun süregelen

güvenlik endişesi veya fırsatların yetersizliği nedeniyle evlerinden çok nadir ayrıldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca, gündelik temel ihtiyaçların karşılanması hususundaki zorluklar, temel stres kaynakları olarak bildirilmekte ve aile içi gerilimi ve şiddeti artırabilmektedir. Bütün bunlara ek olarak, mevcut krizin gittikçe uzaması ve çözümsüz kalması, öznel iyilik hali açısından, birçok Suriyelide yaygın bir umutsuzluk duygusunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Hassan vd., 2015, s. 14-21).

1.7. Sosyal Etki

Toplumsal davranışlar, bireyin ortaya koyduğu eylem yalnızca kendi içsel sebeplerinden kaynaklanmayıp aynı zamanda bireyin başkaları tarafından etkilenmesinin söz konusu olduğu bir sosyal etkileşim süreci içerisinde meydana gelirler. Bu şekilde bireyin sosyal ortamda başkaları tarafından etkilenmesi olgusuna sosyal etki denilmektedir (Aronson, Wilson, & Akert, 2018, ss. 45-48; Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2016, s. 67).

Muzafer Sherif'in "Grup Normunun Oluşması", Asch'in "Uyma", Milgram'ın "İtaat" ve Zimbardo'nun "Standford Hapishane" gibi sosyal psikoloji tarihinin en meşhur deneyleri sosyal etkinin birey üzerinde oldukça güçlü bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bunlardan söz gelimi Zimbardo'nun "Standford Hapishane" deneyinde normal hayatlarında gayet sağlıklı olan katılımcılar rastgele olarak gardiyan ve mahkûmlar olarak iki grup şeklinde tasnif edilmiştir. Deneyin 6.gününe gelindiğinde gerek mahkûm rolündeki deneklerin gerekse gardiyan rolündekilerin olayın bir deney olması fikrinden uzaklaşarak kendilerini rollerine kaptırdıkları hatta bazı gardiyan sadistik bazı davranışlar ortaya koydukları dahi görülmüş ve bu yüzden deney 6. günde sonlandırılmıştır (Zimbardo, 2017).

Bu bağlamda aynı kültürel değerler içerisinde yetişen insanların sosyal etki çerçevesinde sosyal davranışlar ortaya koyarak kendi toplumsal yapılarınca normal kabul edilen davranışları ortaya koyma ihtimalleri bulunmaktadır. Başka bir deyişle sosyal etki bireylerde uyma davranışını, uyma davranışı sosyal davranış benzerliğini/düzenliliğini ve sosyal davranışı meydana getirmektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2016, s. 68). Söz konusu durum göç psikolojisi açısından ele alındığında göç eden toplumda daha önceden sosyal etki sonucunda oluşmuş bir davranışın farklı bir toplumsal yapıya ve o toplumsal yapının sosyal etki alanına girildiğinde farklılaşma veya ilgili topluma uygun bir şekle bürünme ihtimali vardır.

2. Göç Psikolojisi ve Kültürleşme/Kültürel Uyum

2.1. Kültür, Kültürel Psikoloji, Kültürlenme, Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Adaptasyon Kavramları

2.1.1.Kültür ve Kültürel Psikoloji

Kültür kavramının belirli toplulukları meydana getiren bireylerin psikolojilerinin oluşumunda etkili bir husus olduğu görüşü, çoğu psikolog tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bundan dolayı kültürleşme veya diğer deyişle kültürel uyum ile ilgili açıklamalara girilmeden önce kültür konusuna bir miktar değinilmesi gerekmektedir.

Kültür konusu çoğunlukla antropologlar, halk bilimciler (folklor) ve sosyologlar gibi araştırmacılarca incelenmekte olan bir olgudur. Bununla birlikte, son yıllarda kültürün insan psikolojisi üzerinde etkilerini dikkate alan çalışmaların da yoğunluk kazandığı ifade edilebilir. Bu noktada kültürel psikoloji veya kültürlerarası psikoloji alanındaki çalışmalar belli bir noktaya ulaşmıştır.

Kültür kavramı, insan tarafından üretilmiş olan gıda, giysi, alet, mimari ve peyzaj gibi görünür eserleri; dil, sosyal roller ve ritüeller gibi görünür davranışlara dayanan türetilmiş kurallar veya kod sistemlerini, inançlar ve değerler gibi temel tutumları içerisine alan çok bileşenli bir yapıdır (Rudmin, 2009, s. 109). Her ne kadar ele alınması bir takım güçlükler içerse de kültür kavramının beşeri bilimlerdeki kilit konumu dolayısıyla bu zorluklar aşılmaya çalışılmalıdır (detaylı bilgi için bkz. Matsumoto, 2006). Kültürün insan psikolojisi üzerindeki etkileri üzerine araştırmalar yapan kültürel psikoloji de bu minvalde, kültürün etkisiyle ortaya çıkan psikolojik süreçlerle ilgili genel psikolojinin disiplinlerarası bir uzantısı olarak faaliyet göstermektedir. Genel itibariyle, insanların psikolojik yapılarıyla onların ait oldukları kültürel bağlam arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklamaya odaklanan bir disiplindir. Kültürel antropoloji, sosyoloji, göstergebilim, dil felsefesi ve kültür çalışmaları ile yakından ilgili olan kültürel psikolojinin, genel psikoloji içerisinde kültürel, sosyal, gelişimsel ve bilişsel konularla yakın ilişki ve etkileşim içerisinde olduğu söylenebilir (VandenBos, 2015, s. 274).

Kültür ve psikoloji arasındaki ilişki konusunda yapılan çalışmalarda, psikologlar çoğunlukla bireylerin kültürel etkilere ve beklentilere uygun şekillerde hareket ettiklerini ifade etmektedirler (bkz. John W Berry, Poortinga, Segall, & Dasen, 2002). Bununla birlikte kültürün de insan davranışlarına etki eden bir süreç olarak değişimden azade olduğu söylenemez. Zira, kültür, toplumdaki farklı konumlardaki fert veya toplulukların sahip oldukları kuvvet, hâkimiyet kurma ve otorite sağlama gibi durumlarından etkilenen dinamik bir süreçtir (Rudmin, 2009, s. 109). Bundan dolayı insanlar, sadece kültürün pasif taşıyıcıları değildirler, aynı zamanda yeni kültürel anlamların sürekli inşasında da yer alırlar (Verkuyten & Thijs, 2002, s. 105). Bu sebeple kültürün bir yandan değerler ve dil gibi sabiteleri söz konusuysen diğer yandan hayatta karşılaşılan durumlara göre değişkenlik arz edebilen unsurları olduğu söylenebilir (Gezici Yalçın, 2017, s. 72). Söz konusu sabiteler sayesinde, belirli tutumsal kalıpları muhafaza ederek nesilden nesile bu kalıpların taşınmasının sağlanması, fertlerin gündelik hayatlarını yaşayışlarında ve karar alışlarında kültürün sunduğu değerlerin önemli ölçüde etkili olmalarına yol açmaktadır (Rudmin, 2009, s. 109).

Kültür her ne kadar bu denli güçlü bir davranış şekli olsa da kültürel psikoloji araştırmalarına göre insanlar, yeni bir kültürel ortama girdiklerinde işler karmaşıklaşmaktadır. Yeni toplumda hayatlarını idame ettirmeye çalışırken bireyler, alışılmışın dışında birtakım karışıklık ve değişikliklere maruz kalmaktadırlar. Bu durum da onların davranış kalıpları üzerinde etkili olabilmektedir (John W. Berry, 1997, s. 6). Bu noktada araştırmalar yürüten kültürel psikoloji içerisinde faaliyet gösteren kültürleşme psikolojisi araştırmacıları da söz konusu durumlar üzerinde araştırmalarını yürütmektedir.

2.1.2. Kültürleşme

Kültürleşme (enculturation), kişinin erken çocukluk döneminde başlayan ve belirli kültürel değerlerin, fikirlerin, inançların ve davranış kalıplarının toplum üyelerine aşılandığı süreçler olarak tanımlanmaktadır (VandenBos, 2015, s. 368-369). Kültürel mirasın, o mirası taşıyanlardan taşıyacak olanlara, yani yeni gelen nesle benimsetilmesi süreci olarak da ifade edilebilir. Kültürleşme olgusu, bireylerin kendi kültürleri tarafından “kuşatılması/kapsanması” ile gerçekleşir ve bu da onların kültürlerine uygun davranışları, kendi hareket tarzlarına dahil etmelerine neden olur. (John W Berry vd.,

2002, s. 21). Böylece birey, ait olduğu kültürün bilişsel şemaları ve davranış örüntüleri dâhilinde hareketlerine ve düşüncelerine yön verebilmektedir, kültürlenme sürecinin de bu gayeyi hedeflediği savunulabilir. Bu konuda Freud'un süper ego'ya ilişkin düşünceleri de vurgulanabilir. Bilindiği üzere Freud insan zihnini id, ego ve süper ego olmak üzere üç bölüme ayırmaktadır. Bu bölümlerden süper ego, anne-babanınkiler başta olmak üzere toplumun kültürel değer ve normlarını insan zihninde temsil eden bir tür kuralcı iç ses olup id'in arzu ve isteklerini belirli kısıtlamalara tabi tutan bir yapı olduğu ifade edilebilir (Forsyth, 2017c, ss. 25-27; Özakkaş, 2017, ss. 107-109).

Özellikle aile içerisinde çocuk, çevresine gerekli uyumu sağlayabilecek unsurları ve davranış biçimlerini edinir. Kişi, hayatının ilk yıllarından itibaren görme, taklit, eğitim ve kuralların aktarılması gibi yollarla belli bir kültür çevresi içerisinde sosyalleşmekte ve kültürü edinmektedir. Böylece kültürü edinme, kimlik geliştirme, dili, ritüelleri, değerleri öğrenme ve benimseme süreçleri gerçekleşmektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 72; Rudmin, 2009, s. 109-110). Dolayısıyla da bireyler en temelde aile sayesinde kültürün bir parçası haline dönüşmüş olmaktadır.

2.1.3. Adaptasyon ve Kültürleşme/Kültürel Uyum

Adaptasyon kavramı psikoloji literatüründe farklı veya değişen koşullara uyacak şekilde değişiklik yapılmasını ifade etmektedir. Bu noktada adaptasyonun, başkalarıyla uyumlu yaşama, çalışma, sosyal etkileşim ve ilişkileri yerine getirme becerisini ihtiva eden toplumsal talep ve kısıtlamalara ilişkin düzenlemeler şeklinde tanımlanabilmesi mümkündür (VandenBos, 2015, s. 18). Kültürel uyum kavramı ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğu ifade edilebilecek olan adaptasyon kavramı, kültürel uyumu da kapsayan ancak onunla sınırlı kalmayan daha genel bir kavramdır (Berry, 1992, s. 72). Dolayısıyla kültürel uyum konusunun adaptasyon konusunun alt başlıkları arasında yer aldığı ifade edilebilir.

Kültürel uyum konusu ise aşağıda tanımlanacak ve çalışmanın amaçlarına matuf olarak belli açılardan detaylandırılmaya çalışılacaktır. Ayrıca şu hususu da belirtmekte fayda görülmektedir: "Acculturation" kavramı, Türkçe literatürde çoğunlukla kültürleşme veya kültürel uyum olarak ifade edilmektedir. Buna binaen bu çalışmada da kültürleşme ve kültürel uyum kavramlarının aynı hususa işaret ettikleri kabul edilerek bu iki kavram bir arada (kültürleşme/kültürel uyum gibi) veya birbirinin yerine kullanılacaktır.

2.1.3.1. Kültürleşme/Kültürel Uyum Kavramının Ortaya Çıkışı

2.1.3.1.1. Kültürleşme/Kültürel Uyum Konusunda Geliştirilen Yaklaşımlar

Rudmin, kültürleşme kavramının 1880 yılında Powell isimli bir antropolog tarafından ortaya atılmış olduğunu ifade etse de kültürleşme/kültürel uyum psikolojisi hususundaki önceliğin G. Stanley Hall'a ait olduğunu söyler (Rudmin, 2003, ss. 10-11). Yine ona göre Hall, kültürel uyum psikolojisi üzerine olan çalışmalarında, ikinci kültür öğreniminin birinci kültür öğrenimine benzer olduğunu savunmuştur (Rudmin, 2009, s. 109). Ancak, Floyd H. Allport bu iki durumun farklı olduklarını, kültürlerin bireylerin alışkanlık düzenlerinde veya şemalarında bulunduğunu ileri sürmüştür. Ona göre ikinci kültürün öğreniminde “yeni bir formun halihazırda var olan kültürel yapıya uyarlanabilme eksikliği” söz konusudur ve bu durum “alışkanlık engelinden” kaynaklanmaktadır (F. H. Allport, 1923, s. 674).

1936 yılına gelindiğinde kültürleşme/kültürel uyum antropolojik ve sosyolojik açıdan hem ferdî hem de fert üstü bir süreci içine alacak şekilde “farklı kültürlerle sahip birey gruplarının doğrudan sürekli temas ettiklerinde ortaya çıkan, bunu müteakiben her iki grubun orijinal kültürel düzeninde meydana gelen değişikliklerle sonuçlanan fenomenleri ihtiva eden kavram” olarak tanımlanmıştır (Redfield, Linton, & Herskovits, 1936, s. 149). Ayrıca Redfield ve arkadaşlarına göre kültürleşmenin üç olası sonucu mevcuttur: (1) Kabul (acceptance): bir grubun diğerine asimilasyonu; (2) Adaptasyon: iki kültürün birleşmesi; (3) Tepki (reaksiyon): “kültürleşme karşıtı hareketler” olarak tanımlanmıştır (Redfield, Linton, & Herskovits, 1936, s. 152). Bu ilk kavramsallaştırmalardan hareketle kültürleşme, “yeni uygulamaları ve davranışları algılama, onları taklit etme, yeni bilişsel şema geliştirme ve önceki rekabet şemasını engelleme veya söndürme süreci” olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, kültürleşme ile ilgili ilk kavramsallaştırmaların bireysel düzeydeki psikolojik süreçlere odaklandığı ifade edilebilir (Rudmin, 2009, s. 109).

İlerleyen süreçte kültürleşme konusunda Graves tarafından ikili bir ayırım yapılmıştır. Bu ayrıma göre toplumsal anlamdaki “grup kültürleşmesi” ile bireysel anlamdaki “psikolojik kültürleşme” birbirlerinden ayrılmaktadır. Grup kültürleşmesinden farklı olarak “psikolojik kültürleşme”, farklı kültürlerle sahip grupların sürekli ve doğrudan temaslarından kaynaklanan, söz konusu tecrübe sonucunda da bireylerde ortaya çıkan

kültür değişikliklerini ifade etmektedir. Diğer deyişle, psikolojik kültürleşme bireyin başka bir kültürle karşılaşma sonucunda davranış, tutum, bakış açısı, algı gibi hususiyetlerinde ortaya çıkan değişiklikleri ifade etmektedir. Grup kültürleşmesi, isminden anlaşıldığı üzere grup kültüründe ortaya çıkan bir değişikliktir; psikolojik kültürleşme, bireyin psikolojisinde meydana gelen bir takım değişiklikleri ifade etmektedir (Graves, 1967, s. 337).

Literatür gözden geçirildiğinde, araştırmacılar tarafından kültürleşmenin hem yeni bir kültürün etkileşimli yönlerine “uyum sağlama” ya da “müzakere etme” gibi sosyo-kültürel boyutları hem de iyi olma ve memnuniyetle ilgili psikolojik boyutları içeren yönlerinin olduğu ortaya konulmuştur (Searle & Ward, 1990, s. 450). Kültürleşme araştırmacılarına göre, seviyeler arasındaki bu ayrım, bu iki değişken grubu arasındaki sistematik ilişkilerin incelenmesi açısından gerekli görülmüştür. Ayrıca, tüm bireylerin kendi gruplarının yaşadığı genel kültürleşmeye aynı ölçüde katılmadıklarından dolayı da böyle bir ayrıma ihtiyaç hissedilmiştir. Zira, genel değişimin grupta derin etkileri olsa da bireylerin topluluk değişikliklerine katılım dereceleri büyük farklılıklar içerebilmektedir (akt. John W. Berry, 1997, s. 7). Bunlara ek olarak Berry, iki düzeyde meydana gelen değişiklik türlerinin genellikle farklı olduğunu belirtmiştir. Grup düzeyindeki değişiklikler grubun sosyal yapısında, ekonomik temelde veya grubun siyasi organizasyonunda meydana gelebilmekteyken; bireysel düzeyde meydana gelen değişiklik türleri kimlik, değerler, tutumlar ve davranışlar gibi alanlarda ortaya çıkabilmektedir (akt. Sam, 2006, s. 14).

2.1.3.1.2. Kültürleşme/Kültürel Uyum Konusunda Yapılan Ampirik Çalışmalar ve Değerlendirmeler

Rudmin, Powell’ın araştırmalarındaki kültürleşme kavramının, daha alt düzeyde görülen toplulukların üstün toplulukların modern aletlerini kullanmalarının ve bununla ilgili olarak birtakım davranışsal taklitler meydana getirmelerinin psikolojik anlamdaki iyileşmeye katkısı olduğunu ifade etmek için kullanıldığını aktarmaktadır (2003, s. 11). Bununla birlikte, 1900’lerin başlarında göçmenlere ait günlükler ve mektuplar kullanılarak yapılan ampirik çalışmaların birisinde, geleneksel zihinsel şemaların (algı alışkanlıkları, biliş ve duygu) korunmadığı durumlarda kentsel ve endüstriyel unsurların yoğun olduğu modern hayatın güçlü şekilde benimsenmesinin kişilik parçalanmasına

neden olabileceği bulgulanmıştır. Ayrıca yine bu iddianın ileri sürüldüğü dönemlerde, şizofreni ve depresyon sıklığının göçmenler arasında daha yüksek olduğunu dair bulgular da ortaya konmuştur (bkz. Rudmin, 2009, s. 107).

Etnik azınlıkların, kültürlerinin yetersiz kalması nedeniyle veya kültürlerarası temas sıkıntısı ya da kültürel değişim sıkıntısı yüzünden sağlıklarının bozulabileceği varsayımı geçmişte de günümüzde de birçok araştırmacının kabul ettiği bir varsayım olarak görülmektedir. Azınlıkların ruh sağlığı ile ilgili bu tür varsayımlar, kültürleşme araştırmalarına hâkim olmuştur. Örneğin, 1940-60'lardaki kültürleşme araştırmalarının "kültürleşme sürecindeki çatışmalar", "kültürleşme sürecine eşlik eden duygusal stres", "kültürleşmenin yol açtığı psiko-sosyo-ekonomik sorunlar", "kültürleşme sıkıntıları", "kültürleşme stresi", kültürleşme sırasında "intrapşik gerilimlerin arttırılması" ve "kültürleşmenin zihinsel denge üzerindeki etkisi" gibi konularda yoğunlaşmıştır (bkz. Rudmin, 2009, s. 107). Bu bakış açıları "kültürleşme stresi" olarak kavramsallaştırılmış ve ilk kez Ausubel tarafından başlık olarak kullanılmıştır (Ausubel, 1960).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sosyal bilimlerde Birleşik Devletler'in baskın olması nedeniyle, kültürleşme araştırmaları literatürünün Amerikan azınlıklara odaklandığı görülmüştür. PsycINFO, tüm kültür araştırmalarının yaklaşık üçte birinin Hispanikler hakkında (Chicanos, Latinos veya ulusal kimlikler olarak adlandırılan kimseler) ve dörtte birinin de Asya-Amerikalılar hakkında olduğunu göstermektedir ("APA Search Results", 19.08.2019). Ancak bu literatür de oldukça güçlü birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler; kültürleşme çalışmalarında bir uzlaşmanın olmadığı, çalışmaların tanımlayıcı karakterde olup herhangi bir pratik fayda taşımadıkları, çelişik sonuçlar içerdikleri için tutarlı olmadıkları, açık sonuçlara ulaşamadıkları gibi hususlarda yoğunlaşmaktadırlar. Bundan dolayı da kültürel yapıların, işlevselliğin ve geliştirilen ölçüm yöntemlerinin dikkatle gözden geçirilmesi, konunun daha açık ve seçik ortaya konmasına katkıda bulunabilir (Rudmin, 2009, s. 108).

2.1.3.2. Çağdaş Göç Psikolojisi Yazınında Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Psikolojik Kültürleşme

2.1.3.2.1. Çağdaş Göç Psikolojisi Yazınında Kültürleşme/Kültürel Uyum

İçinde yaşanılan yüzyılda insanlığın en temel sorunlarından birisi göç ve ilticanın sebep olduğu psikolojik duygu durum bozukluğudur. Daha önce belirtildiği üzere, 21.yy'ın başında doğdukları ülkelerden farklı ülkelere yaşayan yaklaşık 175 milyon insan olduğu tahmin edilmekteyken çeyrek yüzyıl sonra bu rakamın iki katına çıkacağı düşünülmektedir. Neredeyse göç alma veya verme bakımından bu durumdan etkilenmeyen ülke yok gibidir (Sam & Berry, 2006, s. 2).

Bu durum göç psikolojisi ve onunla ilgili olarak kültürleşme/kültürel uyum psikolojisi çalışmalarını da etkilemiş, söz konusu alanlarda yapılan araştırmalarda eskiye nazaran oldukça büyük bir artış yaşanmıştır. Nitekim, söz konusu artışla ilgili olarak, alan yazınında öne çıkan isimlerden Sam ve Berry, kültürleşme alanındaki çalışmaların son yıllardaki dikkat çekici yükselişini temel olarak iki ana sebebe dayandırmaktadır: Birincisi, savaş, çatışma, yoksulluk ve kıtlık gibi doğal ve insan kaynaklı felaketler nedeniyle dünya çapında göçün artması ve daha büyük mesafelerde seyahat için gelişmiş yolların bu noktada kolaylık sağlamasıdır. İkincisi ise, kültürlerarası psikoloji alanında çalışanlar tarafından odaklanılan kültür ve insan davranışı arasındaki bağın anlaşılmasına atfedilen önemin giderek artmasıdır (Sam & Berry, 2006, s. 1).

Kültürlerarası psikolojinin bulgularına göre, insanlar kendi sosyo-kültürel bağlamlarında başarılı bir şekilde yaşamak için davranışsal uyum geliştirmektedirler. Bu durum bile karmaşık bir yapı arz ederken, bu insanlar söz konusu davranışsal örüntüleri farklı bir kültürel bağlama taşıdıklarında işler biraz daha karmaşıklaşabilmektedir. Bu durumun hangi süreçleri tetiklediği düşünüldüğünde birkaç muhtemel cevap ön plana çıkmaktadır. Birinci olarak, insanların davranışları değişmeden kalabilir ve bu durum yeni ortamlarına uyum sağlama riski taşıyabilir. Diğer bir ihtimal, bireylerin davranışlarının yeni ortamlarına uygun yaşamayı öğrendiklerinde kolay ve hızlı bir şekilde değişmesidir. Üçüncü ihtimal ise yeni toplumda hem davranışsal bir devamlılık hem de karmaşık bir değişim çerçevesinin oluşmasıdır. Bu karmaşıklık, sosyal öğrenme, stres ve başa çıkma, kimlik, esneklik, akıl hastalığı, çatışma ve diğerleri gibi birçok farklı psikolojik süreci içermektedir.

Kültürleşme psikolojisi de esasında bu karmaşıklık ile ilgilenmekte ve bu doğrultuda gelişim göstermektedir (Sam & Berry, 2006, s. 4).

Bu minvalde, güncel literatürde kültürleşme veya kültürel uyum kavramı, “grupların veya bireylerin toplumsal ve kültürel değerlerini, fikirlerini, inançlarını ve menşey kültürlerinin davranış modellerini farklı kültürlerinkilere göre ayarlamaları” olarak (VandenBos, 2015, s. 8) veya “hem göçmenin ait olduğu kültürün hem de egemen kültürün etkisinin birbiriyle etkileşime geçtiği ve karıştığı bir süreç” olarak (Klinger & Bierbrauer, 2014, s. 190) tanımlanabilmektedir. Kimi yazarlar ise çerçeveyi genişleterek kültürleşmenin göç de dahil olmak üzere, hayat boyu süren bir süreç olduğunu zira insanın, yeni sosyal veya mesleki roller üstlendiğinde, yeni kurumlara girerken veya yeni coğrafi bölgelere geçerken veyahut yaşı ilerledikçe kültürünün yeni yönleriyle sürekli olarak karşılaşma durumunda olduğunu savunmaktadırlar (Rudmin, 2009, s. 109).

Sam, Redfield ve ark.’nın çalışmalarından hareketle, kültürel uyumda rol oynayan temel unsurların “temas (contact), karşılıklı etkileşim ve değişim” olduğunu ileri sürmektedir (Redfield, Linton, & Herskovits, 1936; Sam, 2006, s. 14). Bunlardan, kültürleşmenin en önemli önkoşullarından olan iletişim ya da temas kavramı, (en az) iki kültürel grup arasında veya bireyler arasında “sürekli” ve “dolaysız” olarak karşılaşma/bir araya gelme durumu ifade etmektedir (Sam, 2006, s. 14-15). Bu düşünceden hareket eden Berry’ye göre kültürleşme, gönüllü-zorunlu, yerleşik olan-göçmen ve kalıcı-geçici olmak üzere üç boyutta ele alınabilir. Bu boyutlarda hem mülteciler hem de göçmenler başka bir kültürel grupla temasta bulunmaktadırlar. Ancak göç eden kimseler temasın gönüllülük-zorunluluk boyutunda farklılık göstermektedirler. Mülteciler istemsiz/zorunlu olarak başka bir kültürel grupla temas kurarlarken, bu temas, göçmenler için gönüllü olabilmektedir. Benzer şekilde, misafir (geçici olarak kalan kimse-sojourner) ve sığınmacılar geçici olarak başka bir kültürel grupla temas halindeyken, yerli halk ve etno-kültürel gruplar arasında kalıcı bir kültürel temas söz konusu olmaktadır. Dahası, misafirler/geçici ikamet edenler (sojourner) ve sığınmacılar göçmendir, ancak ikisi, temaslarının gönüllülüğü bakımından farklılık arz etmektedir. Misafir statüsündekiler gönüllü olarak başka bir kültürel grupla temasa geçmiş oldukları halde sığınmacılarda (asylum seeker) zorunlu bir temas/iletişim varlığından bahsedilmektedir (akt. Sam, 2006, s. 15).

Tablo 3. Çok Kültürün Bulunduğu Toplumlarda Grup Çeşitleri (Berry, 2006b, s. 30).

HAREKETLİLİK DURUMU	İLİŞKİ/TEMAS KURMADAKİ GÖNÜLLÜLÜK DURUMU	
	Gönüllü/İstemli	İstemsiz/Zorunlu
Yerleşik	Etno-kültürel Gruplar	Yerli Halk
Göçmen -kalıcı -geçici	Göçmenler Misafir Statüsündekiler	Mülteciler Sığınmacılar

Karşılıklı etki konusunda Redfield ve arkadaşlarının kültürleşme tanımındaki “her iki grubun da orijinal kültür modellerinde değişiklikler yapılması” ifadesi, teorik açıdan her iki grubun da birbirini etkilediğini ifade etmektedir. Ancak, bir grup genellikle diğerinden daha baskın olduğundan, genelde baskın olmayan grubun değiştiği varsayılmaktadır. Bununla birlikte kültürel uyum çalışmalarında her iki taraf için de değişikliklerin söz konusu olabileceği unutulmamalıdır (Sam, 2006, s. 15). Yine de baskın olmayan grubun daha güçlü bir etkiye maruz kaldığı söylenebilir. Bu durum ise hem değişim hem de çatışma gibi neticelere yol açabilir, zira insanlar farklı bir ülkeye göçtüklerinde kültürel anlamda oldukça farklılık arz eden bir gerçeklik ve anlam bütünüyle karşılaşır (Chirkov, 2009, s. 102). Bu da hem bireysel hem de toplumsal açıdan birtakım zorlukları içerisinde barındırmaktadır.

Zorunlu/gönüllü göç eden kişiler yeni kültürde, yeni uygulama ve davranış biçimlerine şahit olma ve yer yer onları taklit etme, yeni bilişsel örüntüler oluşturma ve eskilerine ket vurma veya söndürme gibi durumlarla muhatap olmaktadır (Gezici Yalçın, 2017, s. 73). Ayrıca göçmenler, yeni ortamlarına uyum sağlayabilmek için karşılaştıkları kültürel unsur ve anlamları idrak etmek ve belli ölçüde bu işleyişe dâhil olmak durumundadırlar (Chirkov, 2009, s. 102). Zira *zorunlu* veya *gönüllü* göçmenler, yerleşik bir kültüre yeni gelen unsurlardır ve yerleşik kültürden farklı birtakım değerler ve davranış kalıplarına sahiptirler. Dolayısıyla yeni girdikleri kültüre dair yorumlar geliştirerek bir tür kabul veya ret tutumu geliştirme ihtiyacı hissederler. Yeni bir topluma girdiklerinde, genellikle dil, kültür, yemek, kurumlar ve din açısından dramatik farklılıklarla karşılaşır. Bu da ev sahibi toplumun baskın kültürüne bir dereceye kadar uyum sağlamaları gerektiği anlamına gelir (Klinger & Bierbrauer, 2014, s. 190-191). Bu noktada bireyin getirdiği kendi orijinal kültür yapısının etkili olduğu ifade edilmelidir. Bu konuda, bağımsızlığı vurgulayan kültürlerden olan fertlerin, kendi iç dinamiklerinden daha fazla etkilenirken, karşılıklı bağımlılığı vurgulayan kültürlerden

olanların, diğer insanlardan daha fazla etkilendikleri ifade edilmektedir (Iyengar & Brockner, 2014, s. 13). Ayrıca köken toplumun yanı sıra içine yeni gelen toplumun dinamikleri de oldukça önemlidir (bkz. John W. Berry, 2006a, s. 44-46).

2.1.3.2.2. Psikolojik Kültürleşme

Kültürleşme psikolojisi çalışmaları konusundaki literatürde kültürleşmeye dair psikolojik ve sosyo-kültürel uyum şeklinde bir ayrım yapıldığı görülmektedir (Searle & Ward, 1990, s. 449). Birinci husus daha çok kişisel ve kültürel kimlik duygusu, zihinsel sağlık ve yeni kültürel bağlamda kişisel memnuniyetin kazanılması gibi konularla ilişkilendirilirken; ikinci husus çoğunlukla bireylerin, özellikle aile hayatı, iş ve okul gibi gündelik sorunlarla başa çıkma yetenekleri de dahil olmak üzere yeni ortamları ile ilgili uyumlarına odaklanan bir dizi dış psikolojik süreçle alakalı olduğu ifade edilmektedir (akt. Berry, 1997, s. 14). Bu anlamda kültürel uyum kavramı, bu grupların karşılaştığı kültürel değişimlere atıfta bulunmak için kullanılırken, psikolojik kültürleşme kavramı ise kültürleşme tecrübelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan iç psikolojik değişikliklere ve bu durumun nihai sonuçlarına gönderme yapmak için kullanılmaktadır (Berry, 1997, s. 6).

Psikolojik kültürleşme hem baskın toplumun hem de azınlık grupların bireysel üyelerinin gündelik hayatlarında yeni ilişki biçimleri oluşturmalarını gerektiren bireysel bir olgudur. Bu kavram, bireylerin bir kültürle temas durumlarında kullandıkları yeni davranış ve stratejilere atıfta bulunmak için Graves tarafından ortaya atılmıştır (Berry, 1999, s. 7; Graves, 1967, s. 337). Ona göre psikolojik kültürleşme, farklı kültürlere sahip grupların sürekli ve doğrudan temaslarından kaynaklanan ve söz konusu tecrübe sonucunda da bireylerde ortaya çıkan değişiklikleri ifade etmektedir (Graves, 1967, s. 337).

Psikolojik kültürleşmenin beş temel özelliği sahiptir, bu temel özellikleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- a. Yaşanılan Tecrübeler: Kültürleşme sonrası hayatında karşılaştığı olay ve durumlarla mücadele süreci kişiyi psikolojik anlamda etkileyebilecek birtakım yük veya talepler ile karşı karşıya getirmektedir. Kültürleşme sırasında, bu talepler kültürlerarası temasta iki kültürle yaşamaya çalışmaktan ve her ikisinde

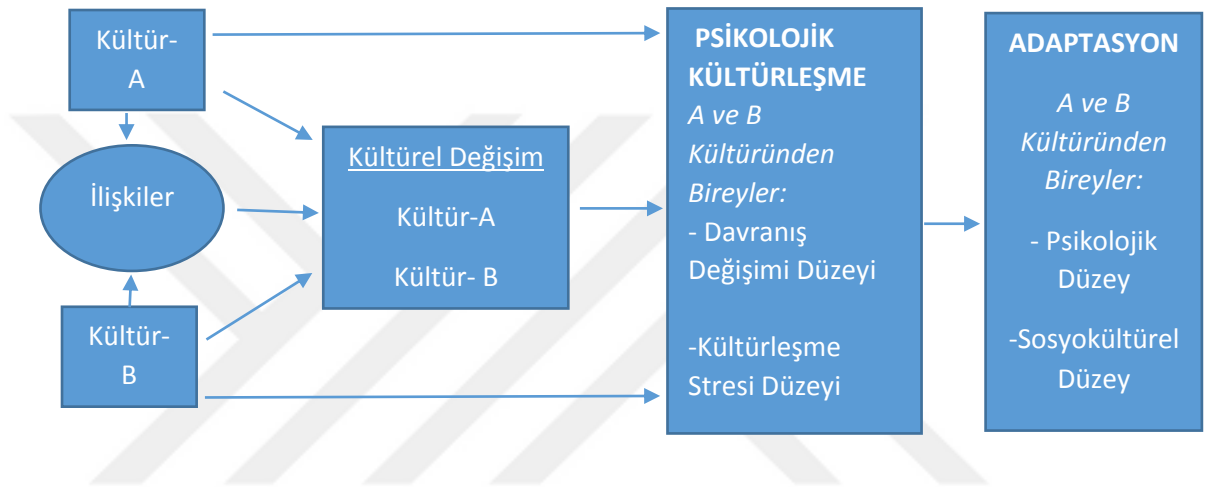
de çeşitli alanlara katılmak zorunda kalmaktan kaynaklanmaktadır. Bazı durumlarda bu tecrübeler, kişinin maddi, manevi imkanlarını geliştirebilecek fırsat ve zorlukları temsil ederlerken; diğer durumlarda, kişinin hayatına ciddi şekilde zarar verici olabilmektedirler (Berry, 1997, s. 18; Berry vd., 2002, ss. 346-347).

- b. Tecrübelerin Anlamlandırılması: Bireylerin kültürleşme tecrübelerini anlamlandırırken ortaya koydukları farklılıklardır. Bazıları bunları bir zorluk kaynağı olarak değerlendirebilmekteyken, diğer bazıları da yararlı olarak veya bir fırsat şeklinde değerlendirebilmektedirler. Dolayısıyla bu değerlendirmeler sonucunda ortaya konan yaklaşımlar, kültürel ilişki ve yaşanan değişim açısından değişkenlik arz edebilmektedir (John W. Berry, 1997, s. 18; John W Berry vd., 2002, s. 364).
- c. Başa Çıkma Stratejileri: Bireylerin problemleri olarak değerlendirilen tecrübelerle başa çıkmaya çalışırken farklı stratejiler geliştirme gayretlerini ifade etmektedir. Bu başa çıkma stratejileri arasında bu çalışma için temel olan kültürel uyum stratejileri de yer almaktadır. Bunun yanında yapılan farklı araştırmalarda problem odaklı başa çıkma (sorunu değiştirmeye ya da çözmeye çalışarak); duygu odaklı başa çıkma (sorunla ilgili duyguları düzenlemeye çalışmak); kaçınma odaklı başa çıkma gibi farklı stratejilerin de kullanılabileceği ifade edilmektedir (John W. Berry, 1997, s. 19; John W Berry vd., 2002, ss. 364-365).
- d. Fizyolojik ve Duygusal Tepkiler: Ağır birtakım hayat şartlarına reaksiyon olarak ortaya çıkan stres, fizyolojik ve duygusal bazı tepkilere neden olabilmektedir. Davranış değişiklikleri zorlanmadan gerçekleştiğinde, stresin genellikle asgari düzeyde olup olumlu sonuçlar ortaya koyduğu söylenebilir. Yine, strese neden olabilecek zorlamalarda da hadiseyle başarılı bir biçimde başa çıkıldığında, stres düzeyinin düşük olduğu olumlu sonuçlara ulaşılması muhtemel gözükmektedir. Ancak bunların üstesinden gelinemediğinde, stres düzeyinin yüksek olduğu olumsuz sonuçların ortaya çıkma ihtimalinin fazla olduğu belirtilmektedir (John W. Berry, 1997, ss. 19-20; John W Berry vd., 2002, s. 365).
- e. Adaptasyonun Sağlanması: Adaptasyonun, çevresel taleplere cevap olarak bir bireyde veya grupta gerçekleşen nispeten istikrarlı değişiklikleri ifade ettiği söylenebilir. Ayrıca, adaptasyon olumlu veya olumsuz olarak tezahür

edebilmektedir. Bu nedenle, bireylerin veya grupların çevreleri gibi olmaları yani çevreye bir tür uyum sağlamaları olumlu görülebilmekteyken, adaptasyona direnç göstererek çevresel değişiklik veya büsbütün uzaklaşma yoluna gidilmesi olumsuz adaptasyon olarak değerlendirilebilmektedir (John W. Berry, 1997, s. 20; John W Berry vd., 2002, s. 365).

Kültürleşme süreci son tahlilde aşağıdaki şekil ile özetlenebilir:

Kültürel/Grup Seviyesi Psikolojik/Birey Seviyesi

Şekil 8. Kültürleşmenin Grup ve Birey Seviyesindeki Durumu

Kaynak:(Sam & Berry, 2006, s. 21).

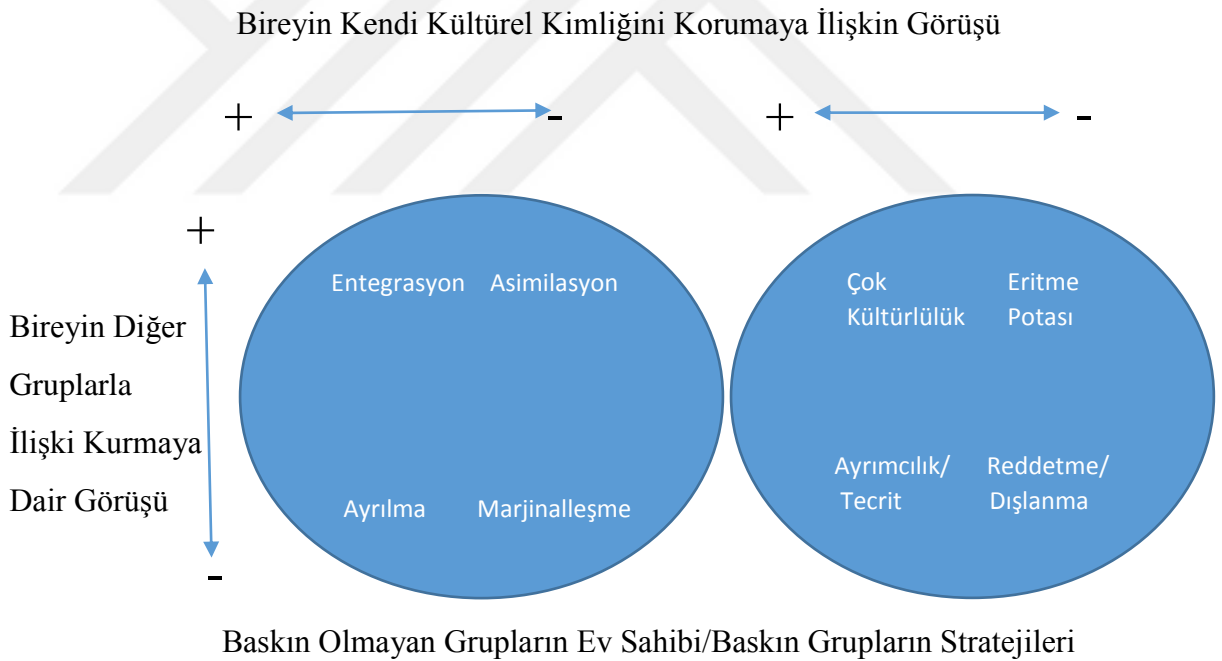
2.1.3.3. Kültürleşme/Kültürel Uyum Stratejileri

2.1.3.3.1.Kültürleşme/Kültürel Uyum Stratejilerinin Kavramsal Çerçevesi

Kültürleşme stratejileri, (göçmenler, ırksal veya etnik azınlıklar gibi) farklı bir kültür grubunun üyelerinin kültürleşme tecrübeleri ve içinde buldukları daha geniş kapsamlı ve egemen olan grubun kültürü ile iletişim ve temas kurma biçimlerini açıklamaya çalışan dört farklı stratejiden oluşan model ifade etmektedir. Bu stratejiler Berry tarafından ileri sürülmüş ve kültürleşme psikolojisi alanında oldukça büyük bir kabul görmüştür (VandenBos, 2015, s. 8).

Kültürleşme stratejileri modeli, farklı kültürel unsurların yer aldığı toplumlarda bireylerin ve grupların iki önemli meseleyle yüzleşmesi gerektiği gözlemine dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, toplumdaki etnik kültür ile ilgilidir; kişinin kendi kültürel kimliğinin ve geleneklerinin değerli olup olmadığına, muhafaza edilip

edilmediğine ilişkin kararına atıfta bulunur. Diğeri ise hakim toplumsal grupla ilişkilerin değerli olup olmadığına karar verilmesi, etnik gruplar arası temasın arzu edilip edilmeme durumunu içerir. Bu dikotomik kararların tercih edilmesine bağlı olarak dört farklı strateji ortaya çıkar. Bu sınıflandırmadaki her bir stratejinin, bireyler ve farklı kültürel gruplar için hem bir strateji hem de bir sonuç olarak kültürleşme seçeneği oluşturduğu düşünülmektedir. Bu dört seçenek, *asimilasyon*, *entegrasyon*, *ayrılma* ve *marjinalleşme*dir (Berry, 1992, s. 73; Berry, 1997, s. 9). Bunun yanında ev sahibi toplumun benimsediği kültürleşme tutumları da söz konusu stratejilerin seçiminde etkili olmaktadır. Buna göre *asimilasyon-eritme potası*, *entegrasyon-çokkültürlülük*, *ayrılma/ayrılış-tecrit/ayrımıcılık*, *marjinalizasyon-reddetme/dışlanma* tutumları arasında paralellik olduğu ifade edilebilir (Berry, 2006b, s. 35).

Şekil 9. Azınlık Durumundaki Toplumların ve Ev Sahibi Toplumların Kültürel Uyum Stratejileri

Kaynak: (Berry, 2006b, s. 35).

2.1.3.3.2. Entegrasyon/Bütünleşme/İki Kültürlülük

Entegrasyon veya bütünleşme, bireylerin daha büyük sosyal ağın ayrılmaz bir parçası olarak yer almaya devam ederken, orijinal kültürlerini sürdürdükleri bir durumu ifade etmektedir (Berry, 1997, s. 9). Entegrasyon bazı bakış açılarıca ideolojik olarak

değerlendirildiği için tercih edilen bir kavram olan iki kültürlülük (biculturation) ise bir yandan hâkim olmayan grubun bir parçası olarak kalmaya devam ederken, diğer yandan da daha geniş bir toplumsal çerçevenin içerisinde bütünleyici bir parça olabilmeyi ifade eden müspet bir yönelişi ima eder. Bu durum, ideal olarak birçok farklı toplumsal grup tarafından geniş bir mutabakata dayanmaktadır. Genel itibariyle kendi kültürel kimliği ile olumlu yönde ilişki geliştirmiş ve ruh sağlığı yerinde olan bireylerin bu stratejiyi tercih ettikleri araştırmalar tarafından ortaya konulmuştur. Bu nedenle iki kültürlülük veya entegrasyon stratejisi, bireylerin ihtiyaçlarına ve mutluluğuna en uygun strateji olarak ifade edilmektedir (Berry, 1997, ss. 8-9).

Berry ve Kalin'e göre, entegrasyonun ortaya çıkabilmesi için gerekli psikolojik şartlar ancak *çok kültürlülüğün* olduğu bir ortamda oluşabilir (2000, ss. 280-283). Zira, bütün grupların aynı toplum içinde kültürel açıdan farklı insanlar olarak yaşama hakkının hem egemen hem de egemen olmayan gruplar tarafından kabul edilmesi için karşılıklı bir tahammül ve hoşgörü gereklidir. Çok kültürlülük böyle bir toplumsal hoşgörü anlayışını öngörmektedir (Berry, 2001, s. 619). Bu da hem hâkim grubun hem de azınlık grubunun farklı kültürlerin bir arada aynı toplumda yaşadıklarını kabulleri ile mümkün olur. Bu strateji, göçmen grubun yerli halkın temel değerlerine uyum sağlamalarını ve hâkim unsurun da ulusal kurumları (örneğin, eğitim, sağlık, adalet, işgücü) farklı unsurları da hesaba katacak şekilde organize etmelerini gerektirmektedir (Berry, 2001, s. 619).

Böyle bir ortamın inşası için kültürel çeşitliliğin bir değer olarak görülmesi (yani çok kültürlü bir ideolojinin varlığı) ve önyargı ile ayrımcılığın oldukça düşük düzeyde olması gerekmektedir. Bu durum da etno-kültürel gruplar arasında karşılıklı olumlu tutum geliştirme (yani, gruplar arasında nefretin olmayışı), bireyler ve grupların daha geniş bir toplumsal yapıya bağlanmaları ya da onunla özdeşleşme hissini tecrübe etmeleri ile ortaya çıkabilmektedir (Berry, 2001, s. 619).

2.1.3.3.3. Asimilasyon/Özümseme

Asimilasyon stratejisi, bireylerin orijinal kültürel kimliklerini sürdürmek istemedikleri ve baskın grupta günlük etkileşimi tercih ettikleri bir stratejidir (Berry, 1997, s. 9). Berry'nin kültürleşme stratejileri dikotomisinde bireyin kendi kültürel kimliğini reddettiği veya muhafaza etmek istemediği, egemen veya baskın grupta ilişki kurmayı arzu ettiği durumlarda *asimilasyon* yani bir kişinin kültürel kimliğinden vazgeçip daha

çoğunlukta olan topluma geçme stratejisi tercih edilmiş demektir. Bu da baskın olmayan bir grubun yerleşik bir baskın grup içinde sindirilmesini ifade eden “*düdüklü tencere*” (*pressure cooker*) veya yeni bir toplum oluşturmak için birçok farklı grubun birleşerek yeni bir grup oluşturması demek olan “*eritme potası*” (*melting pot*) yoluyla olabilir (Berry, 1992, s. 73; Berry, 1997, ss. 7-8).

Milton Gordon, asimilasyonun farklı türlerine dair bir tasnif geliştirmiştir: Kültürel veya davranışsal asimilasyon, kültürel örüntülerin ev sahibi toplumunkilerle değiştirilmesini; yapısal asimilasyon, ev sahibi topluluğun kurumlarına büyük ölçekli girişi; evlilik asimilasyonu, yabancı ile yerli arasında yapılan evlilik sonucu gelişen asimilasyonu; kimlik asimilasyonu, ev sahibi toplumla aynı gruba aidiyet duygusunun gelişimini; tutumsal kabul asimilasyonu, önyargı olmamasını; davranışsal kabul asimilasyonu, ayrımcılığın olmamasını ve sivil asimilasyon ise değer ve güç çatışmalarının yokluğunu ifade etmektedir (Gordon, 1964, s. 71). Ancak Gordon’ın asimilasyon yaklaşımı ev sahibi topluluğun hiç değişmediğini ön gördüğü için tenkit edilmiştir (Gezici Yalçın, 2017, s. 81).

2.1.3.3.4. Ayrılma/ayrılış

Ayrılma/ayrılış stratejisi, bireylerin orijinal kültürlerini muhafaza edip baskın grupla etkileşimden kaçındıkları bir stratejidir (Berry, 1997, s. 9). Hâkim toplumla ilişki kurulmadığında ve buna kültürel kimlikle geleneklerin sürdürülme isteği eşlik ettiğinde, böyle bir seçenek ortaya çıkar. Hangi grubun (baskın olan veya baskın olmayan) durumu kontrol ettiğine bağlı olarak, bu seçenek *tecrit* veya *ayrılma* şeklini alabilir. Kültürleşme modeli baskın grup tarafından empoze edildiğinde, “insanları oldukları yerde tutmak” için klasik *tecrit/ayrımcılık* belirir. Öte yandan, baskın olmayan grup tarafından geleneksel bir hayat tarzının daha büyük bir topluma (mesela, ayrılık) tam katılımı dışlayarak sürdürülmesi, bir kültürel grubun bağımsız bir kültürel varlığa öncülük etme arzusundan kaynaklanabilir. Bu bağlamda, *ayrılış/ayrılma* stratejisinin tercih edilmesi söz konusudur. Neticede *tecrit ve ayrılış/ayrılma*, hangi grubun veya grupların sonucu belirleme gücüne sahip olduğuna bağlı olarak farklılık göstermektedir (Berry, 1992, ss. 73-74; Berry, 1997, s. 9).

2.1.3.3.5. Marjinalleşme

Marjinalleşme ise bireylerin hem kendi kültürlerine hem de egemen grubun kültürüne katılma konusundaki isteksizliğini ya da yetersizliğini ortaya koymaktadır (Berry, 1997, s. 9). *Marjinalleşme*, bir dizi toplu ve bireysel kafa karışıklığı ve stresin kendisine eşlik ettiği karmaşık bir süreci ifade eden zorlu bir seçenek olarak değerlendirilmektedir. Daha geniş topluma karşı grevde olmak ve yabancılaşma duyguları, kimlik kaybı ve kültürleşme stresi olarak adlandırılan durumlar ile karakterize edilmektedir. Bu strateji biçimi, marjinalliğin klasik durumunun kültürleşmedeki tezahürünü oluşturmaktadır (Berry, 1992, s. 74). Marjinalleşmiş kişi veya kişilerde görülen kimlik karmaşası, bu bireylerin kimlik problemleri yaşamaya meyilli olduklarına işaret etmektedir (Berry, 1997, s. 9). *Marjinalleşme*, insanların nadiren tercih ettikleri bir durumdur. İnsanlar genel olarak, ev sahibi grubun azınlıkta olan grubu zor kullanarak *dışlama/reddetmeleri* ile birleştirilmiş zorla *asimilasyon* girişimlerinin bir sonucu olarak *marjinalleşmektedirler* (Berry, 1997, s. 10).

2.1.3.3.6. John Berry ve Kültürleşme Stratejilerinin Genel Çerçevesi

Redfield ve arkadaşlarının 1936'daki çalışmalarında, asimilasyonun tek kültürleşme biçimi olmadığı bunun için başka yollar da olabileceği belirtilmiştir (Redfield vd., 1936, s. 152). Bu iddiayı bir başlangıç noktası olarak kabul eden Berry için psikolojik kültürleşme anlayışının “bireyin hem başka bir kültürle temastan etkilenen olarak hem de kendi kültüründe sürmekte olan genel kültürleşme değişimlerini paylaşan grup mensubu olarak tecrübe ettiği değişim sürecini” ifade ettiği ileri sürülmektedir (Bourhis, Moise, Perreault, & Senecal, 1997, ss. 369-370).

Sosyal psikolojik açıdan bakıldığında, en yararlı iki boyutlu göçmen kültürleşme modelinin Berry (1974, 1980) tarafından önerilen model olduğu savunulmaktadır. Berry'nin psikolojik kültürleşme modeline göre, ev sahibi toplumda yerleşik göçmenlerin iki temel meseleyle yüzleşmeleri gerekmektedir. Birincisi, göçmen kültürünün değerli olup olmadığına karar vermekle ilgilidir; İkincisi, ev sahibi toplumla ilişki kurmanın gerekli olup olmadığına karar vererek gruplar arası temasın arzu edilmesi yahut edilmemesi ile ilgilidir (Bourhis vd., 1997, ss. 376). Berry, ilk önce *asimilasyon* ve *entegrasyon* stratejileri daha sonra da *ayrılma/ayrılış* ve *marjinalleşme* stratejilerini kültürleşmenin (hem grupların hem de bireylerin) yer alabileceği çeşitli

yollar olarak ayırt etmiştir. Bu stratejiler bireyler, gruplar ve toplumlar arasında farklılık arz etmektedir; ayrıca temas halindeki iki grubun stratejileri arasındaki etkileşim nedeniyle de çeşitlilik gösterebilmektedirler (Berry vd., 2002, ss. 353-354).

Bu stratejiler, iki bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen, günlük kültürlerarası karşılaşmalarda sergilenen tutumları, ikinci bileşen yine aynı durumlarda sergilenen davranışları (yani tercihler ve gerçekteki uygulamalar) kapsamaktadır. Elbette, bireyin tercih ettiği ve aradığı şeyler (tutumlar) ile gerçekte yapabileceği şeyler (davranışlar) arasında bire bir eşleşme gerçekleşmez. Bu tutarsızlık sosyal psikoloji alanında genellikle davranışlar üzerindeki sosyal kısıtlamaların (normlar, fırsatlar gibi) sonucu olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte, çoğu kez bireysel stratejilerin kullanılmasına izin veren kültürleşme tutumları ve davranışları arasında anlamlı bir pozitif korelasyon olduğu ifade edilmektedir (Berry, 2006, s. 33-34).

Kültürel gelişim sürekli bir süreç olduğundan, birey farklı zamanlarda farklı stratejiler benimseyerek farklı hayat meseleleri ile yüzleşmek durumunda kalabilmektedir. Bu durumlar, bireyin stratejilerini değiştirmesini gerektirebileceği gibi, birey herhangi bir zamanda duruma göre farklı stratejiler kullanma yoluna da gidebilmektedir (Sam, 2006, s. 18-19). Ayrıca, genel itibarıyla her bir farklı kültürel grup dört kültürleşme stratejisinden herhangi birini benimsemektedir. Lakin iki faktöre bağlı olarak, bu genel tercihte de farklılıklar görülmektedir. İlk olarak, bireyler gelişim sürecinde çeşitli seçenekleri araştırarak belirli bir yaşta bir stratejiyi denerken daha sonra başka birini tercih edebilmektedirler. Örneğin, kültürel olarak yalıtılmış oldukları bir okula giren çocuklar ilk önce asimilasyon diğer deyişle özümseme yönünde eğilim gösterebilirlerken, daha sonra tepkisel olarak ayrılma/ayrılış tercihinde bulunabilirler, bununla da kalmayıp en nihayetinde marjinalleşmeleri de imkân dahilinde yer almaktadır. İkinci olarak, farklı gündelik bağlamlarda farklı stratejilerin kullanılabilmesi mümkündür: Bireyler, aile ve toplum hayatında *ayrılma/ayrılışı*, iş ortamlarında *asimilasyonu/özümsemeyi* ve eğitimde *iki kültürlülüğü/entegrasyonu* tercih edebildikleri görülebilmektedir (Berry, 1997, s. 9).

Bireyci kültürlerdeki gruba sadakat ve bağlılık anlayışı kolektif kültürlerle göre daha önemsiz olduğu için fertler, bu gruplara grubun üyelerinin talepleri ve kendi hususi ihtiyaçları doğrultusunda dahil olma veya ayrılmada daha rahat hareket

edebilmektedirler. Kolektif kültürlerde ise bu bağılıklar daha güçlüdür (Bourhis vd., 1997, s. 379). Bununla ilgili olarak, *entegrasyon* ve *ayrılma/ayrılış* stratejilerinin yalnızca kişinin etno-kültürel grubunun kültürel mirasını korumak istediğinde takip edilebileceği belirtilmelidir. Bu anlamda, bu iki strateji “kolektif” iken *asimilasyon* ve *marjinalleşme* stratejileri daha “bireysel” stratejilerdir (Berry, 2006, s. 36).

Kültürel irtibat ve neticesinde oluşan etkinin bir sonucu, baskın olmayan grupların kültürel özelliklerinin ilk temas edildiği zamanki orijinal grup halinden farklı bir hale dönüşmüş olmasıdır ve genellikle, bu durum sonucunda zaman içerisinde yeni etno-kültürel gruplar ortaya çıkmaktadır. Bu duruma paralel olarak, gruplardaki bireylerin psikolojik değişikliklere maruz kalmaları (hem kendi değişen gruplarından hem de baskın gruptan gelen etkilerin bir sonucu olarak) ve devam eden temasla birlikte, daha fazla psikolojik değişikliklerin meydana gelebilmesi mümkün olmaktadır (Berry vd., 2002, s. 352). Bu bağlamda kültürleşmenin birçok değişikliğe kaynaklık edebilecek bir süreci ifade ettiği söylenebilir. Ayrıca, iki toplumun da kültürel ve psikolojik özelliklerinin kültürleşme sürecinin sonucunu etkileyebildikleri görülmektedir (Berry vd., 2002, ss. 352-353). Ayrıca Gezici Yalçın’ın aktardığına göre strese verilen tepki ile *kültürleşme* tarzı arasında bir ilişki mevcuttur. Buna göre, strese karşı sergilenen *yaklaşma* tarzı *asimilasyon*, *kaçınma* tarzı *ayrılma/ayrılış*, *esnek* tarz *entegrasyon* ve psikopatolojik tarz da *marjinalleşme* ile ilişkilidir (Gezici Yalçın, 2017, s. 78).

3. Göç Psikolojisi, Kültürel Uyum ve Din

Göç olgusu üzerine psikolojik araştırmalar yapan göç psikolojisinin din gibi insanın hemen her faaliyetinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olabilen bir hususu da konuyla ilgisi bağlamında dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu bağlamda göç eden kişinin inancının birey üzerindeki tesir gücünün derinliği, söz konusu inancın bireyde neden olduğu etkiler, özellikle iltica veya sığınmacılık gibi zorlu şartlarla başa çıkmada bireye yol gösterici olabilmektedir. İslam inancı özelinde düşünüldüğü zaman “imtihan, kader, takdir-i ilahi, kaza, tevekkül” gibi kavramların dini değerlerin güçlü bir şekilde temsil edildiği ve ferdin olayları anlamlandırması ve başına gelenlere dayanma gücü bulmasında önemli etkileri olabilmektedir. Bu durum da öznel iyilik hali, kimlik sorgulamaları, ait olma ihtiyacı gibi durumları olumlu manada etkileyebilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Gong ve ark., kültürleşme konusunda

yaptıkları araştırmalarda dindarlık düzeyi ve kişilerin psikolojik sağlıkları arasında önemli bir ilişki olduğunu ve dindarlığın psikolojik sağlığı genel itibariyle olumlu olarak etkileyebilen bir husus olduğunu, ele aldıkları bazı araştırmalardan hareketle ifade etmektedirler (Fang Gong, David Takeuchi, Pauline Agbayani-Siewert, & Leo Tacata, 2003, ss. 192-193).

Kültürleşme açısından bakıldığında ise insanların bu süreç boyunca birtakım değişikliklerle karşılaşması söz konusu olmaktadır. Bunlar: yeni ortam, yeni barınma biçimi, yeni toplumsal yapı, yeni çevre ve iklim koşulları gibi *fiziksel değişiklikler*; yeni beslenme Şartları gibi *biyolojik değişiklikler*; farklı bir işte çalışmak zorunda kalma gibi *ekonomik değişiklikler*; azınlık olmaktan kaynaklı statü kaybı, bazı kısıtlamalar gibi *siyasal değişiklikler*; eğitimin, dilin, dinin, alışıl gelmiş kurumların değişimi gibi *kültürel değişiklikler*, gruplar arası ve kişiler arası ilişkilerde farklılıklar gibi *sosyal ilişkilerdeki değişiklikler*dir (Berry, 1992, s. 71; Berry, Uichol, Minde, & Mok, 1987, s. 492).

Bu anlamdaki kültürel değişiklikler ve bunlar içerisinde özellikle dini değişikliklerin en önemli ve etkili unsurlardan olduğu söylenebilir. Zira, genel itibariyle bireyin dini inancı kişisel olsun toplumsal olsun her alanda düşünsel, duygusal ve davranışsal birtakım ilkeler ile değerleri benimsemeyi gerektirmektedir. Bu durumda din, diğer değişiklik sahalarındaki davranışlar ve kabuller, tutumlar ve tavırlar gibi hususları etkileyebilmektedir. Bununla ilgili olarak gerek zorunlu gerekse gönüllü göç sonucunda gelmiş olsun göç eden insanlar ve göç edilen toplumun dini değerleri arasındaki ilişki önem kazanmaktadır. Denilebilir ki, dini ve kültürel değerler arasındaki yakınlık ve ilgi arttıkça kültürel uyum da kolaylaşmakta, tersine olarak dini ve kültürel değerler arasındaki farklılık ve başkalık arttıkça da kültürel uyum daha zorlu bir süreç haline gelebilmektedir (bkz. Apak, 2014, s. 36).

Dini ve kültürel değerlerin yakınlığının kültürel uyumu kolaylaştırması konusunda, kişilerin kendilerini daha rahat ifade etmelerinin de rol oynadığı gözlemlenebilmektedir. Zira dini ve kültürel değerler arasında ne kadar çok yakınlık olursa zorunlu veya gönüllü olsun göçmenler için, dini hayat ve faaliyetlerini sürdürmeleri de o denli rahat olabilmektedir (Martikainen, 2010, s. 273). Konu Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar açısından düşünöldüğünde de bu düşünceyi destekleyen bir manzara olduğu ifade edilmektedir (Apak, 2014, s. 20; elik, 2019, s. 31). Suriye'den

Türkiye'ye gelen geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kendi dini inançlarını rahatça yaşayabildikleri, böyle olmasında da Türkler ile dindaş olmalarının önemli bir etkisi olmaktadır. Bu durumun sığınmacılar açısından uyum sağlamada, yerel halk açısından ise sığınmacıların kabulünde olumlu etkide bulunan bir faktör olduğu ve yaşanan duruma bir anlam ve meşruiyet zemini sağladığı ifade edilebilir (Erkan, 2016, s. 15). Bununla ilgili olarak özellikle sığınmacıların gelmeye başladıkları sıralarda söz konusu zorunlu göçün Hz. Peygamber zamanındaki "hicret" olayına atıfla, "muhacir-ensar" ilişkisi çerçevesinde ifade edilebilmesini örnek olarak göstermek mümkündür. Böylece toplumsal anlamda karşılıklı olarak birtakım rahatsızlıklar söz konusu olabilse de dinin birleştirici yapısı bundan daha güçlü etkide bulunmakta ve karşılıklı olarak daha uyumlu bir toplum yapısının oluşmasına, gelen göçmenlerin de bu yapıya kültürel uyum sağlamalarında önemli bir rol oynayabilmektedir.

II. BÖLÜM

SAHA ARAŞTIRMASI

A. YÖNTEM

1. Araştırmanın Tasarımı ve Örneklem Seçimi

Bu çalışma zorunlu göçe tabi olan Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum psikolojisi ve din ilişkisine odaklanmaktadır. Söz konusu mesele ele alınırken birtakım zorlukların olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede gerek zorunlu göç olgusunun gerekse bu duruma maruz kalan kişilerin kültürel uyum ve din ile ilişkisi meselesinin birçok farklı katmanları ve boyutları olan kompleks bir yapı arz ettiği ifade edilebilir. Bu katman ve boyutlar derinlemesine olarak incelenmek istenildiği zaman daha yatay düzlemde bilgi sağlayan nicel araştırma yöntemi yerine daha dikey yönde ve derinlemesine bilgi sunan nitel araştırma yöntemi ön plana çıkmaktadır. Creswell tarafından da ifade edildiği üzere kompleks konular üzerine detaylı bir inceleme yapmak istenildiği zaman nitel yöntem kullanılması daha uygun görülmektedir (2016, s. 48). Zira, nicel araştırma metodunda evrenselleştirme kaygıları ile sayısal veriler elde etmek amaçlanırken, nitel araştırma biçiminde hedef sayısal verilere ulaşmak değil bunların ardında yer alan daha derindeki zihin yapılarını ortaya koymaya çalışmaktır. Nitel araştırmada temel gaye, bireylerin yaşantı ve tecrübelerine yükledikleri anlamları ve söz konusu anlamlara dair ortaya koydukları anlama biçimlerini kavrama gayretidir (Merriam, 2015, s. 14). Bundan dolayı bu çalışmada da gerek kompleks bir konuyu incelemesi gerekse derinlemesine görüşmeler yapılarak daha zengin bir içeriğe ulaşılması amaçlandığından nitel araştırma tekniğinden istifade edilmiştir.

Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum süreçleri ve bu süreçlere etki eden dini faktörleri ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada yöntem olarak fenomenolojik araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bireylerin bir fenomenle ilgili müşterek tecrübelerini anlama

noktasında en elverişli araştırma yöntemlerinden birisi olan bu araştırma yönteminde, araştırmacı nitel bir araştırma deseniyle bir fenomeni deneyimleyen kişilerden veriler toplayarak söz konusu verilerden hareketle bütüncül bir betimleme yapmaya çalışmaktadır. Söz konusu betimleme ise bireylerin “neyi”, “nasıl” tecrübe ettiklerini ortaya koymayı hedeflemektedir (Creswell, 2016, s. 77). Bu çalışma, zorunlu göç ve sonrasında ortaya çıkan kültürel uyum olgusundaki dini faktörleri Suriyelilerin yaşadıkları tecrübeler üzerinden anlamayı hedeflediğinden söz konusu yöntem tercih edilmiştir. Fenomenolojik yöntem, söz konusu topluluğun kültürel uyum süreçlerinde rol oynayan psikolojik ve dini faktörlerin rollerini anlamada ve Suriyelilerin bu noktadaki algılarını tespit edip değerlendirmede araştırmanın amaçlarına oldukça uygun bir yöntem olarak öne çıkan nitel bir araştırma desendir. Örneklem belirlenirken araştırmanın kültürel uyum stratejilerini ortaya koyabilecek belli bir Suriyeli kesime ulaşmayı hedeflediğinden amaçlı örneklem tekniğinden istifade edilmiştir. Araştırma amaçları doğrultusunda daha zengin veri içeriğine ulaşabilmek gayesiyle amaçlı örneklem tekniğinin alt stratejilerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme ve görüşülen kişilerden hareketle yeni kişilere ulaşmak hedeflendiğinden yine amaçlı örneklem tekniğinin altında yer alan kartopu veya zincir örnekleme stratejilerinden istifade edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, ss. 118-122).

2. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplanırken yukarıda bahsi geçen çerçeve doğrultusunda genç ve orta yaş grubundan Suriyelilerle yarı-yapılandırılmış görüşme formları ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu grubun kültürel uyum konusunda gündelik hayat içerisinde daha fazla tecrübe ve yaşantıya sahip oldukları, yaşantılarını aktarabilme konusunda daha uygun bir yaş aralığında yer aldıkları düşünülmüş bu doğrultuda söz konusu yaş grubu ile görüşmeler yapılmıştır. Bu amaçla yapılan görüşmecisi seçiminde en küçüğü 14, en büyüğü 52 yaşında olmak üzere 23 kişi ile mülakatlar gerçekleştirilmiş ve araştırma için gerekli veri zenginliği sağlandığı düşünülen dek yapılan görüşmeler devam ettirilmiştir. Mülakatların yanı sıra geçici eğitim merkezi, ev ziyaretleri, Suriyelilerin yoğun olduğu mahalleler gibi durum ve mekanlarda gözlemler yapılmıştır. Mülakatlar sırasında ses kayıt cihazı ile kayıt yapılacağı, kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde açığa çıkarılmayacağı kendilerine bildirilmiş ve mülakatlardan önce görüşme formunu incelemeleri talep edilmiştir. Gizliliğin korunması adına

görüşmecilere anonim isimler verilmiş ve akademisyen olarak faaliyet gösteren kişilerin sayısı daha az olduğu için meslekleri öğretmen olarak belirtilmiştir.

Mülakatların bazıları Suriyeli bireylerin izinleri alınarak ev ziyaretlerinde, bir kısmı geçici eğitim merkezlerinde, bazıları ise önceden randevulaşarak belirlenen farklı dış ve iç mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar esnasında hem belli bir sınır çizmesi hem de esneklik sağlaması bakımından araştırmanın amaçlarına daha uygun hizmet edeceği düşünüldüğü için yarı-yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 132). Mülakat süreleri yaklaşık olarak 50-120 dk. arasında değişmiştir. Görüşmeler 2017-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler esnasında araştırma sorularından hareketle düzenlenen ve araştırma ilerledikçe kısmî birtakım düzeltmelere tabi tutulan ve bir kısmı opsiyonel olan 35 soru ve bunlara ilişkin bazı alt sorular görüşmecilere yöneltilmiştir. Yabancı dil engelinden ötürü bazı mülakatlar Arapça bilen tercümanlar eşliğinde, diğer görüşmeler ise Türkçe bilen katılımcılarla Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kadınların çeşitli çekincelerle (araştırmacının erkek olması gibi) araştırmaya katılma konusunda pek gönüllü olmamaları kadın katılımcı sayısının daha kısıtlı olmasına yol açmış ve toplam 23 görüşmecinin 16'sını erkekler, 7'sini ise kadınlar teşkil etmiştir. Bunun yanı sıra bazı Suriyelilerde gözlenen araştırmanın istihbarat adına yapılması gibi bazı çekincelerden dolayı da birtakım soruların cevaplarını almak için kendilerini sadece araştırma amaçlı bir görüşme olduğu hakkında bilgilendirmenin yanı sıra ikna etmek de zor olmuştur. Son olarak görüşmecilerin Suriyeli olmalarından ötürü bazı ifadelerin Türkçe olarak anlaşılabilmesi adına bazı izahlar metne parantez içinde eklenmiştir.

Verilerin analizi için Nvivo12 nitel analiz programı kullanılmış ve söz konusu program ile temalar oluşturularak çalışmanın saha araştırması bölümünün bulgular ve yorum kısmındaki ilgili başlıklar meydana getirilmiştir.

Temel Araştırma Sorusu:

Kayseri'deki Suriyelilerin kültürel uyumlarında dini ve psikolojik faktörler nasıl bir rol oynamaktadır?

Temel Sorusundan Hareketle Ortaya Konan Alt Araştırma Soruları:

1. Suriyeli sığınmacıların en fazla yöneldiği kültürel uyum stratejisi hangisidir?
2. Kültürel uyum stratejisi tercihlerinde dini tutumların etkisi ne şekildedir?
3. Suriyelilerin Kayserililer hakkındaki algıları ve bu algıların kültürleşme ile ilişkileri nasıldır?
4. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki diğer Suriyeliler hakkındaki kanaatleri ne şekildedir ve bu durumun kültürel uyum stratejisi seçimine herhangi bir etkisi var mıdır?
5. Suriyeli sığınmacıların medya ve basın-yayındaki Suriyeli imajı hakkındaki kanaatleri ve bunların kültürel uyum ile ilişkisi nasıldır?
 - a. Ayrıca Suriyeliler hangi ülkenin televizyon kanallarını daha çok seyretmektedir? Bu durumun kültürel uyum ile bir bağlantısı var mıdır?
6. Suriyeli sığınmacıların psikolojik ve duygusal durumları ve yaşadıkları olaylar arasında ve bu durumun ortaya çıkardığı duygusal durumlarla kültürel uyum arasında nasıl bir ilişki vardır?
7. Suriyeli sığınmacıların kendilerinin ve Türklerin sahip oldukları kültür değerlerinin (ortak ve farklı yönler) hakkındaki düşünceleri nelerdir ve bu durum ile kültürel uyum stratejileri arasındaki ilişki nasıldır?
8. Türkiye devleti hakkında Suriyeli sığınmacıların duygu ve düşünceleri nelerdir ve bunlar ile kültürel uyum stratejisi tercihleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
9. Kültürleşme stratejilerinden birini tercih ederken Suriye ve Türkiye'ye yönelik karşılaştırmaların nasıl bir etkisi mevcuttur?
10. Türkçe bilip-bilmeme durumu ile kültürel uyum ve kültürel uyum stratejisi seçimi arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
11. Cinsiyet açısından Suriyeli olmanın zorlukları nelerdir ve bu durumların kültürel uyum ile arasında ne şekilde bir ilişki vardır?
12. Suriyeli sığınmacıların geleceğe yönelik duygu ve düşünceleri nasıldır ve bu durumun kültürel uyum ile arasında nasıl bir ilişki mevcuttur?

13. Suriye'den göç ve Türkiye'ye kültürel uyum sağlama süreçlerinde karşılaşılan zorluklarla mücadelede dini inancın etkisi nasıldır?
14. Suriyelilerin gerek Türklerle gerek Suriyelilerle komşuluk ilişkileri nasıldır ve bu durumun kültürel uyuma etkisi ne şekildedir?
15. Suriyelilerin sosyal ilişkileri ve bu ilişkilerin kültürel uyuma etkisi nasıldır?
16. Suriyelilerin kendi aralarında ve Türklerle arkadaşlık ilişkileri nasıldır ve bu durumun kültürel uyuma etkisi ne şekildedir?
17. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki dini hayat ve din algısı hakkındaki duygu ve düşünceleri nelerdir? Bu durumun kültürel uyuma nasıl bir etkisi vardır?
18. Suriyeli sığınmacıların Suriye'deki savaşın bitip bitmeyeceği hakkındaki düşünceleri ile kültürel uyumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

3. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenilirliği

Gerek nicel gerek nitel yöntem ile gerçekleştirilsin geçerlik ve güvenilirlik, bir araştırma gerçekleştirilirken göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Merriam, 2015, s. 200). Takdir edilmelidir ki, nitel araştırmalarda nicel araştırmalar kadar kesin geçerlik ve güvenilirlik unsurları bulunmamaktadır. Ancak bununla birlikte nitel araştırmalar için de belirli bazı güvenilirlik ve geçerlik unsurlarından bahsedilmesi mümkündür. Bu bağlamda nitel araştırmalarda güvenilirlik, farklı proje ve uzmanların da araştırmacının yaklaşımının tutarlı olduğunu ortaya koymalarıdır. Geçerlik ise çeşitli aşamalardan geçirilerek ulaşılan bulguların doğru kabul edilebilmesi için araştırmacının kontrolüdür (Creswell, 2017, s. 201). Bu konuda literatürde çeşitli geçerlilik ve güvenilirlik stratejilerinden bahsedilmektedir. Bunlardan öne çıkan bazıları, uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi, katılımcı teyidi, ayrıntılı betimleme gibi stratejilerdir. Bu stratejilerin öne çıkanlarından olan çeşitleme stratejisi araştırmacının araştırdığı olay ve olgulara ilişkin çeşitli farklılıkları ortaya çıkarma çabasını ifade etmektedir. Bu araştırmada da çeşitleme yönteminin alt tekniklerinden olan ve farklı özelliklere sahip katılımcıların araştırmada ele alınması çabasını ifade eden veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi tekniği kullanılmıştır. Bu stratejiye ek olarak araştırmacının ulaştığı bulguları çeşitli yönlerden karşılaştırarak ve yorumlayarak katılımcıların söylemlerinin altındaki örüntüleri ortaya

çıkarma çabasını ifade eden derinlik odaklı veri toplama yöntemi ile konunun uzmanlarının araştırmaya dair değerlendirmelerinin istendiği uzman incelemesi yönteminden de istifade edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, ss. 277-280).

B. BULGULAR VE YORUM

1. Suriyelilerde Aile ve Akrabalık İlişkileri

Aile ve akrabalık ilişkilerinin Türkiye’deki mültecilerin hem kendi kültürlerini sürdürmeleri hem de Türkiye halkı ile iletişim kurmaları açısından önemli bir unsur olduğu düşünülebilir. Zira insanın aile ve akraba çevresi ile ilişkilerinin bireyin kendi miras kültürünün taşıyıcısı ve sürdürücüsü olabileceğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca aile veya akrabaların Türkiye’de ya da yurtdışında bulunmalarının kişilerin Türkiye’ye dair geliştirecekleri aidiyetleri de etkileyebileceğini söylemek imkân dahilindedir.

Nitekim bazı katılımcılar burada evlenerek kendilerine bir hayat kurduklarını veya aile bireylerinden bazılarının burada Suriyeli olmayan kişilerle evlenerek kendilerine yeni bir hayat inşa ettiklerini ifade etmektedirler:

“(ablam) vatandaşlık aldı yani eniştem Türk...biz Antalya’ya geldik (ve evlendiler)” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“eşim Türk ileride çocuklarım olursa onlar da Türk olacak... Bilmiyorum Arapça konuşacaklar mı?” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

Görüldüğü üzere özellikle Türk olan kişilerle evlilik durumunun vatandaşlık alma, çocukların uyum sağlaması gibi açılardan kültürel uyumu kolaylaştırıcı bir etki yapma potansiyeli bulunmaktadır. Türklerle veya Suriyeli olmayanlarla yapılan evliliklerin yanında özellikle bazı katılımcıların akrabaları ile geldikleri veya akrabaların yakın yerlere göçtükleri ve burada akrabalık ilişkilerini devam ettirdikleri görülmektedir. Bunun da kendini yalnız hissetmeme, birlik ve kaynaşma gibi işlevler görebildiği düşünülmektedir.

“anneannem... çağırdı... bizim aile(mizi) ... amca(mızı)... hiç (kimsemiz) kalmadı Suriye’de.” (Mahmud, 14 yaş, işçi).

“Benim akrabalarım Eskişehir bağlarında, oturuyorlar, bu yüzden ben de orada oturuyorum. Her gün ziyaretler oluyor.” (Abdullah, 30 yaş, grafik tasarımcı).

“onlarca Suriyeli var, Suriyelilere gidip geliyorlar akrabalar, şuradan geçsem, şu sokağı geçsem çıkmam yani... (bir akraba veya dost denk gelir)” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“Genelde, şey annemler dışarı çıkmak istiyorlarsa... teyzemler ya da dayımlar onlarla gidiyorlar. Akrabalarla. Zaten onları tavaf ederken, başkaları(na) vakit kalmıyor.” (Yusuf, 22 yaş, üni. öğr.- grafik tasarımcı).

Görüldüğü üzere birçok Suriyeli akrabaları ile yakın yerlerde oturmakta ve bunun sonucu olarak da yalnızlık hissi yaşamayarak sosyalleşme ihtiyaçlarını birbirleri ile kurdukları yakın ilişkiler sayesinde giderebilmektedirler. Bunun yanı sıra, bu durum herhangi bir olası tehlike durumunda bir araya gelme gibi dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarına yönelik olarak da ortaya çıkabilme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum kültürleşme süreci açısından bireylerin kendi kültürlerini muhafaza etmelerine yardımcı olan bir husus olarak anlaşılmaya müsait gözükmektedir. Nitekim Gültekin (2018) ve Kaya'nın (2017) çalışmaları da bazı Suriyeliler açısından akrabalık ilişkilerinin kültürü muhafaza, sosyalleşme, yardımlaşma gibi önemli bazı işlevler yerine getirebildiğini göstermektedir. Bunun yanında bu durumun Suriyelilerin kendi içlerinde gettolaşmalarına veya kendi içlerine kapanmalarına ve buna bağlı birtakım problemlere de yol açabilmeye uygun bir zeminin varlığına işaret etmektedir. Suriyelilerin tabiri caizse Türkiye’de yaşadıkları şehirlerde kendi Suriyelerini kurmalarının, halk ile etkileşimden uzak kalarak kendilerini toplumdan soyutlama potansiyeli taşımalarına yol açabileceği ve bu durumun da her iki toplum fertleri açısından birtakım olumsuzlukların yaşanabilmesine neden olabileceği ifade edilebilir. Bu durumun örnekleri olarak Amerika’da yer alan China Town ve Little İtaly gibi Çinliler ve İtalyanlar tarafından oluşturulmuş getto yapıları verilebilir.

Bir arada bulunma veya irtibat halinde olmanın Suriyeliler açısından hem olumlu hem de olumsuz birtakım etkileri olabilmektedir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Zor gerçekten. Mesela benim eniştem 3 tane çocuğu var. Maaşı... asgari ücretten daha az veriyorlar. Üstelik adam sabahtan akşama kadar çalışıyor yani söylemesi ayıp kardeşimle biz yardım etmesek yetmez o para. Yeter mi sizce? Yetmez...” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

“Abim Halep’te kaldı 2 yıl. Ben aileye bakmak için çalıştım yani okumadım. sonra da çıktı abim. Bana yardım etti, artık okumak için bir fırsat oldu...” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Bazılarımız neden akrabalarıyla görüşmek istemiyor. Çünkü hayat çok zordur. Mesela, birimiz çalışıyor, diğeri çalışmıyor. Nasıl oturacağız beraber. O bakıyor, ooo Mustafa çalışıyor, ben çalışmıyorum. O zaman ona zarar vereceğim, onun işini ben alacağım. Böyle bakıyorlar, zarar vereceğinden korkuyorlar...” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“Suriyeli yok olduğu (olmadığı) için zaten oraya geçtik biz... senin akrabaları daha fazla sana zarar verecek... gurbettesiniz yani hocam düşünün sana kim gelecek kim gidecek bileceksin yani... sana çok fazla bir zarar verebilir” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı gibi bazı Suriyeliler için akrabalarının burada olması dayanışma vesilesi olarak görülürken, bazılarında ise bu mekanizma tersine işlemekte ve kişiler kendi olumsuz durumlarının da etkisiyle diğer soydaşlarına veya akrabalarına karşı bazı zarar verici davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu durumun özellikle beraber olunan ortalama kişilerden bir şekilde öne çıkmış insanların diğerleri tarafından çekememezlik gibi olumsuz saiklerin etkisiyle zarara uğrama endişesi taşımalarından da kaynaklandığı düşünülebilir. Zira bu konuda benzeri görüş bildiren Suriyelilerin maddi olarak, dil bilme vs. bakımından nispeten diğerlerinden daha iyi şartlara sahip oldukları gözlenmektedir. Ancak bunun yanında bu şekilde iyi şartlara sahip Suriyelilerin özellikle yakın akrabalarına yardımcı oldukları ve dayanışma sağladıkları da katılımcılar tarafından ifade edilen hususlardır. Bu gibi durumlarda ise dayanışmanın şekli ve ilişki biçimlerinin keyfiyeti belirleyici olmakla birlikte bu tarz olumlu ilişkilerin menfi duygulara karşı bir tür engelleyici etki yaptığı da düşünülebilir.

Bazı Suriyeliler açısından ise akrabalık bağlarının göç neticesinde kopmuş veya yalnız kalınmış olması sonucunda bir tür yalnızlık hissi ve mutsuzluk duygusu gözlemlenebilmektedir.

“İnsanın vatanından ayrılması kötü. Evinden işinden dostlarından akrabalarından ayrı kardeşlerimizden. Hiç şu an beraber olduğumuz benim hiç. Akrabam yok. Antep’te var. İstanbul’da var. (bense Kayseri’deyim) kısmet değil mi?” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

Özellikle burada gerektiği ölçüde sosyalleşemeyen kimselerde bu tür yoksunlukların görülebileceği düşünülmektedir. Zira çalışmanın teorik kısmının “ait olma ihtiyacı” bölümünde de belirtildiği üzere kaybedilen ilişkiler bireyde hüznü ve mutsuzluğa sebep olmakta, bununla birlikte yeni geldiği yerde güçlü sosyal ilişkiler inşa edenlerde bu

yoksunluk ve mutsuzluklar azalma eğilimi göstermektedir (bkz. I. Bölüm C.1.1.). Ancak katılımcının ifadesinde de görüleceği gibi bu durumun “kısmet” gibi dini muhtevası yoğun bir kavram ile nitelendirilmesinin bu durumun anlamlandırılmasında ve teselli bulunmasında dinin oldukça etkili bir rolü olduğuna işaret ettiği söylenebilir.

2. Suriyelilerin Batı ve Arap Ülkelerine Dair Düşünceleri

Arap veya Batı ülkelerine dair düşünceleri ve oralara gitme konusundaki yaklaşımlarının, Suriyeli bireylerin Türkiye’de bulunuşları ve uyum sağlamaları konusunda önemli etkileri olabilecek faktörlerden bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Bu konuda Avrupa’ya veya başka bir ülkeye gitme konusunda daha istekli olan Suriyelilerin Türkiye’ye uyum sağlama konusunda çok fazla istekli olmadıkları düşünülebilir. Dolayısıyla Avrupa’ya gitme ve orada yaşama arzusu ile Türkiye’ye uyum sağlama arzusu ve çabaları arasında ters orantılı bir ilişki olduğu fikri makul gözükmektedir. Arap ülkeleri ile ilgili görüşlere ise ayrıca yer verilecektir. Bununla birlikte yukarıda bahsedilen fikrin Arap ülkelerine gitme isteği açısından da geçerli olabileceği düşünülebilir.

Katılımcıların Avrupa’daki mültecilerin maddi durumuna dair görüşlerinden öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Oraya gidenler çoğu mu diyelim, bazı mı diyelim hayat şartları daha rahat diye. Yani, Türkiye’de kalsa çalışacak, ama oraya gitse öyle duyuyoruz yani, kendi evinde kalacak ve ona bir para gelecek, maaş...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Türkiye yabancılara şey, Suriyelilere yardım bulunmamaktadır. Yani, gelecektin, burada olacaktın yabancı gibi. İş bulacan, her şey. Ama o da geldi ne dil biliyor, ne bir şey bilmiyor. Bunun için zorlanmışlar. Avrupa’da ne oluyor? Geliyorsun, orada burs alıyorsun, dil öğrenene kadar. 1 sene mesela, 1 sene dil veriyorlar, öğrenene kadar burs alıyorsun.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Eğer mesela ben oraya gitmek istiyorsam ben okulu bitirene kadar para verirler bana, bu maddi durumdan daha iyi benim için. Ama burada hiç vermiyorlar, çünkü ben misafirim burada. Ben, mülteci değilim ama orada mülteci olarak gidiyorlar.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Şu anda bir sürü arkadaşım Avrupa’da yaşıyor, akrabalarım da birkaç tane Avrupa’da yaşıyor. Yok, yani orada, tamam ev veriyorlar, maaş veriyorlar, dil öğretiyorlar, iş bile sağlıyorlar.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Avrupa’ya giden Suriyeliler denize atıyorlar kendilerini. Ölüme atıyorlar, diyelim kendilerini. Yani, sadece orada yaşayabilmek için. Orada mesela para veriliyor,

biliyorsunuz, belki. Almanyalılar Müslüman değil ama ... Suriyelilere para verilir.”
(Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların hemen hepsi yukarıda da belirtildiği üzere Avrupa’ya gidenlerin daha iyi maddi koşullar altında yaşadıklarını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra dil öğretimi gibi uyum sağlama konusunda oldukça ehemmiyetli bir hususta da şartların Türkiye’den daha uygun olduğu ifade edilmiştir. Ancak her ne kadar maddi açıdan Avrupa’nın birtakım olumlu yönleri göze çarpsa da görüşülen Suriyeli görüşmecilerin büyük çoğunluğu Avrupa’ya gitme konusunda isteksiz olduklarını belirtmektedirler. Görüşmecilerin ifadelerine uygun olarak *Suriyeliler Barometresi* isimli çalışma da Suriyeli sığınmacıların Türkiye’den başka bir ülkeye gitme konusunda olumsuz kanaat bildirdiklerini belirtmektedir (Erdoğan, 2018a, s. 143). Bu konuyla ilgili olarak özellikle kadınların ve çocukların aile içindeki durumunun önemli ölçüde değişebilmesi ve Müslüman olarak orada yaşamının zorluğu düşüncesi gibi hususların sığınmacıların Türkiye’de kalma konusunda daha istekli olması sonucunu doğurduğu ifade edilebilir.

Görüşmecilerin Avrupa’ya giden Suriyeliler, Avrupa’ya gitmek veya Türkiye’de kalmak konularındaki duygu ve düşüncelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

“Orada kendi evinde kalacak ve ona bir para gelecek, maaş. Ama... onlara bir şey verecekse onlar da bir şeyi geri alacaklar. Ama farklı yoldan biliyorum vallahi. Aklımdaki odur.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Avrupa’ya... olsa bile, benden çağırırlarsa böyle gel, gel, gel diye. Ben gitmem ... (orada) gelecek çocuklarım Müslüman olmayabilir. O zamanı ben düşünmek istemiyorum. Şu an tanıdığımız Suriyelilerin çoğu orada namaz kılmıyorlar. Yavaş yavaş mesela oruç tutmuyorlardır... Şam’dan (bir kadın) savaştan çıktı, eşini kaybetti ve başörtüsünü kaldırmıştır. demiş ki; ‘Suriye’de zorlanıyordum, burada artık rahat istediğimi yaparım.’ Avrupa’ya gidenlerin çoğu... bunun için Türkiye’ye dönmeye çalışıyorlar, din için.” (Büyüamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Avrupa’da. Hatta bi kız vardı, başörtüsü nedeniyle çok sorun çıkarmıştı(yaşamıştı), mahalleyi değiştirmişti... Hatta bir kardeşini içki içirmeye zorladılar... Sen Müslümansın aşağılıyorlar seni. Sadece Müslüman olduğum için, ama burada sadece Suriyeli olduğum için.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Burada en azından ezanın sesi duyuyoruz yani. Oraya gidersek ailemiz parçalanır... (Avrupa’da) bir kişi mesela 18’den az olsa babası ona kötü bir şekilde davranırsa, onu alırlar... bir kişi onun kapalı bir kızı vardı. Babası vurdu ona... şikâyet etti. Aldılar onu, şimdi... neler neler. Kız yoldan çıktı.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

“Kim dini ve adetlerini ve aslı orada kaybetmek için, Avrupa’ya gitsin... Türk cehennemi, Avrupa cennetten daha iyi.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

Yukarıda katılımcıların ifade ettiği düşüncelerden hareketle denilebilir ki geleneksel bir toplum yapısına mensup olan Suriyeli fertler Avrupa'daki yaşantının, kendi toplumlarında alışageldikleri kadın ve aile algısına zıt düşmesi sebebiyle Avrupa konusunda ciddi birtakım endişeler taşımaktadırlar. Özellikle birçoğunda görülen ailenin dağılması, çocukların savrulması yönündeki endişeler, yeni ve daha çok insanın bencil yanlarına hitap eden bir kültürel ortam içerisinde daha müşterek duygulara dayanan toplumsal yapının yıkılma ve büyük ölçüde Avrupa toplumu ve devletleri tarafından asimile edilme korkusunun tezahürü olarak düşünülebilir. Bu çerçevede, dil ve din gibi insanın en temel hasletlerinden olan ve kültürün en temel yapıtaşları olarak görülebilecek hususların Avrupa'ya gidenler tarafından yaşatılamaması söz konusu korkuyu artırıcı bir etki yapabilmektedir. Bu noktada, Avrupa'da her ne kadar bazı maddi koşullar daha iyi olsa da eş ve çocukla ilişkileri kapsayan aile bağları, kültürel aidiyetin temel yapıları olan dil ve dine yönelik bağlılıklar gibi manevi olarak ifade edilebilecek şartların maddi olana nispetle daha kuvvetli bir etkiye sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda katılımcıların Avrupa'ya gitmek ve orada yaşamak konusundaki duygu, düşünce ve davranışlarının olumsuz yönde olmasında bu tür manevi unsurların söz konusu ortamda yıkılması, bozulması veya zayıflaması gibi tehlikelerin öngörülmesi ve daha önce gidenler yoluyla edinilen tecrübeler, Avrupa'ya dair algıların oluşumunda maddi koşullardan daha etkin rol oynayabilmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa'da farklı dinden olma dolayısıyla kimi zaman ciddi boyutlara ulaşabilen ayrımcılık türü davranışlar da olumsuz düşünce ve duyguların oluşumunda etkili olabilmektedir. Bu konu ile ilgili Suriyeli kadınlarla ilgili bir çalışmada da farklı ülkelere gitme hususunda din konusundaki çekincelerin rolünün görüldüğü ifade edilmektedir (Sağır, 2018, s. 232).

Her ne kadar katılımcıların genel durumu hakkında yukarıda ifade edilen yorumların yapılabileceği söylenebilirse de azınlıkta kalmakla birlikte bazı katılımcıların Avrupa veya Batı ile ilgili daha olumlu birtakım görüşlere sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda görüş bildiren bazı katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

“Avrupa'ya gitmek (istiyorum). Orda bende çalışırım çocuklarımı bir yere koyarım bende çalışırım babamda çalışır daha iyi yaşarız. Şimdi kimisini biliyorum. Çok memnun Avrupa'da kimisi de çok pişman öylesi de var... Ona çalışıyorum, Avrupa'ya çıkıyorum diye elimden geleni yapıyorum... Yaşamak daha güzel orada... Orada bir cami açmışlar. Cami de var orada, kendi Müslümanlığımızı yapabiliriz.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Herkesin kendi fikri (Avrupa’ya gitmek) ... kendi düşüncesi ona karışmam. İş yoktur burada aha iki aydır geldim yani yemek falan iş yok yemek bulamıyorum. Çıkmak isterim bende rahat etmek isterim... Herkesin dini içindedir. Çocuklarımı bende güzel yaşatmak isterim. Herkes dini içindedir.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Amerika’da çok normal bir şey. Benim tanıdığım var, orada yaşıyor. Diyor ki; sadece onlar eksik olan şey sadece İslam, ahlak yönüyle çok iyiler mesela. Araplardan daha iyi, Müslümanlardan daha iyi. Onlardan sadece İslam gerek başka bir şey (eksik) yok. Eğer Amerika’da bakmak istiyorsak... Amerika’da böyle bir şey var, çok, yabancı olan insanlardan çok var. Hatta Araplardan bile. Arap, Türk olsun, İspanyol olsun. Kim olursa olsun. Herkes, kendi (göçmen olduğu için) zaten ben göçüm yani, sana neden aşağılayayım ya da ne bilmem ne (diye düşünüyorlar) hiç bakmıyorlar yani (farklı olmak problem olmuyor).” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

İfadelerden anlaşılacağı üzere sayıları çok az da olsa bazı katılımcılar açısından Avrupa’ya gitmek aslında önemli bir kazanım olarak görülebilmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların ifadelerindeki maddi alım gücüne yönelik vurgular bu katılımcıların maddi anlamda daha zor durumda olan kimseler olabileceğini akla getirmektedir. Bu bağlamda Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en temel olan fizyolojik ihtiyaçların daha manevi olan ihtiyaçlara baskın geldiği yorumu yapılabilir (Forsyth, 2017a, ss. 296-297). Ancak bununla birlikte ilgili katılımcıların Batı ülkelerine gitmek adına bu durumu mantığa büründürerek “herkesin dini içindedir” veya “orada kendi Müslümanlığımızı yaşarız” gibi savunma mekanizmaları geliştirdikleri de düşünülebilir (Özakkaş, 2017, ss. 409-413). Buna ek olarak bu insanların genel anlamda daha olumlu bir izlenimleri olduğu ve buna bağlı olarak da böyle düşünebileceklerini de söylemek mümkün yorumlar arasında gözükmektedir. Amerika konusunda ise daha önce Avrupa hakkında olumsuz bir kanaat serdetmiş olan *Ravza*’nın olumlu birtakım görüşler ortaya koyduğu görülmüştür. Bu katılımcının da “özgürlükler ülkesi, Amerikan rüyası” gibi birtakım popüler sloganlardan etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında Amerika’da yaşamış ve olumlu tecrübeleri olan bir tanıdığının olmasının da söz konusu müspet duygu ve düşüncelerin oluşumunda rol oynayabilmesi mümkün gözükmektedir.

Avrupa ile ilgili görüşlerin genel çerçevesi ifade edildiği gibidir. Bunun yanı sıra Suriyeli sığınmacıların Arap ülkelerine dair görüşleri veya oralara gitmek isteyip istememe durumlarının da Türkiye’deki hayata uyum sağlama konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı katılımcıların Arap ülkelerine dair görüşlerine de yer verilmesi uygun görülmektedir:

“Mursi zamanında Mısır’a çok gitmeyi istiyordum, çünkü insanlar haklarını aradığında kazandılar ya... ama işte inkılap olduğunda yani, hiç yani. Vazgeçtim.

Lübnan'a mesela hiç gitmek istemiyorum. Çünkü, Arap ülkeler bize çok karşı yani çok kötü davranıyorlar... Amerikalılara, Avrupalılara karşı falan iyi davranıyorlar ama bize karşı çok kötü davranıyorlar... Arap ülkelerine hiç gitmek istemiyorum.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ürdün Lübnan ne bileyim herkes göçmen oldular ama oradakiler ilk geldiğinde birinci günden itibaren kampa alıyorlar Türkiye'deki mülteciler... bir nimetteyiz” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Türkiye... Arap ülkelerle denk olmaz. Biz daha fazla, daha rahat yaşıyoruz... orada bayağı... sıkıntılar yaşıyorlar. Mesela... Bir Suriyeli kadın, hastanenin kapısında doğum yapıyor, almıyorlar sigortası yok diye. Ama çok şükür Türkiye'de biz böyle durumlar görmedik, Allah razı olsun” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Suriye'den... Lübnan'a geldik... onlar yabancıların bütününe sevmiyorlar, kim olursa olsun, hiç sevmiyorlar... Orada çok çok çok kötü bir hayat yaşadık. Lübnan hiçbir şekilde iyi bir ülke değildir. Hiçbir şekilde. Çok fena bir ülke yani. Bu kadar kalabalık, bu kadar çirkin insanlar. Bu kadar, çok kötü bir ülke. Bu kadar pahalı ki. Çok pahalı. Avrupa'dan bile çok pahalı... Türkiye'ye giriş yaptığım zaman, çok sevindim yani” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Lübnan'a gittim... oraları... Müslüman gibi görünmüyor, sadece kimlikte Müslüman denilir. Ama yaşam tarzı, her şey, fikirleri Müslüman gibi değil. Bu yüzden, sadece Arap ülkelerinde Suriye kaldı. Bu yüzden bu savaş, yapıldı onlara. Zaten, bütün Arap ülkeleri Müslüman diyor, ama Müslüman değil. Müslüman gibi yaşamıyor. Yani, çok az insanlar Müslüman...” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Verilen yorumlardan anlaşılacağı üzere katılımcılar arasında Arap ülkelere dair görüşler oldukça olumsuzdur. Görüşme yapılan diğer katılımcılardan da Arap ülkelere dair olumlu yorumlar alınamamıştır. Bu konu ile ilgili olarak ortak dile sahip olmalarına ve Suriyeliler de Arap olmalarına karşın Arap-Müslüman ülkeler tarafından reddedici bir tavırla karşılandıklarını ifade etmeleri düşündürücü bir husustur. Bu konu ile ilgili olarak Arap milletlerindeki ülkesel anlamdaki milliyetçiliğin soy milliyetçiliğinden daha güçlü olduğu ve meseleyi temel anlamda Müslümanlık açısından ele almadıkları düşünceleri akla gelmektedir. Bu düşünceleri doğrular mahiyette bir husus da Erdoğan'ın yaptığı *Suriyeliler Barometresi* adlı bir çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye dışında hangi ülkeye gitmek istedikleri şeklindeki soruya sığınmacıların Arap ülkeleri yerine Avrupa ve Batı ülkelerinin isimleri ile cevap vermeleridir (2018a, s. 145). Bunun yanında *Firdevs*'in de ifade ettiği üzere Arap ülkelerinin Avrupalı ve Amerikalılara karşı olumlu, Suriyelilere karşı olumsuz davrandıkları düşüncesi, bu ülkelerin dini ve şeriatı zahir olarak muhafaza iddiaları olsa da Suriyeli katılımcılara göre yararçı ve dünyevi olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu noktada daha güçlü gözlemlerin yapılması gerektiğini ve bu yorumların katılımcıların ifadeleri çerçevesinde yapıldığını

belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte bu çalışmanın yazarının gözlemleri ile katılımcıların düşünce ve tecrübelerinin önemli ölçüde uyum arz ettiği ifade edilebilir.

3. Suriyelilerin Kültürel Uyumunda Cinsiyetin Etkisi

Kültürel uyum açısından sahip olunan cinsiyetin kültürel uyum süreçlerine etki edebileceği ve kültürleşmede karşılaşılan zorlukların tercih edilen kültürleşme stratejisine etki edebileceği ileri sürülebilir. Bu doğrultuda katılımcıların Türkiye'ye uyum sağlama konusunda cinsiyetler arasında herhangi bir farklılık olup olmadığına dair düşünceleri de araştırma esnasında cevap aranan sorulardan olmuştur. Bu minvalde hangi cinsiyetten bireylerin kültürel uyum konusunda daha fazla zorluk yaşadıklarına dair katılımcıların görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Vallahi kadın... Tabiatı yani, kadın, kadının kafası küçük yani, normal bir şey. Bunun için onlar herhangi kişi, kandırabilir yani... Kadınlar için daha zor. Kadınlar bizim gibi düşünmedikleri için, başka bir kültür, yeni bir kültür geliştirme onlar için zordur. Şu anda dinle ilgili bir bağlantısı kalmadı. Bura toplum açık olduğu için, kültür farklı olduğu için daha kontrol altında kalmadılar...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Erkekler için daha zor. Çünkü... Suriye'ye dönse hemen askerlik için alırlar ve... hayatın biter. Burada kalmak için hem çalışmak hem okumak. Mesela, benim kardeşim şu an hem çalışıyor hem okuyor hem de bir sürü şeyler yapıyor... bütün bunları yapması gerek... sonra evlenmek için kalkarsa nasıl evlenecek ki yani şöyle, ailenin sorumluluğu kime kalacak? Biraz değil, çok fazla zor.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Erkekler daha meşakkatli hocam. Çünkü kızlar sorumluluk sahibi değil... sorumluluk daha çok erkeklerin üzerinde, kadınlar evlerinde.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Yok, kadın olarak daha zor. Kadının babası ya da abisi aileye bakacak kimse kalmıyor yani... çalışmak zorunda kalıyor. Çalışmak için, iş bulamıyor. Dili yok... meslek de yok... normal bir aile olarak gelmişlerse kadının görevleri erkeğe göre, biraz kolay.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Erkek (daha zor). Çalışmak zorundadır... hem evlenmek için kendisini hazırlaması gerekiyor, ayrıca ailesine sorumlu olması gerekiyor... her yerde çalışıyor... oradaki yaşamlar (çalışma hayatındaki) işte yani çok zor... Ama kadınlar olarak, en çoğu yani evlerde yani. Öyle söyleyeyim. (Yalnız gelenler için ise) Kadın (daha zor).” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görülebileceği üzere sığınmacıların göç etme ve sonrasındaki zorluklarla baş etme konusundaki cinsiyete dair görüşleri temel olarak kadının yalnız başına veya eş, ağabey, baba gibi aile ile gelme durumlarına göre değişkenlik arz etmektedir. Ayrıca kültürden kaynaklı bazı farklı ve kadına ilişkin onun kapasitesinin daha sınırlı olduğuna dair bakış

açıları da ortaya çıkabilmektedir. Bu çerçevede kadının yanında kendisini koruyacak ve maddi sorumlulukları üstelenecek birisi olduğu zaman çoğunlukla erkeklerin daha büyük zorluk yaşadıkları düşünülürken, kendisi ile ilgilenen ve geçimini sağlayacak bir erkek olmadan yalnız başına veya çocukları ile zorunlu olarak göç etmiş bulunan kadınlar için durumun aynı durumdaki erkeklere nazaran daha zor olduğu vurgulanmaktadır. Bununla ilgili olarak yalnız başına göç etmenin getirdiği duygusal travmalarla mücadelede ve göç edilen ülkede yaşanan zorlukların üstesinden gelmede genel itibariyle erkeklerin daha dayanıklı oldukları düşünülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Sağır'ın çalışması da yalnız olarak göç etmenin kadın için erkeğe göre daha zor olduğunu teyit etmektedir (2018, ss. 223-228). Ayrıca Suriyeli kadınların çeşitli açılardan istismar edilebildiği ve zorluklar yaşayabildiği Kaya'nın (2017) ve Demirbaş ve Akyiğit'in (2018) çalışmalarında da vurgulanmaktadır. Bunun yanında, aile ile gelinen durumlarda da evin bulunması ve ailenin geçimi gibi sorumluluklar erkeğin mesuliyetinde olduğundan erkeğin daha fazla zorluklarla mücadele etmek durumunda kaldığı ve ailesinin hatırı için iş hayatındaki zorluklarla mücadele etmek durumunda olduğu söylenmektedir. Bu algıların ortaya çıkmasında erkeğin fiziksel olarak daha dayanıklı olması ve özellikle geleneksel aile yapılarında evin reisi olarak görülerek hem otorite hem de sorumluluk üstlenme durumunda görülmesinin etkili olduğunu düşünmek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla iki cinsiyet grubu için de farklı zorlukların söz konusu olabildiği ve bunların kültürel uyum süreçlerinin anlaşılmasında etkili olabileceği vurgulanmalıdır.

Bazı katılımcılar ise zorluk durumunun şiddeti açısından bir ayırım yapmayı uygun görmemektedirler. Bunlar arasından *Ebubekir*'in ortaya koyduğuna göre, her iki cinsiyet için de farklı zorluk boyutlarının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür:

“Vallahi, ikisine de zor. Kadınlara zaten biliyorsunuz, mesela giyim meselesi, yine kadınlarda da dil problemi vardır, erkekler gibi değildir. Yani, çabuk öğrenmeyecek Türkçeyi o bakımdan da mesela ben bakıyorum, mesela sıkıntı çekiyorlar... Erkekler için zor da şudur. Yani, hayat şartları biraz zordur, Suriye'ye göre. Zor derken, geçim olarak. Şimdi bizimkiler mesela Suriye'de iktisadî durumu, ekonomik durumu çok, çok ucuzdur. Yani, hatta ucuzluk vardır, bu bir bakımdan. İkincisi ise, orda millet birbirlerine yardım etmek biraz daha yaygındır. Yani, mesela işsiz olan yaşayabiliyor. Türkiye'de 1 ay, 2 ay işsiz kalsa çok zor onlara. Geçim bakımından. Bir de çalışma bakımından, Suriye'dekiler iş saatleri çok az, Türkiye'ye göre.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

Suriye toplumunun Türkiye toplumundan daha fazla geleneksel bir yapı arz ettiği ve söz

konusu tespitlerin de ilgili toplumun hayat şartları ve aile yapıları göz önünde bulundurulduğunda isabetli görülebileceklerini söylemek mümkündür. Fakat ilgili yorumların da aile olarak göç etmiş bireyler göz önünde bulundurulmuş yapıldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu noktada yukarıdaki katılımcılar tarafından belirtildiği gibi yalnız gelen kadınlar için durumun daha zor olduğu ancak aile olarak göç edildiğinde erkek sığınmacılar için durumun daha fazla zorluklar içerebileceğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

4. Dilin Kültürel Uyuma Etkisi

Dil konusunda Suriyelilerin Arapça diline dair tutumları ve Türkçe bilip bilmeme durumlarının uyumlarına etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda insan tekinin herhangi bir ülkenin kendi şehirleri arasında bile rastlanan ağız farklarını anlamada zorlanabilmesi göz önüne alınarak farklı bir ülkede bu durumun daha belirgin bir hal alacağı ve bireylerin uyumları ile doğrudan ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda Türkçe bilmeme konusunda zorluk yaşayan bazı Suriyelilerin tecrübeleri ve bu tecrübelerin kendi açılarından yansımaları aşağıdaki şekildedir:

“İlk geldiğimde... adam fitratı güzeldir, öyle görünüyor bana ben ona bir şey anlatmak istiyorum. Yani, içimden kalbimden bir sürü şeyler geçiyor yani dilsiz gibiyim... . (ama şimdi) Elhamdülillah dil açısından bir sıkıntımız yoktur, elhamdülillah.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Suriyeliler için Türkçe zor. Hayat olur dışarda vs. ama ilmi dil zor. Dil sadece konuşmak değil, ilim için bir sayfa okumak bile zor. Mesela sizin bölüm Erich Fromm, hocam ben bunu nasıl Türkçe okuyacam? Hocam Arapça bile çok zor. Hocam bu dil ilmi, felsefi, mantıki vs...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Biriyle... anlaşılamazsın, derdini anlatamazsın, anlamıyor(sun) zorluk çekiyor(sun). Zahmet çok, millet... dili anlatamıyor.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“(dilini bilmediğim bir yerde yaşamak) Mecburluk değil mi çocuklar... yani çocuklarım için her şeyi yapmak zorundayım.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“(ilk geldiği zaman)... sanki insan dilsiz bir insan. Hiç yokum bile. Yani sanki ben yokum, ortamda. Ne cevap verebilirim, ne ilişki kurabilirim. Ne şey, iletişim bile insanlarla kuramıyorum. İyi bir şey yaptıkları zaman tepki veremiyorum. Öyle.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların Türkçe bilmedikleri zamanlara dair tecrübeleri yukarıda belirtildiği gibidir. İlgili katılımcıların önemli bir kısmı ile yapılan mülakatların Türkçe gerçekleştirildiği de ifade edilmelidir. Bu bağlamda Türkçe bilmeme durumunun insanların kendilerini bir tür yokluk ve hiçlik içerisinde görmelerine yol açabildiği

söylenbilir. Söz konusu güçlü duygusal yüke sahip tecrübeler bireyler için hem bir üzüntü kaynağı olmuş hem de ortamdaki varlığının, anlayamama ve konuşamama dolayısıyla yok hükmünde olduğunu hissetmelerinin bazı bireylerde dil öğrenme konusunda bir motivasyon kaynağı olarak işlev gördüğü gözlemlenmiştir. Bununla birlikte dil bilmeme durumunun iş bulma, eğitim görme gibi alanlarda gündelik hayat içerisindeki zorluklara ek olarak artı bir yük ve zorluk getirdiği de anlaşılmaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen, bireyler ailelerinin ve kendilerinin can güvenlikleri gibi sebeplerle bu engelle başa çıkmak zorunda olduklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla her ne kadar sığınmacılar açısından Türkçe bilmemek bir engel teşkil etse de bazı kişilerin daha temel olan fizyolojik ihtiyaçlar eksenli hareket ederek bu engelle başa çıkmak ve Türkiye'ye uyum sağlamak düşüncesinde olduklarını ifade etmek de mümkün gözükmektedir. Bu doğrultuda görüşmecilerin Türkçe öğrenme konusunda olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. Çeşitli illerde farklı Suriyeli örneklem grubuyla yapılan Akkaya'nın çalışmasında da benzer olumlu algılar görülmektedir (2013, s. 179).

Yukarıda anlatılanlar bağlamında bazı bireylerin Suriye'de yaşadıkları zorluklar ile burada yaşadıkları Türkçe bilmemekten kaynaklı sorunları kıyaslayarak bu sorunların geldikleri yerlerdeki ağır travmatik şartlara nazaran çok daha hafif olduğunu ifade ettikleri de görülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak *Firdevs*'in şu sözleri bu düşüncüyü doğrular bir nitelik arz etmektedir:

“Ben geldiğimde elfebe (alfabe) bile bilmiyordum... sadece belli kişilerle ilişki kurabiliyordum. Yani, ben geldiğimden şu ana kadar hiç böyle zorluk yaşamadım. Çünkü ben Suriye'de çok fazla zorluk gördüm ya... buraya gelmekle mesela, benim önüme büyük bir kapı açıldı gibi yani. Ondan dolayı, yani... burada yaşadığım sıkıntıları sıkıntı olarak görmedim...” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

Bütün bunların yanı sıra bazı görüşmeciler ise çocuklarının Türkiye'de Arapça'yı unutabilme ihtimallerinden dolayı mutsuzluk yaşadıklarını ifade etmektedir:

“Mesela oğullarım burada okuyor, Türkçe okulda okuyor. Ben mahzunum, Türkçe lazım fazla dil yabancı dil lazım elbette. Ama en önemli anadil... Allah bu dili size verdi, ama siz kaybediyorsunuz, nasıl olduğunu anladınız mı hocam... Ben mahzunum, çok mahzunum... (çocuklara) evde Türkçe konuşmayı yasakladım, dışarda Türkçe evde Arapça, anadil çok önemli hocam.” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Eşim Türk ileride çocuklarım olursa onlar da Türk olacak... Bilmiyorum Arapça konuşacaklar mı?” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

Görüldüğü üzere bazı Suriyelilerde dil bilmemekten dolayı sıkıntılar yaşanabildiği gibi, bazılarında da çocuklarının Arapçayı unutarak sadece Türkçe konuşmaları korkusu ve hüznü yaşanmaktadır. Bu durumu zorunlu göçe tabi olan bazı insanların Türkiye’de kendi kültürlerini yitirmekten korktukları, kendi kültürlerini devam ettirme arzusu taşıdıkları ve bu bağlamda kültürün taşıyıcısı olan dilin unutulmaması için evde Türkçe konuşma yasağı gibi önlemler almaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Denilebilir ki savaş dolayısıyla nesillerinin kesilmesi ve ölüm riskiyle karşılaşan Suriyelilerden bazıları buraya geldiklerinde asimile olarak kendi kültüründen uzaklaşma yoluyla bir kimlik kaybına uğrama endişesi taşımaktadırlar.

Bunların yanı sıra bazı Suriyelilerin iç savaşın oldukça kısa süreceğini düşündükleri için ilk önceleri dil öğrenmeyi önemsemedikleri, ancak iç savaşın gittikçe uzaması ile Türkçe öğrenmeye önem verdikleri de görülmüştür.

“Tabii ben ilk geldiğimde babam bana çok diyor ısrar ediyor Türkçeyi öğren diye ben diyorum neden öğreneyim yani burada iki ay üç ay kalacağız yani ondan sonra döneceğiz... Suriye ye kimse Türkçe bilmiyor Türkçe neden öğreneceğiz dedim... ondan sonra... çok ihtiyacımız oldu yani hiç bilmiyoruz millet konuşuyor biz öyle bakıyoruz.” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Başta mesela ben hiç Türkçe öğrenmiyordum... dedim 2 ay sonra döneceğiz, neden öğreneyim dedim. Kursa falan gitmedim. Dedim, dönecem orada okuyacağım. Ama 10 (ay), zaman uzadıkça öyle karar verdim, başlayayım dedim...” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Bu konu ile ilgili olarak birçok Suriyelinin savaşın kısa sürede biteceğini düşündüğü fikrine ulaşılabılır. Söz konusu düşüncenin dil öğrenimi yönündeki motivasyonu olumsuz etkilediği Sağır’ın çalışmasında da ifade edilen bir husustur (2018, s. 233). Dolayısıyla Türkiye’ye gelen birçok Suriyelinin önceleri burasını geçici süreli bir sığınak olarak düşündüğü ve geri dönmek üzere Türkiye’ye geldiği söylenebilir. Ancak olaylar bekledikleri gibi olmayınca geri dönme ümitlerinin geçen zamanla birlikte azaldığı ve burada kalıcı oldukları yönündeki düşünceleri kuvvetlendikçe de Türkiye ve Türkçe konusunda kendilerini daha yetkin kılma zorunluluğu hissettiklerini düşünmek mümkün gözükmektedir. Ayrıca bu konuda katılımcı *Cemal* tarafından belirtilen ailelerin çocuklarını teşviklerinin de önemli bir motivasyon unsuru olduğu hususu Erdoğan tarafından Kayseri dışındaki çeşitli illerdeki Suriyelilerin katıldığı çalışmada da vurgulanmaktadır (2018b, s. 112). Zira Koyuncu tarafından da belirtildiği üzere birçok Suriyeli aile iletişimlerini çocukları vasıtası ile temin etmektedirler (2015, s. 77).

Son olarak Türkler ve Suriyeliler arasında yaşanan birtakım anlaşmazlık ve olumsuzlukların kaynağı birçok Suriyeliye göre Suriyelilerin Türkçe bilmemeleridir. Bu konu ile ilgili olarak bazı Suriyelilerin görüşleri şu şekildedir:

“Geçen, diş hastanesine gittim, bayan, Suriyeli bayan tek başına gitmiş. Oturmuş, anlatamıyor derdini. Doktor Allahu a’lem duymuş beni, Yardım edebilir misin? Dedi. Yardım ettim, yani yazık ona...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Fitneyi kaldırman gerekiyor, kaldırmak için dil öğrenmek gerekiyor...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Bazen hastaneye gidiyordum, mesela Suriyelileri görüyordum. Dili yok. Onlar kesinlikle daha zor... dilden dolayı bu sıkıntı oluyor. Türkler-Suriyeliler arasında. Dil bilmediği için, işte sıra var olduğunu olmadığını anlamıyor. Bazen mesela geçiyor. Bence en büyük sıkıntı dil... mesela dil ihtiyacı oluyor dil bilmiyor, ama tek başına gidiyor. Yani, böyle anlaşmasız oluyor. Hem Türkler onu anlamıyor hem o da onları anlamıyor... Mesela, Mısır’da ya da Ürdün’de Suriyelilere bakarsanız öyle bir şeyler olmuyor... Çünkü dil var, anlaşabiliyorsun.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların ifadelerinden hareket edildiğinde Türkçe bilmeme durumunun, bireyler arasında iletişim olmaksızın önyargılı birtakım anlamlandırmalar yapılmasına sebep olabileceğini ve bunun da uyum konusunda ciddi problemlere yol açabilecek bir husus olduğunu düşünmek mümkündür. Bu durumla ilgili temas hipotezinde de vurgulanan karşılıklı olumlu ilişkiler geliştirilmesi önem arz etmektedir (Ulu, 2019, ss. 48-49). Ancak karşılıklı temasın ve iletişimin ortaya çıkabilmesi için en önemli unsurlardan birisinin de iki taraf arasında anlaşmayı ve duygu ile düşüncelerin aktarımını sağlayacak olan dil olduğu söylenebilir. Dolayısıyla karşılıklı olarak iki taraf için de ortak bir dil üzerinden iletişimin sağlanmasının iletişimsizlik durumu ve bunun neden olabileceği önyargılara karşı etkili bir yöntem olacağı düşünülmektedir. Nitekim Suriyeliler ile ilgili olarak yapılan çeşitli çalışmalarda Türkçe bilmemenin Suriyeliler ile Türkler arasında yaşanan birçok sorunun temelinde yer alan hususlardan olduğu ifade edilmektedir (Erdoğan, 2018a, s. 120; Karaarslan & Gençoğlu, 2019, s. 102).

5. Dini Yaşantılar ve Algıların Kültürel Uyumla İlişkisi

İnsanların din konusundaki algı ve yaşantılarının kültürel uyumda rol oynayabilecek önemli bir faktör olduğunu ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla bu konulara temas edilmesi ve sığınmacıların konuyla ilgili bakış açısı ve tutumlarının ortaya konulmaya çalışılması kültürel uyum stratejisi yönelimlerinin anlaşılmasında gerekli bir husus olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda farklı açılardan konu ele alınmaya ve bulgular

yorumlanmaya çalışılacaktır. Sığınmacıların dine dair yaşantı ve algıları ile ilgili hususlardan birisi din üzerinden geliştirdikleri anlamlandırmalar ve bakış açıları, bunlarla ilişkili olarak olayın dini tutumlara yansımalarıdır.

Yaşanan süreçlerde din etkili bir anlamlandırma kaynağı olabilmektedir. Bu noktada birçok sığınmacının yaşadıkları tecrübeleri dini temalardan hareketle anlamlandırdıkları görülebilmektedir. Bununla ilgili olarak Suriyeli katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Mesela 10 yaşında bir çocuk kızdığı zaman peygambere ya da Kur’an’a ya da dine sövebilir... Belki Allahu a’lem, bizim bu başımıza gelenlerin sebeplerinden birisi bu... her aileden... olmaz elhamdülillah ama yaygın... biz zaten dünyadayız, dünya imtihan alanıdır... maneviyat veriyor din, sabırlı oluyoruz elhamdülillah. Yani, her ne kadar sıkıntı çeksek, zorluk çeksek biz zaten geçici olarak bu dünyadayız. Türkiye’de olsun, Suriye’de olsun biz hepimiz geçiciyiz yani. O bakışla bakıyoruz... yani elhamdülillahi rabbil âlemin. Elhamdülillah.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Müslümanlar bin yıl beraber yaşadık neden? Düşünmüyoruz, tefekkür etmiyoruz. İslam, rahmet, muhabbet, İslam... ne güzel. Peki neden bütün felaket, Müslümanların ülkesinde? Biz, kısmet, Allah istiyor (diyoruz). Yok Allah istemiyor, biz istedik o zaman Allah istedi. Neden Allah bizim için istedi, Amerika İsrail için istemedi? Dünyanın mantığında, çalışırsın sonucunu görürsün... ” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Her saniye biz Allah kaderine bağlıyız ve herhangi bir an bizim hayatımızda şöyle (tam tersi) değişebilir yani. Şöyle, yani kadere daha fazla inanıyorum. Nasıl diyeyim herhangi bir an bütün kaderimi değiştirebilir” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Allah’tan bir şey olacağını (düşünüyorum) savaş hakkında... insanlar... önce daha iyiydi. Belki Allah’a daha yakın olsaydım, belki o müdahale olacaktı... Evet, ben de suçlu hissediyorum kendimi sadece oradaki savaş yapanları değil... ilk başladığında insanlar çok iyi neden ceza oldu ki ben anlamadım. Bence başta imtihan oldu, sonra ceza oldu... Müslümanların geleceği var, ama çok uzak... Onlar (Müslüman olmayanlar-Batılılar) şimdiden korkmaya başladılar bu yüzden, Müslümanı hiç istemezler.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Allah’a teslim olduk. Allah kaderimizi böyle yazdı. İtirazımız yok... O ne kaza ettiyse, onu uygulamak zorundayız. O yüzden çıktık yani Türkiye’ye. Hz. Peygamberimiz örnek olarak çıktık zaten. Nasıl hicret ettiyse, nasıl yaptıysa öyle yaptık.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Alıntı yapılan katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi hemen hemen tüm katılımcılar başlarına gelen şeyleri Allah ve ilahi yazgı ile ilişkilendirmektedirler. Bu noktada tüm olan bitenin anlamsız olmasının insanı varoluşu açısından bir tür belirsizliğe sürükleyeceği ve bu belirsizliğin de çeşitli olumsuz duygu durumlara yol açacağını söylemek mümkündür. Sığınmacıların inançları bu bağlamda oldukça etkili

bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yaşanan bu acı tecrübelerin ilahi bir güç tarafından takip edildiği, tanrısal yazgıda yazılı olduğu için bunların yaşandığı ve ilahi olanın istemesi durumunda bütün bu süreçlerin ve acıların son bulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ilahi olana gerekli hürmet ve tazimin yerine getirilmemiş olmasının da bu olumsuzluklara neden olmuş olabileceği bundan dolayı da bu konuda kimi Suriyelilerde suçluluk duyguları yaşanabildiği görülmektedir. Ancak bununla birlikte bazı katılımcılara göre her ne kadar ilahi irade yaşananlara izin vermiş olsa da olaylar bu kötü sonla bitmeden önce ilahi irade devreye girerek durumu düzeltecektir. Böylelikle de inanç olgusu insanların ümitvar olmaları konusunda önemli bir motivasyon kaynağı olarak da etkili olabilmektedir. Ayrıca katılımcıların kendi zorunlu göç durumlarının Hz. Peygamber'in hicretine benzetilmesi de olaya dair dini anlamlandırma düzeyinin oldukça yüksek olduğuna ilişkin bir başka önemli işaret olarak değerlendirilebilir.

Yine dini yaşantı ve algılar bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise dini tutumlar ve dine bağlılık konusunda yaşantılanan savaş ve göç tecrübelerinin etkili olup olmadığıdır. Bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan olumlu-olumsuz durumların uyum konusunu da müspet-menfi yönde etkileyebileceğini ifade etmek mümkün gözükmemektedir. Bu duruma dair bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“(Şahsi dini hayatımda) Var, artma. Elhamdülillah, ama biliyorsunuz, biz insanız bazen şaşarız. Hadiste ne geçiyor, yani insan illa ki bir aktif hali oluyor, illaki de biraz maalesef tembellek hali oluyor. Ama elhamdülillah, genel olarak yani, öyle zannediyorum inşallah daha güzel oldu... ibadet olarak...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Dini duygularım artmadı, eksilmiştir, çok. Burada toplum açıktır, orada bizim toplumumuz kapalıydı yani. Demek istediğim şu, dini bir şekilde daha yaşıyoruz, dini konusunda orada daha iyi yaşıyoruz.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Eskiden ibadet yönüyle daha iyidim... Ben böyle kendimi görüyorum (burada) kötüyüm yani. Tamam, namaz kılıyorum, oruç tutuyorum tamam, ama mesela oradayken daha sıkı... daha iyidim, burada geldiğim halde daha eksik hale geldim... bunun farkındayım, bu yüzden şimdi başladım...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben çok zor zamanlar da ve bu şeyler nasıl diyeyim daha fazla bağlandım... şöyle bizim din anlayışımız aynı yani herhangi bir farklılık yok. ve onlar (Türkler) hep dine bağlı oldukları için, bana karşı olumsuz etkilerde yani olumsuz davranışlarda bulunmadılar yani...” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“(Dini duygular) daha da güçlendi diyebiliriz. Hani daha sabırlı olmak, efendim nasıl diyeyim namazlara iyi bakmak, yani Kur’an’a bağlı olmak ya da Kur’an üzerinde dedim ya hafız oldum.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Görüşmecilerin birçoğu dini bağlılık düzeyinin yükseldiğini ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak zor durumda kalma sonucunda birçok katılımcının bir tür sığınak olarak gördükleri dine daha fazla sarılma ihtiyacı duyduklarını söylemek mümkündür. Yaşanan hadisenin öncelikle dini açıdan anlamlandırılmasından dolayı böyle bir bağlılık artışının olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda bazı katılımcılar kendi durumlarını Hz. Peygamber’in hicretiyle özdeşleştirme yoluna dahi gitmekte ve onu örnek alarak bu zorunlu göçün gerçekleştiğini söylemektedirler. Bunun yanı sıra gelinen ülkenin halkının Müslüman olması dolayısıyla aradaki bağı kuran temel husus olan İslam’a daha fazla sarılmaya dair bir gereksinimin oluştuğunu düşünmek de imkân dahilindedir. Bu süreçlerin katılımcılar doğrudan bunları ifade etmiş olmasalar da bu tür yönelimlerin bilinçdışı olarak gerçekleşme imkanının ihtimal dahilinde olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra bazı görüşmeciler ise dini bağlılıklarının özellikle de ibadetler hususunda zayıflama eğilimi gösterdiklerini ifade etmektedirler. Bu durum ile ilgili olarak ise Türkiye’de yaşanan hayat içerisinde aşağıda izah edileceği üzere çoğunlukla önceki toplumsal baskıların kalmayıp, dinin daha bireysel yaşandığı bir ortama gelmiş olması gibi hususların etkilerinin olabileceğini düşünmek mümkün gözükmektedir. Bu noktada kişinin ibadet etme isteğinin iç güdümlü (içsel motivasyonlar) veya dış güdümlü (dışsal motivasyonlar) dindarlıktan kaynaklanabilmesi mümkündür (Batson, Schoenrade, & Ventis, 2017, ss. 188-189). Dolayısıyla, örneğin Suriye’de iken dış güdümlü bir dindarlık durumunda toplumsal baskılardan dolayı ibadetlerini yerine getiren bir bireyin Türkiye’ye gelip bu dışsal motivasyon ortadan kalktığında ibadete düşkünlüğünün de azalması mümkün gözükmektedir.

Suriyelilerin geldikleri yerlerdeki din ve dindarlık algılarının da buraya getirdikleri bakış açılarını ve uyuma dair algılarını etkileyebileceği fikrinden hareketle katılımcıların oradaki dini hayata ilişkin görüşleri de bu çalışma bağlamında ele alınmıştır. Bu minvalde, bazı Suriyelilerin Suriye’deki dini hayata ilişkin görüşleri aşağıda belirtildiği şekildedir:

“Bütün Suriyeliler dinden firarda. Çünkü fitne çıkıyor... Suriyeliler Riyazüş Şeyatin (şeytan bahçeleri) gördü, Riyazüs Salihin (salih bahçelerini) istemiyor...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Elhamdülillah biz yani şimdiye kadar ezberlerimiz, Kur’an-ı Kerim daha da arttı ve çocuklarımız Kur’an-ı Kerim ile daha fazla irtibat sağladı... (Suriye’de) bir sistem var ki... 4-5 kişiyi toplasan Kur’an okusan 2. gün ya da 2. hafta hapse girersin, soruşturma filan...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

“İslam hayat demek... en önemli şeylerden birisi fikir... Peygamber mesela... önce fikri mücadele ortaya koydu. Bizinkisi de aynı bu şekilde olmalı... hilafet istiyoruz... ama ne hilafeti? Ortam hazır, ilim tastamam sanki bir o eksik...” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“... devlet suçluydu... sınırdaki yakın insanlar buraya gelmek zorunda kaldılar Türkiye’ye... hiç okulları yok hiçbir şeyi yok, elektriği yok, nasıl insan olacak bu? Ama Halep’teki, Şam’daki Müslümanlar gerçekten, gerçek Müslümanlar... sadece Arap ülkelerinde Suriye kaldı. Bu yüzden bu savaş, yapıldı onlara...” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Suriye’deyken halk %50’si Allah’tan korkmayıp milletten korkuyor... haşa Allah’a küfreden ama ablanın eli çıkarsa (görünürse), şey yani onu döver hatta... Çünkü millet onu görürse ayıplar... Türkiye ya da Avrupa’ya geldikten sonra, artık ayıp edilecek millet kalmadı... nasıl istersen yaşa...” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Görüldüğü üzere Suriyelilerin Suriye’deki dini hayatları ve din algıları farklı düzeylerde seyretmektedir. Bir kısım Suriyeliler ülkelerinde iken dini bağlılıklarının daha kuvvetli olduğunu ifade etmektedirler. Bununla ilgili olarak bulunulan çevrenin önemli bir etkisi olduğunu düşünmek mümkündür. Daha mutaassıp bir yerleşim yerinde ya da muhitte bulunan kişilerin oradaki dini hayat ve bağlılığın daha yüksek düzeyde olduğu fikrinde olmaları mümkündür. Ancak yine Suriye’deki dini hayata dair diğer bir katılımcının ifadesi ile insanların Allah’tan korkmayıp adetlerden ve insanların ayıplamasından korktukları, çekindikleri şeklindeki gözlemi bu düşünce ile birleştirerek orada daha geleneksel bir toplumsal yapının hâkim olduğu ve çevredeki insanların kınamalarının ve toplumsal dışlamaların önemli bir gücü olduğu fikrine ulaşmak mümkün gözükmektedir. Bu bağlamda bazı insanların iç güdümlü dindarlıktan ziyade dış güdümlü dindarlığa yöneldikleri ve bu bağlamda aslen dini hassasiyetleri yüksek olmamasına karşın dindar görünme ihtiyacı hissedebilmeleri imkân dâhilindedir. Nitekim yine katılımcıların bazılarının ifade ettiği ve yukarıda da yer verildiği şekliyle Türkiye veya Avrupa’ya gidilince söz konusu toplumsal bağların kopması sonucu birtakım insanların dini yaşantı ve pratikleri eski hallerine nazaran daha az önemsemeleri de bu konudaki düşünciyi destekleyici bir husus olarak gözükmektedir. Öte yandan bazı katılımcıların belirttiği üzere birtakım insanların Suriye’de yaşanan olayların dini bir kisvede yürütüldüğüne imada bulunarak buraya gelen Suriyelilerin bundan dolayı din ile aralarına bir tür mesafe koyduklarını söylemesi de ilginç bir

hususudur. Bununla ilgili olarak dinin insanlar için bir tür istismar kaynağı olarak görülmesinin ve kullanılmasının bazı Suriyeliler açısından din ve dini olanın özüyle ilişkilendirildiğini ve dine karşı tutumların değişmesinde bu durumun da etkili olabileceğini ifade etmek mümkündür.

Bunların yanında Suriye’de iken katılımcıların belirttiği üzere devletin dine karşı baskıcı bir tutum izlemesi sonucu insanların dini yaşantıları konusunda bazı zorluklar yaşadıkları da aşikardır. Dolayısıyla Türkiye’ye gelerek daha özgürlükçü bir dini ortama kavuşan bazı katılımcıların din ile irtibatlarını artırma şansı buldukları da görülmektedir. Ayrıca Suriye’deki savaşın etkisiyle zarar gören bazı katılımcıların bunu dine daha fazla yönelmek için bir vasıta olarak kullandıkları ve bu olumsuzluklar karşısında dine daha fazla bağlandıklarını da görmek imkân dahilindedir. Bu konuda *Mahir*’in görüşleri şu şekildedir:

“En maneviyatlı günlerimi(hapishane) orada yaşadım... 46 gün... ” (Mahir-30 yaşında-öğretmen).

Dini yaşantılar konusunda etkili olabileceği düşünülen bir diğer konu ise Suriyelilerin Türkiye’deki dini hayata ilişkin bakış açılarıdır. Türkiye’ye uyum sağlama ve Türklerle iletişim kurup kurmama konusunda bu husustaki görüşlerin de etkisinin olabileceğini söylemek imkân dahilindedir:

“Türkiye’dekiler sünnete çok önem gösteriyorlar... samimiyetten kaynaklanıyor... gördüğüm kadarıyla... sanki bu millet yalan söylemeyi fazla sevmiyor... daha güzel bir şey gördüm. Dine küfretmek, ben 4 senedir yaşıyorum Türkiye’de hiç görmemişim... ” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Ülkelerden en güzel Müslümanlara davranışı Türkiye’dir... siz muhacirsiniz, biz ensarız... diyorlar. Ben çok ondan hoşlandım... 4 ay önce dayımın oğlu şehit oldu, Suriye’de. Evet... bizi ziyaret ettiler. Gerçekten bizi yalnız hisset(tir)mediler.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Araplar Osmanlıyı işte arkadan vurdu diyorlar, o Araplar halen bizi de arkadan vuruyor... ilk önce muhacir-ensar diyorlardı, süre uzadıkça sıkılmaya başladılar, şimdi ise alışıyorlar... ” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

“5 yıldır (Türkiye’deyiz) artık atasözlerimiz olmaya başladı. Diyor ki; ... Türkiye’de genelde caminin kapısı açık, diğer kapısı da açık... Yani, her şey serbest... Gerçek dindar olan vardır, tamam... %40 yani bence.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Din şöyle diyeyim, sürekli diyorlar din gönülde oluyor. Mesela, kızların annesi kapalı o açık. Öyledir. Bir de yani vücudundan çok belli yerler vardır. Ondan sonra, geliyor diyor, ben namaz kılıyorum ya da oruç tutuyorum... Bir de Kur’an

okuyor... biraz eksik, genel olarak. Bir de düzgün değildir... kızların davranışları erkeklere...” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüşmecilerin ifadelerinde belirtildiği şekliyle Suriyeli katılımcıların Türkiye’deki dindarlık ve dini bakış açısına dair farklı unsurlardan müteşekkil bir algı ve izlenimleri söz konusudur. Bazı Suriyeli katılımcıların Türklerin yalanı sevmedikleri, sünnete Araplardan daha fazla önem verdikleri, dine hakaret etmeme konusunda çok titiz oldukları izlenimlerine sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca birçok insanın Suriyelileri muhacir olarak görüp onlara maddi-manevi yardımcı ve destek oldukları bazı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Erdoğan’ın çalışmasında Suriyelilerin dini açıdan “kardeşlik” vurgusuna özel bir önem atfettikleri belirtilmektedir (2018b, s. 112). Ancak bunun yanı sıra Türkiye’de yerel halktan kişilerin süre uzadıkça muhacir-ensar söyleminden sıkılmaya başladığını düşündükleri, Türkiye’de oldukça serbest bir ortam olduğu için bazı dini emirleri ihlal ederken bazılarını yerine getirme durumlarının sığınmacılar tarafından abes karşılandığı, kadın-erkek ilişkilerinde dini sınırların korunmadığı ve dindar kitlenin önemli bir oranda olmasına rağmen (%40) daha azınlıkta kaldığı gibi düşünceler de Türkiye’deki dindarlığa dair olumsuz bir takım algıların olduğunu da yansıtmaktadır. Bunlarla ilgili olarak Türkiye’de insanların dini inanışı benimseyip benimsememe hususunda Suriye’deki topluma nazaran daha rahat ve serbest bir ortamda buldukları ve buna binaen dini yaşayan insanların yaşantılarının takdir topladığı ama bunun yanında özgürlük ortamından dolayı hem dini değerleri benimseyip hem de dinde bazı emirleri ihlal etmenin kabul edilemez görüldüğü katılımcıların söylemlerinden hareketle ifade edilebilecek bir husustur. Bu konuda benzer düşüncelere Gaziantep’teki Suriyeliler de de rastlandığı söz konusu kimselere yönelik nitel bir çalışmada görülmektedir (Erkan, 2016, s. 24).

Bunun yanında dindar görülen insanların bir kısmının dindarlıklarını bir gösteriş aracı olarak kullandıkları ve bu gösterge ile kendilerini öne çıkarmak için gayrette buldukları gibi bir düşünce de göze çarpmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak *Ravza*’nın görüşleri şu şekildedir:

“Türkiye’de ortam çok farklı. Mesela... hem açık hem namaz kılıyor... içki içiyor, sonra ramazan geliyor oruç tutuyor adam. Nasıl oluyor bu... gösteriş çok var ya da ben dindarım diye insanlar çok var. Ben dindarım yani... yaptın, söylemeyeceksin...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

Her ne kadar bu gözlemin atfedildiği tüm insanların böyle olup olmadığı belirsiz ise de bir kısım Türkiye vatandaşları arasında dinin kullanılarak bir kimlik ve statü inşa etme gayretinin de olabilme ihtimali mevcuttur.

Konuya dair bir diğer husus ise Türkiye'nin bir din umudu olarak görülmesi ve Arap-Osmanlı ilişkileri boyutudur. Bu konu ile ilgili olarak Türklerde yaygın olarak görülen Arapların hain oluşuna mukabil, Suriye'de bu konunun Türklerin zalim olarak gösterildiği bir şeklinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'ye gelen bazı Suriyelilerin bunlardan etkilenerek daha dinden uzak bir ülke tasavvur ettikleri ancak geldikleri zaman camiler ve dindar insanlarla karşılaşmanın onlar açısından bir tür sürpriz olabildiğinin ifade edilmesi de ilginç bir husustur. Bu bağlamda her ne kadar bazı Suriyeliler resmi müfredata inanmadıklarını ifade etseler de resmi eğitimin etkilerinin de olabildiği görülmektedir. Bunun yanında birçok Suriyelinin ifade ettiği şekliyle Türkiye İslam dinini ayakta tutan ve haklarını savunan bir ülke olarak görülmekte ve Türkiye'den Osmanlı'nın tarihte Müslümanları tek çatı altında birleştirmesine benzer bir misyon yüklenmesi beklenmektedir. Bu konuda *Cemal*'in ifadeleri bu düşünceyi oldukça güzel bir şekilde özetler mahiyettedir.

“... Türkiye bizim için bir umut din umudu ve hem de yani İslam eski Osmanlı kralı gelir Müslümanlar yine bir saray altında olur birleşir öyle bir yani şimdi halklara sorarsan Arap halklarına herkes istisnasız yani Fas'tan Suudi Arabistan'a kadar şey diyecekler yani Türkiye bizim umudumuz, din için savaşan dinimize sahip çıkan...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Katılımcıların yaşadıkları olaylarla başa çıkmalarında dine başvurup başvurmamalarının da bu çalışmanın konusu ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Zira yaşananlarla olumlu veya olumsuz başa çıkma durumları ve bunların din ile ilişkisinin kültürel uyuma etki etme potansiyeli taşımaları mümkün gözükmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“... savaştan sonra... dine daha bağlı oldular ve tam tersi var... bir insana rastladım; ailesini kaybetmiş tüm ailesini. Çok dindar bir insan, diyor ki; Allah bu zulümü görüyor zaten, neden bizi kurtarmadı? Küfre yönlendi... bazı tanıdığım insanlar... dine daha iyi bir şekilde bağlı oldular... hiç dini olarak bağlı biri insan değildi... Allah ona hidayet etti, hatta Kur'an okurken öldü yani...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben üzüldüğümde ya da herhangi bir şey olduğunda ben Kur'an dinleyince rahatlarım... bu manevi olan şey bize çok fazla destek veriyor. Yani, inanmak bize şöyle hayatta kalmak için güç veriyor (ağlıyor şu anda)... Yani, şöyle inanmak olmasaydı çoğu insan bence intihar ederdi ve bazı insanlar yaptılar yani... Allah'a

güvenmek, yani böyle bir şey olacağını yani Allah bize yazdığı için, Allah bizi seçtiği için bir hikmet vardır yani, belki ilerde daha iyi bir hayat yaşayabiliriz.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“... (maddi olarak) çekilecek bir durum değil... amma gene de... elhamdülillah çekiyoruz. Allah’ım bize ne vermişse ona şükür etmek zorundayız.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“Bu halimize şükür... savaş... insan dara düştüğünde kime sarılır. Allahtan başka kimi var... Ama o darlıkta Allahtan başka kimseye sığınamazsın.” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“Baştan ben dini olarak çok kızdım... Allah’ın hakkını vermedim... ondan sonra, yavaş yavaş bakıyorum. Allah bir yerden beni alıyor, kurtarıyor... din olarak köşeden aldı beni. Ben aslında önceden... dine yakındım yani, çocukluğumdan beri, o kadar yani (uzak) değildim. Ama biraz öyle olay tam karşımda olduğundan dolayı, ben şey çok karşılık gösterdim maalesef. Ama yavaş yavaş yine de bakıyordum, hayata girdiğim zaman Allah her yerde bana kolaylık gösterir, verir yani” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların ifadelerinde de görüleceği üzere bazı Suriyeliler yaşanan ağır travmatik durumlar karşısında dine daha çok sarılmış ve söz konusu durumlarla başa çıkarken dini enstrümanlardan faydalanmışlardır. Bunun yanı sıra, bazıları ilk önce durumun şiddeti ile olumsuz dini başa çıkma yönelimleri geliştirmişlerken sonradan bu durum değişmiştir. Bu bağlamda dinin çoğunlukla olumlu başa çıkma konusunda destek sağlayıcı bir rol üstlendiği ve bu bağlamda Suriyelilerin kültürel uyumunu da olumlu yönde etkilediğini düşünmek mümkün olmaktadır. Zira, olumlu başa çıkma sonucunda burada da yaşanan birtakım olumsuzlukların dini başa çıkma ile daha anlamlı ve üstesinden gelinebilecek hale getirilebilmeleri imkân dahilinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra olumsuz başa çıkmanın uyumu olumsuz etkileyebileceği gibi Türkiye’deki ortamın özgürlükçü bir ortam oluşundan ötürü bu bireylerin olumsuz başa çıkmalarının uyumu olumsuz etkilememesinin de söz konusu olabilmesinin mümkün olduğu ileri sürülebilir.

6.Suriyelilerin Birbirleriyle ve Türklerle Dostluk-Arkadaşlık İlişkileri

Suriyelilerin Türkiye’de gerek birbirleri ile gerekse yerel halktan kişilerle kurdukları arkadaşlık ilişkilerinin uyum sağlama konusunda onları etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların Türklerle ve Suriyelilerle kurdukları arkadaşlık bağları ve ilişkilerine dair görüşlerini almak gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda katılımcıların buradaki yerel halktan kişiler ile kurdukları olumlu arkadaşlık bağlarının kendilerinin kültürel uyumunu pozitif yönde etkileyeceği buna dair olumsuz

ilişkilerin ise negatif yönde etkileyeceği düşünülebilir. Bunun yanında kendi aralarındaki ilişkilerin daha güçlü olması ise beklenen bir durum olmakla birlikte kendi içlerindeki ilişkilerin çok kuvvetli olmasının Türklerle ile kurdukları ilişkileri olumsuz etkileyebileceği ileri sürülebilir. İlgili durumlar etrafında katılımcıların görüşleri genellikle aşağıda verilen örnekler gibidir:

“Benim Türk olan arkadaşlarımla ilişkim çok iyi... gençlerden hiç kimse beni rahatsız etmedi... tabii ki Suriyeliler (ile arkadaşlık bağları daha iyi), çünkü dil... kültür bağlantısı vardır... Fakat Türklerle bağlantımız da iyidir... hiçbir sıkıntı... duymadım, yaşamadım... ” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Şöyle diyeyim... (Suriyeli arkadaş) çok az uzaktan... 4 yıldır Türklerle kalıyorum ve tercih ediyorum.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben bir sürü burada samimi arkadaşlarım var, Türk olarak. Kardeş gibi bi 2 arkadaşım var burada. Canı bile istesem verirler yani o kadar.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“(Türk arkadaşlarla ilişkiler) Buzdolabı gibi. Ya o kadar samimi olmuyoruz. Neden? Onlar zaten birbirlerine buz gibi. Yani, benim sadece bana için değil... Kimi tercih ederim, arkadaş olarak? Araplar tercih ederim... Çünkü Türkler zaten birbirleri bile buzlar yani... herkes kendi yaşamaya tercih şeyleri, kendi yapıyor. Hiç danışmıyor... menfaati olursa seninle konuşur, (yoksa)... konuşmaz... birbirlerine böyle bakmaya tercih ediyorlar... var birbirlerini seven insan var ama... daha iyi bir şekilde olmalılar... ” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Benim hiç arkadaş yok” (Ayşe, 36 yaş, ev hanımı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Suriyelilerin Türkler ile arkadaşlık ilişkilerinin genel itibariyle olumlu bir seyir takip ettiğini kabul etmek mümkün gözükmektedir. Hatta bazı görüşmecilerin Türk vatandaşları ile kurduğu arkadaşlık ilişkileri Suriyelilerle kurduklarına nispetle daha samimi olabilmekte ve bazı katılımcılar ise bu durumu yani yerli bireylerle arkadaşlık kurmayı daha tercihe şayan dahi görebilmektedirler. Söz konusu durum Suriyeli kadın mültecilere yönelik gerçekleştirilen bir çalışmanın bazı katılımcıları tarafından da ortaya konulmaktadır (Sağır, 2018, s. 234). Bu durumun görüşmecilerin uyum durumunu olumlu yönde etkileyebileceği kabul edilebilir. Bununla birlikte birçok görüşmeci Suriyeli arkadaşları ile ilişkilerinin daha samimi olduğunu ifade etmektedirler. Bu durumun ise kültürel uyumu olumsuz etkileyebilme ihtimali mevcuttur. Bununla birlikte bunlar arasında Türk arkadaşları ile de ilişkilerini sürdüren katılımcıların olmasının iki toplumla da temas halinde olma ve iki toplumla bütünleşme anlamında önemli olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında bazı katılımcıların yerel halktan bireylerle kurduğu arkadaşlıklardan

edindiği intibalar olumsuz olabilmekte ve bu durum onların Türkiye'ye uyum sağlama süreçlerine olumsuz etki yapma potansiyeli taşımaktadır. Son olarak bazı bireyler ise savaşın etkileriyle arkadaşlarını Suriye'de bırakmışlar ancak burada gerek Suriyeliler gerekse Türklerden arkadaş edinememişlerdir. Söz konusu husus ise bu bireylerin hem kendilerini toplumsal destek mekanizmalarından yoksun hissederek psikolojik sorunlara açık olmalarına hem de marjinalleşerek negatif bir uyum süreci yaşamalarına yol açma konusunda bir risk taşıyabileceği düşünülmektedir.

7. Duygusal veya Travmatik Yaşantılar ve Kültürel Uyum

Kültürel uyum psikolojisi açısından önem arz eden ve değinilmesi gereken hususlardan birisi de Suriyelilerin kimi zaman duygusal kimi zaman ise travmatik hal alan bazı tecrübeleri ve bunlar hakkındaki duygu ve düşünceleridir. Dolayısıyla bu başlık altında Suriyelilerin duygusal veya travmatik düzeyde yaşadıkları tecrübeler ve bunlarla ilgisi kurulabilecek olan psikolojik bazı süreçlerin ele alınmaya çalışılacağı ifade edilebilir. Bu doğrultuda öncelikli olarak Suriye'de yaşanan savaşa dair birtakım tecrübeler söz konusu edilerek ele alınmaya çalışılacaktır. İlgili çerçevede doğrultusunda katılımcıların Suriye'den ayrılmaları ile neticelenen savaş süreci içerisinde yaşadıkları bazı dramatik tecrübeler ile bunlara ilişkin duygu ve düşüncelerinden öne çıkanlar şu şekildedir:

“Suriyeliler peygamber değil... psikolojileri sıfır. Bu adamlar her şeylerini bıraktı. Ne için korkacak? Hiçbir şey... Çünkü, Suriyeli için kan normal... yol başı ölü adam, çok var... Ne zaman savaş çıktı... istismar... başladı, çocuklar, böbrekler, şeref yok... Bütün Suriyeliler ilaç istiyor (antidepresan) sabır yok, acayip bir şey... burada parça parça insanlar var, başlar var siz ve ben yemek yiyoruz ve çay içiyoruz... alıştık çünkü... çocuklar... hazır istismara... çok meşhur bir çocuk var: Ağlıyor filan biz ne yaptık babamı annemi Beşar öldürdü vs. Bir yıl sonra bu çocuk nerede? Rakka'da Daeş'e katılmış... eline bıçak alıyor ve intikam alacağım diyor...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Bir uçak geldi ve füzeyi bıraktı... darmadağın oldu her yer annem de orada öldü... gözümün önünde... Ben sigarayı nasıl bırakayım. Ben annemin cenazesinin parçalarını topladım. Kolunu, bacağına, ayağını her birini ben topladım. Ev üzerimize indi... o olaydan sonra (sigaraya) başladım... bizim bölgede muhalifler vardı. Esad'ın uçakları bizi vururdu, füze falan atarlardı.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Benim evimin üstüne mermi düştü... çocuğum da öldü... ben... leş parçası topladım... çok parça topladım... bombalar, mermi... şuramda... ameliyat(lıy)ım... (işte)çalışmam... çevrem... komşular yardım etti... her gün uçaklar bomba atar... gider... ölüleri... toplar gömerdik... bir kör ablam vardı... korkudan öldü. Gömdüm geldim... korkudan artık çocuklarım deli oldu... kız çocuğum vardı korkudan şey oldu dondu... büyük oğlum öldü... korkudan kriz geçirdi... oradan biz kurtulmak

istedik... hatta orda camiye de vuruyorlar... 3 adam 4 adam bir yere toplanamazdık. Yani uçak geliyor vuruyor.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“İşkence(gördüm)... bir tahta var, oturtuyorlar... göğsünden... ayaklarından vs. bağlıyorlar... alet seni ters-yüz ediyor... sonra... kablo bağladılar... açıyorlar... elektrik... tüm vücuduna geliyor... bağıyorsun, adam da vuruyor... sus diyor... en son ağzıma kumaş parçası koydu... iki sefer yaptılar. Yani, ondan sonra... hapiste öyle bıraktılar... ahır bile değil... yerin altında hava yok, bir şey yok, banyo yok. Af edersin tuvalette yok. Öyle yani... abimi 2014’te aldılar. Halen bir haber yok, ondan bilmiyoruz nerede olduğunu...” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

“Savaştan dolayı... şehir ayrıldı, Esed tarafı-muhalefet tarafı/Özgür tarafı diye... artık... bizim eğitim durumumuz kesildi. Devam ettirme... tehlikeli yani, keskin nişancı bir yolda gitmem lazım. Hem de orada binlerce ölüyor... o taraftan çıktığın için seni terör olarak sayarlar, yani bayağı arkadaşlarımız öldü bu yolda... orada elektriksiz, susuz yaşadık 2 sene bizim Halep’te... dayanmaya gücümüz kalmadı hem elektriksiz hem susuz hem de üzerimize bomba yağıyor... hem de gıda maddeleri eksik olunca, millet hep nerede varsa oraya koşmaya başladı. Fırınlardır, ekmek yapıyorlar, artık millet fırında toplanmaya başladı. Ondan sonra bomba yağdırıyorlar, bomba atıyorlar fırınlara. Babam fırında dururken orada, rahmetli oldu. Yani ya da arkadaşlardan yani... sabah yemek yerken akşam yok adam. Birlikte okula giderken şey yok yani, gerçekten içinde çok büyük bir boşluk hissediyorsun yani. O adam nereye gitti, az önce beraber gülüyorduk... alışmış(ım)... diyemem yani... anlatılmaz bir şey... (üzüntü, acı, ızdırap, korku, endişe) hepsini bir anda toplasak, hepsini ifade eden bir kelime varsa... hepsi bir arada.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Bizim köyümüzün yanında asker (ÖSO) merkezi vardı... (Esad tarafına) saldırdılar... sonra Esad askerleri onlara vurmaya başlamadılar, bize vurmaya başladılar... sanıyorlar ki biz onlara yardım ettik. İntikam istiyorlar. Bir de diğer insanları korkutmak için... bombaları atmaya başladılar, Suriye Özgür Ordusu. Ondan sonra biz Esed alanındaydık... ben okuldaydım o zaman... okulu değil, etrafı (vuruyorlar)... biz okulda duruyorduk. Dersi bitirince gittik neler neler bulduk dışarda (cesetleri kastediyor)...” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere katılımcıların Suriye’de tecrübe ettikleri durumlar hem oldukça dramatik hem de oldukça travmatik bir mahiyet arz etmektedir. Katılımcıların birçoğu savaş esnasında yakınlarını kaybetmiş, değer verdiği insanların öldürülmesine, yaralanmasına, zarar görmesine tanıklık etmiştir. Aynı zamanda birçok katılımcı da ölüm korkusu, işkenceye maruz kalmak gibi insanın duygusal ve psikolojik dünyasını önemli ölçüde etki altında bırakacak ve insanda derin yaralar açabilecek kimi tecrübelerle şahit olmuşlardır. Bundan dolayı psikolojik dünyası yara alan birçok Suriyeli, katılımcılardan bir kısmının da ifade ettikleri gibi ilaç kullanmakta ve bu şekilde başlarından geçen hadise ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Hele hele bazı katılımcıların yakınlarının veya tanıdıkları insanların cesetlerinden parçaları toplamak durumunda kalmaları yaşanan travmanın boyutunu anlamak açısından önem arz etmektedir.

Öne çıkan bir diğer ağır duygu durumu ise acı ve üzüntü hâlidir. Bu çerçevede işkence çekme, yakınlarını kaybetme veya kaybetme riski yaşama gibi insanı yoğun bir psikolojik yük altında bırakan bazı tecrübeler yaşandığı görülebilmektedir. Katılımcıların da ifade ettiği gibi Suriye’de iken sabah yanında var olan bir kişi akşama ölmüş olabilmekte; baba, anne, evlat gibi insan hayatının en temel sevgi ve bağlılık unsurları arasında yer alan kişiler feci şekillerde can verebilmekte; vücuda elektrik verme ve darp etme gibi işkencelere maruz kalılabilmektedir. Böylesi bir ağır duygusal yükün bu duruma maruz kalan insanlar açısından ciddi bir acı ve üzüntü kaynağı olabileceğini söylemek mümkündür. Yaşanan bir diğer ağır duygu durumu ise dehşet ve acizyet hâlidir. Kişiler yolda yürürken insan cesetleri ve parçaları ile karşılaşabilmekte, elektrik, su, gıda gibi en temel ihtiyaçlardan mahrum kalabilmekte, çevre bölgeleri uçaklar ve füzeler tarafından bombardımana tâbi tutulabilmektedir. Bu durum karşısında ise dehşete kapılmakta ve yaşanan durum karşısında bir acizyet duygusu yaşanarak yoğun bir çaresizlik hissi ortaya çıkabilmektedir. Sığınmacıların ilgili duruma yönelik tecrübe ettikleri düşünülen bir diğer duygunun ise yoğun endişe olduğu ileri sürülebilir. Zira insanların hayatta kalma, kendisi, ailesi veya ülkesinin ne hale geleceği gibi birçok hususla ilgili yoğun bir belirsizlik durumunu yaşadıkları kaotik iç savaş ortamının hayata ve geleceğe dair yoğun endişe duygularını tetikleyebilme ihtimali bulunmaktadır.

Katılımcıların genel anlamda yoğun olarak korku, dehşet, acı, üzüntü ve endişe duygularını tecrübe ettiklerini kabul etmek mümkün gözükmektedir. Yaşanan korkular arasında belki de en zorunun ölüm korkusu olduğu söylenebilir. Ölüm korkusunun yaşama arzusu ile bir arada bulunduğu söylemek de imkân dahilindedir. Bu durumu bazı katılımcıların ifadeleri oldukça belirgin bir şekilde tasvir etmektedir:

“Bir defa da bizim üzerimize bomba atıldı... bomba patlamadı çok şükür. Patladıysa (patlasaydı)... ölmüş olurduk” (Firdevs, 23 yaş, üni. öğr.).

“Bir insan önümde öldü ve ben yardım etmedim. Çünkü ben ona eğer yardım etseydim ve eve girdirseydim, evde kim olursa onu öldüreceklerdi... ya o insan ölecek ya ben. Sadece ben değil... tüm aile... gerçekten çok zordu... maalesef yakalandı... 2. durum, Halep’ten çıkmadan önce, bize 20 tane bomba attılar... büyük bombalar... evde kaldım ve 20 tane yani indi. Böyle bir şey oldu yani, artık teslim oluyorsun, yani sadece ölücem artık, hiçbir şey kalmadı, nasıl diyeyim ne amaçlar ne de bir şey, hiçbir şey. Artık sadece ölüm görüyorum yani, hiçbir şey görmüyorum artık... hiç unutmam.” (Ravza, 23 yaş, üni. öğr.).

Görüldüğü üzere bazı görüşmeciler bir insanın hayatta kalmasına yardım etmek ile kendi hayatını kaybetmek gibi çok büyük bir dramanın figürü olma durumunda kalmışlardır. Bu gibi durumlarda Göka'nın da ifade ettiği üzere insan, olay yerinden uzaklaşmakta ve hayatta kalma güdüsü ağır basmaktadır (2013, s. 63). Suriyelilerin ağır travmatik koşullar yaşadıkları konusunda gerek Suriyeli kadın mültecilerle ilgili yapılan bir çalışmada gerekse Kayserililerin Suriyeli sığınmacılara yönelik düşüncelerini ele alan bir çalışmada benzer travmatik örnekler görülebilmektedir (Karaarslan & Gençoğlu, 2019, ss. 134-138; Sağır, 2018, ss. 201-202).

Suriyelilerin duygusal veya travmatik tecrübeler yaşayabilme ihtimallerinin olduğu bir diğer durum ise Suriye'den ayrılış durumudur. Söz konusu durumda ortaya çıkan yaşantılar ve beraberinde taşıdıkları duygusal ve düşünsel anlamlar konusunda Suriyeli katılımcıların ifadelerinden öne çıkan bazı örnekler aşağıda verildiği şekildedir:

“Savaştan kurtulmak istedim. Çocuklarımı ve karımı kurtarmak istedim... geldik ama çok ağır duygularla geldik... çocuklar, zorluk, ağırlık...” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Çıkmak istemedim Suriye'den... ama... mecbur kaldık... çocuklar korktu... canımızı dişimize taktık çıktık. Yani elbisesiz geldim... çocuklarla beraber 12 saat yürüdüm... içerim yandı, içerim yandı.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Ben daha önce Suriye'den hiç çıkmadım... ağır bir şey... çıkmazsam askere götürecekler, hapse atacaklar. O zaman da çok gerçekten zor bir şey... benim ailem mesela sınıra kadar gelmişlerdi, beni orada bırakmışlardı. Zor bir şey gerçekten. Biliyordum, mesela buradan çıkacaktım ama çıktığım anda dönmeyecektim. Dışarda ne olursa olsun dönmeyecektim. Ben şu an dönersem tutuklanacağım. Beni tutuklayacaklar. Onun için artık bitti... her şey bitti çıktığım o anda.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Çok zor bir duygu... bilmiyorum... nasıl cevap vereceğim... çok zor bir şey. Sanki kalbinin yarısı, orada bırakmışsın... buraya gelmişsin. Yani, yarı kalp bir insan gibi yaşıyorum. Çok zor bir şey yani, o kadar kolay bir şey değil.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Mecbur kaldık bu duruma... oradaki akrabalarımı bıraktım geldim, nenemi, babamı...” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla genel itibarıyla çetin savaş şartlarından kurtulmaktan dolayı bir tür rahatlama hissi yaşatmasına karşın doğdukları, sevdiklerinin yaşadığı topraklardan ayrılmak görüşmecilerin geneli açısından büyük bir buhrana da neden olmuştur. Zira insanın kendisini ait hissettiği, hayatı kendisi içerisinde anlamlandırarak o çerçevede bilişsel anlam şemaları inşa ettiği, değer verdiği birçok

insanın, mekânın ve çeşitli hatıraların kendisinde yer aldığı bir ortamdan uzaklaşarak bilmediği ancak hayatını kurtarmak adına gitmek zorunda olduğu yeni bir ortama gelmek kolay bir hadise olmasa gerektir. Bu doğrultuda insanın bağ kurduğu bir mahalleden ayrılması bile zorluk arz edebilirken, kişinin ülkesinden ve ülkesi ile beraber sevdikleri, ailesi, dostları, akrabaları gibi hayatında önem taşıyan kişilerden ayrılması insan psikolojisi açısından bireyde derin izler ve acılar bırakma potansiyeli bulunan bir mahiyet taşıyabilmektedir. Görüşmecilerden birisinin isabetli gözükten bir şekilde ifade ettiği gibi bu durum kişinin “yarım kalp” yaşaması gibi bir olaya benzetilebilir. Bir yandan içinden birtakım parçaları geldiğin ülkede bırakmak durumundayken, diğer yandan da yeni kalınan ülkede hayatını devam ettirmek gerekmektedir. Bu bağlamda kişinin ne ayrıldığı ülkeye ne de yeni geldiği ülkeye kendisini tam olarak ait hissedememesi problemi de baş gösterebilir. Bu doğrultuda kişinin kendisine yeni birtakım bağlar kurması halinde, durum bir parça daha kabullenilebilir hale gelse de (Gezici Yalçın, 2017, s. 59) bu her zaman başarılammakta, başarılsa dahi yine de yabancı olma ve ülkesinden ayrılmış bir sığınmacı olmak durumu varlığını devam ettirmektedir.

Katılımcıların duygusal, psikolojik veya travmatik tecrübeleri göz önünde bulundurulurken öne çıkan bir diğer husus ise Türkiye’ye geldikten sonra ortaya çıkan yaşantılarıdır. Bu çerçevede Türkiye’de sığınmacıların yaşadıkları psikolojik ağırlık ve yoğunluk düzeyleri yüksek olan bazı tecrübeler aşağıda belirtildiği şekildedir:

“Benim içimde sevinmek kalmadı... 2 gün evvel babam zeytin toplamaya gitmiş, zeytin ağaçları var orada mayına basmış bombaya basmış bomba patlamış babam ölmüş.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“Bazen... babam depresyon gibi giriyor, tek başına oturmak istiyor, sadece haberleri izliyor, hiçbir şey (yapmıyor), hiç sesi çıkmıyor. Bazen benim öyle oluyor, bazen annem... düşünüyorsunuz... gelecek nasıl olacak... Sadece stres, şimdilik hayatım stres. Stresle yaşıyorum, yani bayağı zorluyorum...” (Selma, 21 yaş, üni. öğr.).

“Doğu gezimiz vardı... yolda... levha. Halep’i görünce sanki dünya durdu... kendimizin seçmediği bir yol seçtik, seçildi daha doğrusu... yabancılar... okul biter bitmez... kendi ülkelerine... yaşadığı toprakları görüyorlar, görebiliyorlar daha doğrusu. Ama ben, göremiyorum. Elim kolum bağlı... gitmek istesem de olmuyor... gidiyorsak... ölümü seçmiş(iz) demektir.” (Yusuf, 22 yaş, üni. öğr.- grafik tasarımcı).

“Sorumluluk sahibi hissettim. En büyük şey sorumluluk sahibi... masraf olarak çalışmak için mecburum. Çünkü... kim bana masraf verecek? Nasıl olacak?

Kendim aileme nasıl bakmak? Bunu çok düşünüyordum. Psikoloji olarak, yani en çok şey, sorumluluk sahibi oldum.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Yani çocuk bugün 1 lira istedi okula gidecek... birbirimize baktık... kavga ettik, veremedik diyor. Şu an da psikolojik durum sıfır... hiçbir şey karşılayacak durumum yok.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla her ne kadar Türkiye’de bir güven ortamına gelmiş olsalar da psikolojik olarak rahat bir durumda olduklarını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Buraya geldikten sonra oradaki yakınlarına dair yaşadıkları kaygılar veya onlardan gelen kötü haberler, burada yaşadıkları maddi-manevi zorluklar, Suriye’den ayrı olmak ve istese dahi gidememekten kaynaklı ayrılık ve hüznün duyguları, oradaki refah ve hayat standardı yüksek olanların buradaki statü ve maddi durumlarına uyum sağlamada zorluk yaşamaları, çocukların ailelerine karşı ve ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaları gibi bir çok olumsuzlukla baş etme durumunda kalmaları söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda sığınmacıların oldukça ağır ekonomik şartlarda buldukları ve psikolojik anlamda ağır bir durumda oldukları da söylenebilir.

Ayrıca zaman zaman buldukları durumları ve geleceği düşünme hususunda katılımcıların çökkünlük belirtileri ortaya koydukları ve şartlarının olumsuzlukları bakımından depresif eğilimler gösterebildikleri de anlaşılmaktadır. Yine burada buldukları süreç içerisinde Suriye’deki durumdan ötürü gerek yakınlarını kaybetme kaygısı veya sevdiklerinin sonuçları ölüme varan akıbetlere maruz kalabilmeleri kendileri açısından oldukça yıkıcı bir etki gücü gösterme potansiyeli taşımaktadır. Bu kişiler, kendilerinin de ifade ettikleri şekliyle burada mutlu da gözükseler mutsuz ve endişeli olabilmekte veya bir katılımcının söylediği gibi “içinde sevincin kalmaması” durumuna gelebilmektedirler.

Bunun dışında gerek eşler gerek anne-baba gerekse çocuklar tarafından hissedilen karşılıklı sorumluluk yükleri söz konusu olmaktadır. Bu husus bazı katılımcılar tarafından olumlu bir durum olarak tasvir edilirken bazıları tarafından ise ağır bir stres yükü olarak da yaşantılanabilmektedir. Bu doğrultuda bazı sığınmacıların yaşadıkları durumu kabullenememeye ek olarak böyle bir sorumluluk hissettikleri ve evin geçimine yardım etmek amacıyla STK’lar tarafından yapılan yardımları ihtiyaç fazlası düzeyde almaya çalışarak bunların satışı ile eşlerine ve ailelerine ek gelir temin etmeye çalıştıkları dahi görülmektedir. Özellikle Suriye’de iken zengin bir hayat yaşarken göç

koşulları nedeniyle Türkiye’de yardıma muhtaç hale gelen ailelerde böyle durumların yaşanmasında, tecrübe edilen zorluğu kabullenememe etkili olabilir. Bunun dışında veya buna ek olarak yaşanan en azından maddi kayıpları en aşağı düzeye indirgemek amaçlı bir telafi durumunun da söz konusu olabileceği ifade edilebilir. Bu husus ile ilgili olarak *Cemal*’in görüşleri aşağıdaki gibidir:

“(Bazıları sobası veya buzdolabı vs. varsa yine istiyor) Şey bozuldu kafası bozuldu... Suriye’de iken... tabii din sahibi... değil ama... çok paralı adamlar var... çıkıyor Türkiye ye... (zorluk yaşayabiliyor) o zaman... kadını onca nimetlerde gördüğü için ve eşi çok fazla yorulduğu için daha fazla ne kadar alabileceğim bir yardım... (diye) başvuruyor çıkarsa... her yere gidiyor her bir şey getiriyor. En fazla (eskiden zengin olanlar yapıyor)... yani... Suriye’de iken fakirler... burada... ihtiyacım var diyemiyorlar... veriyorsan alıyor... ama... istemiyor... yardım ederken söylüyoruz... buraya yardım için geliyorsanız çocukları getirmeyin çocuk görmesin benim annem... babam dilencilik yapıyor benim annem yalan söylüyor (diye)... bazı çocuklar mesela cebine elini koyuyorsun peçete çıkartacaksın bakıyor belki paramı veriyor bana... annesi... babası yüzünden... çok değil Elhamdülillah ama maalesef var yani...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

Aynı zamanda orada yaşarken başlarına gelen bazı korku verici olayların burada da zaman zaman izdüşümlerinin görüldüğü de ifade edilebilir. Bu duruma örnek olarak çocukların yaşadıkları ve davranışçı psikoloji açısından bir tür uyarıcı genellemesi olarak da değerlendirilebilecek olan polis veya uçak görünce kaçma ve korku hareketleri sergileme durumu gösterilebilir. Bu konu ile ilgili olarak *Mahir*’in görüşleri şu şekildedir:

“Bayağı etkiledi. Daha çok da çocuklar... benim yeğenlerim var... sokakta polis görünce kaçıyorlar, korkuyorlardı polis bizi tutuklayacak diye... uçak sesi duyunca aynı şekilde korkuyorlar... kaçıyorlar... beni psikolojik olarak etkiledi, bu savaş... her ne kadar mutlu gözüksen de oradaki aileni, arkadaşlarımı filan çok merak ediyorsun... yıprandım ya çok zor... üzülüyoruz...” (Mahir, 30 yaş, erkek).

Ayrıca Türkiye’ye gelmenin bazı görüşmecilerde hayata yeniden başlamak gibi bir duygu oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede ilk başlarda zorlansalar da kendilerine tutunacak bir uğraş ve statü edinme alanı -üniversite okumak gibi- oluşturma gayretine girerek bu şekilde hayata tutunmaya çalıştıkları da anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak *Hafsa*’nın görüşleri şu şekildedir:

“Önce... kendimi... bir köşeye koydum... her şeyi bırakıp buraya gelmek, yeniden başlamak, tanımadığım insanlar... yerler... tüm hayatım... (Suriye için) hazırlandım... kendi(mden) kopmuş gibi oldum. O yüzden çok mutsuz oldum. Bir de insanlarla hiç ilişki kuramadım o zamanlarda 1 yıl kaldım bu süreçte. Sonra... yavaş yavaş baktım, ben orada kalırsam benden gidecek, ömrümden gidecek. O yüzden yeniden hayata döndüm... (üniversiteye) başvurdum... beni yedek olarak

kabul etmişler... puanım çok yüksekti... çok kızdım o anda bir de yani sanki ben sandım ki, o son bir iplik benim için... onu koparmışlar gibi oldu... ondan sonra yeniden itiraz etmişler... beni aldılar... o ilk adımdı.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Son olarak konuyla ilgili katılımcıların rüyaları ve olaylardan ötürü yaşadıkları sağlık sorunları olup olmadığı merak edilmiş ve bu doğrultuda katılımcıların ortaya koyduğu cevaplardan bazıları aşağıda derlenmiştir:

“(Tekrar eden rüyalar) evet görüyorum. Annemin ölüm anını görüyorum.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Düşünün tabi rüyamda görüyorum. Bacım 3 tane çocuğuyla beraber savaş uçağı geldi vurdu hiç aklımdan çıkmaz. Gece rüyalarım girer... çok vakit görüyorum.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Aynı rüya Suriye’yle ilgili eski zamanlarda görüyorum, yani mesela yani şimdi halk görmediğimiz için eski zamanlarda mesela motor sürüyorum ve okula giderken bir şey oluyor. Ama Suriye eski zaman bu zaman yani çok ya da hiç diyebilirsin çünkü hatırlarımızda hep buraya oldu ve Türkiye de oldu. Ama Suriye ile ilgili rüyalarda genellikle savaştan önce görüyorum” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Kalbim krizde, Elhamdülillah yani şükür ediyor. Kalbimde hasar var ameliyat istiyor... çocuğum öldüğünde kızım da öldü. O ağlamadan beni kriz tuttu. Ondan sonra kalbim rahatsızlandı... dargınlıktan, üzüntüden. (Tekrar eden rüyalar) Çok görüyorum, oradaki bütün (olay) gece(si) aklıma gelir. Kur’an’ımı okur yatarım... görmemek istiyorum.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“(Mükerrer rüya) Çok, bayağı hem de. Tabi ben buraya gelince, Türkiye’ye gelince sürekli aynı rüyayı gördüm, ya aynı rüya. (Suriye’den) Otobüsle geliyorum. Esed askerleri durduruyorlar, bizi tutukluyorlar. Aynı rüya gibi yerleri farklı, ama ana fikir aynı.” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

Görüldüğü üzere katılımcıların birçoğu Suriye ile veya orada yaşanan olaylar ile ilgili çeşitli rüyalar gördüklerini ve bazılarının da bu olaylara bağlı olarak çeşitli sağlık sorunlarından muzdarip olduklarını söylemek mümkündür. Katılımcıların rüyalarında, anlaşılabilirliği kadarıyla bilinçdışı korkuların tezahürünün, olaylarla ilgili bastırılmış duyguların boşalmasının sağlanması işlevinin ve (yadsıma) inkâr savunma mekanizmasının etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede denilebilir ki bazı katılımcıların bilinçdışı olarak rüyalarında Suriye’de yaşadıkları dramatik veya travmatik olayları tekrar edip konuyla ilgili korkularının ve bastırdıkları duyguların açığa çıkmasını ve bu yolla bir tür rahatlama sağladıklarını söylemek olasıdır (Özakkaş, 2017, ss. 310-325; 431-432). Ayrıca bazı katılımcıların ise rüyalarında inkar mekanizmasının devrede olduğu ve aslında Suriye’de yaşananların bir tür bilinçdışı düzeyde yok sayıldığı da ifade edilebilir (Özakkaş, 2017, ss. 402-406). Sağlık sorunları

konusunda ise özellikle *Yasin*'in savaş ortamının neden olduğu kaygı ve korkulara ek olarak evlatlarının acı şekillerde vefat etmelerinin kalbinden rahatsızlanmasına yol açtığını ve bu durumun da somutlaştırma savunma mekanizmasının bir ürünü olduğunu söylemek imkân dahilindedir (Özakkaş, 2017, ss. 422-425).

8. Suriyelilerin Gelecek ve Geri Dönüş Hakkındaki Düşünceleri

Suriyeli bireylerin geleceğe ve bu bağlamda geri dönmeye yönelik tutumları ve düşünceleri ile Türkiye'ye uyum sağlama durumları arasında bir ilişki kurulabilmesi mümkün gözükmemektedir. Zira Türkiye'de uyum sağlama motivasyonunu etkileyebilecek hususlardan birisinin burada kendilerini ne kadar kalıcı gördükleri meselesi olduğunu ileri sürmek imkân dahilindedir. Bu bağlamda ifade ettikleri duygu ve düşünceleri incelendiğinde katılımcıların geleceğe ve Suriye'ye geri dönüşe yönelik düşüncelerinin üç farklı eksenine olduğu savunulabilir. Ancak hepsinden önce katılımcıların hiçbirisinin Suriye'nin halihazırdaki durumunda Suriye'ye dönmek istemediklerini ancak savaşın bitip durumun düzelmesi halinde bazılarının gitmeyi düşünebileceklerini söyledikleri ifade edilmelidir. Bu bağlamda katılımcıların bir kısmı Suriye düzeldiği takdirde döneceklerini, bir diğer kısmı Suriye düzelse dahi dönmeyeceklerini, bazıları Suriye'nin düzelmesi halinde iki ülke arasında gidiş dönüş yapmak ve her iki ülkeyle de bağlantılarını devam ettirmek istediklerini belirtmektedirler. Bunlar arasında Türkiye'de kalmak isteyenlerin ve geleceğini Türkiye'de görenlerin ifadelerini şu şekilde örneklendirmek mümkündür:

“...hayatıma burada devam etmeyi düşünüyorum... ama eğer tekrar... aşığılama... karşı karşıya gelirim; yok ülkeme dönerim daha iyi... Neden Suriye'ye gitmiyorsunuz diye... çok yani, zor bir şey... birisine misafir gittiniz ve bunu her zaman söylüyor.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“...Suriye'ye dönemem. Çünkü ben... inanarak zalimin karşısına çıktım... Suriye'ye dönüp zalimin fotoğrafı görmek... bu beni yani çok öldürüyor bile yani.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“(Düzelirse Suriye'ye) ziyarete giderim... ben oraya gitsem... yük olacağım... Gidip ne yapacağım... burada daha çok faydalı olabilirim...” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Benim iki kız evlendi. Burada şimdi yaşıyorlar. Onları bırakıp bir yere gidemem ki. Bura yuva kuruldu... benim koca düşünmüyor. Benim koca gitti orda hapis olacak.” (Ayşe, 36 yaş, ev hanımı).

“...burada yaşamaya devam etmek istiyorum. Burada yaşam daha iyi... Suriye’ye... misafir olarak gidebilirim. Çünkü orda hayat eskisi gibi olmayacak...” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere birçok katılımcı için Suriye’ye dönüş artık söz konusu değildir. Türkiye adeta asıl yerleşim yeri olmuş, Suriye ise bir ziyaretgaha dönüşmüş gözükmektedir. Bu düşüncenin ortaya çıkışında katılımcıların Suriye’ye dönük olumsuz algı ve tecrübelerinin yanı sıra burada yeni birtakım bağlar kurmuş olmaları, Türkiye’de hayat standartlarının daha yüksek olması, burada katılımcıların bir düzen kurarak Suriye’ye dönüp kurdukları düzenden vazgeçmek konusunda isteksiz oluşları yani kısaca buradaki kazanımlarını sürdürme istekleri ve burada kaldıkları süre içerisinde kurdukları aile ve evlilik bağlarının rol oynadığı düşünülebilir. Ayrıca oraya yönelik güvensizlikler sonucu ne olursa olsun Suriye’nin düzelmeyeceği ve hatta muhalif oluşlarından ötürü oraya gittikleri taktirde başlarına gelecek birtakım olumsuzluklardan çekindiklerini de düşünmek imkân dahilindedir. Bunların yanı sıra birtakım Suriyelilerin burada kalma isteklerine gerekçe olarak Türkiye’ye fayda sağlayacakları düşüncesini ileri sürmeleri de mantığa büründürme savunma mekanizmasının kullanıldığı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Katılımcılardan bazıları ise Suriye’deki durumun düzelmesi halinde geri dönebileceklerini ifade etmektedirler. Bu bağlamda katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Şu an da ümidim günü kurtarmak... (Suriye’de) en azından çevre vardır. Ev kirası dert etmem. Savaş durumunda yok... (savaş biterse) dönerim o zaman.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“...Fırat Kalkanı yerlerde ve Zeytin Dalı yerlerde emin ve güvenli olduğu zaman ben Suriye’ye dönerim yani... o bölge, cahil adamlar çok var, cahil öğrenciler çok var, cahil çocuklar çok var. Onlar bizim çok ihtiyaç var... (Esed gitse) giderim evet. Elbette yani... Eski hayatta gibi yaşardık yani.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Tabi hocam yani kim dönmek istemez” (savaş biterse)... bu süreç inşallah yakın zamanda biter... Suriye bize çok ihtiyacı var mesleklerimize çok ihtiyacı var... biz sahip çıkmasak kim çıkacak Suriye ye Çin mi yoksa Rusya mı yoksa kafirler mi?” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Hep geleceği çok merak ediyordum. Şimdi merak etmiyorum, ne olacaksa olsun... çünkü bazen insan çok bir şey istiyor, ama olmadığı için bir şey istemiyor sonra... (Esed gitse) Tabii ki (giderim). (ailem) benden önce giderler bence.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Oraya bir gitsem ölüme gittim demek, ya da ne bileyim işkenceye gitmek... ama düzenlendikten sonra oraya... sadece taş yıkılmamış orada baya çoluk çocuk vardır.

Eğitimsiz kalan... onlara yardımım dokunursa Allah katında daha iyi olur bence... Suriye’de daha fazla (ihtiyaç var)...” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Dönmek istediğini belirten Suriyelilerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Suriye’nin düzelmesi durumunda dönmek istediğini söyleyenlerin, Suriye’ye dair güçlü aidiyetler geliştirmiş oldukları, içlerinden bazılarının buradaki hayatlarında birtakım sıkıntılar yaşayıp eski günlerini özledikleri, bazılarının ise Suriye’nin içerisinden geçtiği ağır durum neticesinde oluşan olumsuzluklar karşısında zor durumda kalan soydaşlarına yardım etmek ve ülkelerine sahip çıkmak arzusu taşıdıklarını söylemek imkân dahilindedir. Dolayısıyla Suriye’nin düzelmesi durumunda geri dönmek isteğini belirten Suriyelilerin genel itibariyle Suriye’ye dair güçlü aidiyet duyguları taşıdıklarını söylemek mümkün gözükmemektedir. İlgili duygunun özellikle bazı genç Suriyelilerde ülkenin savaş durumunun bitmesi halinde imarı için hizmet etme gayretlerinde kendisini gösterdiği söylenebilir. Bunlar dışındakilerde ise ilgili toplumsal yapı ve onun unsurlarına dair bir özlem ve hasret duygusunun daha ağır bastığı ifade edilebilir. Görüşmecilerin önemli bir kısmının savaşın bitmesi durumunda Suriye’ye dönme isteği hususu, Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak gerçekleştirilmiş çeşitli çalışmalarda da vurgulanmaktadır (bkz. Duruel, 2018, ss. 61-62; Erdoğan, 2018a, ss. 140-141, 2018b, s. 110; Koyuncu, 2015, ss. 114-117; Sağır, 2018, ss. 218-219). Bununla birlikte bu düşünce veya isteğin ne kadar mümkün olduğu konusunun tartışmaya açık bir konu olduğu ifade edilmelidir.

Birtakım Suriyelilerde ise Suriye’nin düzelmesi durumunda hem Türkiye hem de Suriye ile bağları devam ettirme isteği göze çarpmaktadır. Bu bağlamda bazı katılımcıların Suriye’nin düzelmesi durumunda gidiş-geliş yapabilmek ve böylece iki taraf ile de bağlarını sürdürebilmek arzusu taşıdıkları gözlemlenmektedir. Bu çerçevede katılımcıların bir kısmının ifadeleri şu şekildedir:

“...Türkiye’de hiçbir Suriyeli kalmayacak. Ama sadece hepsi bekliyor ki ortam müsait olsun. Ben mesela... şimdi savaş bitse ailemi gönderirim, ben burada devam ederim. Yazları Suriye’ye giderim, çünkü ben savaştan önce geldim, iş için niyetim vardı...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Suriye’ye döneceğim, inşallah ama aynı zamanda Türkiye’de yaşıyorum...” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“Suriyelilerin çoğu Suriye’ye dönmek istiyor. Benden başla. Ben mesela, Suriye’nin durumu iyi olduğu zaman dönerim. Ama orda kalmayabilirim yani.

Bura mesela dönebilirim. İki devlet arasında gidip gelirim yani...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabilirdiği kadarıyla hem buradaki imkânlarını sürdürmek hem de oradaki aidiyetleri devam ettirmek maksadıyla birtakım katılımcılar iki ülkede de varlıklarını sürdürmek istemektedirler. Bu durum da anlaşılabilir bir husus olarak değerlendirilebilir. Zira insanların buraya gelmeleri dolayısıyla edindikleri birtakım kazançların mevcut olabilmesi mümkündür. Ayrıca bireylerin doğup büyüdükleri ülkenin de onlar için kolay vazgeçilebilecek bir değer olduğunu ileri sürmek pek mümkün gözükmemektedir. Hal böyle olunca da şartların olgunlaşması halinde birtakım bireylerin her iki tarafla ilişkilerini sürdürme gayretinde bulunabilmeyi istemeleri imkân dâhilindedir.

9. Suriyelilerin Türkiye’ye Geliş Nedenleri ve Kültürel Uyum

Katılımcıların Türkiye’ye gelme nedenlerinin onların Türkiye’ye uyum sağlamalarında etkisi olabilecek bir husus olduğu düşünülmektedir. Zira Suriyelilerden farklı ülkelere giden soydaşları olduğu halde neden kendilerinin oralara gitmedikleri hususunun aydınlatılması kendilerinin yönelimleri ve Türkiye’ye uyum sağlama hakkındaki tutumlarına dair birtakım ipuçları verebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelme hususunda ifade ettikleri nedenlerin öne çıkanları aşağıda verildiği gibidir:

“Ben Türkiye’yi çok seviyorum. Çocukluktan beri... Elhamdülillah, yani bu ülkeyi seviyorduk... elhamdülillah geldiğimizde çok güzel bir halk gördük, gerçekten.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“...Arap ülkeler bize çok karşı yani çok kötü davranıyorlar... bize karşı çok kötü davranıyorlar. Ondan dolayı... Türkiye’ye çok gelmek istedim ve Avrupa ülkelerine. Ama... çoğu Avrupa ülkelerine gittiler... orada... sıkıntılar yaşadılar, mesela din ile ilgili... ondan dolayı ben tek yani istediğim Türkiye’ye gelmek. Ve ben geldiğim için... çok memnunum ve çok şanslı olduğuma çok inanıyorum yani.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Türkiye en yakın bir ülke hudut olarak... 1. bu, 2. Türkiye Müslüman davranışı karşımızda çok güzel davrandı... Suriyelilere... o 2 şey beraber bir.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Türkiye’ye gelme sebebi ilk başta akrabalar burada, hep bir arada, yani hep birlikte bir arada olmak istedik. 2. sebep yani Arap ülkelerde, şu anda bizimle davrandığı gibi Türkiye’deyiz biz Arap ülkelerle denk olmaz. Biz daha fazla, daha rahat yaşıyoruz... Avrupa desek, Avrupa’da din yok.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla birçoğunun gelmeden önce Türkiye'ye dair zihinlerinde olumlu birtakım fikirlere sahip oldukları söylenebilir. Birçoğu bu bağlamda Türkiye'nin sığınmacılara karşı daha olumlu tavır takındığı ve daha insani davrandığı hususunda hem fikir gözükmektedir. Bu görüşlerin oluşmasında özellikle bazı sığınmacıların akraba ve arkadaşlarından kendilerinden önce Türkiye'ye gelerek buradaki ortamı olumlu gören ve Suriye'den ayrılmak isteyenlere rehberlik ederek onları Türkiye'ye gelmeye teşvik edenlerin etkili olduğunu düşünmek makul gözükmektedir. Bunun yanı sıra savaştan kaçmak için en yakın sınır olarak Türkiye'yi görme ve savaş ortamından kurtulmaktan başka bir düşüncesi olmadan Türkiye'ye gelme durumunun da söz konusu olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye'ye gelme ve burada kalma kararı vermelerinde gerek Arap ülkelerinin Suriyelilere karşı olumsuz olduğunu ifade ettikleri tavırlarının gerekse Avrupa'nın dinden uzak olduğu konusundaki tecrübe ve algılarının da etkili olduğu anlaşılabilecek bir husus olarak gözükmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların önemli bir çoğunluğunun hem dini değerlerini rahatça yaşayabilmek açısından hem de toplumsal kabul görme ve devletin tutumları bakımından en uygun ülke olarak Türkiye'yi gördüklerini savunmak mümkündür. Farklı illerdeki sığınmacılarda da benzer nedenlerle Türkiye'ye gelme durumunun söz konusu olduğu Suriyeli sığınmacılara yönelik çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Koyuncu, 2015, ss. 69-71; Sağır, 2018, ss. 210-211).

10. Suriyelilerin Kayseri'ye Geliş Nedenleri ve Kültürel Uyum

Katılımcıların Kayseri ilindeki Suriyelilerden oluşması hasebiyle Kayseri ilini tercih etmelerindeki nedenler bu çalışma tarafından inceleme konusu edinilmiştir. Kayseri'ye uyum sağlama konusundaki tutumlarının anlaşılması hususunda katılımcıların niçin Kayseri ilini tercih ettikleri sorusuna verdikleri cevabın meseleyi aydınlatıcı birtakım ipuçları sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların Kayseri'ye geliş sebeplerine dair ifade ettikleri hususlar aşağıda verilmektedir:

“Yani, Kayseri, Suriyeliler çoktur, ama (Suriyelilere yönelik dini) hizmet az diye geldik.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Dayım... buraya yerleş(miş)ti, yaklaşık 10 yıl oldu... sonra onlar bizi buraya getirdiler yani.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Diyanet belirledi (diyanetin üniversite bursuyla gelmiş)... şu an yani herhangi bir yere geçiş yapabilirim... ama ben Kayseri'yi çok sevdim (buradan ayrılmak

istemem)... siz bize çok yakınsınız, yani ahlak değerleri falan, anlaşma, insanların fikirleri falan hep aynı, aynı şey yani. Hiç farklılık hiç gurbet yaşamadım.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Bir arkadaş tavsiyesiyle... Suriyeli.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“İlk önce... Gaziantep’e gittim... problemler oldu... Suriyeli... çok olduğu için. His, rahat hissetmedim... Oradan Kayseri’ye geldik. Kayseri... çok sakin bir şehir... Kayseri, Antep’lerden daha bağlı (dine). Öyle gördüm ben.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“İş için... burada çevrem var... kızım burada.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

Görüşme yapılan katılımcıların Kayseri’ye geliş nedenlerine dair yaptığı izahlar görüldüğü üzere çeşitlilik arz etmektedir. Bu çerçevede birtakım katılımcıların dini ve kültürel gerekçeler dolayısıyla Kayseri’ye geldiği sonucunu çıkarmak mümkün gözükmemektedir. Yukarıda ifadeleri geçen katılımcılardan *Ebubekir*, bu bağlamda Kayseri’deki Suriyelilere dini hizmet verebilmek amacıyla geldiğini ifade etmektedir. İsmi geçen katılımcının Suriye’de iken dini eğitim almış ve ailesi tarafından dine hizmet amacıyla bu yola yönlendirilmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu bağlamda *Ebubekir* gibi belirli hassasiyetleri olan katılımcılar açısından Kayseri’nin muhafazakâr yönü itibarıyla uygun bir şehir olduğu söylenebilir. Bunun yanında yine diğer bazı katılımcıların dini ve ahlaki değerler ile insanların düşünüş tarzı gibi hususlarda Kayseri’nin Suriye’ye benzerlik taşıdığını ifade etmesi şehrin muhafazakâr bir şehir olarak değerlendirilmesi ile örtüşen bir bilgi olarak zikredilebilir. Ayrıca bu durumun özellikle dini hassasiyetleri olan Suriyeli bireyler için uyumu kolaylaştırıcı, yalnızlık ve gurbette kalma hislerini azaltıcı bir unsur olarak zikredilebilmesi mümkün gözükmemektedir. Bunun yanında Kayseri’nin iş imkânları açısından sanayileşmiş bir şehir olması hasebiyle belirli bir düzey yakalamış olması, eğitim imkânlarının belirli bir standarda ulaşmış olması, Kayseri halkının Suriyelilerin nispeten yoğun olması (78.199)’na karşın sığınmacıların yoğun oldukları şehirlerden daha ılımlı bir yaklaşım sergilemesi, yine burada dostlar, aile ve akrabalarından kimselerin yaşıyor olmaları gibi hususların şehri birçok katılımcı açısından çekici hale getirdiğini ileri sürmek mümkün gözükmemektedir. Burada yine şehir halkının diğer yerlere nispetle daha ılımlı tavırlarının bulunmasında dini değerlerin rolünün olabileceği akla gelmektedir.

11. Suriyelilerin İş Hayatındaki İlişkileri ve Kültürel Uyum

Suriyelilerin Türkiye'ye kültürel olarak uyum sağlamalarında etkili olabileceği ileri sürülebilecek hususlardan bir diğeri de iş hayatı konusundaki düşünceleri ve bununla ilgili olarak iş hayatları esnasında iletişime geçtikleri insanlarla kurdukları ilişkilidir. Bu bağlamda kurulan ilişkiler ve bunlardan hareketle ortaya çıkan anlamlandırma durumlarının Suriyelilerin Türkiye'ye kültürel uyum sağlamalarında etkili olabilecek bir yapı arz etmeleri mümkündür. Bu doğrultuda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Ben burada... (iş yerim) ailem gibi... hakikatte ben gurbetteyim, ama hissetmiyorum...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Çok fazla arkadaşımız olmuyor...” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Mobilya çalıştım. Döşeme çalıştım. Organize sanayide... (ilişkilerimiz) Çok güzel(idi).” (Tahir, 22 yaş, üni. öğr.).

“Suriyelilerle çalışıyorum (Suriyeli okulu)... sadece idareciler ve Türkçe öğretmenleri Türk, onlarla da (ilişkilerimiz) güzel elhamdulillah sıkıntı yok... benim açımdan (Türkçe bildiği için)... iyi elhamdulillah... sosyalim...” (Cemal, 24 yaş, üni. öğr.-tercüman- öğretmen).

“...babam mesela iş açmaya çalışmıştı arkadaşıyla, dilden dolayı kazanmadılar.” (Selma, 21 yaş, üni. öğr.).

Görüldüğü kadarıyla katılımcıların bir kısmı iş yeri arkadaşları ile samimi veya olumlu ilişkiler gerçekleştirirken bazılarında bu mümkün olmamaktadır. Bu durum ile ilgili olarak özellikle Türkçe bilgisi daha iyi olanların samimiyet kurma ve olumlu ilişkiler tesis etme noktasında daha başarılı oldukları söylenebilir. Dil bilmeme durumunun aynı zamanda iş yeri kuran Suriyeliler açısından da bir engel oluşturduğu yine Suriyeli katılımcılar tarafından ifade edilen hususlar arasında yer almaktadır. Bu durumun taraflar arasında iletişimi sınırladığı veya engellediği böylece de birtakım önyargıların oluşmasına uygun bir zemin teşkil edebileceğini savunmak mümkün gözükmektedir. Bu bağlamda Türkçe bilme durumunun uyum sağlama açısından oldukça önemli bir husus olduğu tekraren kendisini göstermektedir.

Suriyelilerin çalıştıkları iş koşulları hakkındaki düşünceleri de onların kültürel uyumlarına etki etme potansiyeli taşıyan bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu konuda katılımcıların Türkiye'deki iş koşulları hakkındaki düşüncelerinden öne çıkan bazı hususlar aşağıdaki şekildedir:

“Biraz yorgunluk var... her işte var... buraya yaşamaya gelmişiz iş koşulunu şey etmeye değil yani çalışmak zorundayız... Türkler çok çalışıyor.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“400-500 TL fark oluyor... diğerine asgari ücret bize daha az... Allaha çok şükür. Elhamdülillah. Savaş ortamından... yokluktan kıtlıktan çıktım... buradaki her şeyi nimet olarak görüyorum... halimize şükür.” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“...Suriyeliler çok çalışkandır... organizedeki patronlar böyle dediler... ama ... maaş alamıyorlar... en büyük sıkıntımız böyle.” (Mustafa, 28 yaş, üni. öğr.-tercüman-dernek görevlisi).

“Dış ticaret yapıyorum... yani yurt dışı pazarlama... (işverenlerle, iş arkadaşlarıyla ilişkiler)... iyidir, sıkıntı yok... sanayi... normal hayat(tan) daha çok sert olur yani. Ama genel olarak iyiler... bi sıkıntımız yok çok şükür. Anlaşıyoruz, şaka yapıyoruz... sohbet ediyoruz... ara sıra tartışmalar olur da... Suriye'deki yani savaş, vatan haini falan...” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Bugün yok yarın vereceğiz... diyorlar. Ayın başı geldiğinde bizi terk ediyorlar... şikayet etsek bile devlet tutmuyor(ilgilenmiyor)... Allah kimseyi bizim durumumuza düşürmesin... Türk işçiyle çalışıyoruz... o 125 TL alıyor. Ben... 60-70. Aradaki fark haksızlık.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

Yine iş hayatı içerisinde Suriyeli olmaktan ötürü düşük ücret alma, ücret alamama, her ne kadar iyi ilişkileri olsa da Suriye’de savaş durumu ile ilgili olarak vatan haini gibi suçlamalarla karşılaşma gibi durumlar da Suriyeliler açısından birtakım olumsuz koşulların varlığına işaret etmektedir. Bununla ilgili olarak Suriyelilerin mağdur ve haklarını gereğince korumaktan mahrum durumda olmalarının kimi iş verenlerce suiistimal edildiğini düşünmek mümkün gözükmektedir. Söz konusu hususa, konuyla ilgili farklı illerde ve örneklerde yapılmış çeşitli çalışmalarda da temas edilmektedir (bkz. Deniz vd., 2016, s. 125; Erdoğan, 2018b, s. 109). Ayrıca Kayserililerle yapılan bir çalışmada da Suriyelilerin zor durumda oluşlarının kimi işverenlerce sömürüye dönüşebildiğine işaret edilmektedir (Karaarslan & Gençoğlu, 2019, s. 143).

Her ne kadar bazılarınca Suriye’de yaşanan zorluklara nispetle çok da önemli olmadığı vurgulansa da bu durumun rahatsızlık verici bir boyut taşıdığı görülmektedir. Bunun yanında Suriyelilerin çok çalıştığı düşüncesinin ilk olarak Türkiye’de yaşayan diğer insanlardan daha fazla işe ihtiyaçları olabildiği için daha çok ve daha gayretli çalışabilme ihtimalleri mevcut görünmektedir. Fakat aynı zamanda bu ifadenin Suriyelileri koruma ve öne çıkarma amaçlı bir savunma mekanizması olma ihtimali de vardır denilebilir. Ayrıca bir diğer konu ise Suriye’deki iç savaş hakkında insanlardaki kafa karışıklığının iş yerindeki insani ilişkileri olumsuz etkileyebilecek bir potansiyel

taşıyabilecek bir durum arz etmesidir. Netice itibariyle bu gibi olumsuzlukların da Suriyelilerin kültürel uyumları ile ilgili olarak engelleyici bir etki oluşturabileceği ve katılımcıları ayrışma gibi ev sahibi toplumdan uzaklaştırıcı stratejilere yöneltme ihtimali olduğunu ifade etmek imkân dahilindedir. Türkiye’de iş koşulları ile ilgili olarak diğer bazı katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

“(hem öğretmenlik hem tercümanlık yapıyor)... çünkü bin üç yüz TL maaşımız okulda gidiyorsun yani bir şey yapmaz Türkiye de.” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

“Grafik dizayn... işte bilgiler alıyorum, satıyorum... genelde Araplara... reklam üzerine... kazandığım parayı aileye gönderiyorum, burs da bana yeter... Burada iş kutsallaştırılıyor. Bir söz çıkmıştır: ‘Millet yaşamak için çalışır, ama Türkler çalışmak için yaşar.’... sınıflandırdılar... uluslararası en fazla çalışan millet, Türkler çıkmış... sonra Çinliler... Japonya filan.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Burada daha çok, kapitalizm olduğu için hayat çok hızlı yetiştiremiyorsun... yorgunsun...” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Çalıştım, bir yerde... orada... bir adam vardı, yaşlı... adam sürekli... sen Suriyelisin... buraya geldin çalışmak için hem de ekmek parası için diyordu... hem okuyacağım hem de çalıştım öyle düşündüm... o yüzden... dayandım... ben zaten üzerimde çok şeyler vardı o zamanlarda buna rağmen üstüme geliyordu, öyle.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

“(Grafik) tasarımcıyım... yurtdışından para getiriyorum Türkiye’ye... para... yurtdışından mesela bir iş... yaptım bana para gönderecek... Türkiye’ye” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“...Türkiye ekonomisi daha iyi oldu, çünkü Suriyeliler çalışıyorlar... ekonomiye katkı sağlıyor... ben çalışıyorum, burada, maaşım var.” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

Bunun yanında okuduğu halde çalışmak ve ailesine yardım etmek zorunluluğu veya sorumluluğu hisseden Suriyelilerin de olduğu hatta bazılarının okulun yanında birden fazla iş yapabildiği görülmektedir. Beklenebileceği gibi özellikle gençler arasında yaygın olan bu durumun iş hayatına atılmak konusunda bazı Suriyeli kadın veya erkeklerin doğrudan olmasa da dolaylı olarak bir sorumluluk hissettikleri ve bu durumun da kendileri için teşvik edici bir unsur olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca bazı Suriyeliler ise Türkiye’ye ekonomik olarak çeşitli açılardan fayda sağladıklarını ileri sürmektedirler. Bu düşüncede bir hakikat payı olabileceği ihtimali kabul edilebilir gözükmektedir. Ancak psikolojik açıdan bakıldığında bu düşüncenin Suriyelilerin Türkiye’ye maddi açıdan olumsuz etkilemek bir yana olumlu etkilediğini vurgulama

ihtiyacının bir tür mantığa büründürme savunma mekanizması olarak işlev görmesi de mümkün gözükmektedir (Özakkaş, 2017, ss. 409-413). Dikkat çekici bir diğer husus ise Türklerin çok fazla çalıştığını düşünmeleri ve bunun yanında burada kapitalizmin de oldukça güçlü olduğunu ileri sürmeleridir. Bu durumun Türkiye'nin Suriye'ye nispetle Batı tarzı hayata ve dolayısıyla çalışma hayatına daha yakın olması ve bundan dolayı da Suriyelilere bu tarz bir sıkı çalışma hayatının tuhaf ve alışılmadık görünmesi mümkün gözükmektedir. Bu duruma dair katılımcılardan *Yusufo*'un bahsettiği sınıflandırmaya ise (Türkiye'nin en fazla çalışan ülke olduğu) ulaşamamıştır.

12. Suriyelilerin Türklerle ve Suriyelilerle Komşuluk İlişkileri

Komşuluk ilişkileri insanın günlük hayatı içerisinde önemli insani iletişim alanları arasında yer almaktadır. Her ne kadar Türkiye'de de modernliğin etkileri ile özellikle büyük şehirlerde komşuluk ilişkilerinin nispeten zayıflamış olduğu düşünülebilecek olsa da özellikle geleneksel mahallelerde komşuluk kültürünün hala güçlü olduğunu savunmak mümkündür. Bu bağlamda Suriyelilerin önemli bir bölümünün geleneksel mahallelerde oturduğu, Kayseri özelinde katılımcıların önemli bir bölümünün Osmanlı, Selçuklu, Danişmend, Küçük Mustafa gibi eski mahallelerde yoğunlaştıkları ifade edilebilir. Bu doğrultuda gündelik hayat içerisinde önemli bir sosyalleşme aracı olan komşuluğun Suriyelilerin kültürel uyumu açısından önem arz eden bir mesele olduğunu ileri sürmek mümkündür. Dolayısıyla çalışmanın katılımcılarının önemli bir çoğunluğunun hem Suriyeli hem de Türk komşuları bulunmaktadır. Bundan dolayı Suriyeli katılımcıların komşuluk ilişkileri öncelikle Türk komşuları ile ardından da Suriyeli komşuları ile ilişkileri açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Suriyelilerin Türk komşuları ile ilişkilerine dair duygu ve düşüncelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

“Geçen, bir komşu... (bakkal)dükkânı var... ondan bir şey(ler) satın alıyorum, bazen de Suriyeliler (den)... O da diyor; “senin parandan bize nasip olsun” diyor. şöyle dedim “inşallah, gelecek sefer Suriyelilerden aldığım şeyleri sana göstereceğim. Onun gibi varsa sende, senden alırım. Yoksa ne yapacağım?” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Türk komşulardan biraz daha geri duruyoruz... Kendileri bizden geri duruyor. Onların kültürleri başka bizimki başka... garipseme var, dil sorunu var.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Çok güzel de ben anlayamıyor dil olarak.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Valla hocam çok samimi, aynı ev hissediyoruz. Ne zaman hangi yemek bizde varsa onlara veriyoruz, onlar da bize veriyorlar. Bayram günlerinde ziyaret ediyorlar, üzüntülü günlerde ziyaret ediyorlar... ‘siz yalnız değilsiniz, biz sizin yanınızdayız, ne isterseniz biz varız’ (diyorlar) gerçekten, samimi, dini, insani olarak çok... severim yani.” (Tahir, 22 yaş, üni. öğr.).

“Çok güzel Elhamdülillah... diğer komşularımız da çok iyi yalnız üst komşumuz... bazen sesiniz neden yüksek diyor ben ders çalışıyorum ama her zaman adam müzik çalıyor şöyle bağıra bağıra söyleyemiyoruz bir şey...” (Cemal, 24 yaş, üni. öğr.-tercüman- öğretmen).

“...güzel, hiçbir sıkıntı yok... çok fazla Türkçe (bilmiyorum)... selamun aleyküm, aleyküm selam bu kadar. Türkleri çok seviyorum onlar Suriyelilerden daha iyi cana yakın.” (Ayşe, 36 yaş, ev hanımı).

Yukarıdaki ifadelerden hareketle katılımcılar ile Türk komşularının ilişkilerinin genel itibariyle olumlu bir yönde seyrettiğini söylemek mümkün gözükmektedir. Nitekim birçok Suriyeli, Türk komşuları ile dil bilmeseler dahi olumlu ilişkiler kurduklarını ve hatta bazıları Suriyeli komşularından ziyade Türk komşularını sevdiklerini ve tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Bu durumla ilgili olarak özellikle Türk komşuların Suriyelilere yardımlaşma, maddi-manevi destek olma ve ilgi göstermelerinin Suriyelilerin Kayseri’deki komşuları ile müspet yönde ilişki kurmalarında ve bu çalışmanın konusu açısından uyum sağlamalarında pozitif etkisi olan bir husus olduğu ileri sürülebilir. Bunun yanında yine Türkçe bilmeme ve kültürel bazı farklılık durumlarının zaman zaman iki tarafın birbirine mesafe koymalarına veya yanlış anlayabilmelerine neden olabildiği de gözlemlenmektedir. Türkler ve Suriyelilerin komşuluk ilişkilerindeki olumlu ve olumsuz yönler Antep ve Kilis çevresindeki Suriyelilere yönelik gerçekleştirilmiş bir çalışmada da örneklendirilmektedir (Deniz vd., 2016, ss. 105-108)

Bunun yanında yukarıda ifadeleri örneklendirilenlerden *Ebubekir*’e yönelik olarak esnafın kendi dükkânından alışveriş yapması talebi de aralarında bir tür bağ olup sevdiği komşusuna bu bağı aracı yapma olarak düşünülebileceği gibi Kayseri esnafının Suriyelileri kazanılması gereken potansiyel müşteriler olarak da değerlendirebilmelerinin mümkün olduğu şeklinde anlaşılabilir. Ayrıca iki tarafında normal komşuluk ilişkileri çerçevesinde zaman zaman birbirlerinden rahatsızlık duyabildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte özellikle Suriyelilerin bu durumdan rahatsızlık duyabilmekle birlikte sığınmacı olmalarından ötürü bu durumları olay çıkmasın düşüncesiyle sineye çektikleri ve bu durumun da ilişkilere zarar verebilecek bir potansiyel taşıdığı görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların Suriyeli komşuları hakkındaki görüşleri de çalışma açısından önem arz eden hususlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların Suriyeli komşuları hakkındaki görüşlerinden öne çıkanları aşağıda verildiği gibidir:

“Var... ama... gidip gelme, yine olmuyor.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Sadece 1 aile (komşu olarak) var, çok kötü bir aile. Bu yüzden biz onlarla konuşmuyoruz.” (Ravza, 23 yaş, üni. öğr.).

“Dilden dolayı ister istemez Suriyeli komşular ile olan ilişkimiz daha iyi.” (Selman, 40 yaş, inşaat işçisi).

“Çok güzel... yabancı olarak... yabancı kişi kendi ülkelerindeki kişiyi görürse çok samimi olarak davranıyor.” (Tahir, 22 yaş, üni. öğr.).

“hiç ilişki kurmam Suriyelilerle nedeni bende kalsın o da benim sorunum. Bir selam var aramızda. Suriyelilere karşı bir şey oluşmuş değil de bende yani bilmem. Ben kendimi Türk görüyorum. Yani ben kendimi Arap görmem.” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

Görüldüğü üzere Suriyelilerin kendi ülkelerinden gelen diğer Suriyeliler ile ilişkileri olumlu yönde seyretmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ortak bir dil kullanıyor olmaları, müşterek kültürel özellikler, savaş ortamından kaçarak Türkiye’ye gelme bakımından aynı kaderi paylaşma gibi hususların rol oynaması mümkün gözükmektedir. Ayrıca görüşmecilerin kendi kültürlerini sürdürürebilme açısından da birbirleriyle olumlu ilişkiler kurma gayreti taşıyabilmeleri mümkündür. Bu bağlamda katılımcıların bir nevi kendilerini kültürel anlamda yalnız hissetmeme, farklı bir ülkede birbirine yardımcı olma ve dayanışma sağlama gibi duygusal ve yararçı saiklerle de karşılıklı olarak pozitif ilişkiler geliştirebilmeleri ihtimal dâhilindedir. Bununla birlikte bu durumun Suriyelilerin belli bölgelerde yoğunlaşarak kendi içlerine kapanma ve dış toplumdan soyutlanma tehlikesine de yol açabilecek bir husus olduğunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca bazı Suriyelilerin gerek iş yoğunluğundan gerekse birtakım olumsuz algılardan ötürü diğer Suriyeli komşularla pek fazla ilişki kurmadıkları katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu konuda özellikle olumsuz tavır koyan katılımcıların ikisinin de Türkmen asıllı olması hatta içlerinden birisinin *“hiç ilişki kurmam Suriyelilerle nedeni bende kalsın o da benim sorunum. Bir selam var aramızda... kendimi Türk görüyorum. Yani ben kendimi Arap görmem”* ifadeleri gerek aynı soydan gelmeme gerekse bunun dışındaki bazı olumsuz algı veya tecrübelerin, Suriyelilerin kendi içlerindeki ilişkileri negatif yönde etkileyebildiği gözlemlenmektedir. Bu katılımcıların ise genel olarak Türk komşuları ile daha olumlu

ilişkiler kurdukları ve böylece burada oluşan eksikliği telafi ettikleri kendilerinin Türk komşularla ilişkiler kısmında belirttikleri ifadelerden anlaşılmaktadır. Nitekim Arap olmadığını vurgulama ihtiyacı hisseden katılımcı, Türk komşularla ilişkileri hakkında yukarıda da belirtildiği üzere “(ilişkilerimiz) süper. Ben çok gidip gelmem ama benim hanım gider gelir hanımın yanına gelip giderler. Komşuluk ilişkimiz iyi. Birbirimize yardım ederiz” şeklinde duygu ve düşüncelerini dile getirmektedir. Bu durumun da Türkiye’ye kültürel uyum konusunda bir motivasyon kaynağı olabileceğini düşünmek mümkün gözükmemektedir.

13. Maddi Durum ve Temel İhtiyaçların Karşılama Düzeyinin Kültürel Uyuma Etkisi

Temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanamaması ile bir memlekete uyum sağlama arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmek mümkündür. Zira ihtiyaçlarını temel düzeyde dahi karşılayamayan insanların o şehre veya ülkeye uyum sağlamasının hiç olmazsa bu uyumda belirli bir düzey yakalamasının pek kolay olmayacağını söyleyebilmek imkân dahilindedir. Bu bağlamda katılımcıların temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı hususunda görüşlerine başvurulmuştur. Söz konusu duruma dair katılımcıların ifadelerinden belirgin olan örnekler aşağıdaki gibidir:

“Hayır (yeterli değil)... 10. aydan 2. aya kadar iş yok... evde oturuyoruz... onun hesabını yapıp ona göre hayat sürüyoruz. Akrabalardan borç alıyoruz... bu evde... tavan akıyor iyi yere çıkmak istiyorum ama güç yetmiyor. Güneş vurmuyor, rutubet alıyor... daha iyi yaşamak istiyorum ama elimden gelen bu kadar.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Yarı beklentim karşılanıyor. Nasıl anlatayım ne şekilde anlatayım... yani telefonlara (vs.) süper bir şeylere ayıracak şeyimiz yok. Normal yaşantı...” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Maaş yok... İş yok, güç yok... 2 ay oldu işsiz oturuyoruz... kapı komşum iki torba yakacak verdi ... 2 aydır kirayı veremiyoruz... Ev sahibinden haber geldi 2-3 gün içinde kirayı vermezsek dışarı atacak.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Çalışırken tamam gene karşılıyordum ihtiyaçlarımı ama şimdi işsizim. 5 aydır çalışmıyorum... şimdilik kardeşimden borç alıyorum, kiramı vs. her ay ödüyorum.” (Selman, 40 yaş, inşaat işçisi).

“Çalışmıyorum... ameliyatlıyım... (temel ihtiyaçların) %50’den aşağısını karşılayabiliyorum... o kadarına razı oluyorum ... burada günü kurtarma (derdindeyiz)... çocuklar çalışıyor... bin TL (alıyorlar) 300-400 TL şuraya kiraya verirsin, elektrik suya 600-700 TL verirsen nasıl yaşayacaksın?...” (Yasin, 50 yaş, şoför).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabilirdiği kadarıyla önemli bir kısmı temel ihtiyaçlarını dahi karşılama hususunda zorluk yaşamaktadırlar. İş bulma hususunda zorlanmalarının yanı sıra düşük ücretler almalarının da bu durumda etkisi olabileceği anlaşılmaktadır. Bu durumun onların hayat standartlarının ciddi anlamda düşük olabilmesine sebebiyet verebileceği ve bundan dolayı da sosyoekonomik durumu çok düşük olan Suriyelilerin özellikle hırsızlık-gasp gibi birtakım suçlara bulaşmaya neden olabilecek bir tehlike taşıyabilmesi riskinin bulunduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların suç oranlarının bu riskli duruma rağmen oldukça düşük düzeyde oldukları da belirtilmelidir (“İç İşleri Bakanlığı Basın Açıklaması”, 2017). Her ne kadar yabancı olma, sınır dışı edilme riski, halkın dikkatini çekmeme, linç edilme korkusu, dini hassasiyetler gibi şekillerde açıklanabilecek olan mevcut durum aksini söylese de bu durumun bir risk faktörü olarak göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik durumu belirli bir seviyede olan Suriyeliler de bulunmaktadır:

“Ben... çalışıyorum, (Arapça ve dini dersler veriyor) hoca olarak. Oradan sağladığım kazanç... ihtiyaçlarımı karşılamak için... elhamdulillah yeterli” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Babam Arapça Edebiyat öğretmenliği yapıyor, geçici eğitim merkezinde yapıyor... ben burs alıyorum, babamın maaşıyla geçiniyoruz inşallah... YTB'den burs alıyorum... Benim için yeterli ama başkaları aile büyük aile varsa, yeterli değil. Yani başka bir iş çalışmayı daha tercih ederler. Yeterli olması için.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“(Gönüllü öğretmen) okuldan sonra çıktıktan sonra... bir Türk tercümanlık ofisine devam ediyorum... bin üç yüz TL maaşımız okulda... bir şey yapmaz Türkiye de ... Elhamdulillah yani çalıştığım için iyi ama mesela okuldaki (öğretmen) arkadaşlarım çok zor durumdalar...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

“Annem İngilizce öğretmeni... çalışıyor... bir de küçük evimiz vardı... Şam'da... (onun) kirası (geliyor, yeterli oluyor).” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Babam çalışmıyor, kardeşlerim çalışıyor. Onların çalışmaları... yeterli oluyor.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Sosyo-ekonomik durumu daha iyi durumda olan Suriyelilerin ise çoğunlukla birden fazla iş yapılan veya birden fazla kişinin çalıştığı ailelerden olmaları dikkat çekici bir husustur. Bu bağlamda Suriyelilerin düşük ücretler alabilmelerine mukabil birden fazla kişinin çalışması, birden fazla iş yapma veya Suriye’de edindiği maddi varlıklardan elde ettiklerini işten kazandıklarıyla birleştirme gibi yollarla, zorlukların üstesinden gelmeye

çalıştıkları ve düşük maaşlı olmanın zorluğunu telafi ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Kayseri’de Suriyeliler konusunda yapılan bir çalışmada da Kayserililer tarafından Suriyeli ailelerde birden fazla kişinin çalışmasının ihtiyaçların belirli bir seviyede temini açısından gerekli görüldüğü ifade edilmektedir (Karaarslan & Gençoğlu, 2019, s. 87). Yukarıda zikredilen ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerle durumları karşılaştırıldığında bu bireylerin uyum sağlama açısından daha şanslı görülebileceklerini söylemek mümkün gözükmemektedir.

14. Suriyelilerin Savaş Öncesi Duruma İlişkin Duygu ve Düşünceleri

Katılımcıların savaş öncesi durum hakkındaki duygu ve düşüncelerinin de Kayseri ve Türkiye’ye psikolojik anlamda kültürel uyum sağlamalarında etkili olabileceği savunulabilir. Bu minvalde katılımcıların savaş öncesi Suriye algılarının müspet olması durumunda Suriye’ye dönme isteklerinin her ne kadar savaş süreci hayli uzasa da daha canlı olabileceği dolayısıyla da savaş öncesi Suriye’ye ilişkin daha olumsuz algılara sahip olan sığınmacılara nispetle Türkiye’ye uyum sağlama motivasyonlarının daha düşük düzeyde olabileceği düşünülebilir. Söz konusu durum Suriyelilere yönelik farklı iller ve örneklerde yapılmış olan Sağır’ın ve Erdoğan’ın çalışmalarında da ele alınmakta ve oradaki katılımcıların önemli bir kısmı savaş öncesi yaşantılarını olumlu olarak anlamlandırmaktadır (Erdoğan, 2018b, s. 110; Sağır, 2018, ss. 199-201). Bu çalışma bağlamında ise katılımcıların savaş öncesi Suriye’sine ilişkin duygu ve düşünceleri olumlu olanlar ve olumsuz olanlar bağlamında değerlendirilecektir. Öncelikle çoğunluğu teşkil eden olumsuz görüşler ele alınarak yorumlanacak ardından olumlu görüşlere değinilecektir. Bu doğrultuda savaş öncesi Suriye’ye dair genel olarak olumsuz görüşler bildiren katılımcıların ifadelerinden öne çıkanlar şunlardır:

“Savaş olmadan önce, elektrik sıkıntımız vardı, su sıkıntımız vardı... niçin?... devlet... hiç çalışmadıkları için.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. öğr.-grafik tasarımcı).

“Biz Suriye’deyken her kişi sabah namazına her zaman giderse, istihbarat şubesine takrir (ifade) veriyor. ... Neden, her sabah namazına gidiyorsun? ... sen teröristsin... sen bize zarar veriyorsun... bir memur oldun devlette, devlet seni kabul etmez... sen müteşeddidsin, derler. Özgürlük, hiçbir zamanda hissetmedik... fesad var, rüşvet var, devlet... kötü davranıyor... biz her zaman yani, kusura bakma “hayvanlar gibi hissettik” Suriye’de... sen insan değilsin... okuyorsun ama büyük olmayacaksınız... 2008... 2011’e kadar... Şii mezhebi Suriye’de çok yaygın olmuş... fakir bir aileye gidiyorlar... sen mal ihtiyaç varsa vereceğiz ama sen Şii olacaksın... ailenizi ve arkadaşlarınızı Şii mezheplerine hidayet vereceksin... bu savaş(ın)... bir sebep(i)...

diyebiliriz ... maliye... askeriye... eğitim... genel emniyet müdürlüğü (Şiilerden oluşuyordu).” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Esed çok zalimdi... babasından beri... Esed babası ölmüş... gelmişler, referandum yapmışlar, oğlunu... başbakan olarak koymuşlar. Yine zulüm devam ediyor. Yolsuzluk... Şii-Sünni ayrımı var... Şiisin sen 1.derece vatandaşsın. Sünnisin, sen vatandaş sayılmıyorsun. Tabi ki, paran varsa sayılırsın.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Suriye’deyken mesela bir şey istedim senden sen bana vermediğin için sana kırıldım ve o zaman sana bir zarar vermek istiyorum yani... (iftira atılıyor) küçük kâğıtlar gönderiyor (polise) tabi Suriye’de iken kim şikayet ettiyse hiç adı çıkmıyor o zaman ya da çok para verecek yani rüşvet (verecek) bilmek (için)... mesela çok az bir miktar... hem Şiiler hem Nusayriiler var ama istemiyoruz yani yüzde 95 bizim yüzde 5 onlar, her seçim yaptığında yüzde 99... görevliler... millet kimse ona (Esed) vermiyor yüzde 99 çıkartıyor yani mesela... kimse görmesin diye oy veriyor (görevli) ona soruyor... Esed değilse... oyunu tekrar attırıyor ve hapishaneye gidiyor” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Esed babası... lanetli... 50 yıldır onunla, oğlu hükmettiği sürece, artık millet korku şey yaptı her eve. Hatta şey de diyorlar... ‘susun, susun duvarlar kulağı vardır’ diyorlar... o kadar şey yaptı. Hatta erkek, eşiyile konuşurken bile evde... korkuyorlar yani. Anlatabildim mi? Korku... devrim olmasın diye herkese yerleşti. Ondan dolayı artık biz korkuyoruz yani... Şu an Türkiye’deyiz dayımın oğlu (burada dahi korkuyor).” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Sığınmacıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla büyük çoğunluğun savaş öncesi Suriye’ye dair oldukça olumsuz tecrübe ve algıları mevcut bulunmaktadır. Bu çerçevede devletin ülkeyi ihmal ettiği, mezhepçilik yaptığı ve Sünnilere ayrımcılık yaptığı, özgürlükleri kısıtlayarak baskı rejimi kurduğu, dini hassasiyet düzeyi yüksek insanları tahkikata tabi tuttuğu, halk arasında güven problemleri yaşanabildiği, oy verme gibi demokratik süreçleri güç kullanarak manipüle ettiği, korku kültürünün özellikle muhalif durumda bulunan Sünni bireylere hâkim kılındığı gibi negatif birtakım algı ve tecrübeler katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu durumların savaş öncesi süreçte de insanların ülke yönetimi ve gidişatı hakkındaki düşüncelerinin büyük ölçüde negatif olmasına yol açtığını ileri sürmek de mümkün gözükmektedir. Özellikle katılımcılardan birisinin ifadesiyle “hayvanlar gibi” hissetme duygusu yaşananların ne ölçüde derin bir hissî içerik taşıdığına dair ipuçları vermektedir. Bu hususlardan anlaşıldığı kadarıyla her ne kadar bir ülkenin vatandaşı olmak bakımından Suriye’ye bağlılıkları olsa da savaş başlamadan dahi katılımcıların önemli bir kısmının ülkeye dair aidiyetlerinin zarar görmüş halde olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu yaşananların üzerine bir de savaş ve sonrasında yaşanan travmalar eklendiğinde sığınmacılar açısından Suriye yönetiminin oldukça olumsuz çağrışım ve algılarla anıldığı yorumunu yapmak ve

Türkiye’de özgürlükçü ortamın özellikle psikolojik rahatlık anlamında kendileri açısından oldukça değerli olduğunu ve bu bağlamda bu kişilerin kültürel uyum konusunda daha yüksek motivasyon taşıyabileceklerini düşünmek imkân dahilinde yer almaktadır.

Birçok katılımcı savaş öncesi Suriye’ye dair olumsuz görüş ve algılardan bahsetse de bazı katılımcılar savaş öncesi hakkında olumlu birtakım ifadeler yer vermektedirler. Bu ifadelerden öne çıkanlar aşağıdaki gibidir:

“Ora daha iyiydi savaştan önce.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Zaten Şam biraz sakindi... rahattım her açıdan, ailem vardı. Nasıl diyeyim halalarım, teyzelerim onlara gidiyorduk... Osmanlı... şöyle göstermeye çalışıyorlar, yani İsrail gibi... ama herkes doğru olmadığını biliyordu. Bilinç vardı. ben Suriye’deyken... küçüktüm. Bu yüzden, diyorum acaba küçük olduğum için mi öyle düşünüyorum... en mutlu insan bendim diyebilirim. Ama bilmiyorum, çocuk muydum, ya da hayat orada öyle miydi?” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Suriye önce güzel rahat ama... savaştan sonra kötü.” (Ayşe, 36 yaş, ev hanımı).

“Hayatımız güzeldi... durumumuz... iyiydi... sıkıntı... para konusunda hiç yaşamadık... Suriye’de yaşadığımız bütün komşularımız, ilişkimiz iyiydi... her insan ülkesini beğeniyor yani bir şey diyemez... Türkiye’den çok satış oluyor(du). Biz mesela Şam’da yaşıyoruz ama Türk kıyafetini satın alıyorduk...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Görüldüğü üzere savaş öncesi dönem hakkında olumlu görüş bildirenlerin hemen hiçbirisi yukarıdaki olumsuz duygular ve düşüncelerin hilafına değildir. Olumlu görüş bildiren katılımcılar kendi şahsi hayatları açısından Suriye’de daha rahat ve mutlu olduklarını ifade eden beyanatlarda bulunmaktadır. Bu durum ise anlaşılabilir bir husustur. Zira yukarıdaki katılımcılardan birisinin de ifadesiyle “her insan ülkesini beğeniyor.” Bu bağlamda katılımcıların kendi soydaşları ile aynı ülkede bulunmaktan ve sevdikleri, değer verdikleri kişilerin orada bulunmasından dolayı savaş öncesi Suriye’ye dair olumlu ifadelerde bulunmaları mümkün gözükmektedir. Ayrıca bir diğer katılımcının da ifade ettiği üzere bazı katılımcılar çocuk sayılabilecek bir yaşta oradan ayrıldıkları için o dönemdeki yaşantıyı sağlıklı bir şekilde değerlendirme konusunda sıkıntı yaşayabilmeleri de mümkündür. Ayrıca yine aynı katılımcının ifadelerinden hareketle devletin resmî ideolojisi ile halkın inanç ve yaşantıları arasında bir çelişki ve çatışma olduğu yargısına da ulaşmak mümkün gözükmektedir.

15. Suriyelilerin Savaşın Çıkış Nedeni Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri

Araştırma içerisinde söz konusu edilen durumlardan bir tanesi de savaşın çıkış nedeni ve seyri konusunda katılımcıların duygu ve düşünceleridir. Katılımcıların bu noktadaki görüşleri onların savaşa ve Suriye'ye dair algı ve duygularının ortaya konulması açısından önem arz etmekte ve bu doğrultuda da kültürel uyum psikolojisi açısından katılımcıları değerlendirirken konunun daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Suriye'deki savaşın nedeni, keyfiyeti ve seyri konusunda katılımcıların görüşlerinden belirgin olan örnekler aşağıdaki gibidir:

“Bu düşmanlarımızın bir projesidir... büyük âlimlerimiz çok nasihat etti... dinlemediler. Şimdi... pişman oldular... özet olarak fitnedir...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Suriye'deki savaş değil. Felaket. Klasik Savaş değil... Suriye'deki vatan meselesi değil. Tiyatro, ideolojiler, Amerika, PKK, IŞİD, İran Şii-Sünni falan... Suriye'deki... fitne, karışıklık, tecavüz... insanlar kaçıyor, şeref için... iç savaş, fitne... Amerika... Arabistan... İsrail... herkes orada... bu şeref savaşı değil, şerefsiz savaşı.” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Suriye'de... iç savaş var... eğer dış savaş varsa... hepimiz... aynı cephede... savaşıyoruz. Ama iç savaş olduğu için, birbirimize çok kötü davranıyoruz biz... Allah kimseye göstermesin. (bu iç savaş) Baskıdan kaynaklanıyor... Suriyeliler, özgürlük için çıktılar... Suriye'de... 2008 zamanından 2011'e kadar... Esed tarafından... fakir bir aileye gidiyorlar... mal ihtiyaç varsa... iş ihtiyaç varsa ne istersen biz yaparız ama Şii olacaksın... Bu savaştan bir sebep, neden de diyebiliriz yani...” (Tahir, 22 yaş, üni. öğr.).

“Savaş dış güçlerin oyunu. Savaş kendi kendine çıkmadı... yabancılar getirdi...” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“Önceden planlanmış bir şeydir... milleti nasıl ayağa kalktıracığını çok iyi düşünmüşler... hani Mısır'da şey oldu ya o Mübarek devrildi... çocuklar... okulda şey yazdı... bizim şey var ya göz doktoru (Esed) ‘Ey doktor sana sıra geliyor’... karakola götürüyorlar... (Karakoldakiler) “çocukları unutun” diyor. ‘Bir daha (dünyaya) getirin. Getirmeyi bilmiyorsanız, eşlerinizi getirin biz de yapmayı biliyoruz’ demişler. Öyle olunca... Der'a'daki millet... meydana inmeye başladı... Der'a'dan Humus... Şam'ın... köyleri... Halep... ondan sonra... bölge... ayrılmaya başladı.” (Yusuf, 22 yaş, üni. öğr. - grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda savaşın başlama nedeni konusunda en sık atıf yapılan iki unsurun dış müdahaleler ile ülke içinde rejim tarafından uygulanan baskı ve zulüm olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, dış güçler tarafından planlanan bir proje Der'a'daki okul çocuklarının Esad'a yönelik yazdıkları yönetim gücünü kaybedeceğini ifade eden yazılarının akabinde, polislerin çocuklara yaptıkları işkenceler ve ailelerine yönelik ahlak sınırlarını aşan söylem ve

tutumları ile başlayan gösteriler ile hayata geçmiş gözükmektedir. Daha sonra bu gösteri ve protestolar dalga dalga diğer şehirlere de yayılmış ve yine katılımcıların ifadeleriyle bu durum ülke içinde bir iç savaş ve fitne ortamının meydana gelmesine sebebiyet vermiş görünmektedir. Ayrıca bu iç savaşın çıkışında etkili olan diğer bazı faktörler de mevcut görülmektedir:

“Bizimkilerde dine küfretmek çok... belki Allahu a’lem, bizim bu başımıza gelenlerin sebeplerinden birisi bu... çok yaygın derken yani, illaki caddeden geçerken yani, bi duyacan yani.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Ben 2 defa göç ettim. Hem dedem Filistin’den Suriye’ye... hem ben Suriye’den Türkiye’ye... biz zaten... hep baskı altındaydık... Tunus’ta bir şey çıkınca biz de çıktık... Filistin, yani İsrail devleti bize çok yakın ve biz Suriye’de herhangi bir şey olduğunda ya da insanlar haklarını kazandıklarında ilk düşünecekleri şey, Filistin’i İsrail hükmünden kurtarmak. İşte, İsrail tehlikeye girmemek için... bu hale geldik...” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Zalim... yolsuzluk vs. ... orada, ... Şii-Sünni ayrımı var... Şiisin sen 1. derece vatandaşsın. Sünnisin, sen vatandaş sayılmıyorsun. Tabi ki, paran varsa sayılırsın... Tunus’ta başlamış, Mısır’a geçmiş, ondan sonra... biz de yapalım dedik. Eee çıktık sokaklara, bizi vurmaya başladı, kurşunlar... biz silahsız... sadece... Esed’i istemiyoruz diye çıktık. Bizi vurmaya başladı, öldürmeye başladı... bu savaş bitmesin, Sünniler öldürülsün (istiyorlar)... baksan şimdi Suriye’den kaçanlar... hepsi Sünni.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Önceden gönüllü olarak savaşıyorduk, sonra işin içine bir şekilde dolar girdi ve herkesi bir şekilde lider olma sevgisi bürüdü. O yüzden Suriye’deki savaş durmayacak, çünkü buna müstahak oldu. Suriye’nin durumu önceki gibi değil maalesef.” (Abdullah, 30 yaş, grafik tasarımcı).

“Sadece Arap ülkelerinde Suriye kaldı. Bu yüzden bu savaş, yapıldı onlara... gerçek Müslümanlar olmasın diye bu savaş başladı. Ben, böyle düşünüyorum... Bir de... belki Allah’a daha yakın olsaydım... Allah müdahil olacaktı. İnsanlar aracılığıyla belki... sadece oradaki savaş yapanları değil. Ben de bazen suçlu hissediyorum kendimi... bence başta imtihan oldu, sonra ceza oldu.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Bu bağlamda özellikle dini mahiyetli nedenlerin öne çıktığı ifade edilebilir. Söz konusu nedenler hakkında katılımcılardan bazıları bu iç savaşın hakiki Müslümanların yok edilmesini amaçladığını, diğer bazıları bölgedeki Sünni unsurları yok etme amacında olduğunu ifade etmektedirler. Bazı Suriyeliler ise bu savaşın insanlara dini bir imtihan olarak geldiğini ancak bu imtihanı kazanamadıkları için bir tür manevi cezaya dönüştüğünü bundan dolayı da kendilerinin dini zafiyetlerinden ötürü bir tür suçluluk duygusu yaşadıklarını belirtmektedirler. Kimileri ise bu iç savaşta dine ve din figürlerine dair saygı sınırlarını aşan hakaret türevi ifadelerin Müslüman olmaları hasebiyle Allah’ın kendilerine ceza vermesine neden olabileceğini söylemektedirler.

Yine bu iç savaşın ortaya çıkmasında Sünni kesime Şii olma konusunda baskı yapılmasının da etkisinin olduğu bazı katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

Yine bazı katılımcılara göre bir açıdan mezhep savaşı rengini taşıyan bu iç savaşa Sünnilerin hazırlıklı olmadıkları askerlik konusunda Şiilerin aksine gevşek davrandıkları bunun neticesinde ise savaşta kendilerine öncülük etme ihtimali olan özellikle askeri Sünni kadrolardan yoksun kaldıkları da savaşın seyri açısından ifade edilebilecek bir husustur. Bu bağlamda *Cemal*'in ifadeleri şu şekildedir:

“Savaşımız savaş değil bir fitne içerisinde başladık... taksir (kusur) bizde... bizimkiler askerlik yap hızlıca dön... para alın ve benim çocuğumu hiç almayın diyen çok bizden ehli sünnetten var...Şiiler ve Nusayriler diğerleri onlar çocuğunu... askerliğe veriyor ve orada gönüllü olarak... devam ediyor... sonra yükseltiyor rütbelerini yavaş yavaş... Suriye'deyken bir... biz çıktık elimizde hiçbir şey yok ve devlette hiçbir tanıdığımız yok ve biz ehli sünnet ve cemaatten yüksek rütbeli bizimle çıkacak... yok... bunun için fitne başladı... keşke İsrail gelse Suriye ye birinci şehit ben olsam...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Bu çerçevede özetle Suriye'de zannedilenin aksine klasik bir savaş olmayıp bir tür iç savaş ve fitne ortamının söz konusu olduğu bu durumun ortaya çıkmasında da ülkede siyasi, dini, mezhepsel anlamlardaki dayatma, baskı ve zulme varan uygulamaların; yabancı ülkelerin Suriye'ye dair planları ile müdahalelerinin ve bazı cihetlerden maddi bazı cihetlerden manevi bir takım dini içerikli nedenlerin etkili olduğunun katılımcılar tarafından düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla temel anlamda sığınmacıları değerlendirirken ve anlamaya çalışırken onların klasik bir savaştan değil bir tür iç savaştan çıktıklarının göz önünde bulundurulmasının kültürel uyum süreçleri ve toplumsal ilişkiler açısından önem arz ettiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca bu çalışmanın katılımcılarının belirttiği nedenlere benzer nedenleri konuyla ilgili olarak Suriyeli kadınlar örneğinde farklı şehirlerde yapılan bir çalışmada da rastlanmaktadır (Sağır, 2018, s. 203).

16. Suriyelilerin Türkiye ve Suriye Kültürleri Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri

Katılımcıların Türkiye'deki ve Suriye'deki kültürler hakkındaki görüşlerinin de Türkiye'ye uyum sağlamalarında etkili olabilecek bir unsur olduğu düşünülmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türk kültürüne dair düşüncelerine ve iki kültür arasındaki ortaklık veya farklılıklara ve çeşitli örneklem ve illerde yapılmış birtakım çalışmalarda değinilmiştir. Söz konusu çalışmalarda iki kültür arasında hem ortak hem de farklı

yönler olduğu ve Suriyelilerin Türkiye kültürüne önemli ölçüde ilgi duyduklarına temas edilmiştir (Karaarslan & Gençoğlu, 2019, ss. 112-121; Koyuncu, 2015, s. 104; Sağır, 2018, ss. 235-236). Bu çerçevede kültürler arasındaki ortak veya uzlaştırılabilir benzer noktaların Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumlarını pozitif yönde etkileyebileceği, bunun yanında uzlaştırılması pek mümkün olmayan birtakım kültürel farklılıkların ise kültürel uyum durumunu negatif yönde etkileyebileceğini söylemek mümkün gözükmektedir. Söz konusu bağlamda katılımcıların görüşlerinden öne çıkan bazı noktalar şu şekildedir:

“Yani, benzer olan şeyler çoktur... elhamdülillah... namus mesela... (giyim kuşam) Erkekler çok olmasa da kadınlar daha farklı... Yani, o da mesela... çarşafly olanlar, peçe kullananlar... belki yaygın değildir, ama vardır Türkiye’de.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Aynı adetler, aynı düşünceler var... damlaya damlaya göl olur, en yakın bir atasözü... Nasreddin Hoca kıssaları var, Suriye’deki kültür ona çok bağlı... (Tahir, 22 yaş, üni. öğr.).

“Şam-Kayseri gibi diyebilirim...” (Selma, 21 yaş, üni. öğr.).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Türkiye ve Suriye kültürleri arasında hem ortak yönler hem de birbirinden farklılık teşkil eden bazı yönler olduğunu söylemek mümkündür. Namus algıları, atasözleri, Nasrettin Hoca gibi hem dini hem kültürel unsurlar taşıyan figürler, aynı dine mensup olma gibi kültürel anlamda ortak görülebilecek birçok hususun var olduğunu göstermektedir. Bu hususların yaklaşık 100 yıl önce aynı sınırlar içerisinde yer alan bu insanların birbirleriyle etkileşimlerinin ve ortak yaşama kültürlerinin bir iz düşümü olarak okunabilir.

“Bura mutasavvıfı gibi ora çok mutasavvıfı değiliz... bazıları toplanıyorlar “Allah, Allah” diye, orada öyle bir şey din müzik gibi oluyor öyle görüyoruz... sabah namazında biz Şafiilere göre dua okumanız gerekiyordur... dua okunduğu zaman sinirleniyorlar, bizde öyle bir şey yok diye... bizim mesela kadınlar çoğunun başörtüsü (vardır)... Müslüman olmasa bile... düzgün bir kıyafet... gerekiyor... Burada... Müslüman değilim, istediğimi giyebilirim... orada mesela kadınlara doğru bakmıyoruz mesela, selam vermiyoruz el ile konuşma değil (tokalaşmıyoruz). Burada normal... Müslüman olsa bile selam veriyorlar, öpüyorlar öyle bir şey var... Arap ülkelerinde 2 kadın olabilir, 4 kadın olabilir. Ama... burada yoktur... sadece 2 çocuk yeter. Bizim... ne gelirse gelsin... evlenme âşık olarak değil... annen gider... kızlara bakar... beğendiği zaman... gidersin bakarsın... düğün günü... erkek ve kadın birlikte olmaz... ayrı olması gerekiyordur, burada... birlikte... siz... Avrupalı gibi olmayı tercih ediyorsunuz kadınları (çalıştırıyorsunuz), bizim kadınlarımız çalışmıyorlar.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. öğr.-grafik tasarımcı).

“Yemek olarak onu zaten benzeyen şeyler belki azdır. Ya, şimdi halen maalesef alışmadık. Yani, o da Allahu a’lem bir problem değildir...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Hatta mesela, (Türklerde) sokakta bile yürürken, oğlu babadan önce veya anneden önce yürüyor, öyle... (Suriyelilerde) ya tam seviyede ya arkasında. Öyle.” (Hafsa, 22 yaş, üni. öğr.).

“Suriye’de iken ben pantolonla çıksam millet hep bana bakar, ne olmuş buna diye... ondan sonra buraya geldik, tabi babam cübbeyi bıraktı, herkes ona bakıyor yoksa.” (Cemal, 24 yaş, üni. öğr.-tercüman- öğretmen).

“Şam daha rahat. Ama Halep... erkeklere güvenmiyorsunuz hiç... kadınlar Halepliler zaten, çok kapalılar. Erkekler bunu söylerler: ‘Mecburen kapalı olacaklar.’ ... ama din yönüyle değil, sadece adet... benden daha iyi kapalı ama namaz bile kılmazlar... Suriyeliler... israflılar yani... hayatları, ne kadar sık(ıntılı) bir yaşam yaşasalar bile, zevk almayı severler. Ama... Türkler böyle değil, hayatları sadece iş gibi bakıyorlar. Sadece çalışacaksınız. Kadın... kız... ana... baba çalışıyor...” (Ravza, 23 yaş, üni. öğr.).

Bununla birlikte evlilik yöntemi, eş sayısı, çocuk sayısı, mezhepsel ve dini yaşayış biçimleri, yemek ve giyim-kuşam kültürleri, kadın-erkek ilişkileri ve kadının toplumsal konumu, toplumsal birtakım özellikler, adab-ı muâşeret kuralları gibi birçok hususta da iki toplum arasında birtakım kültürel farklar mevcuttur. Bu noktada kültürel uyumun gerçekleşmesi veya olumlu yönde seyretmesi bakımından kültürlerde ortak olan noktaların öne çıkarılmasının kültürel uyuma olumlu yönde katkı sağlayabilecek bir unsur olduğunun ifade edilmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kadın-erkek ilişkilerinde ve aile ilişkilerinde görülen bazı farklılıkların da esasında geleneksel Türk kültüründe yer almakla birlikte modern kültürde nispeten zayıflayan unsurlar oldukları, bundan dolayı da esasında bunların da yaşantıda aksi yönde birtakım izdüşümleri görülse dahi Türk kültürü ile Suriye kültürü arasında müşterek oldukları konusunda Suriyelilerin aydınlatılmasının kültürel uyumu pozitif yönde etkileyebilme potansiyelinin olduğunu ifade etmek mümkündür. Yine bu çerçevede görülen bazı farklılıkların da öze ilişkin olmayıp dinin mezhepsel ya da tasavvufi yaşantısında olduğu üzere tezahürlerde ortaya çıkan durumlar olduklarını ifade etmek imkân dahilindedir. Bu bağlamda iki kültürün birçok noktada birbiriyle uyuşabilecek unsurlar taşıdıkları ve bu durumun da kültürel uyuma katkı açısından olumlu bir etki gücüne sahip olabileceği düşünülebilir. Ancak *Ravza*’nın ifadeleriyle Suriyelilerin daha keyfe düşkün bir yaşantıyı sevmelerinin, çalışmaya düşkünlüğü ifade edilen Türk toplumuyla kültürel uyumu olumsuz etkileme potansiyeli taşıyan bir risk unsuruna dönüşebileceği ifade edilebilir. Bu konuda göç eden kimselerde kültürel mesafe ile ev sahibi kültüre

uyum sağlama arasında bir ters orantının varlığından bahsetmek mümkün gözükmemektedir (Taştan, 2001, s. 81).

17. Suriyelilerin Türkiye'deki Suriyelilere Dair Düşünceleri

Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumları hususunda yorum yapabilmek için onların duygu ve düşüncelerini anlamak önemli bir gereklilik olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede Suriyeli katılımcıların gözlerinden Türkiye'deki ve Kayseri'deki Suriyeliler hakkındaki duygu ve düşüncelerinin çalışma açısından katkı sağlayıcı bir husus olduğu düşünülerek zorunlu göç sebebiyle gelen sığınmacıların söz konusu meseleye dair görüşlerine başvurulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların ifadelerinden öne çıkan bazı hususlar aşağıdaki gibidir:

“(Kayseri'deki Suriyeliler)... zaten Suriye'deyken biz bunları sevmiyoruz. Çok berbatlar yani... Hiç insan gibi bakmıyorum ben bunlara, gerçekten yani... hepsi değil de ama genel olarak böyle... (Türkiye'deki Suriyeliler) Bazıları kötü, bazıları iyi, bazıları yarı yarıya.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“(Türkiye'deki Suriyeliler)... iyisi de var, kötüsü de var... ama çoğu iyi... ekmeğinin peşinde koşuyor... kötü insanlar her yerde var.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Suriyeli nankör. Mesela benimle para varsa sohbet ediyor yoksa etmiyor.” (Mahmud, 14 yaş, işçi).

“(Türkiye'deki Suriyeliler)... alıştığım Suriyeliler gibi değil... orada hep iyi insanlar görüyordum... ama... her millette iyi insanlar var, kötü insanlar var... Türkiye'ye yakın sınırları... onlar, gerçekten cahillerdi... eğitim yoktu... onlar(a)... çok bakılmıyordu... fakir, her şey diyebilirim. Yani, ne kötü düşünürsen öyle düşün.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Allah yardım etsin. Herkes birbiri gibi, herkes evini barkını bırakmış memleketini bırakmış gelmiş.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“(Türkiye'deki Suriyeliler) 2 kısma ayrılıyorlar... bir kişi... benim baktığım gibi bakıyor. Türkiye ne yaptıysa bizim için yaptı. Başkası bakamaz, yapmaz yani. Ne kural varsa, artık yaşamak zorundayız yani... Diğerleri, onun işine gelmiyor... artık devlete laf atıyor... toplum yani. Mecburen olacak... Allah'ın hikmeti.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Temel olarak katılımcıların zihinlerinde Suriyelilerin üç sınıf insan olarak anlaşılmakta oldukları ifade edilebilir. Bu tasnifin iyi insanlar, kötü insanlar ve ikisinin arasında yer alan orta derecedeki insanlar şeklinde olduğu görülebilmektedir. Yine katılımcıların ifadelerinden anlaşılabilirdiği kadarıyla katılımcılardan önemli bir kısmı Türkiye'deki Suriyelilerin kendi işiyle meşgul olan iyi insanlar olduklarını düşünmektedir. Ancak bu

düşünceyi Suriyelilerin genelinin düşüncesi şeklinde kabul etmek yanıltıcı olabileme ihtimali taşımaktadır. Zira bazı Suriyeli bireyler, Kayseri'deki Suriyelileri, bazıları ise Türkiye genelinde yer alan Suriyelileri birtakım olumsuz vasıflarla anmakta, bazıları ise Suriyelilerin yine Suriyelilere zarar verebildiğinden dolayı onlarla belirli ölçüde mesafeli olmak gerektiği kanaatini paylaşmaktadırlar. Bu doğrultuda, birtakım Suriyelilerin kendi içlerindeki hesaplaşma, anlaşmazlık, çıkar çatışması veya Suriye'de iken bazı kesimler hakkında oluşan olumsuz kanaatler gibi durumlar neticesinde Türkiye'deki bulunan Suriyeliler hakkında da negatif bazı yargılara sahip olabildiğini söylemek imkân dâhilinde yer almaktadır. Nitekim bazı Suriyelilerin kendi isteklerine aykırı hareket eden Suriyeli soydaşlarını DAESH mensubu olmakla suçlamak gibi yollara tevessül ettikleri bizzat Suriyeliler tarafından aktarılan hususlardır. Bundan dolayı bazı katılımcılar kendilerini koruma gayretiyle Suriyelilerle sınırlı ilişki kurma veya Suriyelilerden uzak durma yoluna gidebildiklerini ifade etmektedirler. Yine katılımcıların bazıları sokaklardaki Suriyeli dilenci görüntüsü veren kimseleri olumsuz değerlendirmektedirler. Bu katılımcılar, söz konusu duruma ilişkin olarak dilenci görüntüsündeki kişilerin, Suriyeli imajını karalayan ve bu işi meslek olarak gören insanlar olduklarını beyan etmektedirler. Yine Suriyelilerin birçoğunun çok fazla yardım talebinde buldukları, aslında ihtiyaç sahibi olmadığı halde öyle oldukları yönünde yalan söyleyenlerin olduğu, birçoğunun maddi anlamda durumlarının iyileşmesine karşılık dini anlamda gerileme yaşadıkları gibi durumlar yine Suriyeli katılımcıların bir kısmının Türkiye'deki Suriyelilerin geneline yönelik yaptıkları yorumlardır.

Bu konularla ilgili bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Din bakımından durumları iyi gitmiyor... belki %80'inin maddi durumları daha iyi oldu... ama... nasihat veren birisi olmayınca durum kötü oluyor... Cuma namazına gidiyor... anlamıyor... nasihat İslam'da çok önemlidir. Suriye'deyken en az... Cuma günleri illaki bir nasihat duyacak...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“(Türkiye'deki Suriyeliler) yalan söylüyorlar... çoğunun... paraları var, arabaları var. Bir de bize bak. Allah büyük.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Yardım istiyorlar hepsi.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“13 yaşında kızı var onu istemeye arkadaşı geldi vermedi... (kız isteyen) bir şikayet hazırladı DAESH olduğundan... adam... altı ay kaldı hapisanede... Kayseri'de oldu... çıktı... çok uğraştılar uğraşmazlarsa Suriye'ye gönderecekler yani... Suriyeli Suriyelilere yapıyor... iyiler (de) var yani... burada uyum sağlamak

için... çabalıyoruz... mesela geçerken ben Suriyeliyim bana yardım edin diye çok kâğıtlar yırttım yani... 3 milyon Suriyeli adına... yapma... Suriye'deyken de aynı... mesleğini devam ettirdi... (iyiler de) çok biz mesela okulumuzda bir hani temizlik yapan bir kadın Suriyeli çok afif hiç istemiyor Suriye'de iken... villalar... arabalar var burada temizlik yapıyor... Suriyeli... yok olduğu için... oraya geçtik(taşındık)... kim gelecek kim gidecek bileceksin... sana çok fazla bir zarar verebilir.” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Bu yorumların bir tür aşırı genelleme riski taşıdıkları düşünülebilirse de bazı Suriyelilerin bu belirtilen gruplar içerisinde yer aldıkları bunlardan dini anlamda gerilemenin ise ahlaki gerileme riskini içerisinde barındırarak aşırı dini yorumlara benzer şekilde Türkiye'ye kültürel uyum konusunda sığınmacıları olumsuz etkileyebileceğini düşünmek makul gözükmemektedir. Katılımcıların belirttikleri bir diğer husus ise Suriyelilerin önemli bir kısmının Türkçe bilmemesinden ötürü getto tarzı birtakım merkezlerde toplandıkları ve bu sayede kendilerine hayatlarını idame ettirme konusunda lazım olan unsurları Türkçe öğrenme gayreti göstermek yerine buralardan Arapça vasıtasıyla temin etme yoluna gitmekte olduklarıdır. Bu çerçevede *Bünyamin* şunları kaydetmektedir:

“Bir yerde bütün Suriyeliler toplanıyorlar, niye toplanıyorlar? Çünkü burada Arapça konuşan vardır. Burada bütün melzemim (ihtiyacım) Arapça olarak söyleyebilirim. Burada benim, her şeyim alabilirim.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Türkiye'deki Suriyeliler hakkında bir diğer husus ise bazı Türkmenlerin kendilerinin Suriyeli sayılmasından rahatsız olmalarıdır. Söz konusu durum hakkında, Türkiye'de yaşamak hasebiyle Türkmen katılımcıların Türklük vurgularının artmış olabileceği, bunun yanı sıra bu durumun Suriye asıllı diğer milletlere karşı gelişmiş olan bazı olumsuz kanaatlerden de kaynaklanabileceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu durumla ilgili olarak *Halis* şöyle söylemektedir:

“Biz Türk'üz. Biz kendimizi Suriyeli diye adlandıranlardan ayrı tutuyoruz...” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

Bunun yanında bir diğer husus ise fakir Suriyelilerin uyum konusunda daha şanssız algılanmalarıdır. Örneğin *Hafsa* uyum konusunda Suriyeli zenginlerin fakirlere nazaran daha başarılı olma ihtimallerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir:

“Fakirleri durumlarını iyileştirdi, ama uyum sağlamakta biraz zorlanıyorlar... mesela zengin insanlar... daha kolay uyum sağlayabilirler... mesela, dil öğrenmek fakirlere olmuyor. Zamanı olmuyor, zaten sürekli çalışıyor, para getirmek için... ama zenginler rahat rahat.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Fakirlerin uyum konusunda daha şanssız olarak görülmeleri anlaşılabilir bir husus olarak değerlendirilmektedir. Zira günlük ihtiyaçlarını karşılamak kaygısı ve telaşı içerisinde olan insanların kültürel uyum ve bununla ilgili olan Türk kültürü veya Türkçeyi öğrenmeye çalışma gibi durumlara ayıracak zamanlarının olmaması makul gözükmektedir. Bu doğrultuda Suriyeli sığınmacıların, katılımcıların Suriyeliler hakkındaki kanaatlerinden hareketle yeknesak ve her konuda aynı görüşleri paylaşan bir sığınmacı gruhundan ziyade her biri birçok konuda diğerleri ile ayrışan fikirler taşıyan bir fertler topluluğu olduğu fikrinin öne çıktığı ve kültürel uyum konusunda da bu durumun göz önünde bulundurularak değerlendirmelerin bu minvalde yapılması gerektiğini ifade etmek imkân dâhilinde yer almaktadır.

18.Suriyeliler Açısından Türkiye-Suriye Mukayesesi

Katılımcıların Suriye ve Türkiye konusunda yaptıkları karşılaştırmalar ve bu açıdan iki ülke hakkında duygu ve düşünceleri sığınmacıların kültürel uyumları açısından önem arz etmesi muhtemel olan bir durumdur. Bu doğrultuda katılımcıların iki ülkeyi mukayese ederken Türkiye hakkındaki olası birtakım olumlu algılarının kültürel uyumu pozitif yönde ve olası olumsuz algıların da kültürel uyumu olumsuz yönde etkilemesi mümkün gözükmektedir. Söz konusu çerçeve içerisinde katılımcıların görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verildiği şekildedir:

“Ben bir yere gittim, devletin iş yerine gittim, bir iş yapmak istiyordum, (para) vermeden yapamazsın... rüşvet... Türkiye’de öyle bir şey görmedim...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Burada yaşamak daha rahat... orada... erkeklere çok baskı olmuyor, kadınlara daha baskı oluyor.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Türkiye daha gelişmiş bir ülke... Suriye’de baskıcı rejim olduğu için özgürlük yok, kendini anlatamıyorsun... burada herkes istediğini söyler. Burada güven var, özgürlük var. Eğer Suriye’de buradaki gibi söylersen senin icabına bakarlar.” (Selman, 40 yaş, inşaat işçisi).

“Suriye’deyken biz özgürlük, medeni hayatı hiç hissetmedik... Türkiye... bir hafta önce seçim vardı... bayram gibi hissettim ben... dedim, baba Suriye’deyken nasıldı?... babam dedi, Suriye’deyken biz insan değiliz... seçim bütün özgürlük sıfatıyla taşındı.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Suriye’deyken mesela ben bir şey istedim senden sen bana vermedin... o zaman sana bir zarar vermek istiyorum... burada... mesela bir şikayet yapsa(m)... benim imzamı atacam ve TC mi yazacam ya da almazlar ki... bizde öyle değil bir adam şikâyet etti ama kim belli değil” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Çalışma esnasında görüşme yapılan Suriyelilerin çoğunluğuna göre Türkiye Suriye'ye nazaran daha fazla özgürlüğün olduğu, insanların görüşlerini ve düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri, Suriye'dekinin aksine halkın kendisi üzerinde başına her an bir şeyler gelebilme baskısının olmadığı, yine Suriye'deki gibi devletin farklı organları tarafından rüşvetin yaygın olarak talep edilmediği bir ülke olarak görülmektedir. Yine Türkiye'de kanunların daha şeffaf ve adalete uygun olarak işlediği de katılımcıların görüşleri arasındadır. Ayrıca bazı kadın katılımcılara göre, Türkiye'de kadınlara yapılan muamele Suriye'deki gibi erkek öncelikli ve kadınların belli oranda baskı altında tutulması şeklinde gerçekleşmemektedir. Birçok katılımcı böyle düşünmekle birlikte Suriye konusunda daha olumlu atıflarda bulunan katılımcılar da mevcuttur:

“Maşallah, zaten mukayese yok ... yaşama şartları (Türkiye'de daha iyi)... mesela Suriye... çok ucuzdur... ikincisi ise, orda millet birbirlerine yardım etmek biraz daha yaygındır. Yani, mesela işsiz olan yaşayabiliyor... banka şeysi bizde fazla yaygın değildir. Kredisi. O da vardır, fark olarak... Suriye'dekiler iş saatleri çok az... 6 saat 7 saat... Türkiye... 10... 12 saat çalışıyor... zor geliyor.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“(Türkiye) Suriye'den iyi... (ama) orası daha iyiydi savaştan önce.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Burada... hayat çok hızlı yetiştiremiyorsun... orda hayat daha çok basit... (Suriye'de) hem maddi olarak hem de manevi olarak yaşayabilirsin. Burada benim gördüğüm hep maddi olarak yaşıyorsun. Yani, her şey madde üzerinde gidiyor... çalışmazsan kimse sana bakmaz... sosyal hayat... burada %5... orada %70... var... Yani, ben kardeşimle bile zor görüşebiliyorum. Onun işi var, benim işim var, saatlerimiz farklı.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla birtakım katılımcılar hayat standartları Türkiye'deki kadar yüksek olmasa bile Suriye'de hayatın daha kolay ve pahalılığın Türkiye'den daha az olduğu, toplumsal dayanışma ve sosyalliğin daha yüksek düzeyde olduğu, Türkiye'de iş saatlerinin daha fazla olduğu ve her ne kadar şu anki durum açısından Türkiye'yi daha fazla beğendiğini ifade etseler de eski durumu açısından Suriye'deki şartların Türkiye'den daha iyi olduğunu belirtmektedirler. Bu doğrultuda belirtilen pozitif düşüncelerin kültürel uyuma katkı sağlama potansiyeli olan bir husus olduğu, bununla birlikte iki ülke mukayese edilirken kültürel uyumu olumsuz manada etkileyebilme potansiyeline sahip duygu ve düşüncelerin de bazı sığınmacılar arasında mevcut olduğu gözlemlenmektedir.

19. Suriyelilerin Türkler ve Kayserililerle İlişkileri Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri

Konuyla ilgili olarak önem arz ettiği düşünülen hususlardan bir tanesi de Kayseri'deki Suriyelilerin genel olarak Kayserililer ve Türklerle kurdukları ilişkiler ve buna bağlı olarak sahip oldukları algı ve düşüncelerdir. Söz konusu düşüncelerin olumlu olanlarının kültürel uyumu olumlu yönde etkileyerek entegrasyon gibi iki toplumla ilişki kurulan stratejilere yönelme konusunda bir motivasyon sağlayacağını ileri sürmek mümkündür. Sahip olunan olumsuz düşünce ve algıların ise ayrılma gibi ev sahibi toplumla ilişkilerin kopmasını veya ilişki kurulmamasını ifade eden stratejilere yönelme konusunda motivasyon sağlayabileceği düşünülebilir. Bu çerçevede katılımcıların olumlu yöndeki görüşlerinden öne çıkan bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

“Elhamdulillah çoğunlukla yani kendimizi hiç garip görmedik... geçen bir sohbe gidiyoruz, bir sohbet yaptım. Yani, bazı arkadaşlar şaşırılmışlar, o kadar beğenmişler, diyorlar acaba, böyle bi Suriyeliler var mı, yok mu? Demek ki görmemişler, mesela, o da vardır... bir eve oturduk eskiden, daha sonra çıktık... o da bir arkadaşımı görmüş, evi kiralığa çıkarmış. Arkadaşıma demiş ki... tekrar gelmek istemiyor mu?” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Türklerin bir yönü var... kalpleri hiç dayanamaz... bir insanın gördükleri halde, yarada (yarası olan). Bazen çok üzüntülü bir şeyler söylerim ben, ağlamaya başladılar.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Güzel halkı... Kayseri'nin halkı destek çıktı bize destekledi... yardım etti geldiğimizde herkes elbisesi ile geldi... eşyaları Kayseri halkı aldı bize.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Kayserililer bize iyi davranıyor. Tanıdığım birçok insan zaten memnun. Zaten burayı neden beğendim. Din, iman var... Türkleri ben ortak görüyorum. O kadar iyi görürüm ki.” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“Türk kardeşlerimiz ya da yaşlı Arapça konuştuğumuzda şey sanıyor yani sahabelerden geldiler yani bizde kendimizden çok utanıyoruz yani çok hatamız var, çok şeylerimiz var, o bana nasıl bakıyor...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere önemli bir kısmının Kayseri halkı ile olumlu bir etkileşimleri bulunmaktadır. Bu konuda farklı iller ve farklı örneklerde yapılmış bir çalışma da genel olarak Suriyelilerin Türk halkına müteşekkir oldukları ve Türk halkının kendilerine yardımcı oldukları ifade edilmektedir (Erdoğan, 2018b, ss. 107-108). Bu doğrultuda katılımcıların birçoğunun Kayserililerle olumlu ilişkiler tesis ettikleri ve bu ilişkilerin dini ve insani motiflerle yakından ilişkili oldukları görülmektedir. Dolayısıyla dini hassasiyet düzeyi yüksek olan insanların Suriyeli sığınmacılara karşı tavırlarının daha olumlu olduğu ve bundan ötürü de Suriyeli

sığınmacıların toplumsal olarak kabullenilmesi konusunda yine dini motiflerin önemli bir rol oynayabileceği kabul edilebilir gözükmektedir. Bu noktada dikkat çeken hususlardan birisi de *Ravza*'nın ifade ettiği üzere Türklerin kalplerinin ince olup, zor durumda bir insan gördükleri zaman onun derdiyle dertlenme ve ona merhamet etme tavrı ortaya koydukları düşüncesidir. Söz konusu tespit, Türklerin ve özelde Kayseri halkının oldukça merhametli olduğunu ve bu durumun da sığınmacılar karşısında daha insani yaklaşımlar sergilemesini olanaklı kıldığını düşünmeye imkân vermektedir.

Suriyeli sığınmacıların Türkler veya Kayserililer ile ilişkilerinde bazı olumsuz yaklaşım ve tecrübelerin de söz konusu olduğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların Türklerle kurdukları ilişkiler bağlamında ortaya çıkan bazı olumsuz örnekler şu şekildedir:

“Bana göre... yaşlılar bizi iyi bir insanlar görmüyorlar... görüyorlar ki valla siz buraya kaçtınız, buraya geldiniz hayatımıza her şeyi mahvettiniz. Çocuklarımız iş bulamıyorlar, bütün işleri siz alıyorsunuz... (Türkiye’de Suriyeli olmak) Çok zor, çok. Ben şu an Suriyeli olduğumu söylemek utanıyorum bazı yerlerde... çok ağır bir şey.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“İlk geldikleri çok iyi bir şekilde, çok merhametliler... yardım etmeye... başladılar... Ama artık o kadar kötü Suriyeliler onları kandırmaya başladılar da kötü bir şekilde bakmaya başladılar. Yani, bir insan kötü yaptığı için, herkes olarak bakıyorlar.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Mesela Suriyeli öğrenciler mesela 1000 lira... burs... Türk öğrenciler falan 500 lira alıyorlar diye... mesela diyorlar ki Suriyeliler sınavsız olarak giriyorlar üniversiteye, böyle bir şey tabi ki doğru değil.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Arkadaşım... dedi ki; “keşke ben Suriyeli olsaydım”... ben dedim keşke Suriyeli olsaydın... evin olmasaydı, hiçbir şeyin olmasaydı, herkes sana kötü davransaydı dedim. Sonra, kız bir şok kaldı, o zamandan beri... benimle konuşmuyor.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Halk arasında söylenti oluyor... bir keresinde... bir bakkala girdim... o zamanlarda referandum vardı... “siz evet demeseydiniz, evet çıkmayacaktı” dedi... vatandaş değiliz ki dedim... “sigortan varsa vatandaşsın” dedi. Dedim ki... sigorta... vatandaşlık demek değil...” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

Görüşmecilerin ifadelerinden genel olarak anlaşıldığına göre, halkın önemli bir kısmının görüşleri ilk başlarda olumlu iken gerek çıkan birtakım olumsuz söylentilerden gerekse görülen bazı kötü örneklerden dolayı daha negatif bir yöne doğru evrilmiştir. Bu noktada gerçekte öyle olmadığı halde Suriyelilere sağlanan bazı imtiyazlar olduğu söylentilerinin çıkması, Suriyelilerin ülkeye zarar vermeye başladıkları düşüncesi, Suriyelilerin bir kısmının halkı rahatsız edecek şekilde ortaya koydukları birtakım

davranışların Suriyelilerin geneline teşmil edilmesi, bazı yardım faaliyetlerinin suistimal edilmesi gibi durumlar halkın Suriyelilere karşı tutumlarını farklılaştırmasına sebebiyet vermiştir. Bu tutum değişikliği durumunun Suriyelilerin şehir halkı ile iletişim kurmalarını olumsuz yönde etkileyebilecek bir durum olduğu ve Suriyeli sığınmacıların daha fazla kendi içlerine kapanmalarına sebebiyet verme riski taşıdığı düşünülebilir. Bundan dolayı da Suriyelilerin şehir halkıyla iletişimi devam ettirerek entegrasyon gibi kültürleşme stratejileri yerine, dışa kapalı bir tutum sergilemeyi önceleyen ayrılma veya ayrılış stratejisine yönelme riski ortaya çıkmaktadır. Söz konusu risk de dışa kapalılığın yanı sıra Türkiye toplumunu karşıt ve zararlı görme, bunun neticesinde de birtakım saldırganlık ve şiddet eylemlerine kadar dahi varabilme (her ne kadar değinildiği üzere güncel durum tersi olsa da bkz. Maddi durum ve Temel İhtiyaçlar Bölümü) gibi tehlikeleri içerisinde barındırma potansiyeli taşıyabilecek ve toplumsal huzuru tehdit edebilecek bir olumsuzluk oluşturabilecek çeşitli durumlara yol açabilme ihtimali taşımaktadır.

20. Suriyelilerin Türkiye Devleti Hakkındaki Duygu ve Düşünceleri

Kayseri'deki Suriyelilerin kültürel uyumlarını anlama konusunda önem arz ettiği düşünülen hususlardan birisinin de katılımcıların devlet olarak Türkiye'ye karşı duygu ve düşünceleri olduğunu ifade etmek mümkün gözükmektedir. Bu çerçevede katılımcıların görüşlerine başvurulmuş ve öne çıkan bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

“Güzel elhamdulillah... çok güzel bir şeyler yaptılar. Sağlık bakımından mesela, geçici koruma altındakiler hep bir şey vermeden hastaneye gidiyorlar, yani Türkler gibi hiçbir farkı kalmadı. Bir de mesela, ilaç bedava alıyorlar, o da güzel bir şeydir. Eğitim bakımından da bizimkiler aynı okullara gidiyorlar... Allah razı olsun... kötü örnekler hariç... sanki... vatanımızda gibiyiz... İngiltere... yaklaşık bir 20 bin almışlar. Hepsi... Master, doktora gibiler... bunlar, burada kalsalar... bu memleketeye faydalı olsalar...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Biri gelip... kapımı dövdü zorla yanıma girmek istedi, sapığın teki... polisler geldi. Abim gibi davrandılar. Beni korudular, ondan polis gördüm mü sevinirim. Kendimi emniyette hissederim. (Türk devletinin tavrı) Bundan iyisi can sağlığı.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Çok saf olmayalım illa ki siyasi olarak bir şeyleri vardır... menfaati vardır... ama genel olarak sağ olsun devlet... Allah razı olsun. Yani, sahip çıktı, yardımcı oldu. Kolaylık sağlıyor.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Sağlık için Suriyeliler bedava hastaneye gidiyor. Yani, tam olarak o devletten ya da Unicef’ten tam olarak bilmiyorum. Ama o... harika bir şey... eğitim mesela, başka uyruklar para veriyor, biz para vermiyoruz. Ama o da zeki bir şey bence, yani mesela üniversiteler parayla giriyorsak, giremeyiz. Sonuçta cahil insanlar çıkacak. Sonuçta, sıkıntılar çıkacak Türkiye’ye.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Çok iyi... bize yaptığı şey, başkaları yapmadı... hükümet çok iyi yapıyor, ama ben sırf bir personel ya da bir işçi, devlette çalışan bir memur (kötü davranıyor diye), hükümet kötü diyemem ki.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Bizi şöyle bir kart gibi kullanıyorlar. Avrupa karşısında... sürekli tehdit ediyorlar sınırları açacağız, oraya mülteci olacak fazla falan. O yüzden bize sürekli para gönderiyorlar hükümete. Öyle... kendi cebinden vermiyor, öyle söyleyeyim. Ama sürekli bizim hayatımızı kolaylaştırıyorlar... her yerde bizi kabul ediyorlar... biz... kendi ülkemizde olsaydık o kadar iyi davranmayacaklardı.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Çalışmanın katılımcılarının ifadelerinden genel olarak Türkiye’ye şükran ve minnet duyguları besledikleri anlaşılmaktadır. Birçok katılımcı Türkiye’den övgüyle bahsetmekte ve devletin emniyet, sağlık ve eğitim unsurlarının kendilerine karşı olumlu yaklaşımlarından bahsetmektedirler. Bazıları ise devletin çeşitli kademelerinde karşılaşılan birtakım memurların olumsuz tavırlar sergileyebildiğini ancak bunun devletin bütünsel görüşünü yansıtmadığını ve devletin genel itibarıyla oldukça olumlu ve insani bir yaklaşım ortaya koyduğunu ifade etmektedirler. Suriyelilerin Türkiye devletine şükran ve minnet duygularına farklı çalışmalarda da temas edilmektedir (Erdoğan, 2018b, s. 107; Sağır, 2018, ss. 229-230). Bununla birlikte bazı Suriyeli katılımcılar Türkiye’nin kendilerine karşı iyi niyetli ve insani tavırlarını kabul etmekle birlikte bu durumun tamamen saf bir iyilikten kaynaklanmadığı, Türkiye’nin yerine göre Avrupa’ya karşı sığınmacıları bir tehdit unsuru olarak kullandığı ve Avrupa’dan bu yolla para alarak mültecilere kendi bütçesinden para vermediği veya bu durumun arkasında birtakım siyasi menfaatlerin yer aldığını belirtmektedirler. Yine eğitim konusunda öğrencilere yardımcı olmanın ise cahil insanların ortaya çıkarak Türkiye’ye zarar vermesini önleme gibi faydalarının olduğu belirtilmektedir. Bu noktada sığınmacı krizinin bazı zaman dilimlerinde Avrupa ile olan ilişkilerde söz konusu edildiği kabul edilebilir gözükse de bu söylemlerin çoğunlukla Türkiye’nin bu durumla başa çıkmada yalnız bırakıldığı vurgusu ile beraber ortaya konulduğunun göz ardı edildiği ifade edilebilir (“AB Harekata İşgal Derse Kapıları Açarız”, 2019; “Olmadı kapıları açarız”, 2019; “Suriyeliler’e Kapıları Açarız”, 2019). Ayrıca, Türkiye’nin sığınmacılar için Uluslararası toplumdan 1 milyar dolardan az bir yardım alıp kendi bütçesinden 40 milyar dolar civarında bir harcama yaptığı da en yetkili ağızlar tarafından ifade edilmiş

bir husustur (“Çavuşoğlu”, 2019a; “Çavuşoğlu”, 2019b). Dolayısıyla burada ya bir yanlış bilgilenme veyahut da bir mantığa büründürme mekanizmasının mevcut olduğu söylenebilir. Mantığa büründürme kapsamındaki mekanizmanın “Türkiye Suriyelilere yardım ediyor ama bunun karşılığında uluslararası toplumdan siyasi menfaatler elde ediyor” şeklinde işlemesi ihtimal dâhilinde yer almaktadır.

21. Suriyelilerin Televizyon, Medya ve Sosyal Medya Hakkındaki Düşünceleri

Televizyon, medya ve sosyal medya günümüzde kitlelere ulaşma anlamında en yaygın olan iletişim vasıtaları olarak değerlendirilebilecek araçlardır. Bu doğrultuda ilgili araçların Suriyelilerin gündelik hayatları içerisinde de önemli bir yer teşkil etmeleri mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkiye’ye kültürel uyum psikolojileri bağlamında söz konusu vasıtalarla, Suriyelilerin etkileşimlerinin de konuyla ilgili önem arz eden hususlar arasında yer aldığı savunulabilir. Bundan dolayı bu başlık altında Suriyelilerin televizyon ve dizi-film izleme konusunda hangi dili tercih ettikleri, medyada nasıl bir Suriyeli algısı olduğunu düşündükleri ve son olarak medyadaki Suriyelilere dair gruplara katılımları ve bu gruplar hakkındaki düşünceleri ele alınmaya çalışılacaktır.

Öncelikli olarak Suriyelilerin televizyon izlerken ve dizi-film-program seyredirken hangi dili tercih ettikleri araştırmada söz konusu edilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların konuyla ilgili belirgin olan görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Televizyon izlemiyorum... bazen (Türkçe) dini sohbetleri dinliyorum.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Geldiğimden beri. Dizi bile, film bile hepsi Türk(çe takip ediyorum)” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“...ilk geldiğimde gerçekten Türk diziler(ine) çok şaşırmıştım ama yok... Suriye televizyonu hiç izlemiyorum. Artık Suriye’nin dizileri daha berbat... nasıl diyim, insanların kafaları... değiştirmek istiyorlar... biz Türkiye’de yaşadığımız için, gerçekten dizilerde Suriyelilerin hakkında bir şeyler konuşmalarını düşünüyorum. Çünkü artık beraber yaşıyoruz...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“İkisi de var. Ama çoğunlukla Arap kanallarını izliyorum...” (Selman, 40 yaş, inşaat işçisi).

“Suriyeli televizyonu (izliyorum).” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Türk dizileri izliyorum... sadece. (Suriye kanalları) ... çok gıcık... değişik olmaya başladılar.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Yukarıda yer verilen ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla katılımcıların önemli bir kısmı ya televizyon izlememekte veya Suriye kanallarını tercih etmemektedirler. Buna karşın her ne kadar içeriklerinden bazıları televizyon seyretmeseler bile Suriyelilerin önemli bir kesiminin Türkçe dizileri izledikleri bazıların ise Türkçe dini sohbetleri izledikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun katılımcılardan bazıların ifade ettiği gibi Türkçe öğrenmeye katkı sağladığı aşikârdır. Zira bu çalışmada da Türkçe mülakat yapılan Suriyelilerin önemli bir kısmı Türkçe yayınları takip eden kişiler arasından çıkmaktadır. Bu durumun elbette karşılıklı bir ilişki içerisinde olabileceği savunulabilir gözükse de (yani Türkçe bilen Türkçe yayını takip edebilir olsa da) Türkçe yayın takibinin Türkçe bilgisine katkı sağlayan bir yönü olduğu kabul edilebilir bir husustur. Bunun yanında Türkçe yayınları takip etmenin ilgili ülkenin hal ve şartlarını, kültürünü, inançlarını da yansıtabileceği bu bağlamda da bunları takip eden kitleye de uyum sağlamayı kolaylaştırıcı bilgiler temin edebileceğini söylemek mümkün gözükmektedir. Bununla ilgili olarak örneğin dini sohbetlerin takip edilmesinin Türkiye toplumunun inanç yapısı hakkında Suriyeli bireylere bir fikir verebileceği söylenebilir. Bunun yanında bazı katılımcıların Türkiye'deki yayınların Arap yayınlarından daha nitelikli olduğunu düşündüğü ve Türkiye'deki dizilerde Suriyelilerin daha görünür olmasını istedikleri göze çarpmaktadır. Bu durumun ise daha fazla görünür olma ve bu yolla toplumsal açıdan daha kabullenilmiş olma isteğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Zira dizilerde Suriyelilerin gündelik hayatın bir unsuru olarak gösterilmesinin toplumun gündelik hayattaki kabullerini de etkileyebileceğini veya aralarında karşılıklı bir ilişki olabileceğini ileri sürmek mümkün gözükmektedir. Bu durumun da sığınmacılar açısından kabullenilmiş olunmanın sağlayacağı bir tür içsel rahatlama temin edebilmesi imkân dâhilindedir. Bazı katılımcıların ise daha çok Arap kanallarını tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum ise her zaman geçerli olmamakla birlikte hem dil hem de uyum sağlama açısından bu katılımcıların belli oranda daha geride olduklarını ve ayrılış/ayırılma stratejisine yakın olabilecekleri izlenimini uyandırmaktadır. Bunun yanında bu uygulamanın kültürün devam ettirilmesi isteği açısından ortaya konuyor olabildiği de imkân dâhilinde yer almaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer önemli husus ise Türkiye'de basın yayın veya medyada nasıl bir Suriyeli izlenimi ya da algısı sunulduğuna dair Suriyelilerin duygu ve düşünceleridir.

Bununla ilgili olarak Suriyeli katılımcıların görüşlerinden belirgin olan örnekler aşağıda belirtildiği şekildedir:

“Valla hocam, yani devlet televizyonları gibi Suriyeliler misafir olarak gözükyor, kardeş Müslüman gözükyor. Ama affedersiniz, yani ... (siyasi bir parti ismi verdi)liler gibi(lerince) mülteci olarak gözükyorlar, dilenciler olarak gözükyorlar, bu şekil gözükyorlar.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Kötü yansıtıyorlar, tabi ki... Suriyelilerin içinde kötü insanlar var, ama onları... mikroskopun altına koyuyorlar... Başarılı insanlar var, kendi işi kuranlar var. Burada, Türkiye'ye faydalı olmak insanlar bir sürü var... ben... dış ticaret yapıyorum. Bir sürü buradan mal gönderiyorum yurtdışına... dolar getiriyorum, Türkiye'ye... yanlış anlamayın, bir sürü Türklerden (fazla) fayda sağlıyorum yani bu ülkeye. Ama yok, bu medyada. Televizyon, Facebook'ta... Suriyeliler kötü... vatan haini, vatansız, şerefsiz, işsiz... propaganda, maalesef.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Şu an iki taraf var. Bir kısmı Suriyelileri güzel gösteriyor, bir kısmı kötü. Genel itibariyle Suriyelileri seviyorlar.” (Abdullah, 30 yaş, grafik tasarımcı).

“Kötü anlatıyor, sadece kötü şeyler anlatıyor. Mesela, İstanbul'da bir mühendis var o... Yıldız Teknik Üniversitesi... 1. çıktı (oldu)... bir arkadaşım var G.Antep'te o da dış hekimliği okuyor, o da 1. çıktı. Bunu kimse anlatmıyor. ... her millette iyi insanlar var, kötü insanlar var ama her zaman kötü anlattığı için artık herkes... Suriyeliler kötü olduğunu düşünüyor.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“...çok kaba bir şekilde gösteriyorlar... bizim küçülmemizi istiyorlar, yani. Sürekli. Bi de o kadar yani haksız gibi duruyorlar bizim için (haksız haberler yapıyorlar). Hepsi değil. Yani, dine yakın olanları bizi daha kabul ediyorlar... olumsuz olan daha fazla.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere katılımcıların hemen hepsi Suriyelilerle ilgili olarak medyanın iki kanada ayrıldığını düşünmektedirler. Katılımcıların görüşlerine göre kendileri hakkında yayın yapan medya kuruluşları ikiye ayrılmaktadırlar. Buna göre, Suriyeliler hakkında yayın yaparken devlet kanalları ve dine yakın olan kanalların daha olumlu bir yaklaşım tarzı benimsedikleri, buna karşın çoğunluğu teşkil eden diğer kanalların ise daha olumsuz bir Suriyeli algısı resmettiği belirtilmektedir. SETA tarafından yayınlanan *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar* isimli rapor da söz konusu algıyı doğrular mahiyettedir (Efe, 2015). Bu doğrultuda ilginç olan noktalardan bir tanesi katılımcıların kendileri hakkında ya olumlu ya olumsuz haber yapıldığından bahsederek bu konuda objektif bir tutumun varlığından söz etmemeleridir. Bu durumun azınlık olarak buldukları bir ülkede diğer insanları sınıflandırarak dost ve düşman olanı ayırt etme ihtiyacından kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte özellikle bazı basın-yayın organlarında Suriyelilere yönelik alçaltıcı ve dışlayıcı bir dil kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu

durumun da sığınmacılar üzerinde oldukça rahatsız edici bir etki uyandırdığı görülmektedir. Zira, azınlık olarak bulunulan bir ülkede medya tarafından ağırlıklı olarak -dilenci, işsiz, ülkeye yük gibi- olumsuz birtakım sıfatlarla ve olaylarla özdeşleştirilerek yapılan dışlayıcı birtakım haberlerin zaten oldukça travmatik tecrübelerle sahip insanlara ayrıca bir psikolojik yük getirdiğini ileri sürmek mümkündür. Bu durumun hem sığınmacıların Türkiye'ye kültürel uyumlarını hem de halk nazarındaki Suriyeli imajını olumsuz etkileyebilecek bir yapı arz edebileceği düşünülebilir. Halkın nazarına sürekli olarak kötü bir Suriye intibasını sunmak toplumsal barışı engelleyerek dışlama, ayrımcılık ve karşılıklı önyargılara neden olabilecek riskli bir mahiyet arz edebilme potansiyeli taşımaktadır.

Suriyeli sığınmacılar ve medya konusunda değinilmesi gereken bir diğer husus ise Suriyelilerde sosyal medya kullanımınıdır. Sosyal medya kullanımı konusunda Suriyeli sığınmacıların görüşleri genel olarak şu şekildedir:

“(Suriyelilerle haberleşilen sosyal medya grubu)... vardır, ama ben katılmıyorum öyle şeylere. Onlar, çoğunluğu Türkçe bilmediği için, Arapça olarak söylüyorlar. Söylüyorlar mesela grupta... Bu nerde? Bunu nasıl yaparım? Ben Türkçe bildiğim için direk Türkçe olarak soruyorum. Bunun için, katılmadım.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“(Suriyelilerin whatsapp facebook grupları?) Evet, böyle bir şey var. Ben öğrenci olduğum için kızların bir grupları var... sizin projeniz de zaten bizim gruba atmışlardı.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Whatsapp'tan... Kanada ile konuşurum... Suriye... konuşurum...” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“(İnternet kullanıyor musunuz?) Hayır yok yok.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Facebook ve Youtube üzerinden Suriyeliler ile ilgili haberleri takip ediyorum. Bi de Suriyeliler Ensar (Yardımlaşma) Derneği var, ara sıra Suriyelileri bilinçlendirmeye yönelik toplantılar filan yapıyorlar.” (Selman, 40 yaş, inşaat işçisi).

“Suriyeliler en fazla ne kullanıyorlar, Facebook. Benim bir sayfam var mesela Facebook'ta. Nasıl kimlik çıkaracaksın? Nasıl mesela, hastaneye gideceksin filan Suriyeliler için paylaşıyorum. Beni Kayseri'de birçok kişi takip ediyorlar. Her şehirde böyle aktif bir kişi var genellikle...” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“(Türkiye'deki Suriyelilerin Sosyal medya grubu vs.) öyle (şeylere) girmiyorum. Çünkü onlar fazla konuşuyorlar. Yani, işte her olaya takılıyorlar, ben başımı ağrıtmak istemiyorum. Hani, Arapçada şey diyorlar “Nikaşul akım” kendine bir şey çıkartmayan bir tartışma... sonuçsuz. Ben onlarla vaktimi kaybetmek istemediğim için girmiyorum.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla sığınmacıların önemli bir çoğunluğu sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu çerçevede sosyal medyanın özellikle Türkçe bilmeyen kişilerce bilgilendirme amaçlı kullanıldığı ve bu konuda Türkçe bilen ve Türkiye hakkında daha fazla bilgiye sahip olan Suriyelilerin sosyal medya platformlarında bilgi verdikleri görülmektedir. Bu durumun bilhassa dil bilmeyenler açısından avantaj oluşturduğunu, Suriyeliler arasında bir nevi dijital dayanışma sağladığını ve birbirlerinden haberdar olma imkânı sağladığını ileri sürmek mümkün gözükmektedir. Ayrıca Türkçe bilen bazı katılımcıların hem ihtiyaç görmemekten hem de sosyal medya gruplarında yaygın görülebilen gereksiz tartışmalara kapı arayabildiğinden ötürü bu tarz gruplara katılma zorunluluğu hissetmedikleri de görülmektedir. Dolayısıyla Türkçe bilen katılımcıların bilmeyenlere nispetle sosyal medya gruplarına daha az teveccüh gösterdiklerini söylemek makul gözükmektedir. Ayrıca her ne kadar az bir kesimince internet kullanılmadığı ifade edilse de çoğunlukla farklı ülkelere giden veya Suriye’de kalan akraba, aile fertleri veya arkadaşlarla görüşmek amacıyla yoğun bir şekilde sosyal medyanın kullanıldığı da ileri sürülebilecek hususlar arasında yer almaktadır.

22. Suriyelilerin Vatan Algıları ve Vatandaşlık Arzuları

Suriyeli sığınmacılarda vatandaşlık arzuları ve vatan algıları ile ilgili bazı meselelerin Türkiye’ye kültürel uyum sağlamalarında rol oynayabileceğini düşünmek makul gözükmektedir. Zira, sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma konusunda istekli olup olmamaları, Suriye ve Türkiye’ye yönelik ya da genel çerçevede vatandaşlık vatan algılarının nasıl olduğu gibi meselelerin Türkiye’ye uyum sağlama konusunda sığınmacıların motivasyonlarını ve anlam şemalarını etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Bu bağlamda değinilmesi gereken meselelerden bir tanesinin vatan olması bakımından Suriye’den ayrılmak ile ilgili duygu ve düşünceler olduğu söylenebilir. Bu çerçevede katılımcıların görüşlerinden bazı örnekler aşağıda yer verilmektedir:

“Vatan sevgisi, o ayrı bir şeydir... elhamdulillah... hayat şartları olarak... Türkiye daha güzeldir... ama şey olarak mesela... babam, annem, Suriye’de... illa ki... özlem... hasret oluyor.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Yaşı küçük insanlar, burada Türk gibi yaşıyor. Ama ben... Suriye’yi unutmuyorum. Benim... eğitim hatıram... kültür hatırası... aşk hatırası Suriye’de, her şey Suriye’de... unutmak istiyorum, çünkü hayatım zor, yorgun vs. Ama

mümkün değil... bazı genç var mesela... 21-22 yaşında geldi. Yaşıyor, Türkçe konuşuyor... onun hatırası küçük... yeni hatıraları olabilir. Ama ben 30'dan sonra geldim, zor... gurbet hissetmiyorum. Ancak hakikatte ben gurbetteyim.” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Vatanımızı bıraktık bize çok ağır geldi.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Vatan anne gibi... ilk geldiğimde tabi... çok zorluk çektim ve videolara bakıyordum keşke benim mahallem(den) geçseler oradan resim alsalar diye... ağlarken... ama elimizden bir şey gelemiyor yani gelse bile bizde oraya gideceğiz ve bir saat iki saat kalmayacağız öleceğiz ya da burada kalacağız bir şekilde bizim aile devam hayat devam edilecek daha gücümüzü alsak ve o zaman dönebiliriz ancak... vatan tabi yani keşke kimseye bırakmasak... daha sakin daha mükemmel yıldızlarda kalırsın ya da saraylarda kalırsın sen köyün ve vatanın nasıl olursa olsun çok özleyeceksin ve gitmek istiyorsun... şimdi biz ne kadar burada toplansak ya da ne kadar ev alsak ya da bir şey yapsak sonuçta oradaki vatan... kim sahip çıkacak... bu süreç inşallah yakın zamanda biter ve hem de Türkiye ye yani bir iyilik yapmış oluruz, inşallah bir şey vermiş oluruz. Bir belgelerimiz eğitimlerimiz aynı zamanda Suriye bize çok ihtiyacı var... biz sahip çıkmasak kim çıkacak Suriye ye Çin mi yoksa Rusya mı yoksa kafirler mi?” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Orası benim vatanım değil mi... anam babam orada... insanın vatanından ayrılması kötü. Evinden, işinden, dostlarından, akrabalarından, kardeşlerimizden ayrı...” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

Çalışmaya katkı sağlayan Suriyelilerin beyanlarından anlaşılabilirdiği kadarıyla, katılımcıların büyük çoğunluğunun Suriye’ye dair güçlü bir aidiyetlerinin olduğu söylenebilir. Birçoğunun Suriye’ye özlem duyması ve Suriye’den ayrılmanın kendilerine oldukça zor gelmesi, hatta bazılarının vatani anneye benzetmesi katılımcıların çoğu açısından Suriye’nin hala vatan olarak algılandığı konusunda kanıt olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda katılımcıların önemli bir kısmının kendilerini Suriye’ye ait hissettikleri ve bununla birlikte Suriye’yi de kendilerine ait hissettikleri yorumunu yapmak mümkün gözükmektedir. Zira katılımcılardan birisinin de ifade ettiği gibi “Suriye’nin kendilerine ihtiyaç hissettiği ve onların da Suriye’yi başkalarına bırakmamak adına imkânlar müsait olur olmaz Suriye’ye sahip çıkmak istedikleri” anlaşılmaktadır. Ayrıca yaşı daha orta ve ileri olan katılımcıların Suriye ile daha güçlü bir bağ tesis ettiği görülmektedir ki bu da makul gözükmektedir. Yine katılımcılardan birisinin ortaya koyduğu gibi kendisi hayata gözlerini orada açmıştır ve aşk, eğitim, kültür gibi birçok hususiyetle ilgili hatıraları orada yer almaktadır. Bu noktadan hareketle Suriye ile ilgili daha güçlü hatıraları olanların özellikle gençlik dönemine kadar orada yaşamış olan katılımcıların kendilerini Suriye’ye daha derin bir şekilde bağlı hissettiklerini ileri sürmek mümkündür. Ayrıca değer verdiği dost, akraba veya aile çevresi göç etmeyip Suriye’de kalmış olan kişilerin de bu durumdan dolayı

Suriye'ye yönelik güçlü hisler ve bağlara sahip oldukları ve oraya yönelik derin özlem duyguları içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Suriye'ye yönelik bu tarz bağlılık ve özlem duygusu güçlü olanların Suriye'nin düzelmesi halinde dönüş ihtimallerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bundan dolayı söz konusu grubun Türkiye'ye yönelik olumlu duygular beslemeleri ve Türkiye halkı ile iletişim kurmaları halinde entegrasyon bunun olmaması durumunda ise ayrılış veya ayrılma stratejisine yönelmeleri ihtimal dahilinde yer almaktadır.

Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ile ilgili düşünceleri de kültürel uyum stratejisi belirlemeleri hususunda belirleyici etkenlerden birisidir. Zira bir ülkeye uyum sağlama düşüncesinde olan insanların o ülkenin vatandaşlığını arzulama ihtimallerinin oldukça yüksek olduğunu düşünmek mümkündür. Aynı şekilde bir ülkenin vatandaşı olma durumu hakkında olumsuz kanaat taşınması da o ülkeye uyum sağlama noktasındaki arzuya dair fikir verebilecek bir husustur. Bununla birlikte özellikle Suriyeli sığınmacılar bağlamında insanların kendilerini uyum sağlama amacıyla değil, kendilerini güvence altına alma gayretiyle de hareket edebileceklerini göz önünde bulundurmak gerekse de bu güvence arzusunun da uyum sağlama motivasyonunu artırabilmesi imkân dâhilinde yer almaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı konusundaki duygu ve düşüncelerinden öne çıkan bazı ifadeler şu şekildedir:

“Tabii, istiyorum. Ben hayatım(ı)... Türkiye’de geçirmek istiyorum... inanıyorum ki Türkiye, Müslüman bir ülke. Müslümanların geleceği Türkiye’ye bağlı... ve Türkiye İslam’a bağlı. Başka bir şey diyemezsin...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Ben Filistin’den Suriye’ye, Suriye’den Türkiye’ye geldim... ben mesela hiç yani istikrar görmedim, bilmiyorum. Kendimi vatansız hissediyorum. Yani, ben bir vatana ihtiyacım var yani. Yani, öyle yani bence çok zor bir şey... hem güvenmek ihtiyacım var hem vatan ihtiyacım var. Bunlar, her şeyden şu an benim için daha önemli. Yani, ben şu an yani mesela Türk vatandaşı olmayı çok istiyorum... ben Suriye’de iken... bütün haklarım var(dı)... sadece bir kâğıt eksik ve bu... bende eksik yarattı yani... çünkü... her insan... bir vatandaşlığı olması gerekiyor.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben Türkiye’yi çok seviyorum, vatandaş olmak istiyorum... vatandaşlık alırsam yapmak istediğim projelerim var... oğlum şu an vatansız, onun için vatandaş olmayı istiyorum, yani bir ülkeye ait olmak ve uyum sağlamak istiyorum. Bunun için de en elverişli ülke Türkiye... Bazen öğretmenlik yapıyorum burada... vatandaş olmak istiyorum, burası benim vatanım, onu öğreteceğim. Suriye kalmadı.” (Abdullah, 30 yaş, grafik tasarımcı).

“Bir dedem... Türk’ü... araştırdık... bilgiler getirdik Suriye’den... aile olarak aldık... Başka yere gitmek için... başı ağrıtmamın diye hiçbir ülke Suriyelileri kabul etmiyor. Ama Türk olarak giderse... başka ülkeye gidebilir... bilmiyorsunuz yani, ne olacağını... belki bir gün kötü bir kişi gelecek, Suriyelileri çıkartacak. Yani, nereye gideceğimiz de belli değil. Çıkartırsa... kimse bizi almayacak. Onu da düşündük.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“İsterim tabii... Biz, bu milletle yaşadık, iyisini gördük kötüsünü gördük. Ama iyiler fazla... Onlar gibi, onlardan biri olmak bizim için şereftir... Araplar, Arap olmalarına rağmen bizim için kötü şeyler yapmış... ama Türkiye Suriyeliler iyisini, kötüsünü bakmadan kapıları açtı... bizim için yaptığı şey, başkası yapmamış. O yüzden... onlardan biri olmak benim için şeref. Gurur duyarım yani. Kayıta olmak, ya da sen Türk olarak öyle söylemiyorum yani. Onu herhangi bir şeyde (ortamda) derim yani.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Görüşmecilerin önemli bir kısmının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma konusunda istekli oldukları görülmektedir. Ancak bu durumun arka planında yer alan endişeler veya istekler birbirinden farklılık arz edebilmektedir. Bazı katılımcılar bunu bir şeref payesi olarak değerlendirmekte ve Türk vatandaşı olmanın kendileri için bir gurur vesilesi olacağını ifade etmektedirler. Bu durumdaki bazı katılımcıların Türkiye ve Türk vatandaşlığını insana değer katan ve onurlandıran bir olgu olarak değerlendirdikleri ve İslam’ın geleceğinin kendisine bağlı olma misyonu yükledikleri, Müslümanlara diğer ülkelerin uygulamalarının aksine olarak kucak açan Türkiye’nin vatandaş olarak bir ferdi olmanın önem arz ettiğini vurguladıkları görülmektedir. Bazı katılımcılar ise Türk vatandaşı olma arzularının altında yatan motivasyonun güvence altında olma veya Suriye’nin hâlihazırdaki istikrarsız durumu sebebiyle kendileri ya da evlatları için bir ülkeye ait olarak vatan sahibi olma gayreti olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda bazı katılımcılar kökenlerindeki Türklüğü bu gaye için vasıta kılarak herhangi bir olumsuzluğa karşı vatandaşlık temin etmişler, bazıları ise vatandaş olmayı temenni etmektedirler. Bu durum ise psikolojik açıdan anlaşılabilir bir durum olarak görülebilir, zira Maslow’un ifadesiyle insanın fizyolojik ihtiyaçlardan sonra en temel ihtiyacı güvenlik ihtiyacı onun ardından ise ait olma ihtiyacıdır (Forsyth, 2017a, ss. 296-297).

Bu çalışma gerçekleştirilirken dikkat çeken hususlardan birisi de özellikle bazı erkek sığınmacılarda görülen farklı vatan algıları veya tasavvurlarıdır. Bu tasavvurların da konu açısından gerekli görüldüğünden dolayı burada zikredilmesi uygun görülmektedir:

“Bir gün mesela, devlet (hükümete) gelirse bizi çıkarmaya çalışıyor... 3 milyon kişiyi sen göndereceksin. Bu 3 milyondan bir grup Türklere savaş çıkacak. Tamam, ben düşünüyorum, tamam bu ülke istemiyor, ben giderim. Ama bazı insanlar

düşünmüyorlar ki... diyor ki, ‘o sizin yeriniz değildir, Allah size vermedi. Sizin adınızla yazmadı.’” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“...bizim ana düşmanımız kim... İngiliz, Fransız... Peki, İngiliz senin düşmanın ise... İngilizlerin verdiği vatan... ya da çizdiği sınırlar niye vatan olarak kabul ediyorsun... İngilizler bize verdiği vatani ya da sınır(ı). Vatan olarak kabul ettik ve onu savunmaya başladık... İngilizleri düşman olarak düşünüyorsan, İngilizlerin... yaptıklarını kabul etmeyeceksin... Ama... İngilizler(i) düşman olarak düşünüyor ama... birbirimize düşüyoruz. ... ben... Arap’ım mı, değil mi hiç önemi yok... Müslümanım bitti, elhamdülillah... önceden de düşünüyordum... Türkiye’de yaşadığım için bunu düşünmüyorum... burada yok, daha çok ırka önem veriyorlar, o yüzden biraz ırkçılık yaşanıyor burada... ırk önemli değil benim, vatan da önemli değil. Vatan derken, yine aynı konuya geliyoruz, Fransızlar, İngilizler bana çizdiği sınır, benim vatanım değil bir kere... 2 hafta önce tartıştık bir arkadaşla. Vatanım nedir, dedim... şu sınırın içindeki toprak mı? Dedim. Evet dedi... referandumdan önce, Hatay senin vatanın değildi, daha sonra senin vatanın içinde oldu... Bu nasıl bir vatan... büyüyor, küçülüyor... bu değişen bir vatan, vatan olmaz dedim ona... sonra sustu. Tabi ki inanmadı... Ben şey dedim yani, değişen bir vatan benim vatanım değil dedim. Ben de Suriye benim vatanım değil. Ben şu an nerede yaşıyorum, burada yaşıyorum, benim vatanım burada. Ben nereye gitsem... nerede yaşasam, orası benim vatanım. Ya da Müslüman nereye yaşadıysa orası benim vatanım yani. Onu savunurum... yani Müslüman toprak olsa, orada benim vatanım onu savunurum. Yani şu anda yurtdışından... Türkiye’ye karşı bir savaş olsa ben gitmez miyim? Giderim tabi. Çünkü bu benim vatanım. Şey katmıyorum yani, şu Türk vatandaşlık... Çünkü burası Müslüman bir toprak... ya da ne bileyim şu anda atıyorum, Türkiye arkadaşlar Hindistan Pakistan’a saldırdı. Buradan bir şey gidecek... giderim. Orada Müslüman toprak. O yüzden “vatan” meselesi... daha dine yakın olması, daha din bakımından olması lazım... fiziki olarak bakmayacaksınız...” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Ben, şey vatanımı çok severim... hem Türkiye hem Suriye anlamında. Çünkü ben şeye bakmıyorum, ırka, biz bir milletiz, bu yüzden ben ne için çalışıyorsam bizim milletimiz için çalışıyorum... Bizim vatanımız nerede? Tüm dünyada, nerede kardeşler var, orası bizim vatanımız.” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

Katılımcılardan birisinin bazı Suriyelileri Türkiye topraklarından çıkarılmaları halinde savaş çıkarma potansiyelleri taşıdığını söylemesi ve bunun gerekçesi olarak Türkiye’nin sadece Türkiye halkına ait bir vatan olmadığından hareket edildiğini ifade etmesi birtakım Suriyelilerdeki kavramın taşıdığı “bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası” (“Türk Dil Kurumu”, 17.10.2019) anlamından sıyrarak sadece Müslüman kimselerce kabul edildiği şekliyle Allah tarafından yaratılan bir toprak olarak görülmesi ilginç bir husustur. Bu düşüncedeki kişilerin yurtlarından çıkmak zorunda kaldıktan sonra tuttukları yeni toprağı benimsedikleri ve bu yerin bir ülkenin toprakları olduğunu göz ardı edip, ondan koparıma riski karşısında mantığa büründürmeye giderek bu durum karşısında bir tür savunma mekanizması geliştirdikleri düşünülebilir. Yine diğer katılımcıların gerek İslam inancından beslenerek

Müslümanların yaşadıkları yeri vatan olarak görmeleri, gerek Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonrasında gelişen birtakım hadiselerle dayanarak rayiç olan vatan algısını reddetmeleri gerekse “ben nereye gidersem vatanım orası” gibi ifadeler kullanmalarının da yine aynı şekilde mantığa büründürme savunma mekanizmasının etkisi altında ortaya konmuş düşünceler oldukları ileri sürülebilir. Bu doğrultuda ilgili kişilerin bir tür hayat alanına ihtiyaç hissettikleri, var olan hayat alanlarından ayrılmak zorunda kalmaları ve bu ihtiyacın etkisiyle de vatanın kökensel olarak ait olunan yer değil, içinde yaşanan ve mahiyeti değişkenlik arz eden bir yapı olarak tasavvur edilerek mevzuun mantığa büründürme yoluna gidildiği düşünülmektedir. Yine Suriyelilerin vatan algılarına ilişkin farklı bir şehirde yapılan bir çalışmada bazı sığınmacılarda bu çalışmadaki belirtilen katılımcılarınkine benzer vatan algılarına ulaşılmıştır (Ç. Ö. Demirbaş, Dikmenli, & Gafa, 2018, s. 257). Burada, Festinger'in ortaya koyduğu üzere bir bilişsel çelişkinin yaşandığı, yani yaşanan durumla bireyin bilgi, inanç veya düşüncelerinin çelişiklik arz ettiği ve kişinin bunu giderme gayretine düşerek ortaya konulan eylemi veya inancı yahut olaya ilişkin algıyı değiştirerek yaşanan bilişsel çelişkinin giderilmeye çalışıldığını ifade etmek imkân dâhilinde yer almaktadır (bkz. Festinger, 1968). Ayrıca burada yanlış bir akıl yürütme tarzının ortaya konduğu da düşünülebilir. Zira sınırların çizilmesinde İngiliz etkisinin olması ayrı bir şeydir ancak toprakları vatan yapan şey İngilizlerin bu çabaları değil uğrunda verilen mücadeleler ve dökülen şehit kanlarıdır. Türkiye özelinde bu durumun kökleri 1071 Malazgirt Meydan Muharebesine kadar götürülebilir. Bununla birlikte İslam inancı açısından Müslümanların yaşadıkları her yerin vatan sayılıp sayılmayacağı hususu bu çalışmanın sınırlarını ve araştırmacının uzmanlık alanını aşan bir konudur. Burada ele alınan şekliyle vatan kavramı TDK'nın Türkçe sözlüğündeki ve gündelik kullanımdaki akla gelen ilk anlamından hareketle ele alınmıştır.

Son olarak konuyla ilgili önem arz ettiği düşünülen meselelerden birisi de Türk halkı arasında da belirli derecede yaygınlık kazandığı söylenebilecek olan Suriyelilerin savaştan kaçan korkak ve vatan haini insanlar olduğu düşüncesidir. Bu konuyla ilgili olarak Suriyeli katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Şu an yaklaşık 1 milyon şehidimiz var, gerçekten 1 milyon... bu kadar silah kullandılar ki, yani başka çaren kalmıyor. Gerçekten yani, bu oda gibi bomba atıyorlar. Yani, duracağın bir yer yoktu yani, tamam ben vatanımı savunacaktım

ama hiçbir şey yoktu... biz kaçmadık, kaçmaya zorlandık... hayatımızı kurtarmamız gerekiyordu...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Burada bize vatan haini diyorlar... vatan haini derken, burada bir savaş var... herkes savaşa gitmiş, sen burada kaldın ya da sen Avrupa’ya gittin... vatan hainlik böyle yapılır. Ama bizim orada durum çok farklı... çıktık sokaklara... kurşunla vurmaya başladı... biz silahsız... ilk başta biz sadece... Esed’i istemiyoruz diye çıktık. Bizi... öldürmeye başladı... bir sürü insanlar... önümüzde... öldürüldü... Amerika olsun... İsrail olsun vs. Bunlar... olaylar(ı) karıştırmaya başladı... Esed’in kendisi de birkaç muhalif grubu oluşturmuştur yani, silah vermiş. Yani, biz burada sivil insanları öldürmüyoruz, diye bu şeyler yapmışlar... yani, orada... 2 grup savaşıyor diye bir şey yok. Esed’in var uçakları, füzeleri, askerleri, silahları vs. Biz... birkaç kişi neydi adı, kalaşnikof(u var sadece)... Havadan geliyor füze, bumm. 2-3-10 ev yıkıyor, insanlar ölüyor, ben de yaşadım yani... Yani... orada kaçmamak durumun yok... kiminle savaşıyorsun, uçakla mı?... baksan şimdi Suriye’den kaçanlar... hepsi Sünni zaten... Şiilere zaten hep silah vermişler, bizi öldürmeye başlamışlar... o yüzden... biz... vatana ihanet etmedik... biz, savaştan kaçmamışız... öldürülmekten kaçmışız... orada oturup ölmenin bir anlamı yok... hala da yok... ölsem ne olacak ki? Boşa öleceksin... bu intihar sayılır... burada oturacaksın, bekleyeceksin füzeyi... uçak gelecek, seni öldürecek... Hz. Peygamber (s.a.v), Mekke’den Medine’ye hicret ederken vatan haini miydi? Haşa ve kella. Vatani mi satmış, vatansız mıydı?... Yani, Suriyeliler vatan haini, vatansız, vatan satan... o zaman, Peygamberimiz (s.a.v)’de aynı şey diyeceksin... madem... o kadar vatanını seviyorsun, git PKK ile savaş... Sen gitsen, PKK’yla savaşa gitsen, buradan gitsen yani, mantıksızlık. Ama sen Suriye’den niye çıktın? Niye vatanını sattın diyeceksen, ben de aynı cevabı vereceğim...” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Çok duyuyoruz... Suriyeliler... sahip çıkmadılar vatanına... bıraktılar buraya geldiler onlardan ne hayır bekliyorsunuz... çok korkan bir adamlar... kadınlar gibi saklandı Türkiye’de... biz ne diyecektik bu kardeşlerimize... fitne içerisinde ne arayabilirsin ki... o zaman mesela 1980’lerde neden Almanya’ya gittiniz diyemiyoruz... çünkü burada biz bir misafiriz... sessiz kalacağız... nasıl istiyorsanız dememiz gerekiyor” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

Konuyla ilgili olarak öne çıktığı düşünülen iki unsurun var olduğu düşünülmektedir. Bunlardan birincisi Suriye’deki savaşın klasik bir savaş olmayıp bir iç savaş olduğu vurgusu, diğeri ise konuyla ilgili olarak verilen bir takım savunmacı örneklerdir. Öncelikle Suriye’deki savaş ile ilgili düşüncelere değinirsek bu konuda katılımcıların haklılık paylarının bulunduğu düşünülmektedir. Zira Suriye’de yaşanan savaşta ülkenin bir olup herhangi bir yabancı unsurla savaşmadığı bizzat ülke içinde halkın bir kısmı ve ülke yöneticileri ile geri kalan halkın çoğunluğu arasında cereyan eden ve tarafların net olmadığı askerin de muhalifin de kısacası çatışma içerisinde yer alan tüm unsurların aynı ülkenin vatandaşı olması hatta belki de arkadaş, kardeş, akraba olabilmesi durumu söz konusu olmaktadır. Hal böyleyken devletin tüm imkanlarını seferber ederek ağır silahlarla ve hava destekli olarak muhalif kesimleri vurduğu buna karşılık muhalif kesimlerin ise çok daha zayıf silahları olup hava desteği olmadığı da hatırdadır.

tutulmalıdır. Bu noktada sığınmacıların ilgili ortamı terk etmeleri insanın psikolojik yapısı açısından anlaşılabilir bir husustur zira burada Freud'un vurguladığı şekliyle yaşama içgüdüsünün etkinliğinin söz konusu olduğu savunulabilir (Forsyth, 2017c, ss. 18-22). Ancak bununla birlikte sığınmacıların kendi durumlarını Hz. Peygamberle mukayese ederek, kendilerine vatan haini diyenlerin Hz. Peygamber'i de vatan haini saymış olacakları, Türklerin de 1980'lerde Almanya'ya göç ettikleri veya kendilerini ayıplayanların PKK ile savaşa gitmediklerinden ötürü kendileri ile aynı durumda oldukları akıl yürütmelerinin yanlıgılı oldukları ve yukarıda da değinilen bilişsel çelişki (bkz. Festinger, 1968) ve onun neticesinde ortaya konulan mantığa büründürme savunma mekanizmasının ürünü oldukları söylenebilir. Bunlardan öncelikle Hz. Peygamber'in hicreti ile ilgili benzetme oldukça hatalıdır. Zira, Hz. Peygamber Allah'ın emriyle ve İslam'ı yaymak ve yaşatmak gibi bir gaye için hicret etmişti. Mekke'de Müslümanlarla Mekkeliler arasında aktif bir savaş yokken ayrılmıştı, kendi hayatı için değil dini yaşatmak için ayrılmıştı. Zira, İslam'ın yayılması ve yaşaması için Hz. Peygamber'in yaşaması gerekiyordu. Bütün bunlardan dolayı Hz. Peygamber'in hicreti ile Suriyelilerin Suriye'den zorunlu göçü birbirinden farklı olgulardır. Türklerin Almanya veya diğer Avrupa ülkelerine işçi olarak gitmesi de yine bu zorunlu göçten ayrı bir husustur, zira Türkler yurtdışına giderken Türkiye'de savaş yoktu ve ülke bütünlüğü tehdit altında değildi, halbuki Suriye'deki durum bundan oldukça farklı bir mahiyet arz etmektedir. PKK ile savaş konusu da hakeza farklı bir durumdur zira Türkiye Devleti zaten halihazırda bu mücadeleyi Türk Silahlı Kuvvetleri aracılığıyla yürütmektedir, bunun dışında bir vatandaşın ferdi olarak PKK ile savaşması hem gereksizdir hem de Türk Ceza Kanunu'na aykırı bir durum teşkil etmektedir. Dolayısıyla Suriye'den ayrılmak noktasında haklılık payları bulunan sığınmacıların bu durumlarına karşı geliştirilen eleştirilere yönelik ortaya koyduğu cevaplar bir savunma mekanizması olan mantığa büründürmenin tezahürleri olarak görülebilir. Ayrıca özellikle genç erkeklerde bu savunma mekanizmasının geliştirilmesinde Suriye'de halihazırda ÖSO gibi savaşan muhalif unsurlar varken kendilerinin bu savaştan uzak kalmalarından dolayı ortaya çıkabilecek olan suçluluk duygusu ve bilişsel çelişki durumunun etkisinin de olabilmesi mümkün gözükmektedir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi içerisinde çeşitli olaylar vardır ki bunlar tarihin olağanüstü halleri olarak okunabilecek şekilde cereyan etmektedirler. Bu olağanüstü hallerden birisi olarak görülebilecek hadiselerden birisi de Suriyeli sığınmacılar mevzuudur. Söz konusu durum dünya tarihinin en büyük göç dalgalarının görüldüğü 21. Yüzyılda, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı ve oldukça hassas bir şekilde tezahür eden bir hadise olarak kendisini göstermektedir. Bu bağlamda bu tez çalışması da ilgili duruma dair bir resim çizmeye yardımcı olabilme gayretinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Temel araştırma problemi "Kayseri'deki zorunlu göçe tabi olan Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum psikolojisi ve din ilişkisi" olan bu çalışmada bir yandan Suriyeli sığınmacılar meselesi göç psikolojisi açısından kültürel uyum psikolojisi odağında konumlandırılmaya çalışılmış, diğer yandan söz konusu durum din psikolojisi içerisinde değerlendirilmeye gayret edilmiştir. Fenomenolojik araştırma yönteminden istifade edilen çalışmada toplamda 23 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler ve gözlemler yapılmış, bunun neticesinde de önem arz edebilecek birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

Aile ve akrabalık ilişkisi açısından Suriyelilerin genel olarak yardımlaşma, dayanışma, sosyalleşme gibi ihtiyaçlar göz önüne alınarak aile ve akrabalarından kişilerin buldukları yerlerde iskân ettikleri ancak bununla birlikte bazı Suriyelilerin birbirlerinden zarar görme endişesi taşıyarak Suriyelilerden uzak durup Türklerle iletişim kurdukları ve kimi zaman evlilik gibi akrabalık ilişkileri kurdukları bu ilişkilerin de kültürel uyumlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Avrupa'ya gitme konusunda katılımcıların önemli bir kısmı tarafından her ne kadar maddi imkânların daha fazla olabilme ihtimali olsa da dini, ahlaki ve manevi konularda Avrupa'nın oldukça kötü durumda olduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı katılımcılarda genel itibariyle Avrupa yerine Türkiye'de kalma isteğinin söz konusu

olduğu anlaşılmıştır. Arap ülkelerine gitme konusunda ise genel olarak katılımcıların Avrupa'dan daha kötü izlenimleri bulunmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar, Arap ülkelerinin kendilerini ciddi anlamda dışladıklarını ve Avrupalılara karşı olumlu davranma eğilimi taşırlarken kendi soydaşlarından bu anlayış ve hoşgörüyü esirgediklerini belirtmektedir. Dolayısıyla katılımcıların çoğu açısından Türkiye kalınabilecek en uygun ülke olarak görülmektedir ve bu durumun uyum konusunda motivasyon sağlayıcı bir husus olduğu ifade edilebilir.

Cinsiyet ve kültürel uyum sürecinde yaşanan zorluklar arasında bir ilgi olup olmadığı ve yaşanan süreçlerin hangi cinsiyet grubu açısından daha zor olduğu hususunda ise katılımcılar bu durumun şartlara göre değişebileceğini ifade etmektedirler. Buna göre, eğer kadın ailesinden kendisini koruyup kollayacak bir erkek (koca, evlat, kardeş, baba) ile birlikte göç etmişse şartlar erkek açısından daha zorlu olarak görülmektedir. Zira, dış dünya ile mücadele görevi böyle durumlarda erkeğin üzerine düşmektedir. Ancak, böyle bir durum söz konusu değil ve kadın dış dünya ile kendi başına mücadele etmek zorunda kalıyorsa kadının erkekten daha zor bir durumda olduğu düşünülmektedir.

Türkçe ve anadilleri ile ilişki konusunda, katılımcılar Türkçe bilmenin önemli bir husus olduğunu teslim etmekte ve birçoğu hiç olmazsa çocuklarının Türkçe öğrenmelerine önem vermektedir. İlk gelinen zamanlarda geri dönme umudu daha yüksek olduğundan dolayı bazı katılımcıların Türkçe öğrenmeyi gereksiz buldukları ancak geri dönme umudu azaldıkça ve Türkiye'de geçirilen süre arttıkça Türkçe öğrenme konusunda kendilerini zorunlu görmeye başladıkları da anlaşılmaktadır. Ayrıca anadil konusunda bazı katılımcılar, çocuklarının anadillerini kaybetme riski taşıdıklarını düşünmekte ve bundan dolayı üzüntü duymaktadırlar. Bu tabloda katılımcıların geri dönme umutları ve Türkçe öğrenme motivasyonları arasında ters orantı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkçe öğrenme konusundaki olumlu motivasyonun kültürel uyuma katkı sağlayıcı bir husus olduğu düşünülmektedir.

Dini yaşantılar ve algılar konusunda dinin yaşanan süreçleri anlamlandırma konusunda önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda birçok katılımcı, başlarından geçen hadiseleri kaza, kader, takdir gibi Allah tarafından belirlendiği kabul edilen birtakım kavramlar ile açıklama ve anlamlandırma yoluna gitmektedirler. Bunun yanı sıra dine sarılma ve Allah'a sığınma gibi durumların yaşananlar karşısında ayakta

kalma çabasında bireylere yardım edici etkilere sahip oldukları da görülmüştür. Ayrıca Türkiye’de Suriye’ye nazaran daha özgürlükçü bir toplum yapısı bulunmasından dolayı eskiden toplumsal baskı ile yapılan bazı dini nitelik arz eden hareketlerin Türkiye’ye gelindiğinde terk edilebildiği de anlaşılmaktadır. Bu konuda gerek Türkiye’de bulunmanın gerekse Türkiye’de yaşanan durumların da dini açıdan anlamlandırılma potansiyelinin olduğu ve dolayısıyla bu durumun kültürel uyum açısından etkili olabilecek bir husus olduğu ifade edilebilir.

Dostluk ve arkadaşlık hususunda görüşmecilerin birçoğunun hem Türklerle hem de Suriyelilerle yakın ilişkiler geliştirebildikleri görülmektedir. Hatta bazı katılımcılar Türklerle kurdukları ilişkileri Suriyelilerle kurdukları ilişkilere kıyasla daha samimi veya tercihe şayan bulmaktadırlar. Bununla birlikte bazı katılımcılar özellikle dil engelinden ötürü Suriyeli arkadaşları ile daha samimi olduklarını ifade etmektedirler. Bu çerçevede katılımcıların Türklerle geliştirdikleri olumlu ilişkilerin kültürel uyumu müspet yönde etkileyebileceği ifade edilebilir. Bununla birlikte bazı katılımcılar ise Türk arkadaşları ile olumsuz ilişkiler kurabilmektedirler. Bu ilişkilerin ise sığınmacı bireyleri ayrışma gibi kültürel uyum konusunda yerel halktan uzaklaşmayı tetikleyici uyum stratejilerine yöneltebileceğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Duygusal ve travmatik yaşantılar konusunda birçok sığınmacının oldukça ağır şartlar altında Türkiye’ye geldikleri ve burada da bu psikolojik ağırlıkların etkisi altında oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların birçoğu ölümle karşı karşıya kalma, bir yakını kaybetme, yaralanma gibi ağır tecrübelerden geçmişlerdir. Bazıları bu kayıplar karşısında psikosomatik olarak değerlendirmeye müsait olan hastalıklara yakalanmışlar bazıları ise Türkiye’ye geldikten sonra rüyalarında da bu ağır yaşantıların bilinçdışı dışavurumlarını tecrübe etmişlerdir. Bundan dolayı bu insanların kültürel uyum süreçlerine böylesi ağır psikolojik yüklerle katıldıkları göz önünde bulundurulmalı ve onların davranış ve ruhsal durumlarının uyum süreçlerine etki edebileceği akılda tutulmalıdır. Bu çerçevede bu insanların manevi danışmanlık ve psikolojik danışmanlık gibi desteklere önemli ölçüde ihtiyaç duydukları ifade edilmelidir.

Gelecek ve geri dönüş konusunda katılımcıların Suriye düzelmediği müddetçe geleceklerini kesinlikle Türkiye’de gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak bu şart sağlandığı

ve Esed ülkenin başından ayrıldığı takdirde bazı katılımcılar Türkiye'den ayrılacaklarını ve Suriye'ye gidebileceklerini ifade etmektedirler. Bu durumda dahi bazı katılımcılar, Türkiye'de kalmaya devam edeceklerini ancak Türkiye-Suriye arasında gidiş-geliş yapabileceklerini ifade etmektedirler. Bu doğrultuda katılımcıların önemli bir kısmının Suriye düzelse dahi Türkiye'den ayrılmak istemeyecekleri görülmektedir. Bu insanların Türkiye'de kalıcı olmaya niyetli oldukları ve sığınmacılar hakkında geliştirilen stratejilerde bu gibi insanların durumlarının da göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmelidir.

Türkiye'yi tercih etmelerinin temel sebepleri olarak katılımcılar, Türkiye'de sığınmacılara karşı olumlu muamele edilmesini ve Müslüman bir ülke olmasını göstermektedirler. Bu bağlamda Türkiye'ye karşı bu olumlu algıların sığınmacıların Türkiye halkı ile iletişim kurma ve kültürel uyum sağlama motivasyonlarını olumlu etkileyici hususlar olduğu ifade edilebilir. Bundan dolayı özellikle dinin sığınmacıların kültürel uyumlarını kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Şehir olarak Kayseri'nin seçilmesinde ise iş imkanları, dini hassasiyetlerin yüksek oluşu, akraba tavsiyesi gibi hususların en etkili hususlar olduğu söylenebilir. Burada da Kayseri'nin dini hassasiyetlere önem veren bir şehir oluşunun hem halkın Suriyelileri kabulünü hem de Suriyelilerin uyumunu kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

İş hayatı ile ilgili olarak Suriyeli görüşmeciler iş arkadaşları ile kimi zaman olumlu ilişkiler kurarlarken kimi zaman da özellikle dil engelinden dolayı Türk iş arkadaşları ile pek iletişim kuramamaktadırlar. Bunun yanında çoğunlukla kaçak olarak çalıştıklarını ve bundan dolayı bazı işverenlerden ücretlerini alamadıklarını veya kendileriyle aynı işi yapan yerel halktan kimselere kıyasla oldukça düşük ücretler aldıklarını ifade etmektedirler. Bu durumun iş hayatı ile ilgili olarak en belirgin rahatsızlık unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu durumun şimdilik sineye çekildiği ancak bunun ilanihaye bu şekilde devam etmesinin de çok mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı yetkililerin söz konusu hususa dair acil tedbirler almalarının toplumsal barışa katkı sağlayacağı, aksi durumun ise birtakım işçi ayaklanmaları gibi huzursuzluklara ve hadiselere neden olabileceği düşünülmektedir.

Komşuluk ilişkileri konusunda görüşmecilerin genel olarak hem Türklerle hem de Suriyelilerle olumlu ilişkiler geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Bu durumların oluşmasında özellikle Türklerle olumlu komşuluk ilişkileri geliştirilmesinde Türk komşuların Suriyelilere karşı onların sığınmacı olmalarından ötürü destek sağlayıcı bir yaklaşım sergilemelerinin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Suriyeli komşularla olumlu ilişkilerin ise ortak bir dil ve kültüre sahip olma, karşılıklı olarak göç tecrübesinden geçmiş olma gibi müşterek hususlarda birleşmekten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Suriyelilere yönelik bazı olumsuz algılardan ötürü bazı Suriyelilerin diğer Suriyelilerden uzak durdukları ve onlarla pek iletişim kurmadıkları da anlaşılmaktadır.

Maddi durum ve temel ihtiyaçların karşılanması açısından katılımcılar iki gruba ayrılmaktadırlar. Birinci gruptakiler ihtiyaçlarının oldukça düşük düzeyde karşılandığını ve oldukça zor bir durumda hayatta kalmaya çalıştıklarını ifade etmektedirler. İkinci gruptakiler ise diğerlerine nispeten daha iyi bir durumda olan ve hayatlarını normal bir şekilde idame ettiren bireylerden oluşmaktadır.

Savaş öncesi duruma gelindiğinde katılımcıların önemli bir kısmı savaş öncesi durumunun maddi durumlarının belirli açılardan iyi olmakla birlikte, özellikle devletin baskıcı ve kimi zaman zulme varan tutumlarına maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Bundan dolayı dini hayatlarını rahat yaşayamadıkları, düşüncelerini açığa vuramadıkları ve sürekli olarak el-Muhaberat tarafından takip edildikleri korkusuyla yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu durumun da oradaki baskıcı ortamdan kurtulmalarından ötürü Türkiye’de buldukları ortama uyum sağlama konusunda kendilerini motive edici bir husus olduğunu söylemek mümkündür.

Savaşın çıkış nedeni hakkında da görüşmeciler rejimin özellikle Sünni kesime karşı uyguladığı baskılar, dış güçlerin etkileri, dini değerlere karşı hürmette ve Allah’a kullukta kusur etme, birtakım şahısların maddi hırsları gibi hususlara değinmekte ve savaşın başlama sebebini bu durumlarla açıklamaktadırlar. Bu konuda Suriye’deki savaşın bir iç savaş olduğu bundan dolayı orada bir fitne ortamının bulunduğunu ifade etmektedirler. Bundan dolayı da bu tehlike ortamından kurtulmak için Türkiye’ye göç ettiklerini ifade etmektedirler. Söz konusu durumdan ötürü bahsi geçen zorlu ortamdan Türkiye gibi belli bir standarda erişmiş, gelişmiş bir ülkeye gelmenin katılımcıların

uyum sağlama isteklerine pozitif yönde etki edecek bir husus olduğunu ifade etmek mümkün gözükmemektedir.

Türkiye ve Suriye kültürleri arasında birçok benzer hususun var olduğu bunun yanında farklı unsurların da yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda iki kültür arasında benzer yönlerin farklı olan yönlerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Farklılıkların önemli bir kısmının ise Suriye’de daha geleneksel bir kültür ortamı olmasına karşılık Türkiye’deki kültürel ortamın daha modern bir yapı arz etmesidir. Bu noktada iki kültür arasındaki benzerlikleri vurgulamanın kültürel uyumu olumlu yönde etkileme potansiyeli taşıdığı ifade edilebilir.

Türkiye’deki Suriyeliler hakkında görüşmecilerin düşüncelerine bakıldığında katılımcıların genel olarak 3 sınıf insandan bahsettikleri görülmektedir. Bunlar kabaca iyi olanlar, kötü olanlar ve ikisinin arasında yer alan orta dereceden insanlardır. Fakat katılımcılar genel olarak işinde gücünde olan iyi insanların fazla oldukları düşüncesini paylaşmaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin içlerinden önemli bir kısmının cahil, eğitimsiz, kötü, dinden uzaklaşmış, başkalarına kötülük yapma potansiyeli taşıyan insanlar oldukları da yine bazı katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Bu doğrultuda Suriyelilerin kültürel uyumları ele alınırken onların yeknesak olmadıkları, birbirleri hakkında çok farklı kanaatler taşıyabildikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye ve Suriye mukayesesi yaparken katılımcılar, Türkiye’de hayat standartlarının daha yüksek olduğunu, Türkiye’de kadınların Suriye’ye nazaran daha fazla haklara sahip oldukları ve Türkiye’de insanların özgür olduğunu Suriye’de ise daha baskıcı bir yönetim anlayışının benimsendiğini ifade etmektedirler. Bunun yanında Suriye’de sosyal hayatın daha güçlü olduğu, hayatın daha yavaş aktığı ve hayat pahalılığının Türkiye’den daha düşük seviyede olduğunu belirtmektedirler. Tüm bunlarla birlikte görüşmecilerin genel olarak Türkiye’deki hayat standartlarının kendi ülkelerindekinden daha yüksek olduğunu kabul etmektedirler. Bu olumlu kabulün ise kültürel uyumu olumlu etkilemesi beklenebilir.

Genel olarak Türkiye halkı ve Kayserililerle ilişkilere bakıldığında ise Suriyeli görüşmeciler Kayserililer ve yerel halkla olumlu ilişkiler kurduklarını ifade etmektedirler. Genel kanaat böyle olmakla birlikte olumsuz birtakım tecrübeler yaşayanlar ve zaman zaman Suriyeli kimliğini saklamak zorunda hissedenler dahi

bulunmaktadır. Bu noktada olumlu ilişkilerin kültürel uyumu pozitif yönde etkileyeceği, olumsuz tecrübelerin ise ayrılma veya marjinalize olma gibi yerel halkla bağlantıyı koparmaya neden olabilecek stratejilere yönelmeye sebep olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye devleti ve sığınmacılara sağladığı imkanlar hakkında katılımcıların hemen hepsi şükran duygularını ifade etmektedirler. Bu doğrultuda Türkiye'ye karşı bu şekilde olumlu kanaatler taşımalarının kültürel uyum konusunda olumlu bir etkide bulunabileceği kabul edilebilir. Bununla birlikte bazı görüşmeciler yine şükran duygularını belirtmekle birlikte, Türkiye'nin sığınmacılardan belirli siyasi menfaatler elde ettiği ve Avrupa karşısında bir siyasi kart olarak sığınmacıları kullandığı gibi olumsuz düşünceler de ortaya koyabilmektedirler. Bu olumsuz kanaatlerin sığınmacıların Türkiye'ye uyum konusundaki motivasyonlarını olumsuz etkileyebilme potansiyeli taşıdığını belirtmek mümkün gözükmemektedir.

Medya konusunda görüşmeciler medyanın Suriyeliler hakkında iki kanada ayrıldığını, bu kanatlardan bir tanesinin kendileri hakkında daha olumlu haberler yaparken diğer kanadın sürekli olarak Suriyeli sığınmacıları küçük düşürücü haberler yaptıklarını belirtmektedirler. Bu doğrultuda genel olarak olumsuz haberlerin baskın geldiğini ve bundan dolayı da halkın Suriyeliler hakkındaki kanaatinin de olumsuz yönde olmaya başladığı katılımcıların çoğunluğu tarafından ifade edilmektedir. Bundan dolayı bu tarz haberlerin iki toplum arasındaki ilişkileri zedeleyici boyutlara ulaşıp halkın Suriyelilere ilişkin kanaatini olumsuz etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu yayınlar yetkililer tarafından sıkı şekilde kontrol edilmeli ve özellikle içlerinde doğruluk payı taşımayanlar, abartılı olanlar, genellemeci yaklaşanlar gibi olumsuz algı oluşturmaya yönelik olarak yapılan yayınlara karşı gerekli önlemler alınmalıdır. Bu şekilde halkın sağlıklı bir şekilde bilgilendirilmemesi durumunun toplumsal barışa zarar verici bir mahiyet taşıdığı gözlenmektedir.

Katılımcıların vatan algıları ve vatandaş olma arzuları dikkate alındığında önemli bir kısmının Suriye'ye vatan olarak bağlı oldukları görülmektedir. Bunun yanında görüşmecilerin hemen hepsi vatandaş olmak istediklerini beyan etmektedirler. Bu noktadan anlaşıldığı kadarıyla katılımcılar hem Suriye'ye dair bağlarını korumakta hem de Türkiye ile bağlarını güçlendirme arzusundadırlar. Bu bağlamda entegrasyon stratejisine yöneldikleri yorumunu yapmak mümkün gözükmemektedir.

Netice itibariyle, en çok öne çıkan ve katılımcılar tarafından en çok tercih edilen stratejinin entegrasyon stratejisi olduğu görülmektedir. Entegrasyon stratejisinden sonra en çok tercih edilen strateji ayrılma/ayrılış stratejisidir. Katılımcılardan yalnızca birisinin asimilasyon stratejisine yöneldiği görülmüş olup marjinalizasyon stratejisine rastlanılmamıştır.

Öneriler:

- Kültürleşme ve din konusunda, farklı örneklerle yeni çalışmalar yapılması konu hakkındaki Türkçe literatürün gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı hareketleri sonrasındaki gelişmeler sonucunda o bölgelere giden Suriyeliler ve onların yeni duruma uyumları, başa çıkmaları gibi konularda yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.
- Suriyelilere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Sığınmacı ve mültecilere yönelik başa çıkma, psikolojik sağlamlık, kuşak farklılıkları gibi konular ve din ilişkisine yönelik araştırmalar yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
- Şükür, sabır, merhamet gibi pozitif psikoloji ve din psikolojisinin ortak konuları Suriyeliler ve diğer sığınmacılara yönelik olarak da çalışılmalıdır.
- Ayrıca, toplumda Suriyeliler ile ilgili bilimsel ve sağlıklı bilgileri ortaya koyarak, kamuoyunu doğru yönde bilgilendirici faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- ‘AB Harekata İşgal Derse Kapıları Açarız’. (2019, Ekim 10). Geliş tarihi 24 Ekim 2019, gönderen <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdo%C4%9Fan-ab-harekata-i%CC%87%C5%9Fgal-derse-kap%C4%B1lar%C4%B1-a%C3%A7ar%C4%B1z-/5118218.html>
- Akkaya, A. (2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları. *EKEV Akademi Dergisi*, 12.
- Allport, F. H. (1923). Social Change: An Analysis of Professor Ogburn’s Culture Theory Teaching and Research in the Social Sciences. *Journal of Social Forces*, (5), 671-676.
- Allport, G. W. (2016). *Önyargının Doğası* (N. Nirven, Çev.). Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Anadolu Ajansı. (t.y.). Geliş tarihi 14 Mart 2019, gönderen <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/8186>
- APA Search Results. (t.y.). Geliş tarihi 19 Ağustos 2019, gönderen <https://www.apa.org> website: <https://www.apa.org/search>
- Apak, H. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği*. Artuklu Üniversitesi, Yayınlanmamış.
- Aronson, E., Wilson, T., & Akert, R. (2018). *Sosyal Psikoloji* (2. bs). Kaknüs Yayınları- Ders Kitapları.
- Arslan, İ., Bozgeyik, Y., & Alancıoğlu, E. (2016). Göçün Ekonomik Ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep’teki Suriyeli Göçmenler Örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3(4), 129-148.
- Ausubel, D. P. (1960). Acculturative Stress in Modern Maori Adolescence. *Child Development*, 31(4), 617-631. <https://doi.org/10.2307/1126010>
- Barreto, M., & Ellemers, N. (2003). The effects of being categorised: The interplay between internal and external social identities. *European Review of Social Psychology*, 14(1), 139-170. <https://doi.org/10.1080/10463280340000045>
- Barreto, M., Ellemers, N., & Banal, S. (2006). Working under cover: Performance-related self-confidence among members of contextually devalued groups who try to pass. *European Journal of Social Psychology*, 36(3), 337-352. <https://doi.org/10.1002/ejsp.314>
- Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (2017). *Din ve Birey Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım* (A. Kuşat & A. Taştan, Çev.). Kimlik Yayınları.
- Berry, J. W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30(s1), 69-85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>

- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Berry, J. W. (1999). Aboriginal Cultural Identity. *Canadian Journal of Native Studies*, (19), 1-36.
- Berry, J. W. (2001). A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231>
- Berry, J. W. (2006a). Stress Perspectives on Acculturation. İçinde D. L. Sam & J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (ss. 43-57). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2006b). The Contexts of Acculturation. İçinde D. L. Sam & J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (ss. 27-42). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., & Kalin, R. (2000). Multicultural Policy and Social Psychology: The Canadian Experience. İçinde S. A. Renshon & J. Duckitt (Ed.), *Political psychology: Cultural and crosscultural foundations* (ss. 263-285). Basingstoke: Macmillan.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (2. bs). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Uichol, K., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *The International Migration Review*, 21(3), 491-511.
- Bilen, N. K. (Ed.). (2018). *Psikanaliz ve Göç*. İthaki Yayınları.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S., & Senecal, S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. *International Journal of Psychology*, 32(6), 369-386. <https://doi.org/10.1080/002075997400629>
- Budak, S. (2017). *Psikoloji Sözlüğü* (5. bs). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Castles, S., Haas, H. de, & Miller, M. J. (2014). *The Age Of Migration: International Population Movements in The Modern World* (5. ed). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Cetrez, Ö. A. (2010). The Next Generation of Assyrians in Sweden: Religiosity As A Functioning System of Meaning Within The Process of Acculturation. *Mental Health, Religion & Culture*, 14(5). Geliş tarihi gönderen <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13674676.2010.484061>

- Cetrez, Ö. A., & DeMarinis, V. (2013). *Gilgamesh: Mental health, meaning-seeking, and adaptation in the acculturation process among Iraqi immigrants in Sweden*. Program adı: International Association for the Psychology of Religion. August 27-30, 2013, University of Lausanne, Switzerland. Geliş tarihi gönderen <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-217075>
- Chirkov, V. (2009). Critical psychology of acculturation: What do we study and how do we study it, when we investigate acculturation? *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 94-105. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.12.004>
- Creswell, J. W. (2016). Nitel Çalışma Tasarımı. İçinde M. Bütün & S. B. Demir (Ed.), & A. Budak & İ. Budak (Çev.), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. bs). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (3. bs; S. B. Demir, Ed.). Eğiten Kitap.
- Çavuşoğlu: Göçmenlere 37 milyar dolar harcadık. (2019a, Eylül 2). Geliş tarihi 24 Ekim 2019, gönderen Memurlar.Net website: <https://www.memurlar.net/haber/852631/cavusoglu-gocmenlere-37-milyar-dolar-harcadik.html>
- Çavuşoğlu: İdlib faciaya tanıktır. (2019b, Eylül 25). Geliş tarihi 24 Ekim 2019, gönderen https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/cavusoglu-idlib-faciaya-taniktir/
- Çelik, H. (2019). *Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış.
- Demirbaş, B., & Akyiğit, H. (2018). *Suriyeli Mülteci Kadınların Entegrasyon Sürecinde Sosyal Ağların Olumlu ve Olumsuz Etkileri*. 11.
- Demirbaş, Ç. Ö., Dikmenli, Y., & Gafa, İ. (2018). *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Vatan Algısına İlişkin Görüşleri*. 14.
- Deniz, A. Ç., Hülür, A. B., & Ekinci, Y. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Doğuş Şimşek, & Metin Çorabatır. (2016). *Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey*. İ.G.A.M.
- Duruel, M. (2018). *Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Hatay’daki Suriyeliler*. Kriter Basım Yayın Dağıtım.
- Efe, İ. (2015). *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar* (1. bs). Ankara, İstanbul, Washington D.C., Kahire: Setta.

- Ehrkamp, P. (2005). Placing identities: Transnational practices and local attachments of Turkish immigrants in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 345-364. <https://doi.org/10.1080/1369183042000339963>
- Erdoğan, M. M. (2018a). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Erdoğan, M. M. (2018b). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. bs). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi (Gaziantep Ü. İlahiyat Fakültesi Resmi Dergisi)*, 36.
- Fang Gong, David T Takeuchi, Pauline Agbayani-Siewert, & Leo Tacata. (2003). Acculturation, Psychological Stress and Alcohol Use: Investigating the Effects of Ethnic Identity and Religiosity. İçinde Kevin M. Chun, Pamela Balls Organista, & Gerardo Marin (Ed.), *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research (Decade of Behavior)* (ss. 189-207). Geliş tarihi gönderen http://93.174.95.29/_ads/9FA9B8F5B4349872299FA2E9F33C8E7D
- Festinger, L. (1968). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford: Stanford University Press.
- Foner, N. (1997). The Immigrant Family: Cultural Legacies and Cultural Changes. *International Migration Review*, 31(4), 961-974. <https://doi.org/10.2307/2547420>
- Forsyth, J. (2017a). Abraham Maslow: Din ve Kendini Gerçekleştirme. İçinde M. Ulu (Ed.), & M. Uu (Çev.), *Psikolojik Din Kuramları*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Forsyth, J. (2017b). Erich Fromm: Din ve Hümanizm. İçinde M. Ulu (Ed.), & A. Tanrıverdi (Çev.), *Psikolojik Din Kuramları*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Forsyth, J. (2017c). Sigmund Freud: Din ve Baba Kompleksi. İçinde M. Ulu (Ed.), & M. Güven (Çev.), *Psikolojik Din Kuramları*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Denemesi*. Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National*. New York: Oxford University Press.
- Göç Terimleri Sözlüğü*. (2009). Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.
- Göka, E. (2013). *Hoşçakal: Kayıp, Matem ve Hayatın Zorlukları* (3. bs). Timaş Yayınları.
- Graves, T. D. (1967). Psychological Acculturation in a Tri-Ethnic Community. *Southwestern Journal of Anthropology*, 23(4), 337-350. <https://doi.org/10.1086/soutjanth.23.4.3629450>

- Guerraoui, Z. (2008). De la Socialisation a L'identité Religieuse: L'exemple des Personnes en Situation Interculturelle. İçinde N. Roussiau (Ed.), *Psychologie Sociale de la Religion*. Geliş tarihi gönderen <https://www.amazon.fr/Psychologie-sociale-religion-Nicolas-Roussiau/dp/2753507236>
- Gültekin, M. N. (2018). Gaziantep'teki Suriyeli Mültecilerin Toplumsal Dayanışma ve Etkileşim Noktaları. *Journal of Turkish Studies*, 13(26), 673-692. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14588>
- Hangi ülkede ne kadar mülteci var? | Uluslararası Mülteci Hakları Derneği. (2019, Mart 7). Geliş tarihi 14 Mart 2019, gönderen <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>
- Hassan, G, Kirmayer, LJ, MekkiBerrada A., Quosh, C., el Chammay, R, Deville-Stoetzel, J.B., ... Ventevogel, P. (2015). *Culture, Context and the Mental Health and Psychosocial Wellbeing of Syrians*. Geliş tarihi gönderen UNHCR website: <https://www.mhinnovation.net/resources/culture-context-and-mental-health-and-psychosocial-wellbeing-syrians>
- İç İşleri Bakanlığı Basın Açıklaması. (2017). Geliş tarihi 10 Ekim 2019, gönderen <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017>
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). Geliş tarihi 14 Mart 2019, gönderen http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713
- International Crisis Group (ICG). (2016). *Refworld | Turkey's Refugee Crisis: The Politics of Permanence* (Sy Europe Report N°241). Geliş tarihi gönderen <https://www.refworld.org/docid/583ee6014.html>
- International Migration*. (2017, Aralık). Geliş tarihi gönderen <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2017.pdf>
- Iyengar, S. S., & Brockner, J. (2014). Cultural Differences in Self and the Impact of Personal and Social Influences. İçinde W. Wosinska, R. B. Cialdini, D. W. Barrett, & J. Reyskowski (Ed.), *The Practice of Social Influence in Multiple Cultures* (1 edition). Psychology Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve Aile İlişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (18. bs). İstanbul: Evrim Yayınları.

- Karaarslan, F., & Gençoğlu, A. Y. (2019). *Suriyeli Gocmenlerle Birlikte Yaşamak Kayseri’de Sivil Politik Aktorlerle Suriyeli Gocmenler zerine Nitel Bir Analiz*. İstanbul: Tezkire.
- Kaya, M. (2017). *Türkiye’deki Suriyeliler İ İçe Geçişler ve Karşılaşmalar*. Hiperlink Yayınları.
- Kemal Kirişçi, & Elizabeth Ferris. (2015). *Not Likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey and the International Community*. Washington, DC: Brookings Institution.
- Klinger, E. W., & Bierbrauer, G. (2014). Acculturation and Conflict Regulation of Turkish Immigrants in Germany: A Social Influence Perspective. İçinde W. Wosinska, R. B. Cialdini, D. W. Barrett, & J. Reykowski (Ed.), *The Practice of Social influence in Multiple Cultures* (1 edition). Psychology Press.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. izgi Kitabevi.
- Martikainen, T. (2010). Din, Gocmenler ve Entegrasyon (N. zmen, ev.). *M.. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 263-276.
- Matsumoto, D. (2006). Culture and Cultural Worldviews: Do Verbal Descriptions about Culture Reflect Anything Other Than Verbal Descriptions of Culture? *Culture & Psychology*, 12(1), 33-62. <https://doi.org/10.1177/1354067X06061592>
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mültecileri Korumak. (2017, Aralık). Geliş tarihi 15 Mart 2019, goderen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği website: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf
- Olmadı kapıları açarız. (2019, Eylül 7). Geliş tarihi 24 Ekim 2019, goderen <https://tr.euronews.com/2019/09/07/erdogan-belediyelerde-isten-cikarmalara-tepki-gosterdi>
- Özakkaş, T. (2017). *Bütüncül Psikoterapi* (9. bs). Litera Yayıncılık.
- zcan, Z. (2019). Mülteci ğrencilerin Kültürel Uyumları ile Dinî Başa ıkmaları Arasındaki İlişki zerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 127-147. <https://doi.org/10.18505/cuid.510680>
- zdemir, N. G. (2015). *Suriye’den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye’ye Zorunlu Gocn Sosyolojik Etkileri* (Doktora). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yayınlanmamış.
- zpınar, E., Satır ilingir, Y., & Taşöz Düşündere, A. (2016). Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum. *TEPAV*, 5.

- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152. <https://doi.org/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>
- Rudmin, F. W. (2003). Critical history of the acculturation psychology of assimilation, separation, integration, and marginalization. *Review of General Psychology*, 7(1), 3-37. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.7.1.3>
- Rudmin, F. W. (2009). Constructs, Measurements and Models of Acculturation and Acculturative Stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 106-123. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.12.001>
- Sağır, Z. (2014). *Suriyeli Mültecilerde Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı*. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış.
- Sağır, Z. (2018). *Kültürel Uyum Ruh Sağlığı ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual Background and Core Components. İçinde D. L. Sam & J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (Ed.). (2006). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Saroglou, V., & Mathijssen, F. (2007). Religion, Multiple Identities, and Acculturation: A Study of Muslim Immigrants in Belgium. *Archive for the Psychology of Religion*, 29(1), 177-198. <https://doi.org/10.1163/008467207X188757>
- Searle, W., & Ward, C. (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4), 449-464. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(90\)90030-Z](https://doi.org/10.1016/0147-1767(90)90030-Z)
- Solimano, A. (2010). *International Migration in The Age Of Crisis And Globalization: Historical And Recent Experiences*. Geliş tarihi gönderen <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511761690>
- ‘Suriyeliler’e Kapıları Açarız’. (2019, Eylül 5). Geliş tarihi 24 Ekim 2019, gönderen <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdo%C4%9Fan-dan-ab-ye-suriyelilere-kap%C4%B1lar%C4%B1-a%C3%A7ar%C4%B1z-/5071054.html>
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social Categorisation and Intergroup Behavior. *The European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178.
- Taştan, A. (2001). Göç, Sosyal Değişme ve Din- Kuşaklar Açısından Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (11), 75-84.

- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Geliş tarihi 08 Ekim 2018, gönderen http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bbb2caf315f82.37160051
- Türkiye ve Göç*. (2015). Geliş tarihi gönderen http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye-ve-goc_363_382_1445_icerik
- Ulu, M. (2019). *Sosyal Psikoloji Bağlamında Önyargı ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- UNHCR. (2018). *Global Trends Forced Displacement 2017*. Switzerland.
- UNHCR Global Trends*. (2018).
- Van Meijl, T. (2010). Anthropological Perspectives on Identity: From Sameness to Difference. İçinde Wetherell, Margaret & Mohanry, & Chandra Talpade (Ed.), *The Sage Handbook of Identities*. Geliş tarihi gönderen <https://libgen.is/book/index.php?md5=FE0718894E2502A3DE84CF2D90BD9AC5>
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA Dictionary of Psychology* (Second Edition). Washington, DC: American Psychological Association.
- Volkan, V. (2017). *Göçmenler ve Mülteciler Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Psikolojisi* (S. Yağcı, Ed.; A. Alp, Çev.). Ankara: Pusula Yayınevi.
- World Migration Report*. (2018). GENEVA: UNITED NATIONS PUBLICATIONS.
- Yapıcı, A. (2004). *Din Kimlik ve Ön Yargı (Biz ve Onlar)*. Karahan Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zimbardo, P. (2017). *Şeytan Etkisi “Kötülüğün Psikolojisi”* (2.; C. Coşkan, Çev.). Geliş tarihi gönderen https://www.kitapyurdu.com/kitap/seytan-etkisi/365003.html&filter_name=zimbardo

EKLER

Ek:1 Yarı Yapılandırılmış-Görüşme Formu

Kişisel bilgiler

1-Kendinizi tanıtır mısınız (ismi, yaşı, nereli olduğu, nerden geldiği)?

2-Suriye'den geldiğiniz bölge ve oradaki eğitim, iş durumunuz ve toplumsal statünüz hakkında bilgi verir misiniz?

Kültürel Uyum ve Dini-Psikolojik Faktörler

3- Neden Türkiye'yi ve Türkiye'de de Kayseri'yi tercih ettiniz?

4-Bir Suriyeli olarak Türkiye'de yaşamak nasıl bir duygu?

5- Yaşadığınız süreçlerin psikolojinize etkisi ne yönde oldu açıklar mısınız?

6-İş arkadaşlarınızla ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? (duygusal açıdan)

7-Dilini anlamadığınız bir şehirde yaşamak nasıl bir duygu? (Türkçe bilmiyorsa)

8-Temel ihtiyaçlarınızın yeterince karşılandığını düşünüyor musunuz? Bu durum sizi nasıl hissettiriyor?

9- Savaş ve göç tecrübeleri dini duygularınızı nasıl etkiledi? (olumlu/olumsuz) Öncesi ve sonrası?

10-Ülkenizden ayrılmak size nasıl hissettirdi?

11-Karşılaştığınız zorluklarla başa çıkmada inancınız ne derece etkili olmaktadır, bu etki nasıl açığa çıkmaktadır? Bu noktada sizce kaderin rolü nedir?

12- Türkiye'deki dini hayat ve din algısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

13-Geleceğe yönelik hisleriniz nelerdir? 5 veya 10 yıl sonra kendinizi nerde görüyorsunuz veya nerde olmak istersiniz? Peki neden?

14-Tekrar eden sağlık problemlerinizi var mı? Açıklar mısınız? (opsiyonel)

15-Tekrar eden rüyalar görüyor musunuz? Açıklar mısınız? (opsiyonel)

16-Suriye'ye geri dönmek ister misiniz? Eğer dönmüş olsaydınız kendinizi nasıl hissederdiniz?

- 17-Suriye'deki savaşı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 18-Türkçe bilginiz ne düzeydedir?
- 19-Türk kültürünü ve Suriye kültürünü kıyaslar mısınız? Farklar ortak yönler neler?
- 20-Sizce erkek mülteci olmak mı zor kadın mı? Bunları kıyaslarsak ne söylersiniz?
- 21-Türk vatandaşı olmak ister misiniz? Neden?
- 22-Türk televizyon kanallarını mı Suriye televizyon kanallarını mı izliyorsunuz?
- 23-Türk medyasındaki Suriyeli görüntüsünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 24-Türkiye'deki Suriyelilerle sosyal medya ağlarınız gruplarınız derneğiniz filan var mı? Varsa nasıl haberleşiyorsunuz?
- 25- Türklerin/Kayserililerin size bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 26-Türk komşularınız ile nasıl iletişim kuruyorsunuz, onlarla komşuluk ilişkilerinizi nasıl buluyorsunuz?
- 27- Suriyeli komşularınızla ilişkileriniz nasıldır? Bu durumu nasıl yorumlarsınız?
- 28-Türkiye'de akrabalarınız var mı? Varsa onlarla ilişkileriniz nasıldır?
- 29-Suriyeli arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıldır? Onlara kıyasla Türk arkadaşlarınızla ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 30-Türk devletinin size karşı tavrını nasıl buluyorsunuz? Peki bu algınızın sebebi nedir?
- 31-Türkiye'deki sosyal ilişkileriniz sizde nasıl bir etki uyandırıyor? Sizce Türk toplumu size destek mi oluyor yoksa toplumla bir çatışma mı yaşıyorsunuz? Peki bu durumu nasıl izah edersiniz?
- 32- Bir Suriyeli olarak Türkiye'deki Suriyelileri nasıl görüyorsunuz? Avrupa'ya giden Suriyelilerle ilgili ne düşünüyorsunuz?
- 33-Hangi meslekle meşguldünüz? Burada hangi meslekle uğraşıyorsunuz? Orada ve burada yaptığınız işleri kıyaslar mısınız? (memnuniyet, hoşnutsuzluk)
- 34-İşverenlerinizle ilişkileriniz nasıl?
- 35- İş arkadaşlarınızla sosyal ilişkileriniz nasıl?

Ek:2 Katılımcıların Kültürleşme Stratejisi Seçimleri

Anonim İsim	Yaş	Bölge/Şehir	Meslek	Kültürleşme Stratejisi
Hasan -evli	38	Halep	Öğretmen	Ayrılma (orta derece) (Türkiye'yi beğeniyor, ama Suriye aidiyetleri daha baskın, fırsatını bulsa hemen gider)
Ömer -evli	35	Halep/Aneden	Boyacı/İşçi	Entegrasyon (orta derece) (Avrupa'ya gitmek istemiyor ve burasını dini yaşayış için daha uygun görüyor, Türkler Suriye'yi alsın biz de orada yaşayalım diyor)
Ayşe -evli	36	Halep	Ev Hanımı	Entegrasyon (orta derece) (Ailesi çocukları burada, kızlarını burada gelin etmiş, başka yere gitmek istemiyor, Türkiye'yi seviyor)
Hatice -evli	29	Halep	Ev Hanımı	Ayrılma (yüksek derece) (Suriye'ye dönmek istiyor, burada emniyet var diyor ama çok da memnun değil daha tercihe şayan gördüğü ise Avrupa'ya gitmek)
Hayri -evli	34	İdlip	Kamyon Şoförü	Ayrılma (yüksek derece) (Suriye'ye dönmek istemiyor, burada emniyet var diyor ama çok da memnun değil Avrupa'ya gitmek istiyor çünkü)
Mahmud -bekar	14	Halep	İşçi	Entegrasyon (orta derece) (Türkler hakkında olumlu algılar daha çok ve Avrupa'ya gitmekense burada kalmayı tercih ediyor, yine de Suriye'de savaş bitip düzelme olursa gidebilir ama aidiyetleri de azalmış)
Halis -evli	52	Halep	Ayakkabı İmalatçısı	Asimilasyon (zayıf derece) (Avrupa'ya gitmeye özellikle dini nedenlerle karşı, Suriyelileri sevmiyor, Türkmen'im yani Türk'üm Türklerle ortağım/aynıyım diyor. Suriye ile bağları var -anne babası ordalar- ama imkân olsa da Suriye'ye dönmem diyor)
Esra -bekar	26	Şam	Y.l. Öğrenci	Ayrılma (yüksek derece) (Arapların dışlandığını düşünüyor ve tecrübe etmiş bu durumu, Avrupa'ya gitmek istiyor)
Yasin -evli	50	Halep	Kamyon Şoförü	Ayrılma (orta derece) (Esasında Müslüman olduğu için Türkiye'de yaşamak istiyor ama ülkesi düzelse dönmek istiyor, dil problemi var ve daha çok Suriyelilerle haşır neşir).
Mahir -evli	30	İdlip	Öğretmen	Entegrasyon (Yüksek derece) (Türk ile evli, dönmeyi kesinlikle düşünmüyor, burada yaşamak istiyor, Suriyelilerle ilişkileri pek kuvvetli değil ailesi dışında)
Cemal -evli	24	Halep/es-Sefira	Üni. Öğrencisi- Tercüman- Gönüllü Öğretmen	Entegrasyon (orta derece) (Vatandaşlık almış Suriye ile bağları kuvvetli ama Türkiye'yi de seviyor ve hem Türkler hem de Suriyeliler ile bağları var, ayrıca ablası Türk ile evli, bununla birlikte zarar görme endişesi ile Suriyeliler ile mesafeli)
Mustafa -dul	28	Halep	Öğrenci- Tercüman- Dernek görevlisi	Entegrasyon (zayıf derece) (Suriyeliler Ensar Derneğinde görev de alıyor, Türkiye ve Kayseri'yi genel olarak seviyor, Suriye düzelse dönmeyi düşünüyor ancak bu haliyle değil, Avrupa'ya seyahat için giderim ama kalıcı değil diyor, Türkiye'nin de mültecilerden Unicef'ten gelir elde etmek gibi kârları olduğunu düşünüyor)
Abdullah -evli	30	Halep	Grafik Tasarımcı	Entegrasyon (orta derece) (Suriyeliler Ensar Derneğinde çalışmış, gönüllü öğretmenlik de yaptığı oluyormuş, Türkiye'yi ve Türkleri çok seviyor ve vatandaşlık almak ve burada kalıcı olmak istiyor, buradaki özgürlüklere epeyce vurgu yaptı)
Hafsa -bekar	22	Halep	Üniversite Öğrencisi	Entegrasyon (zayıf derece) (Türkçeyi öğrenmiş burada kalmak istiyor, bazı yönlerde Türkleri eksik görüyor, ancak ilişki kurup samimi olduğu insanlar da var Suriyeliler kadar olmasa da)
Yusuf -bekar	22	Halep/Merkez	Üniversite Öğrencisi - burslu- ama boş zamanlarında grafik tasarım işi yapıyor Araplara ailesine destek olmak için	Entegrasyon (orta derece) (Türkçeyi güzel öğrenmiş Suriyeliler ile daha samimi olsa da Kayseri'de pek çok Türk arkadaşı var. Avrupa'yı dinsiz bulduğu için gitmek istemiyor ancak dine hizmet için giderim diyor. Suriye'de şartlar düzelse ise orasının imarı için hizmet etmek istiyor, burada eğitimini tamamladıktan sonra)

Selman -evli	40	Halep/Cerablus	İnşaat işçisi	Ayrılma (orta derece) (Türkçe bilmiyor, Türkiye'yi sevdiğini söylüyor ama kafası tam net değil, dil engelinden ötürü çok fazla toplumla kaynaşmıyor, ama Avrupa'ya gitmek istemiyor ve burasının emniyetli oluşunu vurguluyor)
Selma -bekar	21	Şam/Merkez	Üniversite Öğrencisi	Entegrasyon (zayıf derece) (Babasının babası Mardinli imiş ama aslen Arap ve Suriye'ye aidiyeti daha fazla Mersin'de yaşıyorlar ama okumak için gelmiş Kayseri'ye. Buradaki insanların Suriyelilere tavırlarını daha olumlu buluyor. Ama bununla birlikte ne Türkler ne de Suriyelilerle çok yakın ilişkiler içinde değil. Burada en yakın arkadaşı bir Türk. Yine Türk vatandaşı olmuş dedesinden ötürü ama bunu da bir tür garanti olarak görüyor.)
Bünyami n -bekar	21	Şam	Üniversite Öğrencisi-Burslu	Entegrasyon (zayıf derece) (Aslında Suriye'ye aidiyetleri çok güçlü ve belli yönlerden Türkiye'den ve Suriyelilerin de Türklerden üstün olduğunu düşünüyor. Bununla birlikte vatandaş olmak ve burada kalmak istiyor Avrupa'ya özellikle dini açıdan gitmek istemiyor ama Suriye'de işler düzelse ve Esed giderse büyük bir ihtimalle dönecek veya birçoğunun düşündüğü gibi gidiş-dönüş yapmak isteyecek)
Tahir -evli	22	Halep/Merkez	Üniversite Öğrencisi-Burslu	Entegrasyon (orta derece) (Genel olarak hem Türkler hem de Suriyeliler ile ilişki içerisinde Türkiye'yi çok seviyor ve burada olmanın kendisine birçok şeyler kattığını düşünüyor, Avrupa konusunda "Türkiye, Avrupa'dan iyidir" görüşünde)
Firdevs -bekar	23	Şam	Üni. Öğrencisi-burslu	Entegrasyon (yüksek derece) (Suriyelilerden ziyade Türklerle görüşüyor ve bunu tercih ediyor, burada olmaktan çok memnun, aslen Filistinli orada da vatandaşlığı yok ve vatandaşlık almayı çok istiyor)
Ebubekir -evli	34	Halep/Dipsifarac Köyü	Geçici Eğitim Merkezi Müdürü-Öğretmen	Entegrasyon (orta derece) (İslami aidiyetleri yüksek Türkiye'yi de bu bağlamda seviyor insanlarla iyi ilişkiler içinde ve Türkçe bilgisi iyi seviyede, vatandaş olmak istiyor)
Usman -evli	31	İdlib	Dış Ticarete tercüman	Entegrasyon (orta derece) (Vatan algısı hususunda bazı değişik fikirlere sahip, kendi kaçma durumlarını Hz. Peygamber'in hicreti ile mukayese ediyor. İnsanların araştırmadan hareket ettiklerini ve düşünmediklerini ifade ediyor. Ama genel olarak Türkiye'yi seviyor ve yakın arkadaşlık kurduğu Türkler var. Avrupa'ya gitmek istemiyor dini nedenlerden ötürü.)
Ravza -bekar	23	Halep	Üniversite Öğrencisi	Ayrılma (zayıf derece) (Genel olarak Türkiye'yi seviyor ama yine de Suriyeli yönü daha güçlü Türkmen olmasına rağmen. Türkmenleri hem Türklerden hem de Suriyelilerden daha üstün görme eğiliminde. Burada yaşamak ve vatandaş olmak istiyor. Dini durumlar dolayısıyla Avrupa'ya gitmeye karşı. Selefî ve keskin birtakım eğilimlere sahip)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Abdullah TANRIVERDİ

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 21 Ekim 1992, Nevşehir

Medeni Durumu: Evli

Tel: +90 352 207 6600/31154

Email: tanriverdi@erciyes.edu.tr

Yazışma Adresi:

Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi B Blok Kapı No:92 Melikgazi/Kayseri

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2016
Lise	Batı Avrupa Programı Açıköğretim Lisesi	2011

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2016-(halen)	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

Fransızca (orta üstü)

İngilizce (orta)

Arapça (orta)